UNIVERSA

MORALIS THEOLOGIA

AD USUM CONFESSARIORUM

AUCTORE P. CONSTANTINO RONCAGLIA

CONGREGATIONIS MATRIS DEI

CUM ANIMADVERSIONIBUS ET ADDITIONIBUS

P. JOSEPHI ALEXANDRI BAMBACARI

EJUSDEM CONGREGATIONIS

EDITIO ABSOLUTISSIMA

A P. OPTATO BELLOTTI

Ord. min. reg. obs. S. P. Francisci sacræ theologiæ Lectore Jubilato, in patrio regali lucano lyceo publico theologiæ moralis professore medullitus inspecta, et permultis aliis notis, et additionibus illustrata, locupletata.

TOMUS IX.

LUCAE

EX OFFICINA JOSEPHI JUSTI

MDCCCXXXV

Digitized by Google

QUAESTIO II.

DE SACRAMENTO ORDINIS

CAPUT I.

De essentia ordinis; de ordinum numero; eorumque materia, et forma, et effectibus.

Q. I. Quid sit ordo.

R. Ordo ex s. Thom. 3. *p. quaest.* 34. *art.* 2. bene ita definitur: *Ordo est sacramentum, per quod spiritualis potestas traditur ordinato.* Quae autem sit ista spiritualis potestas, quae ratione cujuscumque ordinis confertur, ex infra explicandis constabit. Dicitur autem sacramentum, quia ordinem unum esse ex septem ecclesiae sacramentis semper docuit ecclesia, et novissime definivit etiam Tridentinum *sess.* 23. *can.* 3.

Q. II. Quot sint ordines; et an prima tonsura et episcopatus sint ordines.

R. I. Omnes docent inter ordines sequentes esse adnumerandos: ostiariatus, lectoratus, exorcistatus, acolytatus, subdiaconatus, diaconatus et presbyteratus, et tradit Tridentinum *sess.* 23. *cap.* 2. Hujus autem divisionis rationem assignat s. Th. *in suppl. q.* 37. *a.* 2. Addit vero Tridentinum ad dignitatem et majorem venerationem ministerii sacerdotalis consentaneum fuisse diversos esse ministrorum ordines, qui sacerdoti ex officio deservirent. Illud etiam notandum, quod quamvis omnes ordines sacri sint; nihilominus peculiari ratione tres ultimi sacri appellantur, ut notat s. Th. *in* 4. *d.* 24. *q.* 1. *a.* 1. *q.* 3. Subdiaconatus igitur dicitur sacer, quia habet actum circa vasa consecrata; diaconatus vero, quia saltem mediate; et sacerdotium, quia immediate habent actum circa corpus Christi et sanguinem consecratum. Considerantur etiam peculiari modo ut sacri, quia annexum habent caelibatum. Hi tres ordines dicuntur etiam majores; quia ordinati sunt ad majus officium circa eucharistiam exercendum, et reliqui minores; quia ad officium inferius.

R. II. Fere omnes canonistae asserunt primam tonsuram esse ordinem, et inter eos Fagnanus in *c. Cum contingat a n.* 45. *de aetat. et qualit. praeficiend.* pro hoc probando viginti duas affert rationes. At meo videri dicendum omnino est cum theologis proprie non esse ordinem, sed praeparationem ad ordines. Est quidem praeparatio ad ordines; quia transfert laicos ad statum clericalem, et per eam de sorte do-

mini efficiuntur: *can. Duo sunt* 12. *q.* 1., *et can. Cleros dist.* 21. Illis item conceditur privilegium fori, quo non amplius a judice saeculari, sed dumtaxat ab ecclesia possunt in judicium trahi: *can. Si imperator dist* 96. Obtinent pariter privilegium canonis; unde illos injuriose percutientes incidunt ipso facto in excommunicationem latam *can. Si quis suadente* 17. *quaest.* 4. Demum tonsurati obtinere possunt beneficia, et sunt capaces jurisdictionis ecclesiasticae, tum ordinariae, tum delegatae. Haec autem omnia bene quidem probant laicos ratione primae tonsurae ad ordines praeparari; at nullatenus convincunt primam tonsuram esse ordinem. Probatur etiam ratione desumpta ex s. Th. *q.* 40. *sup.* *a.* 2. quia scilicet ordo confert ordinato potestatem exercendi specialem actum ecclesiasticum, seu aliquod ministerium ad eucharistiam ordinatum, quam potestatem nullatenus reperire est in tonsurato. Hinc primam tonsuram non esse ordinem docent communiter theologi cum s. Th. et s. Bonaventura in 4. *d.* 24. *q. un. in fin.* et nonnulli etiam ex canonistis, scilicet cardin. de Luca *de regalib. disc.* 60. *n.* 12. Pignattell. *t.* 2. *cons.* 66. *n.* 11. *et tom.* 8. *cons.* 146. *n.* 7. et apud ipsos alii. Neque refert quandoque primam tonsuram apud sacros canones ordinem appellari, ita etenim in lata significatione appellari dicendum est, atque habemus fundamentum relinquendi rigorosam verborum significationem; cum primae tonsurae stricte et proprie ordinis definitio non competat. Et de facto *can.* 1. *d.* 77. *can. A subdiac.* *d.* 93. *can. Feriatim d.* 33.; ubi ordines proprie dicti numerantur, nulla primae tonsurae mentio fit. * Neque hujus mentionem fecit s. Cajus in decreto, quo statuit, ut ad episcopatum per septem tantum ordinum gradus, ostiarii nempe, lectoris, exorcistae, acolyti, subdiaconi, diaconi, presbyteri ascenderetur: nihil de tonsura loquens. *

R. III. Nullatenus dubitari potest episcopatum esse ordinem supremum, ut habet Tridentinum *sess.* 23. *de ord.* *c.* 4., unde solum difficultas est, an sit ordo distinctus a presbyteratu. Ego autem dico, quod si incomplete sumatur, dici potest diversus, quatenus ordo episcopalis importat potestatem ordinandi et confirmandi, quam non importat presbyteratus. Si vero complete sumatur, dici debet episcopatum non esse distinctum a presbyteratu, utpote quia hunc includit, ipsique addit praefatas potestates; adeoque dici potest per ordinem episcopalem quodammodo extendi et perfici ordinem presbyteratus: * Bellarm. *lib. de sacram. ordin.* *c.* 5. Laym. *l.* 5. *tr.* 9. *c.* 3. Palaus *tr.* 27. *disp. unic. p* 2. *n.* 6. et ita intelligi debent verba Anaclet. *epist.* 3. *c.* 1. *

Q. III. An omnes ordines sint sacramenta.

R. Certum est presbyteratum esse sacramentum; nam primo est ex divina institutione, prout communiter docent ss. PP. ex illis verbis, quae Christus Dominus dixit Apostolis Luc. 22. *Hoc facite in meam commemorationem;* ac proinde esse ex divina institutione tradit Tridentinum *sess.* 23. *c.* 1. *de sacram. ord.* Constat praeterea aliquo signo sensibili, ut dicemus explicando materias et formas sacramentorum; ac insuper per ipsum non solum conferri potestatem super Corpus Christi verum et mysticum, sed et produci gratiam, indicant quoque illa verba: *Accipite Spiritum Sanctum etc.* Certum pariter est episcopatum esse sacramentum; quia ecclesiastica hierarchia, in qua, ut docet Tridentinum *sess.* 23. *can.* 6. primum locum obtinent episcopi, est ex divina institutione. Ulterius in episcoporum ordinatione adest signum sensibile gratiae, manuum nempe impositio, quod non pauci innuisse volunt Apostolum, dum 1. ad Timoth. 4. 14. ait: *Noli negligere gratiam, quae in te est, quae data est tibi . . . cum impositione manuum.* Demonstratur etiam conferri gratiam in ordinatione episcoporum illis verbis: *Accipite Spiritum S. etc.** De episcopatu hoc esse de fide tradit Petrus Soto *in instit. sacerdot. lect.* 4. *de sacram. ordin.*, vel saltem non posse hodie sine gravissimi erroris nota negari asserunt Medina *lib.* 1. *de sacror. homin. continentia cap.* 15. Vasquez *in* 3. *p. d. Thom. disp.* 240. *cap.* 4. apud Benedictum XIV. *loc. cit. cap.* 9. *n.* 2.

De diaconatu item, uno aut altero excepto, communiter docent theologi esse sacramentum. Et quidem esse ex divina institutione dignosci potest; quia a Christo Domino est ecclesiastica hierarchia, quae cum constet episcopis, presbyteris, et ministris, saltem horum nomine intelligi debent diaconi. Praeterea in ipsorum ordinatione datur signum sensibile gratiae, impositio nempe manuum episcopi dicentis: *Accipe Spiritum Sanctum etc.* De subdiaconatu vero non est ita certum esse sacramentum; nam *cap. A multis de aetat. et qualit. praeficiend.* dicitur esse sacer ex ecclesiastica institutione; ac insuper nullibi de eo fit mentio in s. Scriptura. Ulterius jam conferri poterat etiam a chorepiscopis, ut constat *ex can.* 10. synod. antioch., *et ex can.* 13. synod. Ancyr. quibus tamen fas non erat conferre presbyteratum et diaconatum; ex quo videtur hos solos ordines reputatos fuisse sacramenta, adeoque solis episcopis competere illos conferre. Ex his non desunt, qui denegant subdiaconatum esse sacramentum, et plures sunt, qui ita loquuntur de ordinibus minoribus. Ve-

rum theologi magis communiter non solum subdiaconatum, sed etiam ordines minores, cum constent materia et forma, docent esse sacramenta cum s. Th. *in* 4. *d.* 24. *art.* 1. *q.* 3., *et p.* 3. *q.* 37. *art.* 2. * Videatur Bellarm. *de sacram. ord. lib.* 1. *cap.* 7. *et* 8. Melch. Can. *de loc. theol. lib.* 3. *cap.* 4. Cabassut. *in theor. et prax. jur. can. lib.* 3. *cap.* 16. *n.* 3. Van-Esp. *jur. eccl. p.* 2. *tit.* 9. *cap.* 1. et plures alii relati ab eodem Benedicto XIV. *l. c.* apud quem fusius hinc inde discussa reperitur haec quaestio, caeteroquin valde difficilis et implexa, neque tamen definita. * Cum igitur haec res sit incerta, non est diutius in ea immorandum, ut ait Laym. *de ord. c.* 4. *assert.* 4. Unum hic advertendum ordines specie ultima non idem, sed diversa esse sacramenta, cum constent diversa materia et forma; unde si omnes ordines sint sacramenta, qui omnes recipit, septem recipit diversa specie ultima sacramenta, quamvis omnia sub eodem genere sint, eumdemque suo modo finem respiciant, conficere scilicet eucharistiam: prout igitur omnia sunt sub eodem genere, ac ad eumdem finem ordinantur, quodammodo dici possunt esse unum sacramentum.

Q. IV. An Christus Dominus materiam sacramenti ordinis instituerit.

R. Non potest in dubium revocari Christum aliquo modo materiam ordinis instituisse et determinasse; nam cum de fide sit omnia sacramenta instituisse, consequens est etiam instituisse ipsorum materiam, utpote quae est pars essentialis sacramenti. Difficultas autem est, an eam in specie determinaverit. destinando ordinibus suas particulares materias, vel solum in genere, praecipiendo nempe ecclesiam uti debere in conferendo sacramento ordinis materia et forma, aptis ad designandos ejusdem effectus, et potestatem ex eis derivantem; ac deinde ipsi relinquendo determinare res aptiores pro eodem conferendo. Valde utique probabile est solummodo in genere determinasse; nam videmus ecclesiam Latinam et Graecam non esse semper conformes in ritibus essentialibus, quibus conferunt ordines, et tamen certum est utramque valide conferre. Addit noster Campionius *in instruct. cleric. cap.* 26. non opus fuisse in sacramento ordinis materiam a Christo determinari. Et ratio ipsius est, quia, ut docet etiam s. Thom. *in* 4. *d.* 24. *quaest.* 1. *art.* 1. *q.* 3. *ad* 1. potestas, quae ab ordine in ordinatum derivat, non provenit ab ipsius materia, sed ab ordinante; cum conveniens sit potestatem inferiorem a superiore derivare: si proinde in aliis sacramentis necesse sit materiam fuisse a

Christo determinatam, quia instrumentaliter causat sacramentorum effectus, id non erat necesse in sacramento ordinis, quia effectus sacramenti ab ipsius materia non oritur. Verum haec ratio non satis mihi satisfacit; quamvis etenim verum sit potestatem spiritualem, quae est unus ex ordinis effectibus, non a materia sacramenti, sed ab ordinante provenire, non tamen videtur negandum augmentum gratiae sanctificantis aeque in hoc sacramento, ac in aliis a materia derivare: unde si ex hac ratione necesse fuit materias aliorum sacramentorum fuisse a Christo determinatas, ita dicendum necesse fuisse aliquo modo ab eodem determinatam fuisse ordinis materiam. * Huic opinioni adhaeret Benedictus XIV. *de synod. dioeces. cap.* 10. post d. Thom. *p.* 3. *qu.* 60. *a.* 5. Vide dicta superius *tr.* 16. *q. unic. c.* 3. *in princ.* *

Q. V. Quae sit materia et forma ordinis episcopalis et presbyteratus; et an physice tangenda sit.

R. I. Suppono hic distinctionem materiae in proximam et remotam, de qua re *tr.* 16. *q. unic. c.* 3. *quaes.* 2. adeoque in praesenti instrumentum dandum ordinandis in signum spiritualis potestatis erit materia remota, proxima vero traditio illius; atque his suppositis dico materiam ordinis episcopalis esse impositionem manuum episcoporum, ejus vero formam illa verba: *Accipe Spiritum Sanctum etc.* Quamvis autem, ordinarie loquendo, episcopus sit a tribus episcopis ordinandus, ut *ex cap. Nec episcopus de temp. ordinat.* nihilominus, dispensante summo Pontifice, ab unico poterit ordinari. Laym. *l.* 5. *tr.* 9. *c.* 5. *n.* 1. et alii apud ipsum. * Et pluries hoc factum fuisse patet ex variis summorum pontificum privilegiis. De s. Pio V. narrat Solorzan. *tom.* 2. *de jur. Indiar. lib.* 3. *cap.* 6. *n.* 38. Benedictus XIV. *de synod. lib.* 13. *cap.* 13. de Alexandro VII. Dispensatum pariter cum d. Augustino in Angliam misso, et cum aliis tradunt Isambertus *in p.* 3. *d. Thom. disp.* 6. *de sacram. ordin. art.* 1. Pax Jordan. *elucubrat. tom.* 1. *lib.* 5. *tit.* 1. *n.* 18. Diana *p.* 12. *resol.* 30. An autem episcopi ordinatio ab uno tantum episcopo sine praecedenti apostolico indulto facta censenda foret valida necne, disceptatum est a pluribus doctoribus. Negativam sententiam acriter propugnarunt Morinus *de sacr. ordinat. p.* 3. *exercit.* 4. *cap.* 2. Tournely *de sacram. ordin. qu.* 6. *art.* 1. §. *de ministr. ordin. episc.* Castropalaus *tr.* 27. *p.* 14. *n.* 13. qui etiam putat ita necessario tres episcopos requiri, ut neque possit Pontifex dispensare. Affirmativam tamen communius amplexi sunt ultra supracitatos Thomasinus *de vet. et nov. eccles. discipl. p.* 2. *lib.*

2. *cap.* 12. Christianus Lupus ad *concilia generalia tom.* 1. *dissert. proemial. cap.* 3. Van-Espen *jur. eccles. p.* 1. *tit.* 15. *n.* 7. eamque validam, sed illicitam pronunciavit Clemens XI. in suis literis datis 26. Novembr. 1718. uti refert Benedictus XIV. *l. c. n.* 10.*

R. II. Ordo presbyteratus duplicibus partialibus materiis et formis perficitur. Prima est patena cum hostia, et calix cum vino et aqua suppositus patenae, cui correspondet illa forma: *Accipe potestatem offerendi sacrificium Deo etc.* ut ex Florentino *in decreto Eugenii* §. *Sextum Sacramentum* et ex pontificali. Altera partialis materia est impositio manuum episcopi, cui correspondent pro forma illa verba: *Accipe Spiritum Sanctum, quorum remiseris peccata etc.* Hanc manuum impositionem, ac verba eis correspondentia non pertinere ad essentiam presbyteratus, sed esse caeremoniam accidentalem, docent non pauci theologi cum s. Th. *p.* 3. *q.* 37. *art.* 5. Sed contra est, tum quia in ecclesia Graeca per solam manuum impositionem presbyteri ordinantur, unde non videtur dicenda accidentalis caeremonia in ecclesia Latina. Tum quia ordo sacerdotalis adaequate sumptus non solum importat potestatem supra corpus Christi verum, quae designatur traditione prioris materiae, ac verbis illi correspondentibus, sed etiam potestatem supra corpus Christi mysticum, hoc est, supra fideles: haec autem videtur conferri per impositionem manuum; nam talis impositio per illa verba: *Accipe Spiritum Sanctum, quorum remiseris etc.* determinatur non solum ad significandam gratiam sacramenti, sed etiam potestatem supra corpus Christi mysticum. Aliunde etiam verba in sacramentis efficiunt id, quod significant. Palaus *de ord. p.* 3. *n.* 7. Laym. *c.* 5. *n.* 2. Coninch. *disp.* 20. *d.* 7. *n.* 70. *etc.* Ex hac autem duplici sacerdotum potestate quale sit ipsorum officium dignoscitur, consecrare nempe corpus et sanguinem Christi, et absolvere et retinere peccata.

* Ex disciplina, quae in ecclesia Graeca viget, alii e contra theologi, neque spernendi, docent, solam manuum impositionem esse materiam ordinis presbyteratus; et hanc tenent Martene *de antiq. eccl. ritib. lib.* 1. *cap.* 8. *art.* 9. Becan. *de sacram. ord. cap.* 26. *q.* 4. *art.* 6. Menard. *in not. ad sacramentar. s. Gregor.* Goar. *in not. ad euchology. Graecor. n.* 11. Arcud. *concord. lib.* 6. et alii recentiores ex auctoritate moti d. Bonaventurae *in* 4. *dist.* 24. *p.* 2. *art.* 1. *q.* 4. cum Benedicto XIV. *l. c. n.* 6. et in hac sententia facillime ecclesia Graeca cum Latina conciliatur, absque eo quod

necesse sit dicere, Christum Dominum materias aliquorum sacramentorum determinasse in genere tantum, et reliquisse ecclesiae potestatem eas in specie statuendi. Vide dicta *tr.* 16. *q. unic. cap.* 3. *nu.* 2. Quia vero probabilitate non caret etiam prima sententia, ipsa in praxi omnino sequenda, ut tutior; et si in ordinatione omissa fuisset instrumentorum porrectio, vel ipsorum tactus physicus, neque eam supplendo conjungi moraliter non posset, utpote longe ante peracta, tota ordinatio repetenda esset sub conditione, prout notat Natal. Alex. *theol. dogm. de sacram. ordin. cap.* 1. *art.* 7. §. 2. et recentissime decisum refert idem Benedictus XIV. *l. c.* a S. C. C. *

Quia tamen quod posterius est pendet a priori, non vero e contra; ideo cui traderetur secunda potestas sine priori, invalide traderetur, cui vero prior sine posteriori, valide traderetur. Esset tamen omnino supplenda, alias talis sacerdos illicite consecraret; Christus etenim imposuit sacrificare sacerdotibus utramque potestatem habentibus.

R. III. Jam probabilis videbatur opinio, qua dicebatur sufficere, si ordinandus non physice, sed moraliter tangeret materiam; quia per ipsius exhibitionem factam ab ordinante, et per signum acceptationis factum ab ordinando, sufficienter demonstrari videbatur spiritualis potestas, quae illi confertur. Nihilominus omnino modo dicendum est intervenire debere physicum contactum materiae; quia ex condemnatione primae propositionis facta ab Innocentio XI. habemus illicite nos sequi in materia sacramentorum opiniones probabiles relicta tutiore. Requiri autem hunc physicum contactum docent plures theologi cum s. Thoma *in* 4. *d.* 24. *q.* 1. *art.* 1. *q.* 5. *ad* 3. eo innixi fundamento, quod non solum ita ferat ecclesiae consuetudo, sed etiam quia dum minister illis formae verbis dicit: *Accipe etc.* praecipit ordinando actu tangere externum symbolum, seu materiam, quae illi porrigitur. Si proinde quis in sua ordinatione non tetigerit calicem, in quo sit vinum, unaque patenam, in qua sit hostia; cum dubium sit, an valide collatus fuerit ordo presbyteratus, eo quia non intervenerit omnis contactus physicus, qui a sententia tutiore in ordinatione presbyteri desideratur, esset hujusmodi ordo sub conditione iterandus ad vitanda tot pericula et mala, quae sequerentur, si non fuisset valide ordinatus. Dian. *tom.* 2. *tr.* 5. *resol.* 11. et communiter. * Et pro hoc facit allata decisio S. C. C. * Idem Diana cum aliis docet *resol.* 16. de eo, qui tetigisset, postquam fuit forma prolata; nam cum jam pertransierit, non potest certo

affirmari formam cecidisse supra materiam seu contactum. Hic etiam advertendum dubium esse, an calix, in quo non esset vinum, sit materia sufficiens presbyteratus, adeoque iterum sub conditione conferendus esset, quoties collatus esset cum calice vacuo.

Q. VI. Quae sit materia et forma diaconatus.

R. Mihi arridet ea opinio, qua dicitur impositionem manus episcopi cum traditione alicujus rei, quae designet ejus potestatem, esse materiam diaconatus, formam vero verba prolata ab episcopo. Impositionem manus ad materiam diaconatus pertinere probatur; tum quia, dum *Act.* 6. Apostoli primos diaconos consecrarunt, manus impositio recensetur; tum quia in ecclesia Graeca manus impositione ordinantur; tum quia colligitur esse sacramentalem, quia una cum ea ab episcopo illa verba pronunciantur: *Accipe Spiritum Sanctum etc.* tum denique, quia si esset caeremonia mere accidentalis, non videretur necesse eam postea supplere, dum fuisset omissa, et supplendam esse definitum habemus *cap. Presbyter de sacr. non iter.* Dicendum etiam est librum evangeliorum, qui traditur ordinato, esse hujus ordinis materiam, eaque designatur ipsius potestas et officium, quod est solemniter canere evangelium in missa, afferendo super albam stolam decussatim positam super humerum sinistrum pendentem sub latere dextro. Pertinet etiam ad ipsius officium immediate inservire sacerdoti celebranti. * Et hic aptantur dicta superius de presbyteratu. * An vero ipsi competat baptizare et administrare eucharistiam, dixi *tract.* 17. *qu.* 1. *c.* 3. *quaes.* 1. *et tract.* 18. *qu.* 1. *c.* 4. *quaes.* 2. Licet autem ei explanare evangelium, *non tamen e loco superiori, ut intelligatur hoc non esse proprium munus ejus,* ait catechismus.

Q. VII. Quae sint materia et forma subdiaconatus, ac aliorum minorum ordinum.

R. 1. Calix cum patena vacua est materia subdiaconatus, ut habetur ex concilio Florentino *in decreto Eugenii*, et forma sunt verba tunc prolata ab episcopo. Alii addunt librum epistolarum, quem volunt esse aliam hujus ordinis materiam, simulque aliam formam partialem verba, quae in illius traditione profert episcopus. Opinantur vero alii traditionem hujus libri dumtaxat pertinere ad complementum et integritatem hujus ordinis, ut videre est apud Salmanticenses *tract.* 8. *c.* 3. *p.* 3. Item lis est inter theologos, an calix et patena debeant esse consecrata; et cum valde probabile sit tales esse debere, ut apud Salmant. cit. *n.* 22. quia subdiaconus in suo ministerio calice utitur consecrato, hinc est sub con-

ditione iterum ordinandum subdiaconum, qui calice non consecrato fuisset ordinatus. Ex praedictis apparet etiam quale sit officium subdiaconi, inservire nempe diacono in missa solemni, vasa sacra praeparando, atque in eadem missa legere epistolam. Haec autem munera debet praestare, maxime habendo manipulum in brachio sinistro; nam hic est propria et distinctiva subdiaconi vestis.

* Hic adnotare liceat: primo materias istorum ordinum tradendas esse ab eodem episcopo formam proferente, secus in collatione ordinum minorum, ita docet s. Thom. *in supplem. quest.* 38. *ar.* 1. *ad* 2. Suar. *de censur. disp.* 42. *sect.* 3. *num.* 12. Fornarius *de ordinat. cap.* 2. *num.* 4. Unde quosdam ordinatos ab episcopo Vagiensi, qui non tradiderat per seipsum instrumenta, denuo sub conditione ordinari jussisse Clementem VIII. tradit Ferrar. *biblioth. moral. v. Ordo num.* 66. Secundo; quod missa in ordinatione debet celebrari ab episcopo, quod si celebraretur ab alio, ordinatio quidem esset valida, sed illicita, hoc statuente Innocent. XIII. in congregat. generali sacrae Inquisitionis die 5. februar. ann. 1722. ut legere est apud cardin. Petr. *comment. ad constit. apost. tom.* 5. *in const.* 7. Pii V. *sect. unic. a n.* 38. *ad.* 45. et apud Benedictum XIV. *l. c. cap.* 11. *in fin.**

R. II. Materia ostiariatus, qui est primus inter ordines minores, sunt quaecumque claves aptae aperire; nam si aptae non essent aperire, non possent designare potestatem, quam habet ex officio ostiarius, claudendi nempe et aperiendi ecclesiam. Forma sunt verba prolata ab episcopo in ipsarum traditione. Ratione praedictae protestatis non solum erit officium ostiarii aperire, et claudere portas ecclesiae, sed etiam dignos admittere ac indignos, excommunicatos nempe vitandos excludere, et monere celebrantem, si nolint discedere.

Materia lectoratus est liber, in quo contineantur lectiones veteris et novi testamenti, et forma sunt verba prolata in ipsius traditione. Ex hoc constat lectorem potestatem accipere legendi lectiones veteris testamenti in missis quatuor temporum; et ubi in missa sint plures epistolae, ad ipsum pertinet eas legere excepta ultima quae pertinet ad subdiaconum. Praedicta ergo praestare erit ipsius officium, sicut etiam legere in choro lectiones primi nocturni, ac fidei rudimenta docere.

Materia exorcistatus est liber continens exorcismos; forma autem sunt verba prolata in ipsius traditione, quae traditio materiae est materia proxima cujuscumque ordinis, ut alias dictum est. Cum exorcista potestatem accipiat exorcizandi,

ejus officium erit energumenos exorcizare. Non potest tamen statim tale officium exercere, quia quamvis habeat potestatem ordinis, illi deest potestas jurisdictionis, quia nempe nondum assignati sunt illi subditi, super quos excerceat suam potestatem.

Materia acolytatus sunt urceoli vacui, et candelabrum cum cereo extincto; illius vero forma, verba prolata ab episcopo in utriusque materiae traditione. Dici proinde potest hunc ordinem habere duplicem materiam et formam partialem. Ipsius autem potestas et officium erit praeparare ex officio luminaria pro sacrificio; deferre cereum accensum, dum canitur evangelium in missa; praeparare ampullas vini et aquae pro sacrificio missae, easque porrigere subdiacono.

Q. VIII. Quos effectus producat in ordinato sacramentum ordinis.

R. Supposito ordinatum esse in gratia, hoc sacramentum producit in eo augmentum ipsius gratiae sanctificantis, quod commune est omnibus vivorum sacramentis. Deinde dat gratiam sacramentalem, quaedam nempe auxilia, quae tempore opportuno a Deo intuitu sacramenti conferuntur ad rite exercendas ordinis functiones. Tertio imprimitur character in anima, ut docuit Eugenius IV. *in decret. pro instruct. Armenor.* et definivit Trident. *sess.* 7. *can.* 9. *et sess.* 23. *de ordin. can.* 4. Hoc charactere ministri Christi et ecclesiae designantur, atque ex eo oritur potestas faciendi, quae ad quemcumque ordinem spectant.

CAPUT II.

De ministro sacramenti ordinis; ubi etiam quis sit proprius episcopus quoad ordines suscipiendos; et quo tempore possit ordines conferre.

Q. I. Quis sit minister sacramenti ordinis.

R. Minister ordinarius sacramenti ordinis est solus episcopus, ut patet ex perpetua ecclesiae traditione, et docet Eugenius IV. *in instruct. Armenorum*. Hinc Trident. *sess.* 23. *can.* 7. anathema dicit asserentibus potestatem, quam habet episcopus ordinandi, illi communem esse cum presbyteris. Minister vero extraordinarius ex privilegio summi Pontificis, respectu ad ordines minores potest esse simplex presbyter. Hanc facultatem concessam fuisse abbatibus in ordine ad suos subditos regulares habetur *ex can. Quoniam d.* 69. *et cap. Cum contingat de aetat. et qualit. ordinandor.* et Trident. *sess.* 23. *cap.* 10. *de reform.*

* Duo autem requirunt unanimi consensu canonistae, ut abbates tonsuram et minorem ordines conferre possint, ordinem scilicet presbyteratus ac solemnem abbatialem benedictionem, ut notant Gonzal. *in cap. Cum contingat* Barbos. *hic n.* 5. *et de pot. episc. p.* 2. *allegat.* 3. *n.* 6. Fagnan. *in cap. Quanto de consuetudin. n.* 20. *et* 21. cum multis aliis ibi citatis, Pax Jord. *elucubrat. lib.* 5. *tit.* 3. *n.* 60. quibus videtur assentiri Benedictus XIV. *de synod. lib.* 1. *cap.* 1. *n.* 9. Sed haec procedere, regulariter loquendo, non quidem ex natura rei, seu jure divino, sed tantum ex jure communi et ex quadam congruentia; caeterum posse etiam benedictione non recepta minores ordines conferre ex pontificio privilegio docent card. Petra *comment. ad constit. apostol. const.* 9. *Pii II. sect. unic. a n.* 30. et cum eo Pyringh. *in* 1. *decret. tit.* 11. *sect.* 1. §. 6. *n.* 43. Pignattel. *tom.* 1. *consult.* 364. *tom.* 4. *consult.* 158. et novissime allatus Benedictus *loc. cit.* et in dissertat. ab ipso exarata in causa Wratislavien. *tom.* 3. *thesaur. resolut. p.* 19. *et pag.* 23. *et seq.* Quam omnes admittunt est tertia conditio, nempe quod non possint ordines nisi suis subditis regularibus conferre. Per hanc excluduntur non tantum clerici saeculares, sed etiam regulares alterius ordinis aut instituti, ut saepius decisum referunt a sacra Congregatione Van-Espen *juris eccles. p.* 1. *tit.* 30 *n.* 21. Cardinal. Petra *loc. cit. n.* 40. et approbatum ab Urbano VIII. die 17. Jan. 1642. reprobata quacumque in contrarium opinione. Juxta sententiam Castropalai *tract.* 27 *p.* 14. *n.* 6. Barbos. *de potest. episc. alleg.* 3. *n.* 8. et aliorum deberent etiam novitii excludi: nam etsi regulares censendi sint, tamen non sunt abbatibus subjecti pleno jure. Nihilominus probabiliter censet non excludendos ab hoc privilegio Layman. *lib.* 5. *tr.* 9. *cap.* 9. *n.* 2. eo quod jure antiquo *in cap. Abbates de privileg. in* 6. abbatibus fuit concessa facultas ordines conferendi *monasteriorum suorum conversis, et qui ad illa convolaverint*, scilicet, ut ibi convertantur, et fiant monachi, inquit Gloss. *ibi*. Neque ista facultas per Tridentinum restricta videtur; cum solum eam coarctaverit quoad saeculares, et regulares non subditos, atque novitii veniunt sub nomine religiosorum, praesertim in favorabilibus. Sanch. *consil. lib.* 7. *cap.* 3. *dub.* 18. *n.* 15. Salmant. *tract.* 8. *cap.* 6. *p.* 2. *n.* 30. Hic addere liceat cardinales in suis titulis posse tonsuram, ac ordines minores conferre clericis illius ecclesiae servitio addictis, cardinales episcopos suburbicarios Romae degentes, et suffraganeum non habentes, suos subditos ordinibus initiandos re-

mittere ad Cardinalem urbis vicarium debere; et hoc praestare quoque debere, etiamsi habeant suffraganeum, qui tamen ordinationem non habeat: in dioecesi vero commorantes posse, vel per se, vel per alium episcopum eosdem ordinare: posse pariter in cappellis sui palatii Urbis tonsuram conferre suis subditis, irrequisito ejusdem Urbis cardinali vicario, non vero tonsuram et minores ordines. Haec omnia habentur in epistola Benedicti XIV. ad cardinalem Urbis vicarium 15 Februar. 1753. *bullar. tom.* 4. *p.* 58. *

Quoad ordines vero sacros censet s. Thom. *in* 4. *d.* 25. *qu.* 1. *art.* 1. cum majori theologorum numero non posse nisi ab episcopo conferri; putant etenim esse de jure divino ab ipso solum conferri, utpote quia habent immediatam relationem ad corpus Christi. Verum habemus Innocentium VIII. concesisse Abbatibus Cistercii posse conferre suis subditis ordines diaconatus et subdiaconatus, adeoque dicendum est alios ab episcopis capaces esse hujus potestatis, ut docet Antonius a Spir. S. *tr.* 9. *d.* 3. *n.* 46. Dian. *t.* 3. *tr.* 1. *resol.* 70. aliique. * Et ita docent Engel *tit. de tempor. ord.* § 2. *n.* 12. Pirhing. *eod. tit. n.* 48. *et in cap. Quanto de censuet. n.* 5. licet alibi aliud sentire videatur Barbosa *jur. eccl. univ. lib.* 1. *cap.* 11. *n.* 51. Reiff. *in* 1. *decret. tit.* 13. *n.* 18. De concessione autem facta abbatibus Cisterciensibus ab Innocentio VIII. testantur Victoria *in sum. n.* 235. Vasq. *de sacram. ord. disp.* 248. *cap.* 4. *n.* 41. ejusdemque pontificis bullam datam Romae 5. idus Aprilis 1489. incip. *Exposcit*, etc. legere est apud Emmanuel. Roderic. *collect. bullar. apostolic. pro regular.* nec deest hujus assertionis ratio; nam si summus Pontifex potest abbatibus, aliisque sacerdotibus facultatem tribuere sacramentum confirmationis ministrandi, ut dictum est superius *tract.* 17. *q.* 2. *cap.* 2. *q.* 1. et ecclesias et altaria consecrandi, ut pariter dictum est *tr.* 18. *q.* 2. *cap.* 5. *q.* 6. cur non poterit idem praestare respectu collationis sacrorum ordinum? Nonne illi quam ista sunt actus jure ordinario episcopali ordini reservati? Major difficultas autem est quoad sacerdotium, de quo tamen communissima et receptissima est negativa opinio, ut tenet Barbos. in *cap. Quanto de consuet. n.* 5. neque de hoc afferri adhuc potest exemplum aliquod privilegii tributi. *

Q. II. Quisnam dicatur proprius episcopus in ordine ad ordines conferendos.

R. I. Cum unusquisque a proprio episcopo sit ordinandus, ut praecipit Tridentinum *sess.* 23. *c.* 8. *de reform.* hinc est videndum quis vere dicendus sit proprius episcopus respectu

ordinum. *Ex c.* autem *Cum nullus* 3. *de temp. ordin. in* 6. ex triplici capite potest quis fieri subditus episcopi quoad ordines recipiendos, ratione scilicet originis, domicilii, et beneficii. His addit Tridentinum *sess.* 23. *cap.* 9. *de reform.* alium titulum, triennalem nempe cum episcopo familiaritatem. De his ergo loquendo.

R. II. Ut Episcopus ordinare possit aliquem ipsi non subditum ratione domicilii, vel originis ad titulum beneficii, necesse est jam actu et pacifice in ipsius dioecesi ab ordinando beneficium possideri, ac insuper detractis oneribus sufficiens esse debere ad congruam vitae sustentationem, vel juxta taxam synodalem, vel juxta morem regionis; et si ita sufficiens non sit, non potest suppleri, quod deest, adjectione pinguis patrimonii, in quacumque sit dioecesi. Insuper si praefatus titulo beneficii ordinandus, jam promotus erat a proprio episcopo ad primam tonsuram, seu etiam ordines minores, non potest titulo beneficii ab altero episcopo ordinari, nisi prius habeat literas testimoniales proprii episcopi tam originis, quam domicilii: super suis natalibus, aetate, moribus et vita, easque exhibuerit episcopo ordinanti, conservandas in actis illius curiae. Ita, quidquid olim diversimode senserint DD. faciendum statuit Innocent. XII. in sua constit. edita 4. Novembr. 1694. incip. *Speculatores domus Israel etc.** Videatur bullar. Rom. *tom.* 9. *pag.* 374. ubi insuper. §. 8. in fin. requirit, quod episcopus sic ordinans tam de praedictis literis testimonialibus, quam de redditibus hujusmodi beneficii expressam mentionem faciat in consueta collatorum ordinum attestatione. *

R. III. Ille dicendus est subditus ratione originis, adeo ut possit ab episcopo ordinari, qui naturaliter natus est in ejus dioecesi, dummodo ibidem non natus sit ex accidenti, e. g. ratione itineris, officii, mercaturae etc.* in eo enim casu non hujusmodi fortuita nativitas, sed patris origo attendenda est.* Debet tamen afferre epistolas testimoniales episcopi dioecesis, in qua per accidens natus est, si ibidem tandiu fuerit commoratus, ut potuerit canonicum impedimentum contrahere. Quod si pater eo loco, ubi filius natus est, tamdiu et eo animo permanserit, ut ibi vere de jure contraxerit domicilium, tunc quoad ordinationem filii non origo patris, sed domicilium ab eo contractum attendendum est. Ita Innoc. XII. *in cit. const.*

R. IV. Ut aliquis ratione domicilii intelligatur subditus alicujus episcopi ad effectum ordines suscipiendi, oportet demonstrasse animum perpetuo permanendi in dioecesi, in

qua degit, vel quia jam ibi per decennium fuerit commoratus, vel quia eo transtulerit majorem partem rerum suarum, ac aedes instruxerit, et insuper debet jurejurando affirmare se animum praedictum habere. Quod si aetate a loco originis discesserit, ut potuerit ibi contrahere canonicum impedimentum, debet exhibere literas testimoniales ordinarii originis. Ita Innoc. XII.

R. V. Eadem constitutione decernitur nullum episcopum posse ordinare suum familiarem alienae dioecesis, vel ad primam tonsuram, absque literis testimonialibus episcopi originis, vel domicilii, et nisi ipsum per integrum triennium in suo actuali servitio retinuerit, ac propriis sumptibus aluerit, juxta Trident. *sess.* 23. *de reform. cap.* 9. Insuper praescribitur ut intra mensem a die factae ordinationis illum provideat de beneficio sufficienti, eo modo, quo in secunda responsione dictum est. In testimonio vero ordinationis mentio facienda est familiaritatis ac praedictarum literarum.

* Ex eo quod Innocentius §. 13. statuit episcopum non posse ordinare suum familiarem, nisi per completum triennium in suo servitio retinuerit, quaeri posset, quodnam servitii genus requiratur. Ad quod praecipue requiritur, ut praesens episcopo deserviat, et ad honestum aliquod erga ipsius personam officium sit destinatus, neque sufficit, si absens episcopo deserviat, extra ipsius domum degens; cum non possit satis ejus mores et ingenium cognoscere. Leuren. *loc. cit. q.* 564. et fusius *in for. benefic. p.* 2. *q.* 546. *a num.* 12. Ex eo autem quod debeat suo familiari sic ordinato intra unius mensis terminum beneficium conferre, oriri potest dubium, an sufficiat, quod ei pensionem congruam, vel patrimonium constituat. Huic dubio negative respondendum mihi videtur, cum de patrimonio aperte declaratum fuerit a sacra Congregat. 27. Jul. 1697. uti habetur *tom.* 2. *thesaur. resol. pag.* 66. et ad pensionem extendat Monacell. *in formul.* 17. *n.* 1. *et* 2. Neque obstat, quod affert Pax Jord. *l.* 3. *tit.* 6. *n.* 173. *et seq.* ex Garc. *de benef. p.* 2. *cap.* 5. *n.* 80. et Barbos. *alleg.* 5. *n.* 11. ipse enim fundatur in declaratione sacrae Congreg. an. 1575. emanata, sed cum posteriori declaratione mentem suam aperuerit, et Innocentii decretum explicaverit, ideo negative tenendum est. *

Addit Pontifex *ead. constit.* §. 14. quemcumque episcopum, sive originis, sive domicilii examinare posse quoad scientiam suum subditum ab alio episcopo promotum, recognoscere item, gratis tamen, literas testimoniales ordinum ei collatorum, ad se certiorandum adimpleta fuisse, quae

ipse Innocentius in sua constitutione praecepit, ac suspendere demum posse ab ordinum collatorum exercitio, si intra terminum assignatum ea adimplesse non demonstraverit. Vult demum episcopum non servantem quae in sua mandat constitutione, eo ipso ab ordinum collatione per annum esse suspensum, et ordinatum ab executione ordinum susceptorum ad arbitrium sui ordinarii.

Q. III. Quisnam sit episcopus; a quo regulares sint ordinandi; et quae requirantur, ut ab episcopis ad ordines admittantur.

R. I. Cum ex Tridentino unusquisque a proprio episcopo sit ordinandus, dicendum est proprium regularium episcopum illum esse, in cujus dioecesi habent monasterium: *arg. cap. Cum nullus* §. *fin. de temp. ordin. in* 6. juncto Trident. *sess.* 23. *c.* 10. *de reform.* Hinc s. Concilii congregatio 15. Martii 1596. edidit de mandato Clementis VIII. decretum, quo sancitur regulares ordinandos esse ab episcopo dioecesano, nempe ab eo, in cujus dioecesi est monasterium. Si vero hic ordinationem non sit habiturus, poterunt superiores regulares concedere literas dimissorias suis subditis ad quemcumque alium episcopum. Praecipitur autem regularibus, ne de industria differant concessionem dimissoriarum in id tempus, quo dioecesanus vel abfuturus est, vel non habiturus ordinationem. Imponitur demum regularibus transgressoribus hujus decreti poena privationis officii, vocisque activae et passivae, et aliae etiam poenae ad arbitrium summi Pontificis, ipsique reservatae. Hoc decretum legere est apud Barbosam *p.* 2. *de offic. episc. alleg.* 7. *num.* 18. Quod si monasterium sit in loco nullius dioecesis, tunc religiosi in eo degentes dimittendi sunt ad episcopum viciniorem pro ordinibus suscipiendis. Fagnan. *in cap. Cum olim num.* 16. *de praescript.* Pass. *de stat. hom. t.* 3. *q.* 189. *a.* 10. *n.* 807.

R. II. Nullus regularis est ordinandus sine literis dimissoriis sui praelati, seu superioris. Ratio est, quia ex Tridentino *sess.* 23. *c.* 8. *de reform.* nullus est ordinandus, nisi ejus probitas ac mores ordinarii sui testimonio commendentur; ordinarii vero religiosorum sunt ipsorum superiores, ut *ex cap. Abbates* 3. *de privileg. in* 6. Verum tamen est, quod ex supracitato decreto, si dioecesanus absit, vel ordinationes non habeat, debent superiores regulares exprimere in literis dimissoriis, vel absentiam episcopi, vel ab eo ordinationem non haberi. * Vid. *in reg. pract.* *

Q. IV. Quo tempore episcopus habere possit ordinationem.

R. I. Prima tonsura dari potest quovis die, ut cum communi docet Barbosa *de offic. episc. p.* 2. *alleg.* 11. *n.* 23.

Ordines minores absque dubio conferri possunt non solum iis temporibus, quibus de jure communi habentur ordinationes, sed etiam post vesperas feriae antecedentis; nam ab eo tempore sabbathum incoeptum reputatur. Barbos. *n.* 21. Diebus vero festis posse conferri ordines minores uni, vel duabus tantum personis *ex cap. De eo* 3. *de tempor. ordin.* docent plures DD. Fagnan. *in cap. cit.* Passerin. *tom.* 3. *q.* 189. *art.* 10. *n.* 830. aliique quos sequitur Leander *disput.* 11. *q.* 5. Aliis vero placet posse episcopum plures diebus festis ad ordines promovere, dummodo tanti non sint, ut videatur ordinatio generalis. Sanch. *lib.* 7. *consil. c.* 1. *dub.* 52. *num.* 8. Diana *tom.* 2. *tract.* 5. *resol.* 98. *et* 99. * et habetur ex Gloss. *in d. cap. v. Aut duos*, Reiff. *in* 1. *decr. tit.* 11. *n.* 31. Rosin. *de ordin. eccl. p.* 1. *de ordin. in commun. quaest.* 2. *a.* 7. *n.* 4. * Non adhaereo tamen eidem Dianae, aliisque volentibus pro diebus festis, quibus licet episcopo conferre ordines minores, intelligi etiam posse festum duplex juxta rubricas. Ratio est, quia dies festus, de quo *in cit. cap. De eo*, proprie intelligitur dies festus, quo ab operibus servilibus cessatur. Fagnan. *cit. num.* 42. Barbos. *de pot. episc. p.* 2. *alleg.* 11. *n.* 22. Lug. *in respons. moral.* afferens decretum Urbani VIII. * Ita etiam Gloss. *in cap. Sane v. Ad sacros de tempor. ordinat.* Addunt tamen Lugo et alii sufficere, si in dioecesi sit solemnitas diei festi de praecepto, licet non sit universalis, et hoc tradit etiam Barbosa *in cap. De eo tit. eod. num.* 5. *

Pro conferendis ordinibus sacris omnino consueta tempora ad ordinationem servanda sunt. Item duo ordines sacri eadem die nulli sunt conferendi; et quoad hoc Tridentinum revocavit quaecumque privilegia: *sess.* 23. *c.* 13. *de refor.* Immo nec licet duos ordines sacros duobus diebus non interpolatis conferre, ut *ex cap. Literas de tempor. ordin.* Hinc et si quis obtinuerit a sede apostolica posse ordinari tribus diebus festivis, id intelligendum est de diebus interpolatis. Gobat. *tr.* 8. *theolog. experiment. num.* 464. * Ita eruitur ex recenti formula concedi consueta post decretum Innocentii XII. die 14. Decemb. 1693. *bullar. Rom. tom.* 9. *pag.* 340. ubi expresse cavetur, ne concedatur facultas pro festivis diebus continuis, sed interpolatis aliquo temporis spatio arbitrio episcopi definiendo. * Solummodo aliqui volunt apud eumdem *num.* 465. ordinatum e. g. die sabbathi in sacerdotem posse die sequenti in episcopum ordinari, quod tamen negant plures canonistae in cit. *cap. Literas*. Caeterum ordo episcopalis die tantum dominica est conferendus: *can.* 1. *d.*

75. * et habetur in pontifical. Roman. *tit. de consecrat. electi in episc.* Sed neque minores ordines et subdiaconatus eadem die conferri debent, nisi adsit consuetudo, quae probanda est per episcopum, ut decrevit S. C. C. *in Calaguritana ordinis die 24. Apr.* 1694. *et in una Bovensi die 7. Maii* 1707. *ap. Card. Petr. tom.* 5. *ad constit.* 7. Pii II. *n.* 46. *et* 49. et denuo *in Calaguritana die* 21. *Febr.* 1728. apud Benedictum XIV. *instit. eccl.* 106. * Quae autem interstitia servanda sint, dicam capite sequenti.

R. II. Regulares ex vi suorum privilegiorum possunt extra tempora a jure statuta ordinari. Hoc regularium privilegium constat etiam ex novissimo Concilio Romano celebrato sub regnante pontifice Benedicto XIII. at etiam ante ipsum videbatur omnino admittendum. Et omittendo modo privilegia regularibus quoad hoc concessa ante Tridentinum, quae aliquibus placet ab hoc Concilio non fuisse revocata, certum est Gregor. XIII. in sua bulla incipiente *Pium et utile bull. Rom. t.* 2. *p.* 459. concessisse regularibus Societatis Jesu posse extra tempora tribus diebus festivis, sive continuis, sive interpolatis s. ordines, et etiam presbyteratum recipere. Addatur Gregor. XIV. in sua bulla *Illius, qui pro grecis eod. bull. t.* 2. *p.* 719. concessisse clericis regularibus omnia alia privilegia etiam Societati Jesu concessa. Idem concessit Urban. VIII. Fratribus discalceatis ordinis ss. Trinitatis in sua bulla *Redemptoris nostri eod. bull. t.* 4. *p.* 195. atque ordini b. Mariae de Mercede Clemens X. in sua bulla *Redemptoris eodem bull. t.* 7. *p.* 74. exprimendo se tali ordini non solum concedere privilevia Societati Jesu specialiter concessa, sed et omnia ea, quae in generali concessione non veniunt, quibuscumque contrariis derogando. Quamvis ergo caeteri religiosi ordinari non possent extra tempora vi privilegii concessi a Gregorio XIII. Societati Jesu, ipse etenim voluit ab eodem caeteros regulares exclusos, possent ordinari extra tempora ob communicationem in privilegiis aliorum ordinum, quibus; ut dictum est, collata fuere etiam privilegia specialiter concessa eidem Societati. Neque obstat a Gregor. XIII. fuisse hoc privilegium limitatum ad solos religiosos Societatis, nam non potuit ligare manus suis successoribus, quin alios facerent talis privilegii participes. Barbos. *part.* 3. *de potest. episc. alleg.* 17. *n.* 6. Passerin. *tom.* 3. *q.* 189. *art.* 10; *n.* 831. Donat. *t.* 1. *tr.* 7. *q.* 8. et plures alii. Refragatur huic opinioni Monacellus erga privilegia regularium non semper satis aequus, quia, inquit, non communicantur inter regulares privilegia, quae laedunt jus tertii, sed tu vide

quae dixi *tr.* 3. *q. ult. cap.* 3. *quaes.* 3. Adde ex ibidem dictis in dubio regularium privilegia in ipsorum favorem esse interpretanda.

Regulae in praxi observandae

* Attendenda hodie novissima Benedicti XIV. constitutio de ordinationibus regularium incipiens *Impositi* bullar. *tom.* 2. *p.* 178. In ea enim confirmatis omnibus iis, quae in hac re a praedecessoribus suis Gregorio XIII., Sixto V., Clemente VIII., et Innocentio XIII. sancita fuerunt, ac innovatis poenis contra transgressores per sacros canones et apostolicas constitutiones latis, decrevit; primo ut deinceps, si contigerit regularibus pro ordinatione adeundum alium episcopum praeter dioecesanum, propterea, quod iste ordinationem statutis temporibus non habeat, vel propter absentiam vel infirmitatem, vel alia de causa, secum deferre debeant ad episcopum ordinantem, ultra suorum superiorum regularium dimissorias, authenticam et in forma probante vicarii generalis, vel cancellarii, aut secretarii ejusdem episcopi dioecesani attestationem de non habenda proximo legitimo tempore ordinatione, alias nullius sint roboris praedictae superiorum dimissoriae, et episcopus sine ea ordinans in poenas canonicas adversus eos constitutas, qui alienum subditum sine legitimis dimissoriis ordinaverunt incurrat. II. Omnia privilegia ut a quocumque catholico antistite ordinari possint, quae ordinibus regularibus ante concilium Tridentinum, et post ipsum non ipsis directe concessa, sed tantum per viam communicationis extensa reperiuntur, irrita, ac omni robore destituta declaravit, rata et firma relinquens ea, quae post concilium, nominatim et directe ipsis ordinibus tributa fuerunt.*

* Regularium privilegia infringere totis viribus multi etiam ex auctoribus regularibus, necessitatemque etiam ipsis adstruere *specialis Pontificis indulti* conantur ad hoc, ut extra tempora odines recipere possint, ut videre est apud Mirand. *manual. regular. q.* 38. *art.* 4. Pellizar. *man. regul. tom.* 2. *tr.* 8. *cap.* 2. *n.* 173. Passerin. *tom.* 3. *q.* 189. *art.* 10. *inspect.* 10. *n.* 83. Pirhing. *in* 1. *decret. tit.* 11. *sect.* 1. *n.* 8. Matthaeucc. *in off. cur. eccles. cap.* 35. *n.* 4. ex eo quia ista privilegia revocata censeantur per concilium Tridentinum *sess.* 23. *cap.* 8. et praesertim *sess.* 25. *cap.* 22. ubi omnia praecipit observari in superioribus decretis contenta, *non obstantibus eorum omnium et singulorum privilegiis sub quibuscumque formulis verborum conceptis*. Huic rationi addunt aliqui constitutionem Sixti V. *Sanctum et salutare* bullar.

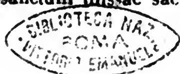
tom. 2. *pag.* 657. ubi sub poena suspensionis et aliis gravioribus prohibet, ne regulares quicumque extra tempora a jure praescripta ordinentur. Neque prodesse eis posse volunt privilegium a Gregorio XIII. in supradicta constitutione, eod. bullar. *tom.* 2. *pag.* 459. patribus Societatis Jesu concessum, cum in eadem constitutione §. 4. ad alios extendi posse per communicationem vetaverit. Sed neque satis ablatam controversiam in recentiori concilio Romano putat Benedictus XIV. *instit. eccl.* 23. *n.* 5. equidem Benedictus XIII. in eodem concilio *tit.* 5. *cap.* 2. declaravit privilegia regularium in suo robore persistere, nec derogatum fuisse constare, sed cum ibi non legatur *sive expresse, sive per viam communicationis ante concilium Tridentinum concessa*, potest semper dici, quod per concilium Tridentinum antecedentibus privilegiis derogatum sit. Videatur Benedictus XIV. *l. c.* His tamen non obstantibus, possunt episcopi tuta conscientia regularium petitionibus morem gerere, et eos extra tempora sacris ordinibus initiare; cum spernendae non sint rationes pro adstruendo ipsorum privilegio adductae, et hoc praestari passim videatur a piis et doctis episcopis. Praeterea ipse Benedictus, dum esset archiepiscopus Bononiensis, non semel admisisse testatur, et paratum ad iterum admittendos se ostendit etiam post editam supradictam institutionem. Immo, quod majus est, ex supralaudata ejusdem constitutione *Impositi nobis*, eruitur posse episcopos regularium in hoc obsecundare petitionibus; utrosque enim *ad unitatem spiritus, et sincerae dilectionis concordiam* adhortans, concludit: *neque regulares conqueri poterunt, quod recusantibus episcopis sacram ordinationem, praeterquam in temporibus ab ecclesia statutis, eorum privilegia de ordinibus extra tempora suscipiendis effectu vacua remaneant; episcopi enim alios etiam opportunos dies ordinandis regularibus invenient.* *

CAPUT III.

De subjecto ordinum; de scientia, probitate ac aetate quae in eo requiruntur; itemque de interstitiis servandis; ac de non suscipiendo ordines sine literis dimissoriis, vel per saltum.

Q. I. Quae necesse sit esse in subjecto ordinum ad valide eos recipiendos.

R. Primo necesse est esse masculum; nam ordinandi sunt, qui in ecclesia possunt habere eminentiam dignitatis, potestatis, ac officii prae aliis fidelibus, praesertim in ordine ad sacrosanctum missae sacrificium, haec autem competere non

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

possunt mulieribus, quae debent esse viris subditae, et quibus proinde praecipitur ab Apostolo 1. ad Cor. 14. in ecclesia tacere; nec eis eodem 1. ad Thimoth. 2. permittitur docere, aut dominari in virum, sed esse in silentio. Hinc communiter asseritur mulieres jure divino esse incapaces sacrae ordinationis, cum Christus solum viros ordinaverit, atque idem fecerint Apostoli a Christo Domino edocti: s. Th. *in* 4. *d.* 25. *q.* 2. *art.* 1. Addendum nec ex summi Pontificis dispensatione mulieres capaces fieri posse primae tonsurae. Ratio est quia cum prima tonsura aliud non sit quam deputatio tonsurati ad statum, ex quo ad ordines possit ascendere, sequitur quod qui incapax est jure divino ordinum, nec possit deputari ad statum, qui sit via ad ordines.

Deinde ad valide suscipiendos ordines oportet ordinandum esse baptizatum; quia baptismus est janua sacramentorum. Hinc si aliquis se non esse baptizatum deprehenderet, et fuisset ordinatus, esset baptizandus, et iterum ordinandus; *cap. Si quis de praesbyter. non baptiz.*

Q II. An valide conferatur ordo non habenti usum rationis, vel adulto qui sit invitus.

R. I. Utique amentes, seu infantes non habentes usum rationis, incapaces sunt sacramentorum poenitentiae et matrimonii; quia haec sacramenta confici non possunt sine actibus suscipientium, quorum praedicti sunt incapaces. Item non potest puero nondum septenni administrari sacramentum extremae unctionis, ex dictis *quaest. praeced. cap. unic quaes.* 6. At aliorum sacramentorum perpetuo amentes, vel pueri non habentes usum rationis sunt capaces; quia cum non habeant usum rationis, non exigitur in eis voluntas ea recipiendi; et aliunde ipsorum actus non requiruntur ad valorem sacramenti. Hinc possunt recipere baptismum, et valide etiam confirmarentur, ut fit in ecclesia graeca statim post baptismum. Valide ergo quamvis illicite etiam ordinaretur: d. Thom. *in* 4. *q.* 1. *art.* 1. *q.* 2. s. Bonav. *ibid. art.* 2. *quaes.* 2. Verum tamen est, quod si puero collatus fuisset aliquis ordo sacer, non teneretur ad caelibatum; nemo enim tenetur ad servandas leges jure positivo annexas statui, quem libere non est amplexus, si aliunde et ipsum statum, et ipsas leges amplecti non tenebatur. Hinc quamvis puer non libere suscipiat baptismum, tenetur postea se subjicere legi christianae; quia obligat unumquemque statim ac illi sufficienter proponatur. * Superiori doctrinae s. Thomae adstipulantur Sanch. *lib.* 7. *consil. cap.* 3. *dub.* 32. *num.* 2. Salmant. *tr.* 8. *c.* 5. *dub.* 2. Suar. *de relig.*

tom. 3. *lib.* 9. *cap.* 18. Eruitur quoque ex *cap. Tuae literae de clerico per saltum ordinato*, ubi dicitur, quod recipiens ordines minores, et subdiaconatum ante usum rationis debet denuo illos recipere, si de illorum receptione non constat; si autem constat, non debent iterari. Denique hoc communi doctorum consensu firmatum testatur Benedictus XIV. in constitut. *Inter sollicitas* §. 20. *et* 21. *bull. t.* 1. *p.* 516. *

R. II. Adultus, qui penitus contradiceret, invalide ordinaretur, et idem dicas de baptismo etc. atque ita definitum fuit *cap. Majores extr. de baptism.* Conveniens autem fuit voluisse Christum sacramenta non valide recipi ab adultis, contradicente ipsorum voluntate; quia susceptio sacramentorum in adultis est actus moralis, adeoque debet aliquo modo oriri ab ipsorum voluntate. Valide autem ordinarentur aliquo pacto consentientes, alias non consensuri, ut qui minis in susceptionem ordinis consentiret, alias non consensurus. Ita ex *cit. cap. Majores*.

Q. III Quae debeat esse scientia et probitas in ordinando; et an debuerit esse confirmatus.

R. I. Ex Tridentino *sess.* 23. *c.* 11. *de reform.* volentes suscipere primam tonsuram, scire debent rudimenta fidei, et legere, et scribere. Qui ordines minores, intelligere ulterius debent linguam latinam. Qui subdiaconatum et diaconatum et linguam latinam, et quae pertinent ab ipsorum ministerium ignorare non debent. Qui ordinem presbyteratus, debent etiam scire docere populum necessaria ad salutem, nec non scire requisita ad sacramenta rite administranda. De hac scientia constare debet episcopo per examen; nec vult Tridentinum *sess.* 23. *de reform. cap.* 3. *et* 8. a proprio episcopo ad alium dimittendos suos subditos pro recipiendis ordinibus, nisi ipsi per examen de ipsorum scientia constiterit. Hinc episcopi examini subjiciuntur etiam regulares, ut habetur ex Lateranensi sub Leone X., ex decreto Clement. VIII. capite superiori citato, aliisque, quae allegat Passerinus *tom.* 3. *quaest.* 189. *art.* 10. *n.* 280. * De hoc autem dubitandum amplius non videtur post citatam Benedicti XIV. constitutionem *Impositi nobis*, ubi statutum est ex decreto Clementis VIII. regulares examinandos ab episcopo ordinante. *

R. II. Talis primo debet esse probitas ordinandi, ut nulla censura, vel irregularitate fuerit innodatus; advertendo quod qui in excommunicatione suscipit ordinem, ab eodem manet suspensus *ex cap. Cum illorum de sent. excomm.* Cum autem lis sit inter DD. ut videre est apud Layman *de ordin.*

cap. 10. *n.* 13. an praefata suspensio et etiam irregularitas afficiant solum suscipientem in excommunicatione ordinem sacrum, vel etiam ordines minores, dicendum est non habere locum respectu suscipientis hos ordines cum ex notis regulis poenae in dubio sint excludendae.

* Excommunicatio autem, per quam suspensio ab ordinibus incurritur, debet esse major, ut explicant DD. apud Passer. *tom.* 3. *q.* 189. *art.* 10. *n.* 903. et Bonac. *de susp. disp.* 3. *p.* 5. §. 1. *n.* 11. *in fin.* Communior autem, licet contraria sit probabilis, sententia est, suspensionem incurrere quemcumque clericum excommunicatum minores ordines suscipientem; quia etsi textus aliqui loquantur de sacris ordinibus, *cap. Veniens et cap. Innotuit de eo qui furt. ord. susc. cap. Saepe continget de temp. ordin. in* 6. attamen cum praedictum *cap. Cum illorum* simpliciter de ordinibus loquatur, intelligi debet de omnibus tam majoribus, quam minoribus. Et ita de facto explicant Suarez *de censur. disp.* 31. *n.* 58. cum s. Antonin. *p.* 3. *tit.* 24. *c.* 76. Sylvester. *v. Excommunicatio* 3. *q.* 14. *v. Ordo* 5. *q.* 6. *et v. Irregularitas q.* 2. Covarr. *in cap. Alma mater. p.* 1. §. 6. Pass. *l. c.* Bordon. *resol.* 67. *n.* 73. et haec fortasse est ratio, ob quam Innocentius III. in eodem *c. Cum illorum*, utitur verbis *ecclesiasticos ordines*, non sacros, ut tam hos quam minores comprehenderet, ait Palaus *de censur. disp.* 4. *p.* 10. §. 1. *n.* 3. Lis autem videtur esse de irregularitate, quam quidem excludendam quamplurimi tenent DD. cum Benedicto XIV. *de synod. dioeces. lib.* 12. *cap* 3. *n.* 7. *

Secundo probitas ordinandi debet elucescere in hoc, quod non ex fine humano, sed ratione Deo famulandi, suam et proximorum salutem promovendi, curet ad ordines promoveri. Hinc debuit a Deo vocari; magnae etenim presumptionis esset velle ex solo ductu propriae voluntatis gravia ecclesiasticorum onera subire. Quod autem a Spiritu Sancto sit impulsus, quem aliquis ad statum clericalem experitur, dignosci potest ex conscientiae puritate, ex desiderio non ditescendi, sed laboris ecclesiastici, maximeque propriam et aliorum salutem promovendi. Deberet tamen expectare vocationem episcopi ad assumendum etiam ex hoc fine regimen animarum; praesumptuosum enim videtur aliquem praeesse appetere *ad hoc quod subditis prosit, nisi manifesta necessitate imminente*, ait s. Th. 2. 2. *q.* 185. *a.* 1.

Explorati etiam ita deberent esse mores ordinandorum, ut castitatem servandos esse sperari posset; nemo etenim ignorat, quantum nostrum vituperetur ministerium, quan-

tum saeculi dicteriis ecclesiasticorum status vilipendatur ex ipsorum consortio cum mulieribus; et quid si nota sit incontinentia? Dictitent pleno ore ecclesiastici se innocenter cum mulieribus degere; nam quamvis pleno ore non mentiri credere placeret, nonne ex sola mulierum frequentatione continuo de ecclesiasticorum vita detrahitur? *Noxia est innocentia, quae sponsae Christi officit famae. Et cum Christus agnus innocens, immo ipse coelestis innocentia totum se contempserit pro ecclesia, ut eam sine macula ulla, vel ruga redderet illibatam, qualis est clericus, cui ad hoc sponsa Christi committitur, ut pro unius foeminae amore culpari totam ecclesiam patiatur? Audemus dicere, a Deo Patre missus est Filius de sinu Patris, et regno absens esse duravit, ut ecclesiam faceret innocentem, et clericus mulieris latus deserere non potest, ne Chsisti ecclesiam reddat infamem?* Ita Auctor de singularitate clericorum inter opera s. Cypriani. Caeterum quoad mores etc. regularis ordinandi satis esse debet episcopo, si habeat suorum superiorum attestationem, ut ex declaratione s. Congregationis. Passerinus *tom.* 3. *de stat. homin. q.* 189. *art.* 10. *n.* 280.

R. III. Volens suscipere ordines, vel etiam primam tonsuram debet esse confirmatus; ita etenim praecipit Tridentinum *sess.* 23. *c.* 4. *de reformat.* Valide nihilominus tribuerentur ordines non confirmato; nam caetera sacramenta de necessitate solummodo prae exigunt baptismum, utpote qui est janua ecclesiae. s. Tho. *in* 4. *d.* 24. *q.* 1. *art.* 3. *q.* 4. Merito autem sancitum fuit, ut nullus nec ad primam tonsuram assumeretur, nisi esset confirmatus; nam status clericalis perfectos solummodo admittit christianos, et nemo perfectus censetur christianus sine confirmationis sacramento. Quamvis autem non improbabile sit solummodo venialiter peccaturum, qui tonsuram non confirmatus reciperet, non tamen desunt qui id esse culpam gravem asserant; nam lex ecclesiae non videtur ipsis esse de re levi. Bonaccina *de ord. disp.* 8. *q. unic. p.* 1. *n.* 10. * Videatur Barbos. *de potest. episc. alleg.* 2. *num.* 14. *et* 15. qui multos DD. affert pro utraque parte, sed magis inclinat in eam, quae venialem tantum culpam admittit, secluso scandalo. *

Q. IV. Quae aetas requiratur in promovendis ad ordines.

R. Certum est nullum ad primam tonsuram promovendum, nisi habeat usum rationis; unde si episcopus ante illum tonsuram conferat, ab illius collatione per annum suspensus est: *cap. Nullus episcop. de temp. ordin.* Quamvis autem

Tridentinum pro initiandis prima tonsura, aut pro promovendis ad ordines minores nullam definierit aetatem; nihilominus vult *sess.* 23. *c.* 4. *de reform.* quod nec ad primam tonsuram ordinentur ii, *de quibus probabilis conjectura non sit, eos, ut Deo fidelem cultum praestent, hoc vitae genus elegisse.* Cum igitur difficillimum sit hujus vitae instituendae dari posse probabilem conjecturam, nisi saltem circa annum duodecimum, hinc est optimum esse consilium talem aetatem expectare etiam pro initiandis prima tonsura, * saltem septennii, ut dicit Benedictus XIV. in constit. *Eo quamvis* §. 19. *bullar. t.* 1. *pag.* 511.* Nullus vero ad subdiaconatus ordinem ante 22., ad diaconatus ante 23, ad presbyteratus ante 25. aetatis suae annum est promovendus juxta Tridentinum *sess.* 22. *d.* 2. *de reform.* quos tamen annos sufficit attigisse, ut probat ecclesiae usus.

At quid dicendum, si aliquae horae deficiant ad supplendam legitimam aetatem, inchoata tamen sit dies, in qua ordinandus legitimam complet aetatem? Quoad hunc casum aliqui me consuluerunt aliquibus ab hinc annis; cum etenim habenda esset ordinatio die 17. Martii, quidam promovendus ad presbyteratum explebat annum 24. hora 23. illius diei. Ego autem putavi posse ab ordinario ad ordines promoveri; et mea opinio sequenti innixa erat fundamento.

Habemus ex jure hanc regulam, diem inceptam habendam esse pro completa: *l.* 2. *ff. de manumiss.* et quamvis juxta varios casus diversimode a DD. applicetur, nihilominus concors videtur sententia, ut notat Fagnan. *in cap. Ad nostram de regular. et in cap. Ego N. de jurejur.* attendendam explicationem Glossae *in l.* 4. §. *Minor ff. de minor. et in cap. Cum in cunctis de elect. v. Exegerit*, scilicet non habendam esse pro completa, si favor sit tempus durare, et habendum pro completa, si favor sit tempus esse finitum. Hinc quamvis jus velit ad valorem testamenti annos pubertatis debuisse esse completos: *leg. Qua aetate* 5. *ff. qui testamentum facere*, nihilominus, cum simus in materia favorabili, idem jus statuit sufficere ultimam diem esse inchoatam: *leg. fin. C. de milit. testam.* Item eadem aetas completa ad valorem matrimonii requiritur: *cap. Continebatur de despons. impuber. cap. Attestationes, cap. Ex literis eod. tit.* et nihilominus satis est inceptam esse ultimam diem ultimi anni Sanch. *de matr. l.* 7. *d.* 104. *n.* 2. Quamvis autem aliquam difficultatem pati posset haec doctrina, quando designatur tempus per dies; quia dies per horas numeratur, omnino attendenda est, quando designatur per annos, annus

etenim per dies enumeratur; unde in favorabilibus sat est diem inceptam fuisse, ut annus omnino pro completo habeatur. Nald. *in sum. v. Tempus*, Stephan. Gratian. *discept. forens. c.* 413. His positis.

Cum in favorabilibus dies incepta pro completa habeatur, quando favor est tempus non durare, hinc est pro completa habendam fuisse diem 17. Martii, in qua NN. exposcebat ad presbyteratum promoveri; et si pro completa reputanda erat, verificabatur sufficienter attigisse aetatem, in qua poterat promoveri. Ex hoc habetur responsio ad contrariae opinionis fundamentum, quo dicitur vitiari factum ubi a jure tempus praefinitur, si vel una hora deficiat; cum tunc tempus veluti pro forma actus habeatur. Patet inquam, responsio; nam vere adest tempus a jure praefinitum, cum ex eodem jure dies incepta pro completa habenda sit. Et quidem non minus ex eodem jure requiritur ad valorem testamenti testatorem attigisse annos pubertatis, sicut et volentem contrahere matrimonium, quam attigisse annum 25. ordinandum ad presbyteratum: unde si in primis casibus nil de tempore a jure requisito deficere dicitur, quoties ultima dies sit inchoata, idem dicendum in casu nostro. Menoch. *de arbitr. cas.* 427. *n.* 25. Salmant. *tract.* 8. *de ordin. c.* 5. *num.* 31. Anton a Sp. S. *de ordin. tr.* 9. *d.* 4. *sect.* 3. Philiber. *tract.* 1. *p.* 5. *cap.* 2. *num* 7. Ledesm. *t.* 1. *sum. c.* 7. Giribaldus *etc.* eamque probabiliorem vocat Leand. *tr.* 9. *disp.* 6. *quaest.* 8.

Hic autem est observandum episcopum scienter ordinantem ante legitimam aetatem esse suspendendum a collatione omnium ordinum, ut constat ex *cap. Non est compos de temp. ordinat.* Quod si de facto suspendatur, non irregularis fieret missam celebrando; quia esset suspensus a collatione ordinum, non autem ab alio actu: Fagn. *in d. c. n.* 45. Qui vero scienter susciperet ordines majores ante legitimam aetatem, esset ipso jure suspensus ex constitutione Pii II. incip. *Cum ex sacrorum*, *bullar. Rom. tom.* 1. *pag.* 389. Non esset vero suspensus qui inculpabiliter ordines suscepisset, neque irregularis, si in eis ministrasset; nam citata constitutio loquitur de iis, qui scienter hoc fecerint, vel ministrare praesumpserint. Barbos. *in cit. cap. non est compos*; dum vero postea deprehendatur defectus aetatis, abstinendum est usque ad legitimam aetatem, a ministrando in ordine suscepto. * Neque tunc opus erit in hoc casu ulla dispensatione ut tenent Reiff. *in* 1. *decret. tit.* 11. §. 7. *n.* 180. Alias vero in superiori, in quo etiam adveniente legitima aetate re-

manet perpetuo suspensus, donec obtineat absolutionis beneficium, non quidem ab episcopo, vel a majori poenitentiario, quibus nulla facultas absolvendi nisi occulte contracta ex concessione Tridentini quoad episcopum *sess.* 24 *cap.* 6. ut ferunt communiter Bonac. *de censur. disp.* 3. *p.* 5. *n.* 2. Salmant. *cap.* 5. *n.* 39. et quoad majorem poenitentiarum per constitutionem Benedicti XIV. *Pastor bonus tom.* 1. *pag.* 319. §. 18. sed a summo Pontifice, cui est reservata per supradictam constitutionem Pii II. Reiff. *l. c. n.* 176. cum Quaranta v. *Ordo* sub initio, Barbos. *de pot. episc. alleg.* 16. *n.* 15. Navarr. *in man. cap.* 25. *n.* 70 Rot. *p.* 2. recent. *decis.* 481. *n.* 5. card. Petr. *t.* 5. *comment. ad constit.* 7. *Pii II. sect. unic. n.* 23. *et* 24. *

Q. V. Quae interstitia observanda sint ab ordinandis, et quibus competat in eis dispensare.

R. I. Ex Tridentino *sess.* 23. *de reform. c.* 11. inter ipsos ordines minores interstitia temporum servanda sunt, nisi aliud episcopo magis expedire videatur. Subdiaconatus non est conferendus nisi post annum a susceptione ultimi ordinis minoris; diaconatus post annum a subdiaconatu; et saltem annus integer in diaconatu debuit ministrare, qui vult ad presbyteratum promoveri. Ratio cur ordines conferendi sint, servatis temporum interstitiis, assignatur ab eodem Concilio; ut nempe ordinandi interim accuratius observent, ac edoceantur de obligatione et dignitate cujuscumque ordinis, simulque ut in unoquoque exerceantur; atque ita fiat, ut cum aetate majorem probitatem ac doctrinam assequantur.

Caeterum sufficit, si annus interstitiorum fuerit ecclesiasticus, hoc est, si redierit idem tempus ordinationis, quo quis anno praecedenti fuit ordinatus. Hinc qui temporibus quadragesimae anno antecedenti promotus fuit e. g. ad subdiaconatum, potest sequenti iisdem temporibus ad diaconatum promoveri, quamvis nondum expletus fuerit annus naturalis, qui continet tercentos sexaginta quinque dies. Barb. *p.* 2. *de potest. episc. alleg.* 18. *n.* 2. Potest etiam sufficere annus naturalis; unde qui anno antecedenti promotus est ad s. ordinem sabbato sancto poterit in sequenti ad alterum ordinem sabbato *sitientes* promoveri, si annus naturalis elapsus fuerit; nam revera per annum versatus est in ordine antecedente, ut praescribit Tridentinum, * et tenent Reiff. *loc. cit. num.* 145. *

R. II. Facultas dispensandi ab interstitiis competit episcopo ordinanti respectu sui dioecesani, secus respectu non

dioecesani. Cum igitur ex Tridentino saepe citato non sint dispensanda interstitia, nisi episcopus judicet ita expedire ob necessitatem, vel utilitatem; et cum haec satis perspecta habere non possit episcopus ordinans respectu ecclesiae alterius dioecesis consequens est solum ad proprium episcopum pertinere in interstitiis dispensare. Barbos. *c. n.* 5. *et* 9. ex declarat. s. Congregationis. Item eadem s. Congregatio declaravit apud Lauretum de Franchis *in controvers. inter. episc. et regular. n.* 256. eamdem facultatem, absente episcopo, transire in vicarium generalem habentem generale mandatum, atque etiam ad capitulum, sede vacante.

Competit etiam episcopis, non vero praelatis regularibus dispensare quoad interstitia regulares ordinandos, quamvis judicare possit de causa, attenta sola superiorum attestatione, qui eamdem causam ponere debent in literis dimissoriis. Barb. *p.* 2. *de offic. episc. alleg.* 18. *num.* 10. Passer. *t.* 3. *q.* 189. *art.* 10. *n.* 834.* et alii quamplures ap. Ferrar. *v. Interstitia n.* 14. et fuisse declaratum a S. C. C. refert idem Lauretus de Franchis *l. c. n.* 255. Verum haec quaestio non procedit de illis regularibus qui habent speciale privilegium apostolicum recipiendi sacros ordines tribus diebus festivis; nam quoad hos jam dispensavit summus Pontifex. Reiffenst. *loc. cit. n.* 158. Neque procedit, quando abbates juxta superius dicta conferunt ordines minores suis subditis regularibus; tunc enim possunt cum iis dispensare in interstitiis. Roderic. *tom.* 3. *quaest. regul. q.* 24. *art.* 3. *conclus.* 3. Barbosa *loc. cit. n.* 12. cui enim conceditur principale, concessum videtur accessorium juxta reg. 42. *de reg. jur in* 6.*

R. III. Qui ordinatur non servatis interstitiis, nullam poenam incurrit, siquidem nulla poena expresse habetur in jure contra ita ordinatos. Verum quidem est Sixtum V. in sua bulla. *Sanctum et salutare*, voluisse ita promotos incurrere suspensionem sibi reservatam: at Clemens VIII. in sua bulla. *Romanum etc. bullar. Rom. t.* 3. *p.* 53. abstulit omnes poenas extra jus commune latas a Sixto, exceptis poenis contra simoniace ordinantes et ordinatos. Ulterius nec ista poena suspensionis, neque alia censura habetur in bulla Pii II. *Cum ex sacrorum etc.* Barbos. *cit. num.* 14. Passer *cit. n.* 840. Dicendum tamen omnino est cum eodem Barbosa *n.* 13. aliisque, peccaturum mortaliter, qui ordinaretur sine dispensatione interstitiorum; utpote quia faceret contra canones in re gravi.

Q. VI. An ordinandus ab alieno episcopo debeat habere literas dimissorias; a quo sint concedendae; et quae poenae statutae sint contra ordinatos sine talibus literis.

R. I. Quamvis episcopus debeat per seipsum suis subditis ordines conferre, ut ex Trident. *sess.* 23. *c.* 3. *de reform.* nihilominus si ex legitima causa fuerit impeditus, ipsius subditus, ut ex Tridentino ibidem, poterit de ejus consensu ab altero ordinario ordines suscipere. Illae autem literae, in quibus talis consensus, seu licentia exprimitur, dicuntur *dimissoriae;* quia per eas unus praelatus dimittit ad alium, vel etiam *Reverendae* ut ex Trid. *sess.* 7. *c.* 10. *de reform.*

Antequam hujusmodi literae concedantur, ordinandus est examinandus a proprio ordinario ex Trid. *Sess.* 23. *c.* 3. *de Ref.* et solum id posset relinquere episcopo ordinanti, quando ex aliqua causa foret valde incommodum illud peragere. Verum tamen est episcopum ordinantem posse, si velit, iterum examinare alienum subditum a proprio ordinario examinatum. Barb. *de potest. episc. allegat.* 7. *num.* 29. Praeterea, ut concedantur hae literae dimissoriae, necesse est rationabilem causam intervenire ex Trident. *sess.* 7. *cap.* 11. *de reform.* Quorum vero episcoporum literas dimissorias habere debeat ordinandus, constat ex dictis *cap. super. quaes.* 2. Ibidem etiam dictum est praelatos regulares concedere posse suis subditis has literas, simulque explicatum, ad quem ordinarium dirigere debeant.

R. II. Capitulum, sede vacante, infra annum computandum a die vacationis, non potest has literas dimissorias concedere. Trident. *sess.* 7. *cap.* 10. *de reform.* Excipit arctatos ratione alicujus beneficii recepti, vel recipiendi. Illi autem dicerentur arctari ratione recepti beneficii, qui ratione ipsius tenentur ordines recipere; uti esset assumptus ad regimen ecclesiae parochialis; obtinentes dignitatem, vel canonicatum, quia habent ordinem annexum; seu habentes beneficium exigens servitium personale, cui non possit satisfieri, si aliquis ordo non recipiatur. Barb. *de offic. episc. alleg.* 7. *num.* 11. Garzias *p.* 5. *de benef. cap.* 7. *num.* 98. Illi vero dicuntur arctati ratione beneficii recipiendi, qui habentes primam tonsuram per electionem, seu praesentationem acquisierunt jus ad aliquod beneficium, quod tamen obtinere non possunt, nisi habeant aliquem ordinem majorem. Barbos. *cit.* Idem dicendum, si collator velit conferre, vel patronus praesentare laicum beneficii incapacem. Hic intelligitur arctatus ratione beneficii recipiendi, quapropter capitulum, sede vacante, potest illi dare dimissorias

ad tonsuram recipiendam. * Card. de Luca *de benefic. disc.* 71. *n.* 7. Garzias *cit. p.* 5. *c.* 7. *n.* 102 et rursus *par.* 7. *c.* 1. *n.* 30. ubi refert declarationem sacrae Congregationis super *cap.* 10. *sess.* 7. concilii Tridentini in haec verba *Vicarius capitularis sede vacante infra annum potest concedere literas dimissorias ad primam tonsuram ei qui est praesentatus a personis laicis ad beneficium ecclesiasticum jurispatronatus ipsorum*. Ubi tamen ly *praesentatus* intelligi debet de eo, qui non est absolute praesentatus; tunc enim praesentatio nulla foret, sed de praesentato pro tempore, quo erit habilis. Supradicta autem locum non habent, quando quis vult alicui resignare beneficium; hic enim non dicitur arctatus occasione beneficii recipiendi, cum resignatio sit mere voluntaria, neque fit ex juris necessitate, sicut electio et praesentatio, quae certum requirunt tempus. Ricc. *in praxi aurea part.* 2. *resolut.* 98. Barbos. *loc. cit.* Reiffenst *loc. pariter cit. n.* 124.*

R. III. Ordinati absque literis dimissoriis suspensionem incurrunt ex bulla Pii II. *Cum ex sacrorum*.

Q. VII. An ordo servandus sit inter receptionem unius, vel alterius ordinis; et quae poena imposita sit transgressoribus.

R. Cum ecclesia instituerit ordinem, seu gradus, quibus ad presbyteratum est ascendendum, utique sine gravi culpa non potest inverti talis ordo; utpote quia fieret in re gravi contra id, quod instituit ecclesia. Praeterea qui ita per saltum ordinaretur, suspensus remaneret ab ordine per saltum suscepto, ut *ex cap. Tuae literae de cleric. per salt. promot.*

De temporibus, quibus ordines suscipiendi sunt, et de poenis contra promoventes, seu promotos extra tempora a jure statuta, dictum est capite superiori.

Regulae pro praxi

* Quoad scientiam per illa verba Tridentini ad ministranda sacramenta requisitam in ordinandis ad sacerdotium, variant DD. Alii, ut Palaus *tract.* 27. *disp. unic. pu.* 8. *num.* 13. putat sufficere eam, quae versatur circa sacramenta baptismi et eucharistiae, non vero poenitentiae. Sanch: *lib.* 7. *consil. cap.* 3. *cap.* 1 *dub* 45. *n.* 16. eam requirere dicit Concilium, quae agit de materia et forma cujusque sacramenti. Layman vero *tract.* 9. *cap.* 7. *n.* 1. Salmant. *loc. cit. n.* 44. cum Aver. *q.* 3. *sect.* 8. Rodriquez *quaest. regul. q.* 24. *art.* 7. consentiunt quidem Palao in eo, quod requirat scientiam ad sacramenta eucharistiae et baptismi ministranda necessariam, sed addunt eam etiam ad extremam unctio-

nem, etea m quae ad poenitentiae sacramentum spectat, non tantam quidem, quanta opus habet confessarius approbatus, sed tamen talem, quae sufficere possit pro ministrando hoc sacramento in casibus necessitatis, in quibus tenetur confessiones excipere. Et hic est sensus s. Caroli *in* 5. *synod.* Mediolanensi, et ita superiorem Tridentini textum interpretati sunt Innocentius XIII. *in constit. Apostolici ministerii, bullar. rom. t.* 10. *p.* 258. pro Hispaniarum regnis edita, in qua moralis theologiae studium ac scientiam requirere videtur. Benedictus XIII. in constit. *Pastoralis eod. bullar. t.* 12. *pag.* 82. ubi Innocentii constitutionem ad totam ecclesiam extendit. Ex iis infertur, quod sacerdotio initiandi debent saltem scire quid sibi agendum cum moribundis, quando eis absolutionem absolutam, quando conditionatam impertiri debeant; quid eis praecipiendum, si habeant casus vel censuras reservatas: denique, ut paucis multa amplectar, universaliora saltem principia callere debent, quibus dubia magis obvia, et communiter morientibus occurrentia solvere tuto possint *

* Alteram quaestionem quoad probitatem promovendi ad sacros ordines necessariam acriter non multis ab hinc annis agitatam invenio apud Benedictum XIV. *de syn. lib. XI. cap.* 2. *a num.* 17. quam hic inserendam duco, utpote valde utilem ordinandorum confessariis. Quaestio igitur est quid agendum a confessario, si ad eum accedat proxime sacris ordinibus initiandus eo usque prava contra castitatem peccandi consuetudine irretitus, qui tamen de praeteritis peccatis rite dolens, ad sacramentalem absolutionem satis dispositus apparet. Nunquid impertienda absolutio, vel neganda, nisi a voluntate ordines hic et nunc recipiendi desistens; diuturnam det operam pravae consuetudini extirpandae? Auctor operis vulgo *Istruzione per i novelli confessori p.* 2. *art.* 3. vir caeteroquin doctus, et in excipiendis confessionibus valde peritus docet primum suadendum ei, ut ab ordinum susceptione se retrahat, si sincere non credit posse in illo statu castitatem servare; si vero ex animo putat caste vivere posse et pravos habitus extirpare, eaque omnia remedia a docto et pio confessario proposita adhibere promittit, sicut non est ab ordinibus repellendus, ita nec absolutionis beneficio privandus. Oppositum docent Natalis Alexander in *theolog. dogmat. et moral. tom.* 1. *lib.* 2. *de sacram. ordin. cap.* 3. *art.* 14. *reg.* 19. Juvenin. *de sacram. dissert.* 8. *quaest.* 7. *cap.* 2. Van-Espen *jur. eccl. tom.* 4. *p.* 2. *cap.* 2. §. 8. qui vix unius anni probationem admittit.

tit Continuat. Tournel. *tom.* 3. *de* 6. *decalog. praecept. cap.* 3. *art.* 10. *reg.* 3. ubi hujusmodi clericum probandum statuit severa poenitentia spatio saltem 20. aut 18. mensium, antiquorum canonum auctoritate permoti. Alius autem auctor nec pietate, nec doctrina secundus, Alphonsus nempe de Ligorio in *theolog. moral. lib.* 6. *tract.* 5. *n.* 803. et fusius in dissertatione peculiari inserta in eodem *lib.* 6. *tr.* 1. *n.* 63. *et seq.* post controversiam hanc mature et plene discussam concludit, quod licet talis clericus proxime ordinandus, recidivus, et male habituatus sincerae conversionis signa non dubia ostendens capax esse possit sacramentalis absolutionis, in eo tamen statu non est judicandus, ut ad sacros ordines recipiendos accedere valeat, nisi consentiat de sui propositi constantia experimentum per aliquod congruum tempus praebere, et interim conatus omnes et diligentias adhibere, quibus pravos habitus eradicare casteque vivere detur, et si velit sine his ad ordines convolare, absolutione indignum habendum, cum ecclesiae leges in re gravissima violare velit, et se in periculo ponere ex prava consuetudine non servandi castitatem. Quomodo enim prudenter credere fas est inveteratam aliquam peccandi consuetudinem tam cito abrumpi posse sine alicujus gratiae divinae particulari auxilio, quod omnes peccatorum reliquias auferat, quodque posse Deum pro sua voluntate et benignitate tribuere non est negandum, ut dicit s. Thom. *p.* 3. *quaest.* 86. *art.* 5. *ad* 1. sed neque facile praesumendum. Huic opinioni adhaerere videtur Benedictus XIV. *loc. cit.* et pro hac faciunt quae habet V. P. Leonardus a Portu Mauritio *in sermon. mistico-moral. num.* 7. Hanc ergo in praxi sequendam putarem, atque hujusmodi clerico, antequam ad sacros ordines ascenderet, suadendum crederem, ut interim per aliquod tempus juxta personae ac rerum circumstantias, omnes diligentias adhibeat ad pravos habitus extirpandos, et orationibus et jejuniis se a praeteritis peccatis magis purgatum praebeat. Et haec quae de peccatis contra castitatem dicta sunt, intelligi volunt etiam de aliis, nimirum ebrietatis, avaritiae, blasphemiae etc. *

* Quamvis validis rationibus nitatur ea opinio, quae ad ordines sufficere dicit diem inceptam, licet aliquae horae deficiant ad complendum annum vigesimum quartum, attamen cum non minus validis fulciatur contraria, quae neque unius horae defectum admittit, ut videre est apud Barbosam *de potestat. episcop. p.* 2. *allegat.* 16. *num.* 3. *et col. lect. ad concil. Trident. sess.* 23. *cap.* 12. *num.* 3. Passer. *tom.* 3.

quaest. 189. *art.* 10. *nu.* 843. Navarr. *consil.* 29. Leur. *in* 1. *decret. tit.* 11. *quaest.* 498. *num.* 6. quibus adhaerere videtur Engel. *in* 1. *decret. tit.* 14. *num.* 5. et apud ipsum Fagnan. *loc. cit. a num.* 20. La Croix *lib.* 6. *p.* 2. *num.* 2309. putarem satius esse ab ordinibus recipiendis abstinere; cum saltem ex hac opinionum diversitate dubium emergat, an in eo casu adsit aetas requisita, et hoc dubio stante nemo potest ordinari: quia praeceptum de non ordinando ante praescriptam aetatem est in possessione et certum, et ideo vincit ejus dubium, ut tenent ultra Auctores citatos etiam Pirhing. *in* 1. *decret. tit.* 11. *n.* 12. Diana *p.* 4. *tr.* 3. *resol.* 21. affirmativae sententiae sectatores. *

CAPUT IV.

De titulis, ex quibus aliquis potest ad ordines promoveri.

Q. I. Ex quibus titulis possit aliquis ad ordines promoveri; et de poenis contra promoventes et promotos sine titulo.

R. I. Cum non deceat ecclesiae ministros mendicare, vel sordidum aliquem quaestum exercere; inde est decrevisse Tridentinum *sess.* 21. *cap.* 2. *de reform.* nullum promovendum ad ordines sacros, nisi pacifice obtineat beneficium, quo honeste possit sustentari. Vult deinde tale beneficium non posse resignari, nisi facta mentione ad illius titulum aliquem fuisse promotum; et resignationem nullam esse, nisi constet aliunde habere, unde commode vivere possit. Addit Concilium ordinari posse etiam obtinentes pensionem, vel patrimonium; quibus possint sustentari, si ita ordinarius judicaverit pro necessitate, vel utilitate ecclesiarum suarum; unde hunc titulum solum dispensative fieri legitimum docet Fagnanus *in cap. Episcopus de praebend. et dignitat.* * Pirhing. *in* 1. *decr. tit.* 11. *n.* 69. Leur. *ibi q.* 547. *

Alter titulus est paupertatis, sive professionis religiosae pro regularibus, qui tamen titulus solummodo veris regularibus prodest, ut ex bulla s. Pii V. *Romanus Pontifex, bullar. tom.* 2. *pag.* 271. unde hic titulus non prodest non professis, vel etiam nulliter professis, ut ex Rotae sententia docet Garzias *p.* 2. *de benef. c.* 5. *n.* 11. Barbos. *de potest. episc. p.* 2. *alleg.* 19. *n.* 5.

R. II. Episcopus ordinans aliquem sine titulo, si non habeat unde vivat, tenetur illi necessaria alimenta praestare: *cap. Cum secundum* 16. *de praebend.* Quod si aliquis promotus fuerit ad ordines sacros sine titulo a pluribus episco-

pis; ad subdiaconatum v. g. ab episcopo originis, et ad diaconatum ab episcopo domicilii, uterque tenetur in solidum illi alimenta praestare. Fagnan. *in cap. Cum secundum n.* 24. *de praebend.* Idem dicendum de episcopo concedente non habenti titulum literas dimissorias pro recipiendis ordinibus ab alieno episcopo; nam non debebat illas concedere, nisi prius inquireret de titulo, aliisque ordinandi requisitis. Praefatam autem poenam non incurrit episcopus sine sua culpa aliquem ordinans sine titulo, quia e. g. fuit deceptus; neque etenim in damnum revocanda est res, quae culpa vacat. Fagnan. *cit. n.* 62. * Teneri adhuc mortuo episcopo ordinante successorem docent Barbos. *de pot. episc. alleg.* 20. *n.* 23. Henriq. *in sum. lib.* 10. *cap.* 17. §. 4. *in comment. lit. F.* et alii apud Leur. *l. c. q.* 556. et eruitur ex gloss. *in d. cap. Cum secundum v. Successores;* cum sit onus reale, quo gravatur mensa episcopalis. Aliae etiam hujus poenae extensiones videri possunt apud Leur. *loc. cit.* *

Si vero episcopus promovens aliquem sine titulo pacisceretur cum ordinato de non exigendis ab ipso ordinante alimentis, episcopus per triennium suspensus remaneret ab ordinum collatione, et ordinatus perpetuo ab ordine sic sucepto: *cap. Si quis ordinaverit* 45. * *cap. Per tuas et cap. Si quis de simon.* Castropal. *tr.* 27. *p.* 12. *num.* 3.* Ultraquamquod videtur hic simonia intercedere: si etenim remittatur jus ad exigenda alimenta, ut ordo obtineatur, idem est ac dare illud temporale pro spirituali consequendo, quod importat manifestam simoniam.

Item s. Pius V. in sua bulla 75. *Romanus Pontifex* decernit episcopum ordinantem sine titulo beneficii, vel patrimonii religiosum non professum, vel solum professum ad tempus, ita ut possit ad saeculum redire, remanere ipso jure per annum suspensum a talium ordinum collatione, ordinatum vero ab executione ordinum, et fieri irregularem, si in iisdem ministraverit.

R. III. Non desunt qui putant generaliter verum esse omnes ordinatos sine vero titulo suspensos remanere, et hanc suspensionem haberi *can. Neminem, can. Sanctorum* 2. *dist.* 70. Et quamvis revocata videatur *cap. Cum secundum de praebend.* ubi solum culpabiliter ordinanti aliquem sine titulo gravamen imponitur illum alendi, nihilominus aliis placet apud Barbosam *de offc. episc. p.* 2. *alleg.* 20. *n.* 25. in eo capite solummodo auferri suspensionem ordinati, quoties solus ordinans est in culpa; adeoque si etiam ordinatus fingendo titulum fuerit in culpa, revera antiquam suspen-

sionem incurreret. Insuper juxta hanc distinctionem volunt intelligendum Tridentinum, dum *sess.* 21. *c.* 2. *de reformat.* quoad hoc antiquorum canonum rigorem innovavit. Favet declaratio s. Congregationis apud Fagnanum *in cap. Cum secundum num.* 69. * Cum nostro Auctore sentiunt Suar. *de censur. disp.* 31. *sect.* 1. *n.* 33. Sanch. *de matr. lib.* 6. *disp.* 32. *n.* 8. *et consil. lib.* 7. *cap.* 1. *dub.* 35. *n.* 12. Laym. *lib.* 5. *tr.* 9. *cap.* 10. *num.* 7.*

Verum cum non pauci theologi et canonistae apud Barbosam *num.* 26. doceant concilium non innovasse nisi poenam contra ordinantem aliquem sine titulo, atque etiam ita declarasse s. Congregationem testetur Piasec. *in prax. nov. episc. p.* 1. *c.* 1. *num.* 42. et cum pariter apud eumdem *num.* 33. non pauci, quibus alii addi possent, sentiant non satis constare ex jure promotum ad ordinem sacrum mentiendo, et fingendo titulum, puta patrimonium, suspensum remanere, hinc est saltem dubium esse, an vere incurrat suspensionem: in dubio autem poenae et censurae non sunt admittendae. Limitanda tamen haec doctrina quoad Ultramontanos, qui si ordinentur ab episcopis Italiae sine titulo, aut cum titulo ficto, remanent suspensi ex Const. Urban. VIII. *Secretis aeternae etc. bullar. rom. tom.* 4. *p.* 80.

Q. II. Quale debeat esse beneficium et patrimonium, quorum titulo quis petat ordinari.

R. I. Beneficium, ad cujus titulum aliquis vult ad sacros ordines promoveri, debet esse sufficiens ad honeste vivendum ex Trident. *sess.* 21. *de reformat.* nec potest suppleri adjectione etiam pinguis patrimonii, si hoc sit extra dioecesim, in qua quis petit ordinari ex dictis *cap.* 2. *quaer.* 2. *resp.* 2. * Supplementum autem beneficii cum patrimonio posse admitti a proprio episcopo, dum ambo sita sint in sua dioecesi, docent Barbos. *l. c. allegat.* 19. *n.* 14. Castropal. *p.* 10. *num.* 2. et admisit sacra Congr. in *Seguntina collat. ordin.* mens. Octobr. 1589. in *Tudertina cappellaniae* 12. Mart. 1718. et in *Romana* 23. Jul. ejusdem anni. * Praefata autem sufficientia regulanda est vel arbitrio ordinarii, vel juxta consuetudinem. Putarem autem, quod si modicum quid beneficio, aut patrimonio deesset, puta unum, aut duo scuta, non proinde insufficientia essent judicanda; nam de modico non est curandum: *leg. Si oleum* §. *fin. et l. seq. ff. de dolo*, et docet in hac materia Candid. *art.* 21. *num.* 17. Dian. *t.* 2. *tract.* 5. *resol.* 108. Oportet item ex Tridentin. *cit.* beneficium pacifice possideri, hoc est, sine lite. Dicendum nihilominus esset pacifice possideri, quoties lis non esset

quoad dominium beneficii, sed solum quoad aliquid pertinens ad ipsum beneficium, puta domum, praedium etc. Barbos. *de offic. episc. p.* 2. *alleg.* 19.

R. II. Item patrimonium, ad cujus titulum aliquis ad sacros ordines admittitur, oportet ex Tridentino sufficiens esse ad congruam sustentationem. Et cum debeat ad sustentationem ordinati deservire, oportet esse constitutum super re immobili; nam res mobiles facile pereunt, et super re immobili certa, ut satis constare possit de ipsius reddita. Quamvis autem census redimibiles inter immobilia computentur: Clement. *Exivi de v. s.* §. *Cumque etc.* atque ideo non pauci quos sequitur Barbosa *alleg.* 19. *n.* 55. putent patrimonium constitui posse super censu redimibili; nihilominus cum hujusmodi capitalia non raro pereant, optimum esset super iis patrimonia ecclesiasticorum non fundari. * Videatur Pirhing. *in* 1. *decret. tit.* 11. *n.* 73. Castrop. *de ordin. p.* 11. *n.* 8. Garz. *p.* 2. *cap.* 5. *n.* 45. La Croix *lib.* 6. *p.* 2. *n.* 2269. ubi p. Zaccar. duo affert in hanc rem decreta S. C. alterum an. 1573. an. 1598. alterum. *

Item notandum hujusmodi bona immobilia fructifera, non debuisse esse hypothecata pro debito; nam tunc ordinatus non posset ex ipsorum fructibus sustentari, ut vult Tridentinum. Si vero ordinandus sit aere alieno gravatus, cui tamen non sint sua bona hypothecata, talia bona poterunt ipsi pro patrimonio deservire; quia vere habet dominium ipsorum, et habet jus, ut fructibus sustentetur. Barbosa *cit. n.* 55. Non expedit tamen hos ad sacros ordines promovere; et intervenit culpa gravis, ut ex aliis notat idem Barbosa, si ex hoc grave damnum interveniat creditoribus.

Q. III. An liceat patrimonium alienare, vel restituere ei qui donavit; et an valida foret illius alienatio.

R. I. Certum est, absolute loquendo, nec beneficium, nec patrimonium, quorum titulo aliquis ordinem susceperit, posse resignari et alienari; ita etenim decrevit Tridentinum *sess.* 22. *cap.* 2. Solum posset restitui ei qui tradidit, si de consensu episcopi appositum fuisset pactum de eo restituendo, statim ac clericus ordinatus habuisset aliunde, ex quo viveret. Ratio est, quia tunc restitutio non adversatur Tridentino, cui sat est, si clericus possit honeste sustentari. Barbosa *p.* 2. *allegat.* 19. *n.* 59. Diana *t.* 2. *tr.* 5. *resol.* 107. Aliis placet restituendum patrimonium donanti, quando donatio facta est clerico cum pacto de retrodonando, postquam ordines susceperit. Id non placet Barbosae *alleg.* 20. *n.* 36. et quibusdam aliis, eo ductis fundamento, quod hujusmodi

pactum de retrodonando, utpote contrarium Tridentino, non teneat. At contraria opinio mihi magis arridet; nam donatio facta cum pacto praefato est donatio mere ficta, ex tali autem donatione non potuit transferri dominium in clericum, vel ad summum ad tempus limitatum: unde eo elapso cum statim cesset dominium clerici, necesse est patrimonium ita donatum primo domino restituere. Sanch. *de matrim. lib.* 6. *disp.* 32. *n.* 8. Salmant. *de ordin. cap.* 6. *n.* 82. Tambur. *de ord. cap.* 6. §. 4. *num.* 12.

R. II. Alienatio patrimonii facta a clerico non habente unde honeste sustentetur, irrita est, si fiat sine episcopi consensu. Ratio est, quia Tridentinum dicit hujusmodi patrimonium sine licentia episcopi *nullatenus* posse alienari; ea autem dictio *nullatenus* importat ipso jure nullitatem actus, ut docet Barbosa *de potest. episcop. alleg.* 19. *num.* 75. *et dict.* 226. *a num.* 4. Unde ruit fundamentum contrarium, quo dicitur talis alienatio valida, quamvis illicita; quia Tridentinum eam prohibet, non vero irritat. Ruit, inquam, quia cum Tridentinum dixerit *nullatenus posse* alienari, ex dictis non solum prohibuit, sed etiam irritavit alienationem. Eodem modo, ac de alienatione discurrendum est de hypotheca, ut observat Barbosa *alleg. cit. num.* 85. est etenim quaedam alienatio. * Quod dictum est de alienatione et hypotheca, extendendum esse ad permutationem tradunt Leur. *in* 1. *decret. tit.* 11. *q.* 553. *n.* 1. *et* 2. et alii apud ipsum. *

Si vero clericus habeat aliunde unde vivat, valida censenda esset talis alienatio; quia cessat ratio, quare Concilium irritavit talem alienationem factam sine episcopi consensu. Immo non pauci putant, eo etiam deficiente, licitam esse; siquidem Tridentinum *sess.* 24. *c.* 2. ponit particulam *donec*, quae est restrictiva, et videtur significare hujusmodi alienationem sine episcopi licentia fieri non posse, donec clericus habeat, unde honeste sustentetur. Azor. *t.* 2. *l.* 3. *c.* 4. *q.* 3. Pal. *tr.* 27. *p.* 11. *num.* 13. Barbos. *alleg.* 19. *num.* 88. * Videantur dicenda inferius in regulis practicis. *

Regulae in praxi observandae.

I. Non sinat confessarius adolescentulos, seu juvenes, quorum saluti incumbit, statum ecclesiasticum assumere, nisi in eis divinae vocationis signa elucescant. Perversi cleri mores totam inficiunt ecclesiam, cum caeteri, juxta ecclesiasticorum exempla vivendo, tuto salutem consequuturos sibi blandiantur. Hanc ecclesiae ministrorum pravitatem esse veluti quoddam praeambulum etiam ad novas haereses non

pauci docuerunt. At qualis est faeculenta scaturigo illorum ecclesiae ministrorum, in quibus non aliud esse dicerem veri ecclesiae ministri, nisi ordinis characterem? Non alia utique est, nisi quia non vocati fuerunt a Deo, sed ecclesiasticorum statum elegerunt e. g. ex amore sibi victum et necessaria comparandi, unde spectare videntur ecclesiastica ministeria, sicut quaecumque alia sordida artificia, quae ex solo fine sibi necessaria acquirendi exercentur. Alios ad ecclesiam vocavit amor divitiarum, seu ambitio dignitatum; unde postea ita vitam instituunt, ut apud fidelem populum nil ipsis sit contemptius et abjectius, ut catechismus conqueritur. Jam autem antea suas querelas alte extulerat d. Bernardus, seu potius Gaufridus Abbas IV. Claravallensis declamatione in evangelium: *Ecce nos reliquimus omnia.* Postquam igitur observavit non paucos ex ecclesiae ministris non a Domino vocatos, sed ab amore ditescendi, et honorem, vel etiam voluntate parentum, aut consanguineorum in ecclesiam introisse, ita subdit: *Honorati incedere volunt, placere student hominibus, delectari et superbire, et huic saeculo per omnia conformari. Audi querelas Domini quid super hac tanta hominum temeritate loquatur patiens redditor, poenitentiam potius cupiens quam vindictam*: Ipsi (*inquit Oseae* 8.) regnaverunt, et non ex me: principes extiterunt, et non vocavi eos. *Universis siquidem in ordinibus ecclesiasticis, caeterisque ad sanctuarium pertinentibus, honorem quaerentes proprium, aut divitias, seu corporis voluptatem, postremo quae sua sunt, non quae Jesu Christi, manifeste prorsus et indubitanter, non ea, quae a Deo est, charitas, sed aliena a Deo, et omnium radix malorum cupiditas introducit. Quid istud temeritatis, immo quid insaniae est? Ubi timor Dei? Ubi mortis memoria? Ubi gehennae metus, et terribilis expectatio illa judicii? Sponsa nec cubiculum, nec cellam ingredi, nisi rege introducente praesumit: tu irreverenter irruis nec vocatus, nec introductus.* Trahe me post te, *ait illa Cant.* 2. 3. in odorem unguentorum tuorum curremus: *Nunc autem trahit sua quemque voluptas, et odorem turpis lucri sectantes, quaestum aestimant pietatem, quorum certa est damnatio.*

II. Quamvis Tridentinum non explicet quos scientiae gradus exposcat in ordinando, solumque scientiam pro ratione ordinum in eo exposcat; nihilominus dissuadeat confessarius suo poenitenti inter ecclesiae ministros adnumerari, et maxime ad sacerdotium ascendere, si studere nolit; vel si ita rudis sit ingenii, ut etiam studendo haud possit scientiam

saltem mediocrem acquirere. Quidam qui vel studium abhorrent, vel studendi sunt incapaces, ea ratione etiam ad presbyteratum admittuntur, quia dicuntur non habere voluntatem alios regendi, sed solum sibi vacandi. At instituti sunt ne a Christo sacerdotes, et ab ecclesia ordinati, ut sibi solis vacarent? Nonne ut dicitur Malach. 2. 7. lex ex ipsorum ore requirenda est, et scientia ex ipsorum labiis? Certe vetus ecclesiae disciplina otiosos sacerdotes nunquam admisit, ac proinde nec ipse catechismus vult sacerdotio initiandos, qui non possint populos instruere. Ratio adducta solum aptari posset iis religiosis, qui nullatenus curae animarum incumbunt, quales sunt Carthusiani etc. quamvis et ii ex defectu scientiae possint proprio et aliorum religiosorum progressui non mediocriter obesse.

Ulterius quis spondere poterit dicentem ante ordinationem velle sibi soli vacare, adimpleturum postea promissa? Ego nullos indoctis audaciores vidi; atque ut obtineant facultatem confessiones saltem audiendi, nullum non movent lapidem. Interim qualia futura sint ipsorum consilia et responsa in gravissimum animarum detrimentum, nemo non videt. Quaedam desumo ex d. Bernardo, qui exponens illa verba: *Ecce nos reliquimus omnia*, ita insurgit in indoctos sacerdotes: *Quomodo excusare ignorantia possit hominem, qui se magistrum infantium, doctorem incipientium profitetur? Ignorans utique ignorabitur: immo et multos ignorare faciet et ignorari. Quid enim periculi sit, ubi non invenit pastor pascua, ignorat dux itineris viam, vicarius nescit domini voluntatem; ecclesia quotidie multipliciter et miserabiliter experitur . . . . . Itaque hac dote* (scientia nempe) *carens, frustra sibi, tanquam per Christum introierit, blandiatur; si quidem dicitur ignoranti: si caecus caeco ducatum praestet, ambo in foveam cadunt.*

III. Pius et doctus confessarius semper suadeat ecclesiae praelatis; ne faciles sint in promovendo ad ordines ob ministrorum penuriam; ut enim scribit Gelasius papa ad episcopos Lucaniae: *Convenientia ecclesiae ministeria reparanda sunt, non inconvenientibus meritis ingerenda . . . Ne per occasionem supplendae penuriae clericalis, vitia potius divinis cultibus intulisse, non legitimae familiae domini computemur procurasse compendia*: ita *can. Monachus dist.* 77. Contrariam praxim deplorans s. Bernardus in tractatu *de convers. ad cleric. c.* 20. haec inter alia habet: *Ditata videtur ecclesia. Ipse etiam cleri sanctissimus ordo, fratrum numerus super numerum multiplicatus est. Verum et si multiplicasti gen-*

tem, non multiplicasti laetitiam, dum nihil minus apparet decessisse meriti, quam numeri accessisse. Curritur passim ad ss. ordines, et reverenda ipsis quoque spiritibus angelicis ministeria homines apprehendunt sine reverentia, sine consideratione.

IV. Quamvis ministrorum exiguus numerus, vel quia qui dantur ministri minus sint idonei, inducere possint ordinarium ad dispensandum in interstitiis; id tamen non passim faciendum crederem, ut sufficienter vocatio et mores ordinandorum probari possint. Minor quidem requiritur causa pro dispensando in interstitiis a subdiaconatu ad diaconatum; quapropter Tridentinum *sess.* 23. *c.* 11. id arbitrio episcopi relinquit: major nihilominus requiritur pro dispensando ab interstitiis inter ordines minores et subdiaconatum; unde ad hanc dispensationem concedendam vult Concilium intervenire debere, vel necessitatem, vel utilitatem ecclesiae. Et ratio est, quia cum ascendendo a minoribus ordinibus ad subdiaconatum status mutetur, nec liceat amplius ad saecularem vitam redire; conveniens est subdiaconatum majori cum ponderatione suscipere. Pro dispensando vero ab interstitiis a diaconatu ad sacerdotium exposcit Concilium conjunctive necessitatem et utilitatem ecclesiae; cum etenim sacerdotium sit ordo tantae excellentiae et dignitatis, exposcit longioris temporis praeparationem. Inter alias dispensandi interstitia causas ponitur causa studiorum, quae reducitur ad utilitatem ecclesiae. Considerandum etiam ex canonistis est, si aetas sit provecta, quod tamen intelligendum est, si simul cum aetate creverit etiam probitas vitae. Innocentius XII. postquam in sua constitutione *Speculatores*, commendavit in conferendis ordinibus servare ecclesiae disciplinam quoad interstitia, tempora etc. inter alia haec habet: *Ante meritum laboris, ante tempus examinis, ante experientiam disciplinae, sacerdotalis honor non probatis minime tribuatur; nec unquam heri sacrilegi, hodie sacerdotes, heri profani, hodie sacrorum antistites, veteres vitio, virtute rudes et recentes, discipuli simul ac magistri pietatis creentur; sed ii tantum juxta constitutas a majoribus leges ab humili gradu fidelis populi, ad sacrarum administrationum sublimitatem promoveantur; qui post mutatum habitum saecularem diuturna conversatione inter clericos fuerint comprobati, ac multo tempore didicerint, quae postmodum alios docere tenentur.*

* Quidquid sit de ea opinione, quae a suspensione ordinatum sine titulo, vel cum titulo ficto vindicat, certum est in nostra Lucensi dioecesi quemcumque vel in enunciandis fructibus beneficii, vel in constituendis patrimoniis fraudem

aliquam committentem, vel in celebratione instrumenti beneficii sive patrimonii contra veritatem jurantem ipso facto in poenam excommunicationis archiepiscopo reservatae, et sic promotum in suspensionem pariter reservatam incidere: synod. Luc. Fabii Collored. *p.* 2. *c.* 8. *n.* 7. Hoc idem statuit synodus Neapolitana teste Viva *q.* 7. *a.* 4. *n.* 6. hoc syn. Pisan. an. 1708. *p.* 1. *c.* 14. Hoc licet non sub reservatione concilium provinc. Benev. an. 1693. *tit.* 6. *c.* 5. synod. Anagn. an. 1713. *p.* 2. *c.* 7. Montecat. *p.* 58. *c.* 11. synod. Fulginat. ann. 1722. *c.* 11. *n.* 14. Haec denique inter casus reservatos accensuit cardinal. Boncompagnus pro dioecesi Bononiensi apud Bededictum XIV. *instit. eccl.* 26. *n.* 15.*

* Ex eo quod possit quis pro titulo habere beneficium in aliena dioecesi situm, quaeri potest, ad cujus dioecesis normam facienda sit taxa sufficientiae, an ejus, in qua domicilium habet ordinandus, an vero illius, in qua beneficium possidet. Super hac quaestione saepius requisita sacra Congregatio, respondit. si beneficium exposcit continuam ac perpetuam residentiam, regulandam esse juxta taxam synodalem dioecesis beneficii, alias vero juxta taxam dioecesis domicilii. Ita sacr. Congregat. in *Alatrina* die 9. Julii 1701. in *Artminens.* 10. Januar. 1708. in *Romana* 27. Maji 1713. Et ita statuit Innocentius XIII. in supracitata constitut. *Apostolici ministerii* §. 7. Haec si animadvertant, qui ad ordines sacros adscendere cupiunt, et sibi et episcopis suis molestiarum causas adimere poterunt *.

* Altera quaestio exorta est ex eo, quod beneficium debeat esse sufficiens ad congruam vitae sustentationem, an scilicet ab ejusdem redditibus detrahi deberent missarum onera, quae plerumque ecclesiasticis beneficiis annexa reperiuntur. In varias abierunt sententias DD. Alii enim autumarunt detrahenda, si beneficiatus teneatur celebrare per alium, quando non potest per se, cum in eo casu ob diuturnam infirmitatem possit ad inopiam vergere contra Tridentini praescriptum, si alteri sacerdoti celebrationem imponere, et eleemosynam elargiri teneatur, secus si liberum sit ei, vel per se vel per alium celebrare. Alii e contra nullatenus esse detrahenda arbitrati sunt, vel per se, vel per alium celebrare teneatur, ratio enim ab aliis adducta non satis convincit: qui enim tenetur per se celebrare, potest quidem ex legitima causa, et praesertim infirmitate quandoque a celebratione abstinere sed si diuturnior sit, tenetur et ipse aliena opera uti ad missas supplendas, ut etiam superius dictum est *tract.* 18. *quaest.* 2. *cap.* 8. et

saepius declaravit sac. Congr. apud Passerinum q. 187. a. 4. n. 1120. Rem hanc ad sacram Congregationem delatam et diligenti examine hinc inde discussam eadem arbitrio et conscientiae ordinariorum dimittendam censuit die 17 Julii 1723. Poterunt ergo episcopi, spectatis locorum et personarum circumstantiis, vel in particularibus eventibus statuere, an onera missarum sint detrahenda necne e beneficii redditibus. Neque a negativa sententia eos retrahere debent illa Innocentii XII. verba in citata constitut. *Speculatores*, quae requirunt *quod beneficium sit talis redditus, ut ad congruam vitae sustentationem . . . . detractis oneribus, per se sufficiat*. Illa enim referenda non esse ad onera missarum, sed ad alia, ut puta ad refectionem domorum beneficialium, fabricam ecclesiae, et alias hujusmodi expensas necessario a beneficiato faciendas docent cardin. de Luca *de beneficiis disc.* 90. Monacell. *tom.* 1. *in appendic. adnot. ad dictam constit. n.* 2. Ursaya *tom.* 5. *p.* 1. *discept.* 4. *n.* 40 et jam declaraverat eadem sacra congregatio in *Signina ordinationis* 14. Aprilis 1696. et in *Firmana capellaniae* 14. Jan. 1708. Neque pariter officere dicendum est, quod ordinandus ob onera missarum satisfacienda per alium ad egestatem quandoque redigi possit; nam etiam patrimonium constitutum super domibus, praediis etc. multis subjacet periculis: et frequenter redditur multis ex causis infrugiferum et tamen ex communi praxi pericula hujusmodi et infortunia non attenduntur; leges enim non respiciunt, quae raro et ab accidenti aliquo dependent, sed quae frequentius accidunt: authent. *Ut sine, l. Ex iis ff. de legib. et in l. Nam ad ea ff. eod.* *

* Quamvis cappellaniae amovibiles esse nequeant titulus legittimus, quo quis sacris ordinibus initiari possit, ut communiter tenent Barbos. *de potest. episc. p.* 2. *alleg.* 19. *n.* 15 *et lib.* 3. *jur. eccles. cap.* 5. *n.* 19. Garz. *de benefic. p.* 1. *cap.* 2. *n.* 83. cum aliis apud ipsos, *arg. cap. Constitutus de filiis praesbyterorum*, posse tamen ad earum titulum ordinari, si is, ad quem pertinet capellanum designare, auctoritate episcopi interposita ad ea nominatum non remoturum promittat, donec de sufficienti beneficio provideatur, et si redditus sufficientes sint ad congruam sustentationem, docet card. de Luc. *ad Tridentin. disc.* 14. *n.* 33. et fusius *de benef. disc.* 80. *n.* 14. Leuren. *for. benef. tom.* 1. *q.* 88. Monacell. *tom.* 2. *tit.* 13. *adnot. ad form.* 3. *n.* 17. Bened. XIV. *inst. eccles.* 26. *num.* 11. ubi cum esset aschiepiscopus Bononiensis, supradictis conditionibus extantibus, eas

pro titulo admittere velle testatus est; et probat insuper praxis communis multarum dioecesum hoc modo capellanias pro titulo ordinationis approbantium *.

* Quoad patrimonia fundata super censu redimibili, qui ea pro titulo ordinationis legittimo admittunt, hanc conditionem requirunt, quod nempe si redimi contingerit census pecunia restituta apud mensam publicam, vel apud aliquem virum cordatum et divitem deponatur ad hoc, ut denuo in alium censum, vel aliam emptionem erogetur, et de hoc debitor census, cui redimendi jus est, conditioni hujusmodi assensum praestet solemnem. Sub hac conditione admittit Benedictus XIV. *l. c. n.* 12. juxta S. C. sensum apud Monacell. *l. c. n.* 21 et ita etiam admittit ultima nostra synodus Lucana *p.* 2. *c.* 8. *n.* 6. *.

* Quidquid sit de obligatione, quam habet clericus restituendi patrimonium acceptatum sub pacto illud redonandi post ordinationem, quam tamen acriter rejiciunt tum praefati AA. apud Barbos. *l. c.* tum S. C. irritam saepius declarando, ut refert p. Zacch. apud la Croix *n.* 2286. et apud Benedictum XIV. *l. c. n.* 18. utpote contra leges factam, praecipue vero si donans hoc vero animo donandi ad tempus ordinationis fecisset. Certum tamen est, taliter donantem nullam habere in foro externo adversus clericum actionem ad repetendum patrimonium sic donatum, neque admittendum ad allegandam donationem cum tali pacto factam: ita statuit S. C. episc. et regul. in una *Januensi* 6. Septem. 1697. apud Monacell. *t.* 2. *formul. tit.* 3. *adnot. ad formul.* 13. *n.* 4. et docent AA. contrariae sententiae, ut Sanch. Salmant. *ll. cc.* teste Castrop. *p.* 12. *n.* 15. et Garz. *de benef. p.* 2. *cap.* 5. *n.* 152. *

* Neque validam, neque licitam pronunciant alienationem patrimonii factam sine licentia episcopi a clerico habente aliunde congruam vitae sustentationem: La Croix. *n.* 2286. Barbos. *d. alleg.* 19. *n.* 90. Quintanad. *jur. eccl. l.* 3. *n.* 72. Campanil. *in divers. jur. canon. rubr.* 8. *cap. ult. n.* 9. Ugolin. *de offic. episc. c.* 26. §. 13. *n.* 4. Salmant. *l. c. n.* 86. quibus addenda est declaratio S. C. die 4. Febr. 1652. relata a Benedicto XIV. *l. c. n.* 29. his verbis: *renunciationem patrimonii, ad cujus titulum clericus simpliciter sacris ordinibus fuit initiatus, absque licentia episcopi non sustineri, etiam post assecutionem beneficii ad ejus vitam sustinendam sufficientis*. Hujus declarationis auctoritate permotus Fabius de Colloredo in sua recentiori synodo Lucensi *p.* 2. *c.* 8. *n.* 4. hujusmodi alienationem omnino prohibuit. *.

TRACTATUS
VIGESIMUS PRIMUS
DE SACRAMENTO
MATRIMONII

Quanquam felicissimi jure illi dicantur, qui sectantes continentiae virtutem, nullisque mundi curis distracti, coelestium rerum cogitationi, ac assequutioni incumbunt; nihilominus, quia ut Apostolus 1. ad Cor. 7. 7. dixit: *Unusquisque proprium donum habet a Deo; alius quidem sic, alius vero sic*, unde non omnibus datur carnis rebellionem coelibatu refraenare, hinc fidelibus est etiam matrimonii sanctitas exponenda, ut inviolatam servare satagant. De matrimonio igitur, quod Christus praesentia sua approbavit, quodque ad sublimem sacramenti statum evexit, modo tractatum instituo, ut parochi valeant edocere populos, quomodo sancte illud sit contrahendum, et quomodo sancte inter conjuges fides servanda; atque ita Apostoli effatum ad Hebr. 13. 4 verificetur: *Honorabile connubium in omnibus, et thorus immaculatus*.

QUAESTIO I.

DE SPONSALIBUS

Cum sponsalia sint quasi praeambula ad matrimonium, ideo antequam de eodem matrimonio sermonem instituamus, quae pertinent ad sponsalia veniunt explicanda.

CAPUT I.

De essentia sponsalium; et de requisitis ad ea

Q. I. Quid sint sponsalia; et cur matrimonio praemittantur.

R. I. Sponsalia proprie dicta bene definiuntur, si dicantur esse *Mutua promissio futuri matrimonii*. Similis definitio ha-

betur *can. Nostrates* 30. *q.* 5. *et leg.* 1. *ff. de sponsal.* (1) Haec autem definitio melius innotescet ex quaesitis infra apponendis.

R. II. Matrimonio praemittuntur sponsalia, ut interim sponsus considerare possit statum, mores et conditionem sponsae, et e contra; atque ita non ex caeco amore, sed prudenti inquisitione ineant postea indissolubilem contractum. Deinde hoc intervallo explorandum est, an aliquod forte inter eos adsit impedimentum. Tertio ut eodem temporis intervallo sponsi jugiter orationibus incumbant, ut nubere possint in Domino; atque ita deinde frui tranquilla pace, et patienter molestias ferre matrimonii.

Q. II. Quae intentio requiratur in contrahentibus ad valorem sponsalium,

R. Qui promisit sponsalia non solum tenetur habere animum promittendi, sed etiam debet habere animum se obligandi; nam promissio de sua essentia importat obligationem: unde per hoc, quod aliquis nolit se obligare, destruit essentiam ipsius promissionis. Praeterea actus agentium non operatur ultra voluntatem eorum: *leg. In aegris* 16. *ff. de acquirendo rerum dominio*, *leg. Non omnis* 19. *ff. de reb. credit. si certum petatur*, *cap. fin. de praeben.* unde si quis promittat sine intentione se obligandi, nulla ex hoc oriri potest obligatio. Sanchez *l.* 1. *de matrim. disp.* 9. *n.* 5. Bonacina *de matrim. quaest.* 1. *p.* 1. *n.* 5. (2) Id etiam verum est, etsi talis promissio fuerit jurata; nam etsi jurandi intentio persistat, juramentum non obligat, quando deficit animus se obligandi: d. Thomas *in* 3. *d.* 39. *q.* 1. *art.* 3. *q.* 3. et jam alibi dictum est. * Haec sententia probabilior et communior est, quam tenent Pal. *tract.* 28. *disp.* 1. *p.* 2. *n* 2. Laym. *lib.* 5. *tr.* 10. *cap.* 1. *num.* 10. Less. *lib.* 2. *cap.* 18. *n.* 61. Holzm. *cap.* 1. *num.* 117. et conciliare maxime studet Pal. *l. c.* cum contraria, quae validis quidem rationibus nititur, quamque docent Pont. *de matrim. lib.* 12. *cap.* 2. Vasq. *disp.* 6. *de matrim. cap.* 3. *num.* 27. Viv. *de matrim. q.* 1. *art.* 1. *num.* 2. Guttier. *v. qq. lib.* 3. *cap.* 9. dicens hanc veram esse de obligatione fidelitatis, superiorem de obligatione justitiae. *

(1) Explicatius definiri possunt sponsilia sic: mutua promissio matrimonii futuri signo aliquo sensibili expressa, inter personas de jure habiles.

(2) Quamquam, ut bene advertunt TT., impossibile sit aliquem velle, seu intendere promissionem, et haud habere intentionem se obligandi, vel etiam positive se nolle obligare.

Q. III. An promissio ad sponsalia requisita debeat esse mutua; et quam pariat obligationem, si mutua non sit.

R. I. Cum sponsalia sint praeambula ad matrimonium, in quo intervenit mutuus contrahentium consensus, consequens est ad sui valorem exposcere mutuam promissionem de matrimonio futuro: unde *leg.* 1. *ff. de sponsal.* sponsalia dicuntur repromissio, idest utriusque promissio. Praeterea sponsalia sunt contractus onerosus ultro citroque obligans, adeoque necessaria est utriusque promissio ad inducendam obligationem. Demum cum promissio ante acceptationem non inducat obligationem, ad valorem sponsalium utriusque partis acceptationem intervenire necesse est. Sanch. *de matr. l.* 1. *disp.* 5. et communiter.

R. II. Si promissio non sit mutua, ordinarie loquendo, nullam inducit obligationem. Ratio est, quia dum aliquis e. g. promittit aliquam ducere, videtur ea intentione facere talem promissionem, quod simul sibi repromittat; ita etenim exposcit natura sponsalium, quae intendit contrahere, et aliunde verba contrahentium accipienda sunt juxta naturam contractus: *leg. Ex conducto* §. *Papinianus ff. locati*, si proinde altera pars non repromittat, nulla consurget obligatio. Dixi, ordinarie loquendo; nam nil obstat aliquem voluisse facere promissionem omnino gratiosam de aliqua ducenda, absque onere ipsius repromissionis: ut si quis foeminae ob insignem famulatum sibi praestitum in gravi infirmitate, gratiose promitteret eam ducturum, absque eo quod eam intenderet obligare ad repromittendum. In tali igitur casu, si foemina acceptet promissionem; promittens tenebitur eam ducere non in vim sponsalium, sed simplicis promissionis. Sanch. *l.* 1. *de matr. disp.* 5. *n.* 12. et fere communiter. * Refert autem scire, an quis in vim sponsaliorum, vel simplicis promissionis obligetur aliquam ducere; nam ex priori obligatione oritur impedimentum publicae honestatis, ut ex *cap. Ad audientiam de sponsal.* non autem ex secunda, et per consequens utraque pars, sublata hac obligatione simplicis promissionis, poterit consanguineo alterius nubere. Insuper ex hac posteriori obligatione tenetur promittens alteri promissionem acceptanti nubere, haec vero non tenetur, ut late probat Sanch. *lib. de matr. d.* 5. * (1)

(1) Acceptans vero sine repromissione ne censeatur promittentis animum contemnere, vel jus ex acceptata illius promissione quaesitum remittere, non debet nimium illius executionem differre, sed vel repromittere, vel declarare quod non cupiat promissionis executionem.

Q. IV. An sponsalia metu extorta valida sint.

R. I. Si sponsalia inita sint ex gravi metu injuste incusso, ipso facto sunt irrita. Ratio est, quia connexorum idem debet esse judicium: *arg. cap. Translato de const.* unde cum matrimonium ex tali metu contractum sit ipso jure irritum, idem dicendum est de sponsalibus. Sanch. *lib.* 4. *disp.* 19. *num.* 3. Addendum quod licet alii contractus ex metu gravi et injuste initi non essent ipso jure irriti, sed irritabiles, hoc tamen non valet de contractu, ex quo, si validus reputetur, sequitur damnum irreparabile, quod eveniret in praesenti; supposito etenim sponsalia esse valida, statim consurgeret damnum irreparabile, impedimentum scilicet publicae honestatis. Reiff. *in* 1. *decretal. tit.* 40. *n.* 45. Nec refert tale impedimentum auferri posse papali dispensatione; nam ultraquamquod damnum subortum ratione contractus ex praefato metu initi debeat posse de jure, seu per sententiam judicis reparari, id quod fieri potest non de jure communi, sed solum ex papae dispensatione, impossibile dicitur, ut probat Fagnan. *in cap. De illis n.* 42. *de despon. impub.* adeoque impedimentum per solam papae dispensationem auferibile, bene dici potest irreparabile.

Neque etiam valida forent talia sponsalia, quamvis firmata fuissent juramento; nam ex dictis *tr.* 8. *quaest.* 1. *cap.* 3. *q.* 5. *resp.* 3. juramentum firmare non potest contractus, quos jus vult irritos ob publicam utilitatem, et ex hac causa irritantur sponsalia ex metu gravi injusto inita, ut colligitur *ex c. Literis de despons. impuber.* et tradunt DD. quos sequitur Barbosa *in* 4. *decret. tit.* 2. *c.* 11. *n.* 4. * Haec autem locum non habent, si metus juste incussus sit, quia tunc sponsalia valida essent, tunc enim pars, quae ea contraxit, esset irrationabiliter invita, si nollet contrahere. Ita Salmant. *de matrim. cap.* 1. *p.* 5. *n.* 66. et tradit Barbos. explicans *cap. Veniens* 2. *de sponsal.* *

R. II. Etiam sponsalia ex levi metu inita sunt invalida quoad forum conscientiae. Ratio apud me validissima est, quia non dantur sponsalia valida, nisi ex utraque parte oriatur obligatio contrahendi matrimonium, haec autem obligatio non datur respectu illius, qui ex quocumque metu se obligavit; cum etenim passus fuerit injuriam, non tenetur in foro conscientiae stare promissis, ut dixi etiam *tract.* 14. *quaest.* 1. *cap. unic. quaes.* 4. et tradit quoad casum praesentem ex Navar. Gabriel a s. Vincent. *disp.* 4. *quaest.* 5. *num.* 49. Tota ergo obligatio in sponsalibus ex quocumque metu initis remanet penes illam partem, quae sine metu

fidem dedit, non quidem in vim sponsalium, sed ratione liberae promissionis ab alia parte acceptatae. * Hac ratione conciliari facile potest meo videri contraria sententia, quae a plurimis DD. tamquam probabilior habetur. Bonac. *de spons. q.* 1. *p.* 9. *n.* 6. Salmant. *cap.* 1. *n.* 60. Sanch. *lib.* 4. *disp.* 19. *n.* 6. La Croix *lib.* 6. *p.* 3. *n.* 105. si dicamus illam loqui de foro conscientiae, istam de foro externo, in quo revera non datur actio ad dissolvenda sponsalia per metum levem contracta; nam in jure non habetur ratio metus levis: *l. Nec timorem ff. de eo quod met. caus.* *

Q. V. Qui possint contrahere sponsalia.

R. Ad valide contrahenda sponsalia requiritur contrahentes saltem septennium explevisse, ut ex *cap. Literas*, *cap. Accessit*. *cap. Ad dissolvendum de despons. impuber.*, *et cap. unic. eod. tit. in* 6. Ratio autem est, quia non dantur vera sponsalia sine vera promissione, quae fieri non potest, nisi adsit usus rationis, qui non praesumitur adesse, nisi post septennium. Verum tamen est, quod si pauci desint dies ad septennium complendum, sponsalia forent valida reputanda, nisi manifeste constaret non adesse usum rationis; quia quando parum deest, quasi nihil deesse videtur, ait s. Thomas *part.* 3. *quaest.* 43. *in addition. art.* 2. *ad* 7. * Quot autem dierum defectus septennii complementum impediat, non convenit inter hujus sententiae sectatores. Jo. Andraeas in *cap. Literas n.* 2. *de desp. impub.* duos vel tres dies statuit. Rodriq. 1. *tit. sum. cap.* 244. *n.* 2. unam hebdomadam. Sot. *in* 4. *dist.* 27. *q.* 2. *art.* 2. *ad* 3. ulterius progreditur; Guttier. *de matrim. cap.* 2. *n.* 7. ad medii anni spatium putat posse extendi. Verum probabilius alii volunt debere esse physice completum septennium, quorum fundamentum est, quod quoties a jure expresse certum tempus designatur, hoc debet esse physice completum, ita ut neque una dies deficiat; cum tunc certa aetas praescribatur, pro forma, ut patet in professione religiosa, quae sexdecim, et in sacerdotio quod vigintiquatuor annos completos requirunt. Et ita tenent Castrop. *de sponsal. disp.* 1. *p.* 6. *n.* 6. Perez *de matr. disp.* 37. *sect.* 12. *n.* 4. Sanch. *de matrim. lib.* 1. *disp.* 16. *n.* 4. *et lib.* 7. *disp.* 104. *n.* 1. *et* 2. Giribald. *de matrim. cap.* 1. *dub.* 6. *n.* 47. Gonzal. *in cit. cap. Accessit*, Reiffenst. *in* 4. *decret. tit.* 2. *n.* 12. *et.* 13. Leur. *ibi q.* 31. * Item valida essent sponsalia, si nondum expleto septennio, malitia suppleret aetatem. Ratio est, tum quia in tali casu etiam validum est matrimonium contractum ante aetatem a jure requisitam, ut ex *cap. Juvenis de sponsal. et ex cap.*

unic. de despons. impuber. in 6. idem ergo dicendum est de sponsalibus. * Quamvis DD. valde sint dissentientes in explicando *cap. Juvenis*, cum non putent ex eo argui validitas matrimonii, tamen in hoc conveniunt multi, ex eo probari sponsalia valida; in illo enim statuit Eugenius III. ortum impedimentum publicae honestatis, non ex matrimonio, quod dubium erat, an fuisset, consummatum, sed ex sponsalibus validis. Videatur Gonzal. *in d. cap.* * Tum quia jus exigit septennium ad valorem sponsalium; quia praesumit ante talem aetatem non adesse usum rationis, si ergo adsit, jus cessat obligare, quia corruit praesumptio, in qua fundatur. Sanchez *lib.* 1. *disputat.* 16. *num.* 9. Basil. *lib.* 12. *cap.* 5.

Praeterea in contrahentibus sponsalia nullum debet esse impedimentum, sive impediens, sive dirimens matrimonium; nam etsi impedimentum esset tantum impediens, illicite matrimonium contraheretur, promissio autem de re illicita nunquam subsistit, etsi juramento firmetur, ut ex se constat, * et habetur *cap. Pactiones de pact. cap. Ex administrationis*, *et cap. Cum contingat de jurejur.* *

Si vero hujusmodi impedimentum esset tantum ad tempus, ut si quis vovisset castitatem tantum ad tempus; valida essent sponsalia, si promisisset contrahere matrimonium pro tempore habili, nam tunc talis promissio nullum contineret peccatum. De consensu parentum requisito ad contrahenda sponsalia dixi *tract.* 10. *q. unic. c.* 1. *q.* 3.

Q. VI. Quomodo exprimenda sit mutua promissio requisita ad sponsalia.

R. I. Primo certum est talem promissionem externe esse manifestandam; nam alias acceptari non posset, adeoque nullam induceret obligationem: s. Thom. 2. 2. *quaest.* 88. *art.* 1. Deinde cum sponsalia importent mutuam contrahentium promissionem de matrimonio contrahendo, necesse est verba, quibus contrahuntur, juxta usitatum loquendi modum, significare eamdem promissionem. Sanchez. *de matrim. libr.* 1. *disput.* 18. *num.* 4. Non essent proinde sufficientia ad contrahenda sponsalia ea verba, quae nudum propositum, seu propensionem significarent. Verba proinde apta ad contrahenda sponsalia sunt hujus modi: *Promitto tibi matrimonium: ducam te: habeas me pro infami, nisi ducam te: obligo me te ducere*. Idem puto dicendum de illis verbis, *promitto te non deserere*, si intercessit tractatus matrimonii; nam tunc ea verba, vel indicant vel includunt sponsalia; ex antecedentibus enim et subsequentibus desumunt interpretationem. Sanch. *lib.* 1. *de matrim. disp.* 18. *num.* 19.

Gobat *tract.* 10. *cas.* 2. *num.* 63. Item puto vere contrahi sponsalia per haec verba : *Tu es mea uxor*; quamvis etenim talia verba potius videantur significare matrimonium de praesenti, cum nihilominus sciant contrahentes non posse contrahere matrimonium sine parocho et testibus, dicendum est per eadem voluisse solummodo contrahere sponsalia: * Reiff. *in* 4. *decr. tit.* 1. §. 2. *n.* 35. *

Oportet tamen semper advertere, quod dum una pars aliquo ex modis praefatis promittit matrimonium, altera vere repromittat; nam non dantur sponsalia sine mutua promissione. Hinc quamvis sustineatur matrimonium, quando viro e. g. dicente *accipio te in uxorem* mulier responderet, placet; quia matrimonium claudicare non potest, nec alia ratione acceptari, quam ut matrimonium. Sanch. *lib.* 1. *de matrim. disp.* 5. *n.* 6. nihilominus non satis per ly *placet* exprimi mutuum consensum ad sponsalia, docent non pauci DD. *Ratio est, quia a muliere talia verba acceptari possunt in vim simplicis promissionis, quo pacto non repugnat claudicare. Tum quia in dubio magis praesumitur pro libertate, quam pro obligatione: *leg. Arianus* 47. *ff. de oblig. et action.*, *et leg. Quidquid ff. de verb. signif.* unde ex regul. 30. juris in 6. habemus *In obscuris minimum esse sequendum*. Nec refert *ex cap. Abbate de v. significat.* haberi, verba interpretanda esse, ut res potius valeat, quam pereat: hoc etenim verum est, quando certus est consensus in aliquam rem, et controversia solum est de aliqua verborum ambiguitate, non vero quando ex verbis non constat de consensu: Sanch. *cit. num.* 5. Engel *de sponsal.* §. 2. *n.* 8 Ledesm. *de matr. quaest.* 43. *art.* 1. *dub.* 2. * Immo ex *d. c. Abbate* superior assertio magis probatur, quia in eo pontifex Clemens. III. statuit monachos s. Silvani Altiac. debere abbatem sibi eligere unum ex monasterio s. Bertini; quia hoc privilegium dicto monasterio a Paschale et Callisto II. ss. pp. collatum certo constabat, et solum controversia erat de quadam verborum ambiguitate, quae voluit ita intelligenda, ne privilegium certo concessum periret. *

Aliqui putant etiam verba, quibus duo clandestine matrimonium contraherent, quamvis non sufficiant ad valorem matrimonii, sufficere tamen ad valorem sponsalium. * Laym. *lib.* 5. *tr.* 10. *c.* 1. *n.* 18. et alii apud Barbos. *in Trident. ses.* 24. *c.* 1. *n.* 130. * Ego tamen omnino adhaereo contrariae opinioni; quia ille contractus omnino caret forma illi essentiali ex dispositione Tridentini *sess.* 24. *de reformat. matrim. c.* 1. Praeterea Concilium illi resistit, et omnino

annullat, quia est contra bonos mores: ubi autem contractui deest forma a jure requisita, ex omni parte irritus est: *arg. c. Quod in dubiis de renunc.*, * ubi licet clericus possit beneficium renunciare, et facta renunciatio teneat, si tamen resignet in manibus laici alicujus, nulla atque irrita prorsus declaratur, eo quod jus illi resistit. Barbos. *de jur. eccl. l.* 3. *c.* 15. *n.* 118., * sicut nulla oritur obligatio ex contractu, quem irritat jus, quia est contra bonos mores: *leg. Non dubium cod. de legib.* Unde non attendenda hic ea ratio, quae habetur *cap. un. de despons. impuber. in* 6. qua dicitur quod actus, qui non valet ut fit, valere intelligitur ut fieri potest; nam talis ratio solummodo attenditur quando defectus solum se habet ex parte contrahentium, non vero quando actui jus resistit illum annullando; vel quando ipsi deficit necessaria solemnitas, seu forma; hac etenim deficiente, deest ipsius essentia: Sanch. *de matrim. lib.* 1. *disp.* 20. *n.* 3. Barbos. *de pot. episc. alleg.* 32. *n.* 143. * Palaus *de sponsal. p.* 4. *n.* 6. *et* 7. Bonac. *p.* 8. *n.* 48. Salmant. *tr.* 9. *c.* 1. *p.* 4. *n.* 54. Leur. *in* 4. *decr. tit.* 1. *q.* 18. *n.* 2. * Ex praefata igitur ratione solum dici potest matrimonium clandestinum inter impuberes, vel inter puberem, et impuberem habere vim sponsalium, ut *ex c. un. citet et ex c. ult. de despons. imper.*; nam jus illi non resistit, cum Tridentinum solummodo annullaverit matrimonium clandestinum, quod alias de jure erat validum; quinimmo favet, et vult considerandum in ratione sponsalium, ut patet ex praedictis capitibus. Oportet tamen contrahentes talem non habuisse intentionem, ut si ipsorum matrimonium subsistere non posset ratione matrimonii, nollent alia ratione non valere. Sanch. *cit. num.* 2. Palaus. *disp.* 1. *p.* 4. *num.* 3.

R. II. Mutua promissio sponsalium exprimi potest etiam signis absque verbis. Dum igitur talia interveniant signa, ut juxta communem aestimationem intelligantur significare mutuum consensum, per ea intelliguntur contrahi sponsalia; nisi etenim de mente constet, verba et signa interpretantur juxta communem intelligentiam, ac loci consuetudinem: *arg. l. Labeo ff. de suppell. legat. l. Semper in stipulationibus* 34. *ff. de reg. jur. et cap. Ex literis* 1. *de sponsal.* Hinc si praecesserit tractatus de sponsalibus, immissio et acceptatio annuli praesumuntur indicare mutuum consensum in futurum matrimonium. Mascard. *de probat. conclus.* 1024. *a num.* 2. Menoch. *de praesumpt. lib.* 3. *praes.* 2. *a num.* 1. Sanchez *libr.* 1. *de spons. disput.* 22. *num.* 3. Idem quod

de annuli traditione, si praecesserit tractatus de matrimonio, dici debet de missione et acceptatione aliorum, quae inter sponsos solent intervenire. Sanch. *num* 5. Gobat. *tract.* 10. *cas.* 2. *num.* 69. Idem dicere solebant DD. si unus porrigat manum, et altera pars non retrahat, quando praecessit tractatus de matrimonio, ut videre est apud eumdem Gobat *num.* 66. At cum infelicissimis his temporibus nimis frequens sit, et familiaris ista mutua manuum porrectio, non putarem per eam praesumendam mutuam matrimonii promissionem, sed esse signum valde aequivocum, ut loquuntur DD. de immissione annuli aliorumque munerum, quando tractatus de matrimonio non intercessit.

Si vero sermo sit de silentio contrahentium, quando scilicet desumi debeat pro signo assensus, adverto *cap. unic. de desponsat. impub. in* 6. sanciri, silentium filiorum coram parentibus pro ipsis contrahentibus pro consensu reputari (1). Si vero filii adsint, oportet ex eodem capite aliquo signo ab eis ratificari sponsalia a parentibus pro ipsis contracta. Verum tamen est, quod si per epistolam certiorentur a parentibus de sponsalibus contractis, et ipsi non contradicant, taciturnitas haberi potest pro consensu. Ratio autem est, quia, si filii vere non consentirent, ex honestate deberent illico contradicere: *argum. can. Honorantur* 13. *caus.* 32. Oportet tamen advertere dispositionem dicti capitis solum valere pro foro externo; nam pro foro conscientiae standum est intentioni filiorum. Deinde quod dictum est, solum habet locum respectu filiorum tacentium coram parentibus: ipsi etenim praesumuntur semper filiorum commoda, et utilitatem inquirere: *leg. Nec in ea* 22. §. *final. ff. ad leg. Jul. de adult.*, unde silentium filiorum quoad ea, quae parentes gesserunt, bene usurpari potest pro consensu. Silentium vero filiorum coram tutoribus etc. non interpretandum pro consensu; cum pro ipsis non militet eadem ratio, ac pro parentibus, patre scilicet, et matre. Sanchez *lib.* 1. *de spons. disput.* 23. *num.* 7. *et* 9. Barbos. *in cap. unic. de despons. impuber. num. fin.* * Nomine autem parentum *in cit. cap.* usurpato, venire non tantum patrem, sed etiam matrem, ita ut tam ille, quam haec valide loco filii, vel filiae praesenti et tacentis contrahat sponsalia, tradunt com-

(1) Quod verum est sive filius sub patria potestate adhuc existat, sive jam sit emancipatus, sive legitimus, sive naturalis, aut etiam spurius, cum citatus textus utatur voce naturali filiorum, sub qua comprehenduntur etiam spurii, tametsi alias jure civili spurii appellari non debeant filii: *auth, ex complexu c. de incest. nupt.*

muniter Sanch. *l. c.* Pirhing. *in.* 4. *decret. tit.* 1. *n.* 16. Barbos. *de appell. verb. jur. v. Parentes*, et habetur *arg. l.* 4. *Quique* §. *Parentes ff. de in jus voc. l. Jurisconsultus* §. *Parentes ff. de gradib.*

Universaliter etiam verum est, excepto silentio filiorum coram parentibus contrahentibus, silentium unius partis coram alia parte promittente, non reputari consensum in sponsalia; quamvis etenim dicatur, quod qui tacet, consentire videtur, id solum verum est, dum agitur de solo favore tacentis. vel in levissimum praejudicium: *arg. leg. Qui patitur* 18. *ff. mandati, et leg. Si absenti* 4. *cod. si certum petatur,* non vero si agatur de ipsius praejudicio, et diminutione libertatis: *leg. In eo* 45. §. *Deinde ff. de rit. nuptiar.* et in tali casu ad summum attendenda ea regula 44. jur. in 6. *Qui tacet, non fatetur, sed nec utique negare videtur.*

Regulae in praxi observandae

I. Cum inter sponsalia, et matrimonium multum temporis aliquando intercedat, confessarius, seu parochus moneant sponsos interim vacare debere orationi, aliisque pietatis operibus, ut ita dispositi accedant ad hoc sacramentum recipiendum, ac Deum propitium habeant in oneribus matrimonii tolerandis: addendo insuper matrimonia, quibus via peccatis paratur, infelices exitus non raro habere. Id autem eo magis praestare debent, quo magis tempus contrahendi matrimonii approximatur; unde s. Carolus in instructionibus de matrimonio haec habet: *Parochus agat omni cohortatione cum sponsis, ut ad matrimonii celebrationem non accedant prius, quam peccata diligenter confessi, sacramentum communionis sumpserint, saltem triduo ante matrimonii consummationem: omnino autem et jejunio et aliis piis praeparationibus ad hujusmodi sacramentum pura mente accedant.*

II. Notet confessarius, quod si aliquis ex sponsis ficte promisit, vel nescisset ex promissione sponsalitia oriri gravem obligationem, vel noluisset se obligare sub gravi, sed tantum ex quadam honestate, seu decentia, si postea cogeretur in judicio stare sponsalibus, posset etiam juramento affirmare se sponsalia non contraxisse; nam quocumque ex praedictis modis intervenerit promissio, non est vera promissio, adeoque nec ex ea consurgere potuerunt vera sponsalia. Inter signa, quibus dignoscitur aliquem noluisse se sub gravi obligare, non solum est, si responderet negative, interrogatus an vellet sub gravi obligari, sed etiam si renueret promissioni addere juramentum, putando ita eludere gravem obligationem.

III. Ut sponsi removeantur ab insimul peccando, in nostra dioecesi *sub n.* 10. sequens casus reservatur: *Copula carnali actu consummata inter sponsos de futuro*. Ad incurrendam autem istam reservationem necesse primo est copulam fuisse consummatam, hoc est, cum actuali pollutione intra vas sponsae. Deinde necesse est intervenisse vera sponsalia neque sat est talia solum fuisse reputata; nam ex sponsalibus solum putative veris, non sequitur dari veros sponsos. Demum oportet sponsalia esse absoluta, non conditionata; nam non dantur veri sponsi, nisi post adventum conditionis. Hinc non incurreret reservationem, qui cognosceret Bertam, quam promisit ducere sub conditione, quod consentiat in copulam. Ratio est, quia ante copulam ex defectu conditionis non erant adhuc absolute sponsi, et solum tales facti sunt post ipsam copulam.

Quoad sponsalia conditionata, vide quae dicam *q. seq. c.* 2.

* Dictum est superius metum juste incussum non irritare sponsalia. Casus evenire potest in juvene, qui deprehensus in crimine stupri cum aliqa puella, ut se ab infamia, vel justa apud judicem accusatione illi denunciata liberet, promittit eam ducere; et ratio est, quia in isto casu metus censetur oriri ex lege et natura delicti, et proinde ab intrinseco, potius quam ab extrinseco, nec videtur metus incuti, sed magis mente conceptus auferri, offerendo immunitatem si promittat injuriam matrimonio reparare. Haec ratio, quam cum multis aliis probabiliorem putat Sanchez *de matr. l.* 4. *d.* 13. *n.* 3. loquens de matrimonio extendenda multo magis videtur ad sponsalia; multa enim, quae traduntur de matrimonio, dicuntur etiam de sponsalibus ob eamdem rationem supra allatam desumptam *ex d. c. Translato de constit.* *

* Ratio, ob quam manuum porrectio inter signa valde aequivoca a DD. adnumeratur, militat etiam heu nimis nostris temporibus in aliis supra enunciatis signis, porrectione nempe et acceptatione annuli, et aliorum jocalium, unde si non praecesserint verba matrimonii futuri promissionem clare indicantia saltem ex parte porrigentis, non crederem facile hanc sponsaliorum obligationem ex his signis adstruendam. Haec autem intelligenda veniunt pro foro externo; nam pro foro interno contracta intelliguntur sponsalia, si talibus signis internum consensum manifestare volunt contrahentes, etiamsi in foro externo ut consensus expressiva non accipiantur; sicut enim verba, ita et signa in foro interno vim recipiunt a mente ac intentione proferentis, et edentis: *arg. c. Intelli-*

gentia de verb. signif. Hinc hujusmodi quaestionem facilius est dirimere in confessionali, ubi juxta dicta poenitentis, nisi aliter prudens judicium suadeat, debet confessarius judicare. *

* Quae dicta sunt de consensu praesumpto filiorum non contradicentium sponsalibus in sua absentia a parentibus celebratis, tunc locum habent, quando a parentibus resciunt; si enim aliunde absque eorum commissione narrantur, cum tantam reverentiam aliis non debeant, nec consensum vel dissensum manifestare teneantur, ex eorum silentio consensus argui non potest, uti praesumitur ex silentio narrationi a parentibus factae. Reiff. *in 4. decret. tit.* 1. *n.* 65. *

* Ex reverentia parentibus debita oritur gravis filiorum obligatio non contrahendi sponsalia, vel matrimonium, illis dissentientibus, vel insciis, ut superius etiam dictum est. Iis hic addere liceat, quod si filius cum gravi et justa parentum displicentia propter gravia scandala, graves inimicitias aut familiae praejudicia inde oritura, sponsalia contraxisset, et juramento firmasset, non tenetur ea adimplere, ac matrimonium inire; quia cum haec promissio fuerit de re illicita, et filius graviter peccaret, si tale matrimonium contraheret, juramenti vis concederet; non potest enim vinculum esse iniquitatis. Pignatell. *tom. 4. consult.* 11. *n.* 1. Salmant. *tr.* 9. *cap.* 2. *n.* 85. et communiter theologi apud Muscet. *dissert. theolog. legal. de sponsal. et matrim. filiorum fam. dub. 4. num.* 229. *et* 249. *ex cap. Quanto de jurejur.* Quod verum est etiam in sententia eorum, qui volunt hujusmodi filium venialiter tantum peccare. Sanch. *de matrim. lib.* 1. *disp.* 14. *n.* 3. *et disp.* 32. *n.* 1. Abbas *in cap. Cum contingat de jur. n.* 7. Covarr. *de pactis p.* 3. *in princ. n.* 1. Mol. *t.* 2. *de just. disp.* 149. Hoc pariter obtinet, etiamsi filius virginem defloraverit sub fide data matrimonii insciam quidem deceptionis et conditionis valde excedentis promissoris. Durum quidem videbitur hoc affirmare; via enim ita aperietur deceptionibus; damnum honestis puellis illatum inultum ibit; et juvenes virginum seductores suae libidinis poenas luere non cogentur. Sed his non obstantibus vera est haec assertio, quam pene innumeri tuentur DD. apud cit. Muscet. *dub.* 5. *a n.* 258. *ad* 289. *et a num.* 301. *ad* 310. quia justitiae virtus nequit ad actum obligare, qui impleri non potest sine peccato, neque puella adversus justitiae leges jus aliquod ad nuptias acquirit, sed sufficit, si in eo casu eam dotet, vel alia simili ratione deflorationis damna reficiat. Ita Valent. *de re eccles. disc.* 5. *n.* 31. Sanch. *lib.* 1. *disp.* 14. *n.* 3. et alii apud ipsum. Insuper in eo casu

posse, immo debere auctoritate judicis tale matrimonium impediri tradunt Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *c.* 1. *n.* 14. Bonac. *de sponsal. quaest.* 4. *p.* 17. *n.* 26. Delben. *de immunit. p.* 1. *cap.* 8. *dub.* 19. *n.* 43. Haec vero locum non habent, et filii non peccant in variis circumstantiis, si absque parentum consensu, vel consilio sponsalia ac matrimonium ineunt; et primo, si pater filium injuste a matrimonio retrahat; secundo, si majoris dotis causa indignam, male moratam, aegram, aut cum qua jucundam et quietam vitam degere non posse credat, ei tradere velit; tertio si filius longe a patre distans, nec eum certiorem facere valens contrahat, prudenter credens patrem non fore invitum. Bellarm. *in matr. cap* 19. Layman. *l. c.* Molin. *tom.* 5. *disp.* 51. *n.* 2. et alii quamplures apud Muscet. *dub.* 1. *n.* 41. *

* Hic non abs re erit adnotare pro praxi nostris hisce iniquis temporibus rariores esse puellas, quae vere seductae dici possint, cum potius blanditiis, imprudentiori vivendi forma seducere potius curant, quam seduci patiantur. Videatur supradictus Muscet. qui rem hanc fuso ac docto calamo peragit. *

CAPUT II.

De obligationibus, quae oriuntur ex sponsalibus, sive veris, sive fictis, maxime si intervenit copula: ubi etiam de poena apposita resilienti a sponsalibus

Q. I. Quomodo obligent vera sponsalia.

R. Ex veris sponsalibus oritur gravis obligatio eadem adimplendi; cum etenim sponsalia importent promissionem onerosam, mutuam, ac de re gravi, omnino sub gravi est servanda. Hinc jus vult compellendum censuris ad standum sponsalibus illum, qui vellet injuste ab eis resilire: *cap. Ex literis* 10. *de sponsal.* sicut etiam vult censuris impediendum, ne quis contrahat cum aliqua alteri jam desponsata: *cap. Praeterea* 2. *cap. Si inter* 31. *de sponsal.* quae omnia supponunt gravem esse obligationem standi sponsalibus contractis, nisi interveniat justa causa ab eis resiliendi, de qua re capite sequenti. Cum ergo ex jure supponatur vera sponsalia obligationem gravem inducere; puto, quod si duo contrahentes vellent se tantum sub levi obligare, non consurgerent rigorosa sponsalia inducentia impedimentum publicae honestatis. Salmant. *tr.* 9. *cap.* 1. *p.* 7. *n.* 83.

Q. II. Quo tempore contrahentes sponsalia teneantur celebrare matrimonium; et quibus poenis cogi possint.

R. I. Si in sponsalibus determinatum est certum tempus pro contrahendo matrimonio, utique eo tempore est celebrandum; ita enim sponsi se obligarunt, et pacta justa omnino servanda sunt: *leg. penult. cod. de pactis*. Nec refert partem alteram non urgere; nam dies statuta interpellat pro homine, ut dicitur *cap. fin. de locat. et conduct.* * Hinc si ob culpabilem moram unius altera pars damnum patiatur, damnum ei reficiendum juxta *reg.* 25. *jur. in* 6. *Mora sua cuilibet est nociva*. Notandum vero hic, nisi justa causa excuset; si enim ex justa causa possunt dissolvi, multo magis poterunt differri. * Secus dicendum, si eo quod alterà pars non urgeret, judicari posset remittere obligationem de contrahendo tali tempore.

R. II. Si certum tempus non sit praefixum ad matrimonium contrahendum, contrahi debet statim ac datur opportunitas, etsi altera pars non compellat. Haec opinio verior omnino reputanda est, quamvis contradicant Sanchez, et alii. Ea autem primo colligitur ex jure, quo decernitur, quod ubi dies non est apposita pro adimplenda obligatione, statim est adimplenda, nempe statim ac datur opportunitas: *leg. In omnibus obligat. ff. de regul. jur. leg. Eum qui* §. *Quoties ff. de verbor. obligat.* Neque his clarissimis juribus obstat quod dicitur: *leg. Debitores praesentes cod. de pignor.* nempe quod si non sit praefixa dies solutioni, debitor non debeat solvere, antequam requiratur. Non inquam, obstat, quia in hac lege sermo solum est de debitoribus, qui pignora dederunt, et decernitur non distrahenda haec pignora, aut hypothecas a creditore, nisi prius moneat debitorem. Dispositio proinde hujus legis solum in hoc casu attendenda, alias in legibus manifesta esset contradictio. Favet etiam ratio, quia sicut vota adimplenda sunt statim ac quis commode potest; talis enim praesumitur esse rationabilis voluntas voventis, ita de sponsalibus dicendum est. Pont. *l.* 12. *cap.* 6. Palaus *de sponsal. disp.* 1. *p.* 7. *n.* 2. Salmant. *cap.* 1. *n.* 85. Ledesm. *de matrim. dub.* 13. Coninch. *disp.* 22. *dub.* 1. *n.* 2. * Reiffenst. *in* 4. *decr. tit.* 1. *n.* 143. et alii contra Sanch. *lib.* 1. *disp.* 28. *n.* 2. Pirhing. *eod. tit. n.* 25. Dianam *p.* 3. *tr.* 4. *resol.* 245. * Nimia proinde dilatio tunc solum licita esset, quando daretur justa causa talis dilationis, ut etiam habetur *l. Saepe ff. de sponsal.* vel quando silentium partis non compellentis posset judicari pro spontaneo consensu in talem dilationem.

R. III. Si quis renuat tempore debito contrahere matrimonium, et non proficiant monitiones et adhortationes, car-

cere, aut aliis poenis compelli potest. Fagnan *in c. Pervenit de adult. a n.* 10. Barbos. *in Trid. sess.* 25. *c.* 3. *de reform. n.* 19. atque iis etiam non proficientibus compelli potest per censuras: *c. Ex literis.* 10. *de spons.* Ubi observandum ad licite utendum in hoc casu censuris, oportet alia media fuisse inutilia; unde ex dispositione Tridentini hoc remedium modo solum est subsidiarium, dum scilicet alia non sint proficua. Barbos. *in Trid. conc. l. c. n.* 157. *et potest. episc. alleg.* 96. *n.* 39. * Reiff. *in.* 4. *decr. tit.* 1. *n.* 158. Leur. *ibi q.* 53. Sunt revera in utroque jure textus, qui superiori assertioni penitus adversari videntur, ita est textus in *cap. Requisivit* 17. *de spons.* in quo consultus pontifex Lucius III. quid faciendum cum foemina sponsalia adimplere detrectante, respondit, *quod cum libera debeant esse matrimonia, monenda est potius quam cogenda*, sed in hoc textu ly *potius* sumitur pro *prius*, hoc est prius monenda postea cogenda: gloss. *v. Cum libera*, Reiff. *l. c. n.* 153. Gonz. in *c. Praeterea eod. tit.* Leur. *ibi q.* 53. *n.* 2. Altera hujus textus explicatio videatur §. seq. *v. Hic tamen in fin.* Altera est in *l. Stipulationes* 72. §. *Celsus ff. de verb. oblig.* ubi statuit Ulpianus in facti obligationibus neminem cogendum, sed sufficere, si debitor praestet interesse; sed hic textus locum habet in iis, quae aestimationem habent; non in matrimoniis, quae cum quid spirituale sint, eam non habent: DD. cc. *

Hic tamen advertendum, quod si ex futuro matrimonio praevideantur futurae inimicitiae, scandala etc. debet judex, sive ecclesiasticus, sive saecularis abstinere a coactione maxime ultima et finali; nam ita agendo favet etiam actori, quem postea valde poeniteret contracti matrimonii. Sanch. *l.* 1. *disp.* 29. *a n.* 4. Covarr. *de sponsal. p.* 1. *c.* 4. §. 1. *n.* 5. Hinc quamvis Tridentinum *sess.* 25. *de reform. c.* 3. velit contra permanentem obdurato animo in censuris per annum esse procedendum, tamquam in suspectum de haeresi, id tamen non vult attendendum, quando agitur in praefatis circumstantiis de cogendo aliquo ad matrimonium contrahendum; nam jura contraria sunt hujusmodi finali et nimiae coactioni, et potius volunt tunc consulendum libertati matrimonii, ut *ex cap. Requisivit* 17. *de sponsal.* Secus esset si ageretur de dotanda seducta, vel de compensando damno, quod pateretur pars, cui injuste negaretur matrimonium. * Videantur variae s. Congregat. decis. relatae a p. Zaccharia apud la Croix *lib.* 6. *p.* 3. *post n.* 62. Quod si nonnullae inveniuntur decisiones, in quibus decreta fuit coactio, ut *in Neapolit. sponsal.* die 17. Sept. 1722. hoc factum

fuit, quia in iis casibus, nulla erat justa differendi causa, nec ulla timebantur jurgia, ac incommoda, vel demum quia agebatur de compensando damno, ad quod adigi potest censuris pars, quae intulit. Et hoc discrimen inter coactionem ad matrimonium, et coactionem ad dotandum, et damnum reficiendum, est diligenter notandum. Reiffenst. *l. c. n.* 166. *

Q. III. An liceat apponere poenam resilienti a sponsalibus.

R. I. Utique non licet apponere talem poenam ex justa causa resilienti a sponsalibus. Ratio est, quia poena non debet habere locum, ubi culpa non intercessit. Praeterea talis poena contraria est libertati matrimonii; quandoque etenim habens justam causam recedendi a sponsalibus, forte iniret matrimonium, ne talem poenam solvere cogeretur: eam autem libertatem fovere intendunt jura, ut statim videbimus. Hac ratione neque etiam amittit arrhas, quidquid scilicet datum est veluti in pignus servandi, quod in sponsalibus promittitur, qui ab iisdem juste resilit; quia cum amissio arrhae habeat locum poenae ob fidem non servatam, ea habere locum non potest, ubi non est culpa. Sanchez. *l.* 1. *disp.* 36. *n.* 4. Laym. *lib.* 5. *tract.* 10. *p.* 1. *c.* 1. *n.* 8.

R. II. Juste et valide apponitur poena solvenda ab eo, qui injuste resilit a sponsalibus. Hanc amplector sententiam; quia illi favet ratio, nec contradicit jus. Favet, inquam, ratio, quia sicut irrationabile esset apponere poenam, ubi culpa non interveniret, ut dicitur etiam *l. Sancimus* 22. *C. de poenis*, ita dictat ratio bene posse habere locum poenam, ubi adest culpa; et haec utique adest, ubi non est justa causa resiliendi a sponsalibus. Deinde huic opinioni favet jus, quod licet velit in matrimonio contrahendo adesse contrahentium libertatem, nihilominus reprobat libertatem irrationabilem, quae scilicet quis velit sine justa causa resilire a promissis. Ita vidimus paulo ante jus concedere etiam censuris compellendum ad matrimonium contrahendum sponsum, qui non habet justam causam non exequendi promissa. Deinde jus concedit sponsalibus apponere arrham in quavis gravi quantitate, et convenire de triplo, vel quadruplo reddendo ab injuste resiliente: *leg. Arrhis* 3. *et l. Mulier C. de sponsal.* Palaus *de sponsal. disp.* 1. *p.* 12. §. 1. *a num.* 5. Sanch. *l.* 1. *de sponsal. disp.* 35. *a num.* 9. et communiter. Si ergo jus, ut quamcumque libertatem haberent, vellet contrahentes nullam debere subire poenam, etsi injuste resiliant a sponsalibus, non concessisset posse censuris puniri, nec gravissimam subire poenam in arrhae amissione ac restitutione in duplum.

Iis, quae dicta sunt, videtur adversari id, quod dicitur *cap. Gemma* 29. *de sponsalib.* ubi ne laederetur libertas matrimonii, improbatur poena adjecta sponsalibus. At ibi sermo est de sponsalibus invalidis, utpote infra septennium celebratis, a quibus, quia quivis juste poterat resilire, Pontifex merito improbavit poenam iis sponsalibus appositam. Caeterum ridiculum esset credere canones velle etiam censuris compescendam libertatem injuste resilientium, et postea credere nolle refraenari aliqua poena pecuniaria.

Solent etiam in contrarium quaedam leges civiles allegari, improbantes poenam adjectam sponsalibus. At advertendum tempore antiquo Romanorum non solum licuisse pro libito resilire a sponsalibus: *l.* 1. *cod. de sponsal.* sed etiam dissolvere matrimonium, dummodo resiliens amittere vellet arrham, dotem et donationem propter nuptias, ut ex tot *tit. de divort. et l. Neque* 14. *C. de nuptiis*. Demum hanc plenam libertatem resiliendi a sponsalibus et matrimonio noluerunt aliqua alia poena refraenandam: *l.* 2. *C. de inutil. stipulat. et leg. Stipulatio* 19. *de V. S.* Cum igitur haec plenissima libertas, quae est ratio talium legum, non cohaereat cum lege evangelica, et ss. canonibus nullatenus permittentibus resilire a matrimonio, a sponsalibus vero solum ex justa causa, hinc est quod cum cessaverit totalis ratio talium legum, et ipsae leges corruerint, ut est omnium sententia. Accedit *novella* 18. Leonis imperatoris clare et expresse concedi apponi poenam sponsalibus, et cum haec novella claram contineat dispositionem, attendenda est etiam in jure canonico. Quod si nolumus dicere cum ea concordare, non constat illi adversari; quando autem casus in jure canonico est obscurus, bene attenditur civile, si in eo clarus sit, ut tradunt canonistae *arg. c.* 1. *de novi oper. nuntiat.* Quam huc usque propugnavi sententiam tradunt Pontius *de matr. l.* 12. *c.* 19. *n.* 8. Coninch. *disp.* 22. *dub.* 5. Salmant. *tract.* 9. *c.* 1. *p.* 8. *a num.* 99. *etc.* * hanc Engel *in* 4. *decret. tit.* 1. Dian. *p.* 3. *tr.* 4. *resol.* 211. huic favere videtur Suar. *de relig. tom.* 2. *lib.* 2. *de juram. cap.* 23. *n.* 5. Castrop: *de sponsal. disp.* 1. *p.* 9. *num.* 3. Laym. *lib.* 5. *tr.* 10. *cap.* 1. *n.* 8. Barbos. *in cap. Gemma de sponsal. n.* 8. *et* 9. Leur. *l. c. q.* 23. *n.* 5. et alii apud Reiff. *l. c. n.* 188. * Nec refert contrariam opinionem esse magis communem; cum unius sententia sit multorum opinioni anteponenda, si validiori innitatur rationi: *arg. l.* 1. §. 6. *C. de veter. jur. enuncl.* et numerus parvi faciendus, ubi multi non alia ratione aliis subscribunt. nisi quia ita isti dixerunt.

Menoch. *de praes. l.* 2. *praesump.* 71. *num.* 39. Navar. *in sum. c.* 27. *n.* 289 (1).

Q. IV. An pars innocens possit petere aliquam pecuniariam compensationem a volente injuste resilire a sponsalibus.

R. Certe si pars innocens aliquod patiatur damnum, eo quod altera injuste a sponsalibus resiliat, istud damnum, etiam non cogente judice, est compensandum, ut de se patet, quando libere non dimittatur a parte laesa. Quamvis vero pars innocens nullum pateretur damnum, adhuc posset exigere aliquid a parte injuste resiliente. At advertendum talem compensationem pecuniariam exigi non posse pro matrimonio dimittendo, cum sit quid spirituale, sed vel pro injuria sibi illata, aut inferenda, seu pro cessione juris conveniendi coram judice injuste resilientem. Ex his igitur titulis moderata poena a parte innocente exigi potest. Gobat *tr.* 10. *cas.* 4. *a num.* 177.* Hanc, quam nonnulli impugnare videntur, sententiam sequuntur Sanchez *de matrim. disp.* 30. *n.* 14. Barbos *loc. cit. n.* 9. *et* 10. et confirmatur ex praxi tribunalium, apud quae ab injuste resiliente petitur, et acquiritur compensatio pecuniaria, etsi non doceatur de damno. Vid. Reiffenst. *loc. cit. a n.* 167. *ad* 174.*

Q. V. Quae obligatio consurgat ex fictis sponsalibus, maxime si sub promissione matrimonii foemina ad copulam inducatur.

R. Jam in tractatu de justitia et jure *q.* 3. *cap.* 2. dictum est de obligatione, quam contrahit peccans cum foemina

(1) An poena consistens in lucro non acquirendo (adeoque minus proprie poena) adiici possit sponsalibus inquirere hic quis posset; et respondetur quod si haec poena sit ab uno contrahentium constituta v. gr. promittendo si mihi nupseris tantum tibi dabo, nisi id fiat ex rationabili causa est nulla, quia facta praesumitur affectu libidinis, ideoque reprobata ab jure *l. si ita stipulatus fuero* 97. §, *si tibi nupsero ff. de Verbor. obligat.* Secus vero si fiat ex rationabili causa, prout censetur ex rationabili causa, si fiat a foemina, ex Cap. *de illis de condit. apposit.* quia facta praesumitur in dotem; vel si fiat a viro sene vel ignobiliore puellae nobiliori, quia facta censetur in recompensationem juventutis, nobilitatis *ex l. Mulieres C. de dignit.*

Valida vero est promissio ab alienis facta contrahentibus de lucro acquirendo si nubant, cum haec non sit poena, sed proemium. Ast si poena apponatur de amittendo, seu non acquirendo lucro ad retrahendum a matrimonio, tunc observandum est an foemina vidua fuerit, idest matrimonium ratum consummaverit, vel potius an sit virgo: in primo casu subsistit promissio sub illa conditione facta; honestum namque est a secundis nuptiis abstinere *c. fin.* 31. *quaest.* 1., minime vero in secundo quia promissio virgini facta sub conditione vitam caelibem ducendi, contractum vitiat irritumque reddit si contractui sit adjecta, utpote a jure reprobata, et tamquam impossibilis ab eodem reputata. Quod si vero legato sit adjuncta, legatum non vitiat, et censetur tamquam non adjecta:

sine spe matrimonii; modo ergo dicendum est de obligatione peccantis cum foemina sive virgine; sive honestae famae sub promissione matrimonii. Certe igitur is non tenetur eam ducere ex vi promissionis, quae nulla supponitur. Primo ergo potest teneri ad eam ducendam ex vi damni illati, ut si non amplius nubere posset; unusquisque etenim, qui damnum intulit, tenetur ante quamcumque sententiam illud compensare, ut de se patet. Nec satisfaceret, si se offerret ad eam dotandam, ut ita compensaret damnum illatum; nam promisit, quamvis ficte, illud compensare matrimonio; unum autem pro alio, invito creditore, solvi non potest: *leg. Mutuum* §. *mutui ff. de reb. credit.* Sanch. *de sponsal. l.* 1. *disp.* 10. *num.* 3. Pontius *de matrim. l.* 12. *c.* 3. §. *unic. num.* 4.

At etiam quamvis mulier nullum ex copula patiatur damnum, adhuc qui ad eam induxit sub promissione matrimonii, illam ducere tenetur; et haec obligatio oritur ex vi illius contractus onerosi, *facio ut facias*, qui etsi ab initio invalide fuerit contractus ab uno ex contrahentibus, debet nihilominus postea ab eo executioni mandari, si altera pars, quod sibi sub aliqua conditione postulatum est, adimplevit. Ita si inducam Petrum ad veniendum mecum Romam sub ficta promissione illum postea comitandi Neapolim, dum ille mecum veniat Romam, a quocumqe judice ego cogar cum eo Neapolim ire, et id quamvis damnum non passus sit mecum veniendo Romam. Ratio est, quia cum ipsum induxerim ad onus subeundum in gratiam mei, sub promissione aliud subendi in gratiam ipsius, viget semper obligatio ita faciendi, ne detur inaequalitas, quam abhorret justitia, quamvis obligatio praecise ex vi promissionis fictae non oriatur. Ad eum modum quo si quis permisisset sibi damnum inferri; eo quod damnificator promisisset damnum resarcire, iste ad id tenetur non vi promissionis, si fuit ficta, sed quia justitia vult ponendam aequalitatem, adeoque damnum resarciendum. Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *p.* 1. *c.* 1. *n.* 11. Coninch. *disp.* 22. *sect.* 8. *concl.* 1. Lugo *de just. disp.* 12. *sect.* 2. *num.* 20. Molin. *tr.* 3. *disp.* 106. *n.* 3. * Rationem hanc ex natura contractus onerosi desumptam urgent praefati AA. nec non Less. *lib.* 2. *cap.* 10. *dub.* 3. Navarr. *in manual. cap.* 16. *n.* 18. Pirhing. *de adult. et stupr. n.* 56. La Croix *lib.* 6. *p.* 3. *n.* 69. et alii apud Reiff. *l. c. num.* 115. contra Sanch. qui licet *cit. n.* 3. obligationem agnoscat in defloratore defloratam ducendi, eam tamen *n.* 26. rejicit, totamque ponit in damno dato, et Perez *disp.**

2. *sect.* 3. Et revera si hoc verum esset, fere nunquam teneretur deflorator puellam deceptam ducere; nam vel nullum patitur damnum puella, vel longe majus subire cogitur deflorator, quam damnum illatum. Quis enim gravius damnum non aestimet illi nubere, et perpetuo cum illa manere, quae brevi displicere incipit, et aversionem affert, quam damnum deceptae in sola commodarum nuptiarum privatione consistens? In eo autem casu fere omnes DD. ab obligatione eum eximunt. Obligatio ergo ducendi deceptam ex natura contractus innominati *facio ut facias* manat. Ita argumentatur Layman *loc. cit.* *

Quod tamen huc usque dictum est, aliquas admittit limitationes. Non tenetur ergo ficte promittens matrimonium ducere puellam, sive aliam honestam foeminam, quoties valde ipsius conditionem excedebat, et hoc sciebat puella; nam tunc bene cognoscere potuit non ex animo eam ducendi, sed ex libidine factam fuisse promissionem matrimonii, unde bene dici potest ipsam foeminam decipi voluisse. Sanch. *de sponsal. l.* 1. *disp.* 10. *num.* 5. Less. *l.* 2. *cap.* 10. *dub.* 3. Idem dicendum, si ex verbis aliisque conjecturis potuerit deceptionem cognoscere. Sanchez. *num.* 7. Layman *cit. num.* 11. Item fictus promissor non tenetur ducere puellam, si ipsa et decepit jactando se virginem; nam tunc, ultraquamquod intervenit causa dissolvendi sponsalia, datur etiam mutua injuriarum compensatio. Sanch. *num.* 11. Less. *l.* 2. *cap.* 10. *dist.* 3. *num.* 29. Item nec tenetur eam ducere, etsi non se jactaverit virginem, si ipsam virginem putaverit, et postea talem non esse sciat. Ratio est, quia si id satis est ad dissolvenda vera sponsalia, ut dicam capite sequenti, sufficiet etiam ad dissolvenda sponsalia ficta; regula etenim generalis est, ut quidquid valet dissolvere sponsalia vera, etiam ficta dissolvere valeat, eo quod si non fit major, eadem saltem videtur esse pro utrisque ratio. Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *p.* 1. *cap.* 1. *num.* 11. §. *fin.* Sanch. *l.* 1. *disp.* 10. *num.* 13. Docent vero non pauci DD. quod si haec puella alias honestae famae ex copula damnum patiatur, deceptor eam dotare teneretur; tale etenim damnum oritur ratione doli, eo quod scilicet ipsi promiserit matrimonium. Less. *l.* 2. *cap.* 10. *dub.* 3. *num.* 31. Ad nihil vero tenetur, si damnum non patiatur, ex dictis in tractatu de justitia *loc. cit.* * Hoc vero intelligunt praefati DD. pro foro interno; nam pro foro externo tam mentientem se virginem, quam hanc ducere cogetur, nisi vir probet eam virginem non fuisse; quia in foro ex-

terno praesumptio stat pro puella, et omnis praesumitur virgo ac decepta, nisi contrarium probetur. Abbas *in cap. Si seduxerit de adult. et stupr.* Barbos. *n.* 4. Engel *n.* 14. Reiff. *n.* 84. *et* 85. et alii communiter canonistae *ibi*, et theologi. Lug. *de just. disp.* 12. *sect.* 1. *n.* 3. *arg. l. Raptores C. de rapt. virg. et l. Quod et lex Favia §. Si quis volentem ff. de lib. hom. exhib. et lex cit. Praetor §. Persuadeo ff. de serv. corrupt.* *

Q. VI. An quando mulier honesta seducta ficta promissione matrimonii cognoscere haud potuit deceptionem, deceptor teneatur eam ducere, quamvis sit conditionis valde excedentis.

R. Iste casus accidere potest, si deceptor, quia e. g. est advena, occultet foeminae honestae suam conditionem, et se cum eadem ejusdem conditionis demonstret. Item intervenire posset, si foemina suam viliorem conditionem exprimente, adeoque asserente se judicare ab eo promitti matrimonium solum ad extorquendam copulam, ille jurejurando affirmaret se sincere promittere, velle pauperem foeminam ob Dei amorem ducere, aliaque adderet, ut quisque prudens judicare posset ex animo matrimonium promittere. In his autem circumstantiis si supponamus non adesse justam causam dissolvendi sponsalia, puto deceptorem debere eam ducere. Ratio est, quia obligatio ducendi foeminam ita deceptam, oritur ex ipsis contrariis ex contractu innominato *facio ut facias*, et quia justitia vult adimplendum istum contractum, non solum ratione sincerae promissionis, aut damni, quod forte sequutum sit, sed etiam praecise per hoc, quod una pars onus sibi injunctum subierit; nam statim consurgit in altera obligatio suum onus subeundi, quamvis ficte promiserit. Cum igitur in casu nostro supponatur honestam foeminam non ex se voluisse seduci, sed vere seductam fuisse matrimonii promissione a viro licet altioris ordinis, consequens est, quod si ipsa ex parte sua consensit in copulam, vir teneatur eam ducere. Addendum ex contraria doctrina latam viam aperiri deceptionibus et fornicationibus; quot enim honestae et pauperes mulieres nunquam in peccatum consentirent, nisi spe matrimonii inducerentur? Convenit ne ergo favere libidinosis, his promissionibus honestas mulieres ad copulam inducentibus? Ita contra Sanchez et alios Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *p.* 1. *cap.* 1. *num.* 11. Less. *l.* 2. *cap.* 10. *dub.* 3. Henriq. *de matr. l.* 11. *c.* 11. *n.* 2. *etc.* * Videatur Reiff. *a n.* 123. *ad* 127. ubi contraria Sanch. fundamenta fuse evertit. *

Regulae in praxi observandae

I. Si parochus, vel confessarius sciat mulierem vel juris remediis, vel potentium minis cogere sponsum, etiam injuste volentem a sponsalibus resilire, ad servandam promissionem, removeat quantum potest ab ita agendo. Non solum ex ss. canonibus, ut videre est *cap. Requisivit* 17. *de sponsal.* sed etiam a continua experientia edocemur hujusmodi coactiones difficiles et lacrymabiles exitus habere. Videmus proinde maritos ita coactos ad aliquam ducendam cito uxoris taedere; ad alias se divertere; alimenta non sufficientia familiae praebere; et non raro uxorem ac filios dimittere, in alias regiones progrediendo. Ex hoc etiam sequi potest et ipsam mulierem, vel odio mariti alias amantis, vel libidine impellente, vel paupertate quasi cogente, aliis se prostituere. Dissuadenda proinde semper sunt matrimonia coacta.

II. Non minus infeliciora solent esse matrimonia inter personas valde inaequales. Cum ad hujusmodi matrimonia pars valde dignior non soleat impelli nisi a caeco amore, ac immodica libidine, evenire solet, ut defervescente postea aestu libidinis, digniorem pudeat valde sibi inaequalem duxisse, unde amor in odium degenerat, vilior vilipenditur, tempus contracti matrimonii maledicitur etc. Quis proinde tunc enarrare potest lites, jurgia et scandala, quae interveniunt? Videat ergo pius confessarius semper removere nimis faciles puellas, et quae de gradu altiori valde sibi complacent, ab hujusmodi matrimoniis, a quibus abesse solet honor Dei et animarum salus. De matrimonii disparitate plura habet Tiraquellus *de leg. connub. l.* 5.

* Quamvis partis silentium judicari possit pro spontaneo consensu in dilationem matrimonii, quammaxime tamen curent parochi sponsis obligationem prima opportunitate oblata matrimonium celebrandi insinuare, neque opportunitatem hanc juxta inanes praetextus regulandam doceant. Solent enim multoties, praesertim sponsae infimae plebis, frivolas causas hujus dilationis praetexere; quandoque enim vestes et domus utensilia nondum plene parata, quandoque vel frugum sterilitatem, vel artificii inopiam causantes ad annos matrimonii celebrationem differre volunt, revera autem hoc faciunt, ut paulisper e re domestica clam ablata majora sibi ac commodiora ultra dotem utensilia comparent, et interim plurima praejudicia plurimaque peccata, quae ex hujusmodi dilatione oriri quotidiana experientia nimis testatur,

vel non advertunt, vel parvipendunt. Propterea parochi raro, et nisi urgente aliqua gravissima causa, Sanchez ejusque sectatorum opinioni acquiescant, qui tandiu differri posse, neque ad matrimonium contrahendum obligari arbitrantur, quamdiu una ab altera parte non requiritur. *

* Licet compensatio quae a parte resiliente exigi potest, debeat esse moderata, et ideo non petentis, sed, vel judicis, vel viri prudentis arbitrio, regulanda, attamen si pars resiliens libere consentiat plus aequo petenti, juste retinetur; cum enim quisque rerum suarum sit moderator et arbiter, ut habetur *leg. In re mandata C. mandati*, potest, plusquam debet, tribuere. Reiff. *l. c. n.* 175. praesertim quia ex dissolutione sponsalium ordinarie loquendo praejudicium aliquod, vel damnum sponsae evenit; nam ex eo quod alteri desponsata jam fuerit, aliquale vilipendium subire, suspicionibus subjacere, ac novas nuptias persaepe diu expectare debet. *

* Solent quandoque juvenes alicujus puellae amore capti, ut eam ad tactus et amplexus inhonestos admittendos, et familiaritatem adducant, illi matrimonii fidem licet fictam dare, postea vero ejus pertaesi derelinquunt, non curantes promissis stare: in hoc casu eodem modo de his loquendum videtur, ac de eo qui sub eadem fide copulam extorquet, ob rationem superius allatam, praesertim si ex ea familiaritate, et inhonestis actionibus infamiam aliquam subeat, ut plerumque incautis his puellis evenit. *

* Dictum est superius extorquentem sub ficta matrimonii promissione copulam a puella se virginem jactante, teneri damnum compensare inde sequutum; sed hic advertendum cum Sanch. Laym. Less. et aliis apud Reiff. *n.* 130. quod si fictus promissor ob puellae culpam liberatur ab obligatione ducendi, non tenetur eam dotare; quia vi contractus innominati tenebatur tantum ad ducendam. Si igitur foemina in culpa, vel causa est, quod promissor non teneatur eam ducere, ad nil aliud tenebitur; quia sicut unum pro alio invito creditori solvi non potest. *l. Mutuum damus ff. de reb. credit.* ita unum pro alio solvere invitus debitor non debet; correlativorum enim eadem est ratio ac disciplina: *arg. l. Si ego ff. de acceptil. leg. fin. ad legem Juliam C. de indict. viduit.* Barbosa *de axiomat. jur. v. Correlativa*. *

* Quae de poena sponsalibus adjecta superius dicta sunt *quaest.* 3. intelligenda veniunt de poena, quae a theologis et canonistis vocatur positiva, in eo sita, quod injuste resiliens de suo patrimonio aliquid alteri parti solvere tenea-

tur. Sed hic nonnulla nunc addere liceat de alio poenarum genere, quae dicuntur negativae, quaeque consistunt in amissione alicujus lucri, et constitui possunt ab ipsis contrahentibus, vel ab extraneis. Primo modo esset, si vir promitteret sponsae e. g. 20. nummos, si eum in sponsum acceptet, alias non daturum, vel faemina viro, si secum nubat. Secundo modo, si quis aliquod relinquit legatum puellae, et hoc vel ne nubat, vel nubat determinatae personae. Loquendo igitur de priori dicendum est promissionem factam a viro esse nullam, et a legibus reprobatam; utpote quae praesumitur turpis, et facta affectu potius libidinis, quam nuptiarum intuitu: *l. Si stipulatus fuero* §. *Si tibi nupsero ff. de verbor. obligat.* nisi rationabilis causa accedat, qualis esset si fieret a viro sene et ignobiliori puellae nobiliori et juveni in nobilitatis ac juventutis compensationem. Leur. *in 4. decret. tit.* 1. *q.* 24. *n.* 1. Castropal. *p.* 10. *n.* 1. Sanch. *lib.* 1. *disp.* 33. *n.* 3. Salmant. *tr.* 9. *c.* 1. *n.* 108. Hic vero excludenda non est promissio donationis propter nuptias facta a viro puellae; quia non est donatio gratuita, sed renunciatoria dotis receptae: *l. Si constante C. de donat. ante nuptias* et DD. praefati *ll. cc.* Sed in dominio serenis. Lucensis Reipublicae regulanda donatio juxta Statut. Luc. *lib.* 2. *cap.* 31. Secus esset, si fieret a foemina; cum in eo casu fieri praesumeretur causa dotis: *cap. de illis de condit. apposit.* Ad posteriorem deveniendo, si fiat ab extraneo sub conditione ne nubat, recolenda quae dicta sunt *tract.* 14. *q.* 15. *cap.* 7. Videatur etiam Leur. *q.* 25. *per tot.* Denique si legatum sit sub conditione, ut nubat determinatae personae, ultra eodem loco dicta, animadvertendum primo, quod dicta conditio non apponatur legittimae, vel alias debitae haereditati; quia tunc rejicienda, cum quod liberum est, gravari nequeat. Mantic. *de conject. ult. volunt. tit.* 18. *n.* 11. Molin. *de primog. lib.* 2. *cap.* 13. *n.* 4. Sanch. *cit. disp.* 33. *n.* 10. Castropal. *loc. cit. n.* 6. Secundo, ne nuptiae sint indignae, nam ob difficultatem gravem in eis implendis hujusmodi conditio a jure ut impossibilis reputatur: *l. Cum ita legatur ff. de condit. et demonstrat.* Sanch. Castr. *ll. cc.* Boss. *de matrim. cap.* 11. *n.* 471. qui ab hac exceptione viduam rejiciunt; si enim viduae indignarum nuptiarum gravamen imponitur, esto non teneatur indigno nubere, tenetur tamen a nuptiis abstinere; quia in ea impositione duo comprehenduntur, primum ut nubat indigno, quod reijciendum est; secundum, ne alteri nubat, quod in vidua sustinendum: *l. Cum tale ff. de condit. et demonstrat.* proinde si alteri nubat, legatum amittit. Tertio ne fiat sub

conditione temporis determinati tam longi, ut eo transacto commode matrimonium non possit celebrari. Sanchez, Castrop. *ll. cc.* *

CAPUT III.

De causis quibus dissolvuntur sponsalia

Q. I. An per mutuum consensum dissolvi possint sponsalia; et quid de sponsalibus impuberum.

R I. Cum omnis res per easdem causas, quibus nascitur, dissolvatur, ut dicitur *c.* 1. *de reg. jur. in* 6. *et leg. Nihil* 35. *de reg. jur.* consequens est, quod sicut sponsalia ex mutuo consensu oriuntur, ex eadem ratione dissolvi possint. Accedit nullo jure prohiberi ipsorum dissolutionem mutuo consensu factam, ut tradunt communiter canonistae in *cap.* 2. *de spons.* quamvis omnis velint in tali dissolutione intervenire non debere fraudem, dolum, aut metum gravem; cum etenim remissio proprii juris sit quaedam species donationis, omnino libera esse debet. Palaus *de spons. disp.* 1. *punct.* 17. *n.* 2. Sanch. *de matrim lib.* 1. *disp.* 52. *a num.* 2. Quod si mutuo consensu sponsalia dissolvantur, cessant esse firma, etsi firmata fuerint juramento; sicut enim sponsalia corruunt, ita necesse est corruere juramentum, quibus est accessorium d. Th. 2. 2. *q.* 89. *ar.* 9. *ad* 2. Ubi etiam obiter advertas, quod si quis jurasset Deo foeminam ducere, nullam determinando, cum tale juramentum cum voto coincideret, nullatenus esset validum, quia non esset de meliori bono; melior est enim caelibatus, quam matrimonium etiam cum paupere. Eo ipso autem quod tale juramentum non esset validum, nullam teneretur ducere, et si vellet nubere, non teneretur ducere, pauperem. Leand. *hic d. q.* 22 *et* 23.

R. II. Quoad impuberes observandum non posse ante pubertatem a sponsalibus resilire, quamvis quilibet eorum statim pubes factus resilire possit, alterius non expectata pubertate: *cap. De illis*, *cap. A nobis de desp. impuber.* Oportet tamen reclamare statim, nempe saltem intra triduum: *leg. fin. C. de jud.* alias praesumitur consentire in sponsalia in impubertate contracta, quae alias non opus est ratificare; cum fuerint et permaneant valida. Tambur. *l.* 8. *cap.* 5. §. 1. *nu.* 13. Pubes vero non potest ex suo libito recedere a sponsalibus factis cum impubere; et bene stat non esse paris conditionis, cum contractus possit in favore minoris claudicare: *l. Non quominus C. de procurator.* et tradunt in praesenti Sanch. *lib.* 1. *disp.* 51. *num.* 10. Re-

ginal. *l.* 31. *num.* 261. Multi etiam docent non posse impuberem sine consensu alterius dissolvere in puncto pubertatis sponsalia in impubertate contracta, si illa juramento firmaverit. Et quidem ita decisum videtur *cap. Ex literis de sponsal.* ubi dicitur duos impuberes jurantes sponsalia compellendos esse ad ea adimplenda, utpote quia, quidquid sit de aliis contractibus, contractus sponsalium inter ipsos validus est. Hinc non videtur hic habere locum illa ratio, qua dicitur juramentum habere easdem conditiones, quas habet contractus, cui adjicitur; quamvis etenim contractus sponsalium habeat hanc conditionem, ut ab impubere, qui ad pubertatem pervenit, possit rescindi, non tamen habet hanc conditionem, ut deciditur *cap. cit.* quando firmatus fuit juramento. Sanch. *l.* 1. *d.* 51. *n.* 22. Bonac. *de matr. q.* 1. *p.* 6. *num.* 4

* Supradicta doctrina, quae tradit non posse impuberes a sponsalibus juramento firmatis resilire in puncto pubertatis, non improbabiliter a multis aliis acriter impugnatur: Pont. *lib.* 12. *cap.* 9. *n* 8. Perez *disp.* 9. *sect.* 2. *n.* 8. Jo. Andr. *in cit. cap. Ex literis de sponsal.* Reiff. *in* 4 *decret. tit.* 2. *n.* 16. Leur. *ibi q.* 141. Castrop. *de spons. p.* 17. *n.* 8. Covarr. *in* 4. *decret. p.* 1. *cap.* 5. Neque enim satis constat juramentum supradictum sumendum diversimode ac sumitur, quando additur aliis contractibus; in hoc enim casu aliud specialiter expressum non habetur in jure. Quod autem affertur *ex cit. cap. Ex literis*, parum obstare videtur; nam ideo Alexander III. statuit impuberes non posse a sponsalibus recedere, sed debere matrimonium inire; quia agebatur de sponsalibus contractis ab impuberibus pubertati proximis et talibus, in quibus malitia supplebat aetatem, ita ut nedum sponsalia, sed matrimonium contrahere potuerant, in quo statu hujusmodi sponsalia aequiparantur sponsalibus puberum; quod etiam probatur quia Pontifex jussit puellam statim in uxorem recipi ac matrimonialiter pertractari, quod praecipere non potuisset, nisi pubertati fuissent proximi, et malitia aetatem supplesset. Reiffens. *loc. citat. numer.* 17. Ulterius eorum matrimonium necessarium videbatur ad conciliandam pacem inter eorum parentes, cujus spe filios et filias mutuis ad invicem matrimoniis sociare promiserant, et ad hoc tam ipsi, quam filii et filiae juramenti lege se obligarent. Posset etiam dici, quod sponsi non potuerint ideo resilire quia pubertatem adepti non statim reclamarunt, sed tacite ratihabuerunt. Alteram hujus textus explicationem dat Abbas *ibi n.* 4. quam se-

quitur Germanius *lib. 2. animadv. cap. 7.* teste Gonzal. in *cap. Praeterea de sponsal. n.* 8. quod nempe ita decrevit Alexander, quia unus ex sponsis recedere volebat altero invito, quo casu nec sponsalia injurata solvuntur; quia cum utriusque contrahantur voluntate, utriusque etiam voluntate dissolvi debent. Hae omnes explicationes facile patebunt hunc textum sedulo consideranti *.

Q. II. An per absentiam sponsi sponsalia dissolvantur.

R. Certum est sponsalia dissolvi per discessum sponsi in aliam terram sine licenita sponsae animo non redeundi, ut constat *ex c. De illis de sponsal.* ibique communiter DD. Et ratio est, quia ita discedens censetur renunciare juri suo. Si vero discesserit animo redeundi, volunt plures a sponsa expectandum sponsum per biennium, si sit intra provinciam *ex leg. 2. C. de sponsal.* et per triennium, si extra provinciam. *ex leg. 2. C. de repud.* et donec causa cesset, si causa morae sit necessaria: *leg. Saepe de sponsal.* Verum primae leges non bene aptantur casui praesenti; nam illae volebant expectandum illud tempus, ut sponsa posset dissolvere sponsalia, retinendo simul arrhas et donationem propter nuptias. Illae autem leges non cogunt sponsam ad expectandum tale tempus, quoties velit praefata dimittere. Lex vero illa, qua dicebatur indeterminate expectandum sponsum usque dum cesset causa necessaria suae absentiae, correctà fuit *ex cap. cit. De illis*, ubi illimitate conceditur sponsae ad alia vota transire, si sponsus sine sua licentia alio migret; lex autem universaliter loquens, illimitate est intelligenda: *arg. cap. Quia circa 22. de privil.* Et quidem dum diuturna sit absentia aequum non est cogi sponsam diu expectare sponsi reditum cum periculo incontinentiae, et commodas nuptias amittendi. Confirmatur, quia ex diuturna sponsi absentia supervenit talis mutatio, quae ex dicendis sufficens est ad dissolvenda sponsalia. Sanch. *l. 1. dispt.* 54. *n.* 6. Palaus *de sponsal. disp. 1. p.* 17. Quia tamen non conveniens est statim ab absentia sponsi velle sponsam sponsalia dissolvere, ideo arbitrio judicis, seu viri prudentis quoad forum conscientiae, determinandum esset tempus, quo ab ea expectandum esset. * Hanc sententiam ut veriorem; et in praxi tutiorem amplectendam docet Sanch. *lib. 1. de matrim. disp.* 54. *n.* 11. Reiff. *n.* 212. Gibalin. *de univers. negot. tom. 2. lib. 4. cap. 1 art. 5. consect. 3. n.* 5. et alii apud Benedictum XIV. *instit.* 56. *n.* 5. Accedit declaratio sacrae Congregationis in *Mediolanensi* 2 Octobris 1723 quae Mediolanensem archiepiscopum monuit, ut edictum pro-

mulgaret juxta instructionem: quae tamen fuerit haec instructio, non patet. Quae autem dicta sunt de discessu sponsi, dicenda sunt de discessu sponsae; quia in correlativis dispositum in uno, dispositum censetur in altero, quando eadem militat ratio ut dictum est superius; sponsus autem et sponsa in multis sunt correlativa; imo multo magis de sponsa; quia ex ejus absentia sinistra solet concipi suspicio Sanch. *disp.* 54 *n.* 1. Palaus *p.* 23. *n.* 4. et si leges tum civiles, tum canonicae de sponsae absentia verba non fecerunt, id factum dicendum; quia rarior est in ea discessus casus, et leges attendunt quae frequentius accidunt *.

Hic autem universaliter attendendum, quod dum una pars juste, vel injuste a sponsalibus recedit, altera pars semper libera remanet; quia facto ipso intelligitur illi remittere obligationem cum ea nubendi. Ultraquamquod si injuste frangat fidem, et ipsi fides frangi potest: *arg. l. qui fidem* 16. *de transact.* et id procedit, etsi quis fidem suam juramento firmaverit. Barbos. *de axiom. jur. v. Fides n.* 10. Quod si aliquis injuste a sponsalibus recedat, quamvis altera pars libera maneat, nihilominus injuste resiliens sine consensu partis innocentis a sponsalibus non liberatur. Ratio est, quia nemo injusta actione liberari potest a sua obligatione, nec suo delicto meliorem facere suam conditionem *leg. Non fraudantur ff. de reg. jur.* * Hoc idem eruitur *ex cap. Quaesivit de his quae fiunt a major. part. capit.* *.

Q. III. An sponsalia per nimiam dilationem dissolvantur.

R. I. Si sponsalia absque certi temporis determinatione contracta sint intelliguntur dissolvi, dum una pars rationabiliter petit ipsorum adimpletionem, altera vero irrationabiliter recusat. Ratio est quia si una parte rationabiliter petente, altera irrationabiliter renuat, ista videtur cedere juri suo, et compartis obligationem remittere. Palaus *disp.* 1. *p.* 24. *n.* 1. Aversa *de matrim. q.* 8. *sect.* 11. * Coninch. *disp.* 23. *dub.* 6. *num.* 43. *et* 44. *. Tunc autem una pars, rationabiliter peteret, ac altera irrationabiliter renueret, quando arbitrio viri prudentis conveniens esset contrahere matrimonium et commode contrahi posset. Addendum quod etiamsi aliqua pars ex justa causa, puta propter infirmitatem, nimis protraheret matrimonium adhuc sponsalia dissolverentur. Ratio est, quia contrahentes sponsalia etiam addito juramento, non intelliguntur velle se obligare ad expectandum tempore valde longo; cum et possit immineri periculum incontinentiae, vel alias commodas nuptias amittendi: * Palaus *loc. cic.* *

R. II. Si sponsalia contracta sint cum determinatione certi temporis ad ea adimplenda, non dissolvuntur, quoties tempus non appositum sit ad finiendam obligationem. Observant igitur DD. quod dum alia ratione non constet, an tempus designatum sit ad finiendam vel potius solicitandam obligationem, sequentia observanda sunt. Si tempus assignatum sit ante contractum, et deinde deductum in pactum in celebratione contractus, censetur assignatum ad finiendam obligationem; utpote quia tunc tempus est quid intrinsecum contractui. Si vero designetur tempus post contractum complete initium, tunc reputatur quid extrinsecum contractui jam perfecte celebrato, ac proinde appositum ad finiendam obligationem, solicitandam. Volunt pariter theologi judicari posse tempus fuisse appositum ad finiendam obligationem si ab utraque parte fuerit praefixum; ad solicitandam vero, si ab una tantum parte fuerit assignatum, altera circa hoc negative se habente. * Sanch. *disp.* 53. *num.* 3. ex Abb. *in cap. Sicut de sponsal. n.* 11. Salmant. *tr.* 9. *cap.* 2. *n.* 51. et alii apud ipsos. * His positis.

Sicut certum est non cessare sponsalia, si tempus appositum fuerit solum ad solicitandam obligationem, ita certum est elapso tempore dissolvi, si tempus appositum fuit ad finiendam obligationem; nam contractus ex conventione contrahentium legem accipere dignoscuntur: *c. Contractus* 6. *de reg. jur. in* 6. *et l.* 23. *ff. de reg. jur.* Aliqui putant non dissolvi hujusmodi sponsalia ex parte illius, qui culpabiliter omisit ea contrahere tempore determinato; alias enim commodum reportaret ex suo delicto, contra id, quod habetur *cap. Sedes, cap. Plerumque de rescriptis.* Alii item putant non dissolvi sponsalia, si neutrius culpa intra tempus praefixum non contrahantur; utpote quia tempus non currit impedito: *arg. cap. Quia diversitatem* 5. *de concess. praeb. et l.* 1. §. *fin. C. de annal. praescript.* At his respondendum, quod si ex natura alicujus particularis obligationis sit, quod cesset elapso aliquo tempore, omnino dissoluta remanet, etsi per accidens aliquod commodum proveniat malitiose impedienti aliquam obligationem. Ad eum modum quo, quia de natura obligationis recitandi horas canonicas est, quod cesset elapso die, in quo erant recitandae, hinc est culpabiliter ea die non recitantem, non teneri altera die, quamvis exinde proveniat per accidens commodum officium non recitandi. Accedit quod culpabiliter omittens celebrare matrimonium tempore determinato, tenetur compensare damnum alterius partis, si quod ipsa patiatur. Ad illud, quod subditur, tempus non currere impedito, re-

spondetur id verum esse, quando agitur de privando aliquem jure suo, vel de illo puniendo; id autem non verificatur respectu illius, qui sine sua culpa non potuit tempore determinato facere, quod debebat. Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *p.* 1. *c.* 2. *num.* 17. Palaus *disp.* 1. *p.* 24. *num.* 8. * Haec sententia bene etiam probatur per *cap. Sicut* 22. *de sponsal.* quod contrariae sententiae sectatores pro se afferunt. In eo enim capite requisitus Innocentius III. quid agendum esset cum viro, qui post contracta sponsalia cum una, matrimonium contraxerat cum altera, respondit, quod si per ipsum stetit, quominus cum prima nuptiae initae fuissent intra terminum praefixum, poenitentiam agere debuisset: unde si per ipsum non stetit, licite potuit, elapso termino, cum alia contrahere; et si licite potuit, ergo a priori obligatione immunis erat. Neque Pontifex in eo meminit, an culpabilis vel inculpabilis fuerit mora, sed generaliter loquitur, si per eum non stetit. Ita universaliter hunc textum interpretantur canonistae. *

Q. IV. An dissolvantur sponsalia per ingressum in religionem; et an sponsis liceat in religionem ingredi.

R. I. Per ingressum in religionem etiam ante professionem dissolvuntur sponsalia respectu illius, qui remanet in saeculo. Ratio est; tum quia ingrediens in religionem censetur juri suo renunciare, et alterum in sua libertate relinquere; tum quia nulla pars censetur voluisse se obligare ad ducendum aliquem, qui fiat monachus, vel monialis: nam tunc talis supervenit mutatio, ut unumquemque pudeat similem personam ducere; tum quia nemo praesumitur se obligasse ad expectandum totum tempus novitiatus. Ex parte vero ingredientis in religionem non dissolvuntur sponsalia nisi sequuta professione. Ratio est, quia ex parte ipsius non dissolvuntur sponsalia ex natura sua; cum adhuc egredi possit a religione, et ducere uxorem. Item non dissolvuntur ex jure positivo; nam *cap.* 2. *et* 7. *de spons.* aliaque jura loquuntur de sola professione; haec dispositio, utpote odiosa, quia alteri praejudicat, non est extendenda ad solum ingressum in religionem. Palaus *de sponsal. disp.* 1. *p.* 18. *n.* 3. Engel *de sponsal.* §. 3. *num.* 7. Pontius *de matr. l.* 12. *cap.* 10. *n.* 3. quamvis diversimode alii opinentur. * Et tenent Laym. *lib.* 5. *tr.* 10. *cap.* 2. *n.* 2. *et* 3. Reiff. *l. c. n.* 226. *et seq.* Leur. *q.* 56. cum communiori. *

R. II. Utique licet ingredi in religionem post contracta sponsalia, quia ita sponsis permittitur a jure. Unde licet ingredi religionem, etsi sponsalia fuerint juramento firmata; nam juramentum sequitur conditiones contractus, cui adhaeret. Neque contrarium fuit decisum *cap. Commissum de*

sponsal. ideo etenim dicendum est dixisse ibi Pontificem debuisse sponsum prius adimplere juramentum de contrahendo matrimonio, ac deinde ad religionem migrare; quia sponsus non erat plene determinatus ingredi religionem, et aliunde instabat obligatio juramenti adimplendi. In his igitur circumstantiis juramentum erat adimplendum, et deinde deliberare poterat sponsus per bimestre sibi concessum a jure de ingressu in religionem. Sanch. *lib. 1. de matrim. disp.* 43. *n.* 3. Palaus *d.* 1. *p.* 18. *n.* 6. * Aliam interpretationem dant Barbos. *in d. cap. n.* 2. Gonzal. *ibi*, Leur. *cit. q.* 56. et alii communiter, quod nempe Pontifex non dicit omnino licere, sed dicit tutius esse prius matrimonium contrahere, et postea ante consummationem religionem ingredi, quod consilii est, non praecepti. Ulterius jurata sponsalium promissio videtur interpretanda juxta *cap. Ad nostram de jurejur.* ubi Innocentius III. rescripsit, juramentum praestitum de servando in omnibus causis ordine judiciario, posse interpretari locum habere in illis videlicet, in quibus est servandum. *

Limitanda praefata responsio in casu, quo tale damnum sponsus intulerit sponsae illam violando, seu impraegnando, ut non sit reparabile, nisi per matrimonium. Ratio est, quia cum tunc sponsus teneatur ex justitia damnum reparare, non potest licite ingredi religionem. Praeterea invalide profiteretur: tum quia votum et juramentum de re illicita nullum est: tum quia non intelligitur religio acceptare professionem, quae illicite fieret, et sine tali acceptatione professio est nulla. Reiff. *in l.* 4. *decretal. tit.* 1. §. 8. *n.* 224. Si vero damnum alia via, quam per matrimonium, sit reparabile, puta quia non sit nota violatio sponsae, nec necesse sit cum ea contrahere matrimonium ad filios legitimandos, tunc etsi sponsus promiserit matrimonium, poterit in religione profiteri; quia jus illi remittit hanc specialem obligationem, si alio modo ipsi satisfaciat: *cap.* 2. *et* 7. *de convers. conjug.* * Neque obstat, quod ex *leg. Mutuum* §. *Mutui ff. de reb. cred.* afferri potest contra hanc assertionem; nempe unum pro alio invito creditori reddi non posse: ibi enim disposita non procedunt in casu praesenti, in quo jura citata obligationem matrimonii tollunt per professionem, et damnum aliunde reparabile alio medio reparare permittunt. *

Q. V. An valide et licite dissolvantur sponsalia per susceptionem ordinum; et quid dicendum de voto ingrediendi religionem, suscipiendi ordines, vel etiam simplicis castitatis.

R. I. Nullum dubium est per susceptionem ordinis sacri dirimi sponsalia. Item puto dirimi etiam per susceptionem ordinum minorum, ex parte tamen solius sponsae. Ratio est, quia suscipiens ordines minores facto ipso remittit sponsae suam obligationem; nam suscipit statum, qui ordinatur ad ordines majores incompossibiles cum matrimonio. Praeterea talis est mutatio sponsi, dum ordinibus minoribus initiatur, ut merito judicetur sponsam noluisse se obligare ad illum ducendum, stante tali mutatione. Ex parte vero sponsi adhuc viget obligatio, cum adhuc contrahere possit matrimonium, nec alias ullo jure liberatur a sua obligatione, si sponsa nolit illam remittere. Gobat *tr.* 20. *cas.* 8. *n.* 321. * Qui autem negant ordinum minorum susceptionem dirimere praecedentia sponsalia, intelligendi sunt ex parte sponsi. Videatur Reiff. *n.* 230. *

R. II. Sponsus illicite post contracta sponsalia suscipit ordines. Ut igitur id ostendam, observo in votis quidem semper includi hanc tacitam conditionem: *nisi aliquid perfectius elegero*. Et ratio est, quia cum in votis Deus sit promissarius, censetur remittere nimis perfectum, si perfectius subrogetur. At haec conditio non intelligitur de sua natura imbibita in promissione facta homini; hic etenim intendit sibi servari jus, quod acquisivit per acceptationem, et Deo gratum non est aliquid perfectius, dum alteri promissum non servetur: atque ita invalide, et illicite ageret, qui Deo, seu piae causae daret equum homini promissum. Remaneret ergo eam conditionem dici posse imbibitam in sponsalibus ex jure; at hoc omnino est falsum nam jus solum facultatem dat dimittendi sponsam ob transeundum ad statum religiosum; quae facultas, ut dixi utpote odiosa, praejudicat enim juri tertii, non est ad alium casum extendenda. Immo ipsum jus non vult aliquem ordinari in praejudicium alterius, ut constat *ex tit. de obligat. ad ratiocin. non ordinan.* unde hanc opinionem unice veram judicarem: Sanch. *l.* 1. *disp* 47. *n.* 3. Palaus *de sponsal. disp.* 1. *p.* 19. Coninc. *disp.* 23. *dub.* 3. *n.* 25. Engel *de sponsal. n.* 8.

R. III. Certe qui contraxit sponsalia, sicut potest ingredi in religionem; ita potest hac de re votum emittere. Ratione hujus voti altera pars utique remanet libera a sponsalibus; qui enim vovit assumere statum religiosum incompossibilem cum matrimonio, censetur relinquere in sua libertate alteram compartem. Non puto vero ipsum voventem statim a sua obligatione per sponsalia contracta liberari; nam ex jure solum per actualem professionem dissolvun-

tur sponsalia ex parte utriusque, sicut et matrimonium ratum. Aliunde autem potest accidere ita voventem religionem nullibi acceptari, vel in novitiatu non perseverare, in quibus casibus non apparet, quare altera pars non possit prosequi jus in sponsalibus acquisitum. Palaus *de sponsal. disp.* 1. *p.* 20. *n.* 4. Tambur. *de matrim. l.* 8. *cap.* 5. §. 2. *n.* 6. * et cum his sentiunt Reiff. *l. c. n.* 234. Leur. *q.* 59. *n.* 3. contra Layman. *l. c. n.* 4. Sanch. *d.* 46. et alios *.

R. IV. Cum dixerim illicite post sponsalia ordines suscipi, consequenter dico illicitum et proinde invalidum esse votum de iis suscipiendis. Non obstante nihilominus talis voti invaliditate, dissolvuntur sponsalia ex parte voventis. Ratio est, quia vovens per tale votum demontrat se intendere assumere statum incompossibilem cum matrimonio, unde et dicendum est se intendere renunciare sponsalibus. Sanch. *l.* 1. *disp.* 47. *n.* 4.

R. V. Votum continentiae factum post sponsalia validum et licitum est, qua parte potest observari: *cap. Placet. de convers. conjug.* unde plene est adimplendum, si altera pars consentiat, vel si moriatur. Item ratione ejusdem voti vovens non posset petere debitum, ut magis loco suo explicabitur. Item omnes fatentur per hujusmodi votum dissolvi sponsalia ex parte non voventis; quia merito judicatur voventem sponsalibus renunciare, unde *cap. Veniens qui cleric. vel voven.* non reprehenditur vir alteri nubens, postquam cognovit votum continentiae ex parte sponsae. Ex parte vero voventis puto nullatenus dirimi sponsalia, quia Deus non acceptat quod est in praejudicium tertii; sicut enim non acptaret domum alteri promissam, et ab eo acceptatam, ita nec corpus, quod quis vellet illi per continentiam exhibere, dum jam alteri fuit per sponsalia promissum, et ab eo acceptatum, ita nec corpus, quod quis vellet illi per continentiam exhibere, dum jam alteri fuit per sponsalia promissum, et ab eo acceptatum. Vidimus autem supra de sua natura non imbibi in sponsalibus eam conditionem: *nisi statum meliorem eligero*, quod colligo etiam *ex cit. cap. Veniens.* ubi Papa vult puniri voventem castitatem post sponsalia. Item dum dicitur non infringere promissa, qui mutat in melius, ut habetur *c. Pervenit* 3. *de jurjur.* id verum est, si talis mutatio fiat de consensu creditoris, dum vero creditor est, homo, non illi solet placere meliora fieri contra suum jus jam quaesitum, sicut nec semper illi meliora placent: *l. Mutuum* 2. §. 1. *de reb. cred.* Hanc opinionem communiter docent canonistae *in cit. cap. Veniens.* Sanch.

lib. 1. *disp.* 46. *n.* 9. Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *p.* 1. *cap.* 2. *n.* 6. Caeterum si votum praecessisset sponsalia, apud omnes constat plene esse observandum; nam posteriora sponsalia, utpote continentia promissionem de re illicita, nulla essent: * Sanch. *disp.* 46. *n.* 3. Reinff. *n.* 241. *

Q. VI. An sponsalia dirimantur per subsequens matrimonium, vel per sponsalia cum altera.

R. I. Qui post sponsalia cum una contracta, cum altera init matrimonium, utique illicite agit fidem datam violando, adeoque est puniendus: *c. Si inter* 31. *de sponsal. et c.* 1. *de spons. duor.* at certum est valere matrimonium, et sponsalia priora dissolvi. Quamvis autem indubitatum sit omnino dissolvi ex parte alterius; qui etenim contrahit matrimonium, renunciat omnino prioribus sponsalibus, mihi tamen ea opinio arridet, qua dicitur ex parte contrahentis matrimonium sponsalia non extingui, sed suspendi; ac proinde si uxor moreretur, deberet novum matrimonium contrahere cum ea; cum qua sponsalia contraxerat, si ita ipsa velit. Ratio est, quia nullus ex suo peccato debet commodum reportare quod sequeretur, si omnino ratione matrimonii ab obligatione sponsalium liberaretur. Ulterius, ut habetur *c. Quaesivisti de his, quae fiunt a maj. part. capit.* peccata debent tenere solum suos auctores, quapropter peccatum contrahentis matrimonium post sponsalia cum altera inita non debet laedere jus, quod ratione sponsalium pars innocens acquisivit. Sicut ergo, qui post emissum votum castitatis contraxit matrimonium, mortua uxore debet integre votum observare, et qui promisit equum Francisco, si tradat Paulo, debet postea Francisco tradere, supposito quod Paulus, qui illius acquisivit dominium, equum restituat, ita dicendum debere satisfacere obligationi per sponsalia contractae, qui ex morte uxoris fit potens illi satisfacere. Neque dicas obligationem semel extinctam nunquam reviviscere; dico etenim obligationem per sponsalia contractam non extingui, sed suspendi, ut constat ex allatis exemplis: neque aliquo jure contrarium probatur, sed solum contrahentem matrimonium non posse ab uxore separari, ut sponsae restituatur. * Hanc sententiam valide tuentur Pont. *lib.* 12. *cap.* 13. *n.* 4. Coninch. *disp.* 23. *dub.* 4. *concl.* 3. *n.* 32. et alii apud Castrop. *p.* 21. *n.* 4. Leur. *q.* 61. *n.* 3. Muscett. apud Zauli *ad statuta Favent. tom.* 1. edit. Rom. 1723. qui contrariae Sanchez *d.* 48. *num.* 3. et aliorum fundamenta rejiciunt. *

R. II. Certum est secunda sponsalia de se non dissolvere priora; cum invalide promittatur, quod jam de jure alteri debetur. Nec referret, si secundis sponsalibus accessisset juramentum; nam nullam parit obligationem, quando est de re illicita: *c.* 58. *de reg. jur. in* 6. Nec pariter refert, si posterioribus sponsalibus accedat copula, vel impraegnatio; nam quod ab initio non subsistit, tractu temporis non firmatur, *ex reg. Non firmatur de reg. jur. in* 6. *et reg. Quod ab initio ff. eod. tit.* Et quidem id omnes concedunt, si secunda sponsa sciverit sponsum jam cum alia sponsalia contraxisse; nam tunc, ultraquamquod particeps fuerit delicti iniquae promissionis, adeoque non debeat commodum ex suo delicto reportare, non fuit decepta, sed voluit decipi. Multo magis id verum est, si etiam cum prima sponsa copula intercesserit; quia tunc ipsius jus etiam ratione copulae est prius, adeoque potius, ex *reg.* 54. *jur. in* 6. Palaus *de spons. disput.* 1. *p.* 22. *n.* 5. Pontius *de spons. lib.* 12. *c.* 14. Non nego tamen primam sponsam non cedere debere juri suo, quoties ipsa recedendo a sponsalibus nullum, vel exiguum damnum pateretur; secunda vero sponsa, inscia priorum sponsalium, grave pateretur damnum, solummodo per matrimonium reparabile. At id facere debet, non quia posterioribus irrita reddantur sponsalia priora, sed quia ita exigit charitas, ut dixi *tract.* 6. *q.* 3. *cap.* 2. *quaes.* 3. *resp.* 3.* Quod dictum de secunda sponsa conscia priorum sponsalium copulam admittente, dicendum quoque in casu, quo haec ignara illorum fuerit, et consequenter vere decepta, ut tenent Sanch. *disp.* 49. *nu.* 5. Henriq. *lib.* 11. *de matrim. cap.* 13. *num.* 3. et alii.*

Q. VII. An ratione fornicationis sponsalia dissolvantur; et quid si sponsa solummodo patiatur oscula, amplexus, aut tactus impudicos.

R. I. Si post sponsalia contracta sciat sponsus sponsam antea fuisse corruptam, non tenetur stare sponsalibus; quia ex hoc sponsa notabiliter vilior evadit, adeoque talis tunc cognoscitur causa, ut ex infra dicendis bene possint dissolvi sponsalia. Praeterea sponsus eam ducendo notabile subiret incommodum, eo quod fieret bigamus.* Ex hoc autem quod fiat bigamus, fit etiam irregularis: *tot. tit. de bigam. non ordin.** Quod si ante sponsalia scivisset sponsus se contrahere cum jam corrupta, non posset a sponsalibus recedere; quia censetur in eam ut corruptam consentire: atque ita intelligendum *cap. Quemadmodum* 25. *de jurejur.** et ita interpretantur gloss. *in d. cap. v. Praecedentem* Barbos. *in*

d. cap. n. 8. Reiff. *n.* 247. et plures alii cc. a Sanch. *lib.* 1. *disp.* 63. *n.* 2. * Multo magis ex eodem capite dissolvi possunt sponsalia, si postea sponsa fornicetur; ex hoc enim et vilissima redditur, et violat fidem sponsalium, adeoque et fides ei non est servanda. Neque refert, meo videri, sponsam vel ante, vel post sponsalia omnino vi oppressam fuisse, in quo casu, cum potius dignosci potuerit ipsius honestas, aliqui volunt non adesse causam dissolvendi sponsalia cum ea contracta. At atiam admisso hujusmodi casu, qui rarissime dari potest, scilicet opprimi mulierem nullatenus consentientem, adhuc puto dissolvi posse sponsalia, quia quocumque modo corrumpatur foemina, valde vilior apparet; unde supervenit sufficiens mutatio dissolvendi sponsalia Salmant. *tr.* 9. *cap.* 2. *n.* 81. * Navar. *cap.* 22. *num.* 27. Sanch. *disp.* 55. *n.* 7. et alii apud Reiff. *n.* 252. *arg. can. Raptor* 33. *caus.* 27. *q.* 2. et ibi gloss. *v. Noluerit* *. Idem dicas, si sponsa ante sponsalia, et multo magis si post sponsalia passa fuerit oscula, vel tactus inhonestos; quia ex hoc vilissima redditur, et cederet in magnum viri dedecus illam ducere: Laym *l.* 5. *tr.* 10. *p.* 1. *c.* 2. *n.* 11. * et ita AA. cc. cum Leur. *q.* 62. *

R. II. Si sponsus fornicatus fuerit ante sponsalia, non datur causa sufficiens ad ea dissolvenda, quia ex hoc sponsus non redditur notabiliter vilior, sicut sponsa; et proinde quoad hoc delictum non datur compensatio delicti pro delicto; cum fornicatio respectu foeminae sit valde turpior: *arg. l. Etsi crimine C. ad l. Juliam de adult.* jun. Gloss. *et l. Palam ff. de rit. nupt.* Pontius *l.* 12. *c.* 18. Coninch. *d.* 23. *dub.* 7. *n.* 62. Id tamen limitandum in casu, quo post sponsalia sponsae innotescat ita sponsum solitum fuisse fornicari, ut ex hoc valde vitiosum esse dignoscat: Pontius *n.* 2. Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *p.* 1. *c.* 2. *n.* 11. Limitandum pariter, si vir ex praecedenti fornicatione prolem haberet; nam exinde multae discordiae solent postea inter conjuges oriri, et non raro vir servat affectum erga foeminam, ex qua prolem suscepit: Coninch. *n.* 62. Palaus *de spons. disp.* 1, *p.* 29. *n.* 9.

Si sponsus fornicetur post sponsalia, bene ex hoc dissolvi possunt a sponsa, quia frangenti fidem fides servanda non est, eamque frangit sponsus fornicando; nam per sponsalia transtulerat in sponsam jus ad rem in suum corpus. * Hoc locum habet, etiamsi sponsalia fuerint ex utraque parte jurata, *ex cit. cap. Quemadmodum de jurejur.* ubi duplex habetur expressa ratio; prima quia sponsalitiae promissioni etiam juratae haec conditio inest imbibita, dummodo ab al-

tero in conjugii legem non peccetur; secunda, quia cum post conjugium contractum unius conjugis fornicatio innocenti det jus faciendi divortium, sive nocentem a toro et cohabitatione repellendi, multo magis hoc dabit non admittendi ex illo vulgato dicto, *turpius ejicitur, quam non admittitur hospes*. Neque valeat dicere caput illud tantum loqui de jure sponsi; nam idem valet pro sponsa, nam pro ea eaedem militant rationes, tum quia eodem modo ei fides frangitur, tum quia juxta leges canonicas eadem datur actio ad divortium uxori contra virum adulterum, quae competit viro contra uxorem adulteram: *can. Idololatria caus.* 28. *q.* 1. *can. praec. et can. Christiana caus.* 32. *q.* 5. quidquid sit de legibus civilibus in hoc a jure canonico correctis. * Si vero post sponsalia habuerit osculum, vel tactum impudicum cum altera, non censetur dare causam sufficientem ad dissolvenda sponsalia; utpote quia ex hoc vir valde vilior non redditur: Sanch. *l.* 1. *d.* 55. *n.* 5. Laym. *cit.* Secus si tales actus habuisset frequenter, nam per eam frequentiam notabiliter violare fidem sponsalium reputaretur; et ulterius se valde vitiosum exhiberet, et justum horrorem in sponsa causaret. Daretur ergo talis mutatio, ut ex statim dicendis, sufficiens sit ad sponsalia dissolvenda.

Q. VIII. Quae causae advenientes post sponsalia, vel post ea primum cognitae, sufficiant ad dissolvenda sponsalia.

R. Ut bene percipiantur quae statim dicam, necesse est observare, quod ea, quae forte non sufficerent ad rescindendos alios contractus, bene sufficere possunt ad rescindenda sponsalia. Ratio mihi est, quia sponsalia ad mutuum amorem ordinantur, et ad vinculum indissolubile contrahendum; quapropter de natura hujus contractus est, ut contrahentes non intelligantur indissolubiliter obligari, quoties adveniat causa, quae non parum opponatur praefato mutuo amori, vel reddere possit valde gravem statum indissolubilem, quem intendunt assumere. Juxta hanc explicationem mihi arridet ea doctrina, qua dicitur dissolvi posse sponsalia, si ex parte unius superveniat causa, quam si altera pars scivisset, vel praevidisset, non contraxisset. Sanch. *l.* 1. *disp.* 62. *num.* 3. Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *p.* 1. *c.* 2. *num.* 18. Engel. *de spons. n.* 11. Praeterea parum refert, si hujusmodi causa superveniat sponsalibus, vel antecesserit sponsalia, dummodo fuerit ignorata: nam in jure aequiparantur supervenire et praecedere ignoranter; unde dicitur res fieri, quando innotescit: *c. Pastoral. de except.* Et sicut in jure parificantur non esse et non apparere: *leg. Duo sunt ff. de*

testam. tut., *et leg. In leg. de contrah. empt.* oportet e contra parificari esse et apparere. Addatur, quod cum sponsalia ex dictis imbibitam habeant conditionem de eis indissolubiliter non contrahendis, si aliquid detur valde contrarium mutuo amori, vel reddat valde gravem statum indissolubilem, semper verificatur posse dissolvi, si hujusmodi superveniat, vel adfuerit ante sponsalia, sed fuerit ignoratum; eodem enim modo opponitur mutuo amori, et difficiliorem reddit statum conjugalem. Sanch. *l.* 1. *de matr. disp.* 63. *num.* 2. Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *p.* 1. *cap.* 2. *num.* 19. Denique advertendum, quod si aliquis dubitet, an contraxisset sponsalia, si causa superveniens, vel quae tunc primo apparet fuisset praevisa, vel non ignorata, judicandum est non fuisse contracturum, quoties illa talis sit, ut alii non contraherent; nam optima praesumptio desumitur ab ordinarie et communiter contingentibus: Reiff. *in* 4. *decret. tit.* 1. §. 8. *num.* 257. * Etiam hic nihil impedimenti offert juramentum *ex l. Indubitati C. de non numerat. pecun. cap. Quemadmodum de jurejur.* Sanch. *disp.* 67. Castropal. *p.* 29. *n.* 3. Supradicta omnia intelligenda sunt, quoties alter eorum ita sponsaliorum tempore animo comparatus erat, ut si sciret causam, non contraxisset, aliter vero res se haberet, si ita erat affectus, ut etiam defectum sciens sponsalia contraxisset; tunc enim resiliendi locus non esset, quia non potest dici hujusmodi ignorantiam causam dedisse contractui. Ita docent Sanchez *disp.* 65. *n.* 2. Pontius *lib.* 12. *cap.* 18. *n.* 4. Coninch. *disp.* 23. *dub.* 7. *n.* 70. Palaus *p.* 29. *n.* 2. Quod si quaeras, unde innotescere possit hic animus, standum mihi videtur in utroque foro promittentis assertioni, praesertim jurantis; quia in iis rebus, quae exterius non innotescunt, et probari nequeunt per testes, ut sunt intentio, voluntas, scientia, ignorantia, et hujusmodi, adhibenda fides est juramento asserentis. Sanchez *disp.* 62. *n.* 6. Laym. *lib.* 5. *tract.* 10. *p.* 1. *cap.* 2. *n.* 18. Mascard. *de probat. conclus.* 45. *n.* 48. *et conclus.* 94. *n.* 5. *

Ex dictis habetur dissolvi posse sponsalia ex quocumque morbo superveniente sponso, vel sponsae, unde redderetur alteri valde grave cum persona ita aegrotante contrahere. Tales sunt *ex c. Quemadmodum* 25. *de jurejur.* lepra, paralysis, amissio oculi, nasi etc. similesque alii morbi, seu contagiosi, seu incurabiles, seu valde longi; nam de similibus idem debet esse judicium: *arg. cap. Translato de constit.* Eadem ratione dissolvi possunt ex notabili superveniente deformitate, praesertim sponsae. Sanch. *l.* 1. *d.* 57. *n.* 4.

Item si sponsa fiat sterilis, vel sponsus inhabilis ad rite congrediendum. Menoch. *cons.* 786. *num.* 12. Item dissolvi possunt sponsalia, si ex parte utriusque paupertas superveniat. Quamvis igitur duae personae, quae jam erant pauperes, non possint a sponsalibus contractis resilire, quia nil eis supervenit, unde difficilius reddatur matrimonium: possunt tamen dissolvi, si uterque sponsus pauper evadat; supervenit enim talis mutatio, ut contra ipsorum opinionem difficile valde eis reddatur sustinere onera matrimonii: non datur igitur in hoc casu compensatio paupertatis unius cum paupertate alterius. Palaus *de spons. disput.* 1. *p.* 28. *n.* 4. Pontius *lib.* 12. *capit.* 17. *n.* 8. Idem dicas, si paupertas uni tantum superveniat. Et quidem si superveniat ex parte sponsae, unde dotem afferre non possit, clarum est; nam promissio matrimonii est sub conditione dotis consequendae. Si vero ex quacumque causa paupertas superveniat sponso diviti, praebet illi motivum dissolvendi sponsalia; utpote quia valde grave illi esset matrimonium, cum non posset ipsius onera sustinere. Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *par.* 1. *cap.* 2. *n.* 18. Sanch. *lib.* 1. *disp.* 59. Menoch. *de arbitrar. l.* 2. *centur.* 5. *cas.* 455. *n.* 6. Quae dicta sunt de paupertate superveniente, extenduntur ad paupertatem, quae videtur superventura; nam prudens timor talis paupertatis causat talem mutationem, ut valde grave omnino censeatur contrahere matrimonium. Pontius *lib.* 12. *c.* 17. *n.* 8. Palaus *de spons. disput.* 1. *p.* 28. *num.* 4.* *arg. cap. Requisivit de sponsal.* Seraphin. *decis.* 1258. *n.* 1. *et* 2. Riccius *dec.* 232.*

Aliqui putant posse dissolvi sponsalia, si uni parti ex inopinato adveniant magnae divitiae. * Hurtad. *de matrim. disp.* 2. *diff.* 25. Perez *disp.* 9. *sect.* 11.* At contrarium omnino asserendum est; nam cum tunc non possit dici alteram partem factam fuisse deteriorem, non est cur jure jam acquisito sit expolianda. Ulterius sicut quando celebratus fuit contractus emptionis, res empta tradenda est emptori, quamvis interim ipsius pretium creverit, idem dicendum, si post sponsalia una pars ditior evadat. Guttier. *de matrim. cap.* 33. *n.* 4. Coninch. *d.* 23. *dub.* 8. *num.* 29. Sanch. *cit. n.* 6. Palaus *n.* 5.* Neque refert, quod sponsalium executio illi ditiori facto durior evaserit, ex eo quod impediatur ab aliis sponsalibus contrahendis sub melioribus conditionibus; siquidem haec executio facta est durior per accidens, et si hoc esset, quoties meliora sponsalia offerrentur, minus bona solvi possent. Leur. *in* 4. *decret. q.* 71. *n.* 4.*

Si mutatio ex parte bonorum fortunae praebet justam causam dissolvendi sponsalia, multo magis aderit, si superveniat, aut deprehendatur notabilis mutatio ex parte animi. Id accideret, si aliquis ex sponsis ob perpetratum delictum fieret infamis, si ebrietati, aut ludo valde addictus, si moribus asper ac saevus etc. Palaus *p.* 27. *n.* 7. Gobat *tr.* 10. *cas.* 8. *n.* 337. Sanch. *lib.* 1. *disp.* 57. *num.* 2. Guttier. *cap.* 33. *n.* 2. * Leur. *q.* 70. * Idem docent, si graves inimicitiae et aversiones inter sponsos oriantur; hujusmodi enim matrimonia infelicissima esse solent. * Et eruitur *ex capit. Ad literas de restit. spoliat.* ubi ob hanc causam saevitiae conceditur matrimonii divortium, quod est majus. Huic assertioni adversari videtur *cap. Veniens qui clerici vel voventes*, ubi Alexander III. dicit, mulierem nubere recusantem viro, de cujus severitate plura audierat, votum violasse et punitioni obnoxiam esse debere; sed advertendum cum gloss. communiter recepta hoc ibi statui; quia quae de viri illius severitate asserebantur, vana erant, nec satis valido innixa fundamento: Abb. *ibi n.* 2. Barbos. *ibid. n.* 4. Sanch. *disp.* 58. *num.* 4. * Extendunt etiam ad graves inimicitias et scandala, quae prudenter timentur oritura inter parentes, seu consanguineos sponsorum.

Q. IX. Quando contradictio parentum, vel consanguineorum praebeat justam causam dissolvendi sponsalia.

R. I. Quamvis ex dictis *tract.* 10. *q. unic. cap.* 1. *q.* 3. peccent graviter filii contrahendo sponsalia, seu matrimonium inconsultis parentibus; nihilominus cum valida sint sponsalia ipsis inconsultis contracta, ex sola ipsorum contradictione neutri parti liberum est dissolvere sponsalia. Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *p.* 1. *c.* 1. *num.* 14. immo peccant parentes, si velint sine justa causa talia sponsalia dissolvi; quia exigerent a filio, ne propriae satisfaceret obligationi. Laym. *l. c.* Guttier. *de spons. et matr. c.* 32. *num.* 29.

Sicut autem parentes non peccant, si juste contradicant, ita tunc ipsorum contradictio est justa causa dissolvendi sponsalia. Tunc autem juste contradicerent, quando futurum matrimonium in dedecus parentum et familiae vergeret, adeoque quia tunc matrimonium mediis sponsalibus promissum esset contra pietatem et charitatem debitam parentibus et consanguineis, immo etiam contra justitiam, utpote vergens in aliorum praejudicium, talis promissio nullatenus est attendenda; cum ex notis regulis juris in malis promissis non expediat fidem servare: *c. In malis de R. J. in* 6. et turpes stipulationes nullius sint momenti: *l. Generaliter* 26. *ff. de*

V. S. Immo quia promissio, quae adimpleri non potest sine peccato, ipso facto nulla est, bene dicitur praefata sponsalia ipso jure esse nulla et invalida. Guttier. *l.* 1. *can. qq. c.* 20. Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *p.* 1. *c.* 1. *num.* 14. Menoch. *cons.* 44. *et* 66. Gobat *tr.* 10. *cas.* 3. *a nu.* 105. An vero possit dari casus, in quo contrahens sponsalia cum puella valde disparis conditionis teneatur eam ducere, dixi supra.

R. II. Si contradictioni parentum uniantur seriae et justae minae privandi filios, quoad possunt, haereditate, dant justam causam dissolvendi sponsalia. Ratio est, quia si possint privari haereditate non modica, valde difficilius redditur matrimonium ex hujusmodi privatione. Aliqui volunt sponsum, vel sponsam exhaeredandam a parentibus, vel consanguineis, non posse a sponsalibus resilire, si etiam sine tali haereditate habeant, unde possint vivere juxta suum statum. Verum dum prudenter timeretur exhaeredatio non modicae haereditatis, non satis video, qua ratione id timens resilire non possit a sponsalibus; cum videantur semper contrahi sub hac tacita conditione, si nempe non adveniat talis mutatio, unde grave sit contrahere matrimonium, ut ex ss. can. et comuni DD. dictum est: De Luc. *de matr. disc.* 8. *n.* 10. * cum tunc subintret illud effatum: *actus agentium non operatur ultra voluntatem eorum: arg. cap. Cum olim de praebend.* Castrop. *p.* 28, *n.* 4. et faciunt quae dicta sunt superius *q.* 8. *v. Ex dictis.* * In duobus tantum casibus dicerem timorem prudentem pinguis amittendae haereditatis non esse justam causam resiliendi a sponsalibus. Primo si sponsa ex propriis velit, et possit supplere, quae amitteret sponsus, et e contra; nam tunc timor exhaeredationis ex alia parte compensaretur. Secundo si exhaeredatio praevisa fuerit ante sponsalia; eamque timens illam spreverit, ut posset optata sponsalia contrahere. Ratio est, quia ita contrahens intelligitur renuntiare juri ea dissolvendi ex titulo exhaeredationis; unusquisque autem juri suo potest renuntiare: *cap. Si de terra* 6. *de priv.* nec amplius ad illud habet regressum: *leg. Si maritus* 15. §. *Si negaverint ff. ad l. Jul. de adulter.* * Videatur Reiff. *in* 4. *decret. tit. de sponsal. a num.* 287. *ad* 293. *

Q. X. An dissolvantur sponsalia per superveniens impedimentum; et an qui culpa sua impedimentum apposuit, teneatur quaerere dispensationem.

R. I. Quomodo ratione voti, quod potest esse impedimentum impediens matrimonium, dissolvi possint, vel dissoluta remaneant sponsalia, dixi supra. Certum autem est ob superveniens impedimentum dirimens ex utraque parte dissolvi

sponsalia; quia tunc nec licite, nec valide contrahi potest matrimonium. Guttier. *de matr. cap.* 32. *num.* 1. Sanch. *l.* 1. *disp.* 56.

R. II. Qui culqa sua apposuit impedimentum dirimens, peccando e. g. cum consanguinea sponsae, tenetur petere dispensationem. Ratio est, quia ita agendo culpabiliter laesit jus alterius, unde eo modo, quo potest, debet illud reparare. Sanch. *num.* 2. Ledesm. *de mat. q.* 43. *art.* 3. * *arg. cap. Si culpa tua de injur. et damn. dat.* * Quod si ex tali laesione grave damnum pars innocens patiatur in bonis famae, aut fortunae, omnes concedunt esse reparandum, etsi expensae non ita modicae necessariae sint ad obtinendam dispensationem; utpote quia injustus damnificator tenetur etiam cum suo gravi incommodo grave damnum alteri illatum reparare. Ego autem putarem impensas non exiguas ab eo faciendas esse etiam ex hoc solum quod culpabiliter laeserit jus alterius; nam jus ad matrimonium in se est magnum, et magno pretio aestimabile; unde et gravi incommodo est reparandum. Ledesm. *loc. cit.* Palaus *de sponsal. disp.* 1. *p.* 28. Caeterum omnes sciunt, quod dum impedimentum ex copula occulta oriretur, nullis impensis obtineri potest dispensatio mediante s. Poenitentiaria.

Q. XI. Quando sponsi intelligantur renunciare juri, quod haberent sponsalia dissolvendi.

R. Cum ex supradictis unusquisque cedere possit juri suo, etiam sponsi cedere possunt juri, quod alias haberent dissolvendi sponsalia, et subinde qui renuntiavit cogi potest ad ea contrahenda. Primo igitur intelligitur renuntiare tali juri, qui ante sponsalia, cognito defectu in altera comparte, adhuc cum ea contrahit; facto etenim ipso demonstrat, non obstante tali defectu, velle cum ea contrahere. Secundo intelligitur renuntiare juri suo, si superveniente post sponsalia causa illa dissolvendi, adhuc nihilominus ratificentur ab eo, qui posset resilire. Idem dicas, si ratificet, dum primum post sponsalia cognoscat ante ea fuisse causam ea dissolvendi. Tertio censetur renuntiare juri dissolvendi sponsalia, qui habet, vel patitur copulam ab alia comparte, nam id censetur fieri affectu sponsalitio. Id tamen non valeret quoad forum internum, quoties copula haberetur non animo sponsalitio, sed fornicario. Et quamvis conjuges, si habeant copulam carnalem, postquam cognoverunt adesse causam divortii, amittant jus etiam pro foro interno petendi divortium, id tamen non valet de sponsis, quoties copulam haberent animo fornicario. Disparitas est, quia jus mani-

feste interdicit conjugibus petere divortium; si habeant copulam post cognitam causam divortii, at id non habetur respectu sponsorum, et solum dicitur post copulam non posse resilire; quia praesumitur illam habuisse animo sponsalitio, adeoque cessante tali praesumptione in foro interno poterunt a sponsalibus risilire: Tambur. *tr.* 8. *cap.* 5. §. 9. *n.* 4. * Reiff. *l. c. a n.* 304. *ad* 308. *

Q. XII. An laborans defectu occulto sufficiente ad dissolvenda sponsalia, possit eadem contrahere; et postquam contraxit alteram partem ad executionem compellere.

R. Sicuti male agit, et peccat contra justitiam, qui merces inutiles et noxias vendit eas credenti bonas et utiles: * *l. Labeo scribit ff. de aedit. edit. et l. Julianus ff. de act. empt. et vend.* *, ita a fortiori male agit, si laborans defectu valde noxio, et valde grave reddente matrimonium, velit se tradere alteri mediantibus sponsalibus, et matrimonio. Dixi a fortiori, nam est gravissima deceptio velle cum gravi damno alterius contrahere statum indissolubilem; unde nullatenus sit reparabile damnum, et gravissimum incommodum, quod alteri affertur. Neque dicas neminem teneri prodere seipsum; id enim verum est, adeoque nec ego dico laborantem tali defectu debere illum manifestare. At dico debere abstinere a sponsalibus, et multo magis a matrimonio; nam si verum est non teneri prodere suum defectum, et verissimum pariter est non debere alteri grave damnum inferre. Si gero defectus occultus non valde noceat, nec valde difficilius reddat matrimonium, tunc eo laborans potest sponsalia contrahere; fert enim consuetudo et communis rationabilis consensus, ut etiam cum his defectibus sponsalia contrahantur. Ita etiam non manifestari oportet minorem perfectionem mercium, quae venduntur. Pontius *l.* 12. *cap.* 18. *n.* 6. Coninc. *d.* 23. *n.* 10. Gab. *tr.* 10. *cas.* 9. *n.* 367. Ex his patet, an aliquando qui laborans aliquo defectu contraxit sponsalia, possit compellere aliam partem ad matrimonium contrahendum. Vide VII. regulam infra apponendam.(1)

Regulae in praxi observandae

I. Observet confessarius ideo quandoque sponsum, vel sponsam sponsalibus contractis renuntiare; quia ad id adiguntur precibus non raro importunis, vel factis a persona,

(1) Modi quibus sponsalia dissolvi possunt, hisce versibus complectuntur:
Dissensus, crimen, fuga, tempus, et ordo, secundo
Morbus, et affinis, vox publica, cumque reclamant.

quae inducat timorem reverentialem. Si hac ratione una pars inducatur ad renunciandum juri in sponsalibus acquisito, utique altera pars non potest in conscientia aliam, vel alium ducere; nam hujusmodi renunciatio non fuit sufficienter libera. Id non tam raro in praxi evenit adeoque bene notandum est.

II. Solet etiam accidere sponsum aliquando pertaesum sponsae ducendae, vel in longinquas regiones abire, ac reditum ex industria differre, vel irrationabiles dilationes apponere ad contrahendum matrimonium. Ita agendo intendit inducere sponsam ad renunciandum sponsalibus, ut ita ipse in sua libertate permaneat. At id omnino illicite fieri clarum est, neque revera in foro conscientiae sponsum assequi propriam libertatem. Ulterius tenetur ad quodcumque damnum, quod ex hac agendi ratione sponsa pateretur.

III. Confessarius semper vigilet, ne diuturnum sit tempus sponsalium, et quod cito matrimonium celebretur. Periculosissima est sponsorum conversatio ac sine peccato difficillime erit, si sit diuturna. Hac ratione s. Carolus *in concil. Med.* 6. *quae ad matrim pertin.* voluit censuris compescendos sponsos, ne ante matrimonium *ullo quidem modo mutua consuetudine commerciove utantur*. Alii item praesules decrevere, ne post contracta sponsalia sponsos ad domum sponsae accedat. Alii concessere solummodo per tres vices tempore sponsalium posse sponsos se invisere, et alloqui, et id per modicum tempus, parentibus tamen, seu consanguineis praesentibus. Alii voluerunt intra sex hebdomadas ad matrimonii celebrationem procedendum. Videatur Genet *de sacram. matrim. c.* 1. *q.* 9.

IV. Quandoque etiam evenit in praxi sponsum cum altera fornicari, ipsique etiam matrimonium promittere. In hoc casu confessarius semper suadeat priori sponsae juri suo renuntiare, et permittere, sponso ducere eam, cum qua peccavit sponsus qui ita se gerit pessimam demonstrat inclinationem pravosque mores, unde gratum debet esse sponsae illum in plena libertate dimittere. Quod si gravis diffamatio foeminae violatae immineat, puta ob impregnationem, tunc ego sine absolutione dimitterem sponsam, quae sine gravi suo incommodo posset cedere juri suo, et nollet; ita etenim, ni mea me fallat opinio; certissime obligant leges charitatis.

V. Frequenter ob motivum dissolvendi contracta sponsalia adducuntur graves et capitales inimicitiae etc. oriturae inter parentes et consanguineos sponsorum, multa minitan-

tes ob tale impediendum matrimonium. * Vid. Ligor *lib.* 6. *tr.* 6. *n.* 851. *et seq.* *. Si omnibus compensatis, personae prudentes judicent vere magna odia et gravia scandala posse oriri, certe talia sponsalia essent dissolvenda. At bene advertendum, in praxi ut plurimum gravia minitari, et scandala pariter magni fieri, ut sponsi desistant a matrimonio contrahendo; at videmus nil mali de facto oriri, si his non obstantibus matrimonium contrahatur. Ob haec igitur pericula scandalorum, discordiarum, etc. non facile pars, quae non contradicit, certo jure, quod habet privanda est.

VI. Sicut bene agunt ordinarii dispensando a denunciationibus, quando parentes, vel consanguinei injuste contradicunt, ne malitiose impediant matrimonium; ita male agerent ab eis dispensando, dum juste contradicunt. Ratio est quia cum in tali casu parentes jus habeant impediendi tale matrimonium, et implorare etiam judicis auctoritatem, jam dispensando a denunciationibus, ut ita matrimonium occulte contrahatur, laederetur jus eorumdem parentum.

VII. Cum pro certo teneam debere resilire a sponsalibus qui habet occultum defectum, ex quo matrimonium reddendum sit valde difficilius, deberent ex quo capite quaerere dissolutionem sponsalium sponsi laborantes lepra, paralysi, morbo gallico, vel alio contagioso, habentes perditos mores sine animo se corrigendi, laborantes ex aliquo delicto, vel alia ratione gravi infamia, quae facile detegi possit, sponsa sterilis, vel pregnans ex copula alio habita. Quod si altera pars instet pro sponsalium executione; et quae habet aliquem ex his defectibus, alia via non posset a sponsalibus resilire, nisi illos manifestando, et aliunde manifestare non posset sine gravissimo periculo, ut si sponsa sine periculo vitae manifestare non posset se laborare morbo gallico, vel esse praegnantem, tunc ratione juris fortioris conservandi vitam, videtur posse dissimulare et contrahere matrimonium.

Cum e contra sponsi non teneatur resilire a sponsalibus propter defectus non reddentes valde difficile matrimonium neuter sponsorum tenebitur manifestare morbum gallicum, si talis sit, ut possint perfecte sanari, antequam contrahant matrimonium, nec pravos mores, si animum sincerae emendationis habeant, sicut ignobilitatem, seu infamiam leviter tantum deturpantes honestam familiam. Item sponsa non tenetur resilire a sponsalibus, quia ab alio fuit corrupta; quod tamen limitarem in duplici casu, quando nempe juste timeret post matrimonium detegendum su-

um vitium, et ex hoc gravia jurgia et odia oritura; nam tunc ratione charitatis deberet quaerere rescissionem sponsalium. Item quando sponsa se fingendo virginem induxisset sponsum ad fidem matrimonialem; si etenim tunc cogere vellet ad matrimonium, continuaret injuriam illi factam.

VIII. Inter excommunicationes, quae in nostra dioecesi archiepiscopo reservantur, haec etiam habetur: *Sponsi de futuro sub eodem tectu pernoctantes sine nostra, vel vicarii generalis licentia*. Finis hujus excommunicationis est removere, quod de sua natura affert periculum peccandi, et quia de sua natura tale periculum est in pernoctatione hic prohibita, sequitur, etsi per accidens respectu aliquorum cesset nihilominus adhuc vigere hanc prohibitionem, ut dicitur *tr.* 3. *q.* 4. *c.* 1. *quaes.* 1. Ita inciderent in hanc censuram sponsi, qui simul pernoctarent, sed cum assistentia domesticorum ad periculum removendum. Item incidunt in censuram sponsi in tertia domo pernoctantes; quia semper verificatur fieri, quod sub censura prohibetur. Idem dicas de sponso, qui inscia sponsa in eadem domo pernoctat. Quod si etiam sponsa sciat, et non possit sponsum ejicere, vel decenter, aut sine gravi incommodo ad aliam domum pergere, immunis erit a censura, ut de se patet. Debet tamen facere quantum potest, ut removeat peccandi periculum.

Caeterum ille in praesenti pernoctare diceretur, qui in domo sponsae veluti per totam noctem cohabitaret, non vero qui ibi degeret choreas ducendo, seu vacando ludis, aut confabulationibus ita etenim pernoctare, ut saepe etiam evenit inter non sponsos, ex consuetudine optima legum interprete non censetur in praesenti prohibitum. Item pernoctare significat fere totam noctem in domo sponsae cohabitare, unde non incideret in hanc reservationem, qui duobus, vel tribus horis in nocte cum sponsa cohabitasset, bene vero qui cum ea ita pernoctasset, ut solum discessisset duabus, aut tribus horis ante auroram; nam iste pernoctasse moraliter diceretur. Addendum demum in litera textus sub censura prohiberi pernoctationem sub eodem tecto, pro quo intellige domum destinatam habitationi ejusdem familiae, non vero si sponsus e. g. pernoctaret in superioribus ejusdem aedificii, et sponsa inferioribus, quando eo quod diversae familiae in iis locis habitent, nulla est inter eas communicatio. Et ratio est, quia si nulla adsit inter hujusmodi habitationes communicatio, non adest illud periculum, quod praesenti censura intenditur prohiberi, adeoque dicendum est sub ea hunc casum non comprehendi. Demum adverten-

dum hanc censuram non habere locum, quoties ex causa vere justa sponsus in domo sponsae pernoctaret, et e contra; ut si ibi morbo corriperetur, unde non posset sine gravi incommodo ad suam domum redire, vel si ingenti pluvia domum redire impediretur, quod accidere posset rure, dum sponsi domus non esset valde propinqua domui sponsae; haec omnia de se patent.

Quia tamen in synodo *p.* 2. *c.* 4. *n.* 16. conceditur parochis alterutrius sponsi audientis ipsorum confessionem pridie, vel ipsa die, quia celebrandum est matrimonium, absolvere ab hac censura, hinc consurgere potest dubium, an sub nomine parochi veniat in praesenti rigorosus parochus, cui nempe ex titulo beneficii competat habitu et actu exercere curam animarum, an vero etiam cappellanus curatus, cui etiam de licentia sui principalis competit generaliter administrare curam animarum. Ego autem omnino puto hujusmodi facultatem residere etiam apud cappellanos curatos. Ratio mihi est, quia etiam isti in lata quadam significatione dicuntur parochi; et cum synodus praefatam licentiam concesserit in favorem sponsorum, ne scilicet cogerentur cum censura contrahere matrimonium, talis dispositio venit late interpretanda, adeoque intelligenda etiam de parocho, qui minus proprie sit talis, ex dictis *tr.* 3. *q.* 4. *c.* 2. *quaes.* 6. Praeterea, dum constat de mente legislatoris, recedendum est ab omnimoda rigorosa significatione verborum; atque de ejus mente hic potissimum constat ex motivo, seu ratione promulgandae legis, quae ipsius legis anima dicitur, ut constat ex dictis *loc. cit.* Cum igitur ratio impertiendi parocho facultatem sponsos a censura absolvendi, ea fuerit, ne deberent contrahere matrimonium cum tali censura, oportet dicere talem facultatem etiam cappellano curato competere; cum etenim et coram ipso frequenter contrahantur matrimonia; vel quia parochus non vult interesse, vel quia abest, vel quia est infirmus, valde diminute providissent episcopi supradicto inconvenienti, nisi etiam cappellano curato intellexissent licentiam praefatam absolvendi concedere. Accedit quod, dum conceditur parocho praefata licentia, non conceditur aliquid, quod specialiter exigat industriam personae: qua ratione nonnisi rigoroso parocho possit competere; unde non habemus fundamentum dicendi eamdem licentiam non extendi ad quemcumque curam animarum exercentem.

* Quandoque etiam accidit, quod sponsus promissionis poenitens, ac sponsaliorum pertaesus, vel etiam alterius foeminae amore captus, pecuniam priori offerat, ut a sponsa,

libus resiliens ei copiam faciat cum posteriori matrimonium ineundi. In hoc casu, si absint minae, importunae preces, fraus, et dolus, quae omnia solent libertatem laedere, ut plene tradunt Sanchez *lib.* 1. *d.* 52. *n.* 1. *et seqq.* Reiff. *in* 4. *decret. tit.* 1. *n.* 205. ego crederem sponsalia esse recte dissoluta, et utramque partem posse nova inire, praesertim si agatur de pauperibus personis; solet enim pecuniae acquisitio sponsae acceptior esse, qua meliores saepe nuptiae inveniri possunt, et ita tenent Gonzal. et alii in *cap.* 2. *de sponsalibus*. Videantur etiam decis. Luc. anni 1754, pro mense Februar. *cas.* 4. Quod etiam probatur, quia sponsa semper habet in talibus circumstantiis probabilem ac fundatum molestiarum ac discordiarum timorem: Reiffenst. *theolog. moral. tr.* 14. *dist.* 14. *addit. post n.* 33.*

* Superiores regulas dignoscendi, quando terminus sponsalibus praefixus sit ad finendam, quando ad sollicitandam obligationem, quas ex Sanchez *loc. cit.* affert Auctor noster, quamvis ut optimas approbent supracitati doctores, attamen tamquam non satis firmas rejiciunt Pontius *l.* 12. *de sponsalib. c.* 16. *n.* 3. Castropal. *p.* 24. *n.* 3. Leur. *in* 4. *decret. tit.* 1. *q.* 64. Giribald. *de matrim. tr.* 10. *cap.* 2. *dub.* 6. *n.* 49. Aversa *q.* 8. *sect.* 4. Coninch. *d.* 23. *dub.* 6. *n.* 41. *et* 42. et earum loco hanc tradunt, considerandas nempe causas, ob quas fuerit terminus assignatus, et ex iis colligendum, an praefixus fuerit pro finienda, vel pro sollicitanda obligatione. Et revera etiam ab una tantum parte potest adjici terminus, vel quia apprehendit sibi expedire brevi, vel cum illa, vel cum alia persona nuptias inire, vel quia multis sibi oblatis commodis matrimoniis, timet, ne, hoc sublato, amplius occasio detur tam utilis matrimonii: tunc certe dicenda finita obligatio, si talis terminus elapsus sit; contra omnem enim aequitatem esset eam partem velle esse ulterius obligatam; et ei expectandum, donec alteri placeret obligationem implere. E contra vero etiam ab ambobus sponsis potest apponi terminus, sive ab initio, sive postea, non quia incommodum sit eis diutius expectare, vel quia timeant non amplius inventuros aliud matrimonium ita opportunum, sed quia matrimonium, quod maxime cupiunt, nulla ratione possit postea impediri. Ecquis in iis facti contingentiis diceret eo termino elapso ab omni obligatione immunes esse? Ex iis igitur constat tutiorem esse in praxi regulam, quae dicit inspiciendam causam termini praefixionis, et intentionem contrahentium. Ita DD. citati *.

* Ex supradictis *q.* 4. patet quid dicendum de illo, qui post sponsalia et religionis ingressum ante professionem ad saeculum rediret; teneri enim ad implenda sponsalia, si sponsa velit, docent communiter praefati auctores; nulla enim lex extat hujusmodi sponsalia dissolvens, ideoque solum remanent suspensa; et ulterius sicut qui ob contractum aliquem onerosum suscipit obligationem aliquam, quam per aliquod tempus adimplere non potest, cessante impedimento tenetur satisfacere, ut patet in non valente aes alienum solvere, qui factus potens debet satisfacere; ita a pari sponsus de religione egressus, utpote sponsalia perficere valens, ad id tenetur. Neque obstat, quod ex parte alterius remanentis in saeculo dissolvi potuerint, et obligationem inter sponsos mutuam esse; nam respondetur esse mutuam in fieri sponsalium, sed posse cessare in uno, licet non in altero ob alterutrius mutationem, ut patet in multis aliis casibus. Pariter constat quid dicendum de illo, qui matrimonium iniret animo religionem ingrediendi ante consummationem, posse enim ita comparatum contrahere tradunt DD., quia utitur jure sibi concesso, neque injuriam sponsae irrogat, cum et ipsi bimestre ad deliberandum de religionis ingressu concedatur. Sed advertendum posse aliquando graviter peccare contra charitatem, si hunc animum sponsae non manifestet, eo quod possit praesumi eam non consensuram contractui, si hoc sciret, tum ob alicujus notae suspicionem, se esse scilicet ob aliquod vitium desertam; tum quia cogitur expectare nuptias usque ad professionem; tum denique quia, si religionem deserat, debet esse uxor illius, qui fuit monachus. Ideo igitur peccat, non quia hoc animo contrahit, sed quia suum consilium non manifestat, quod ex charitate debet. Leur. *q.* 57. Castropal. *p.* 18. *n.* 7. Sanch. *disp.* 43. *n.* 12. *

* Potest dari casus, quod aliquis voto ingrediendae religionis obstrictus sponsalia ineat cum aliqua foemina honesta, et ab ea sub data matrimonii fide copulam extorqueat. Quid in hac facti circumstantia agendum, gravior est apud AA. disputatio. Navarr. *lib.* 5. *consil. tit. de sponsal. consil.* 21. Rodriq. *sum. tit.* 1. *c.* 208. *n.* 11. Viv. *candel. aur. p.* 3. *de sacr. c.* 14. *n.* 11. tradunt, non posse cum ea matrimonium inire ex ea ratione, quia posterior promissio iniqua est, et contra jus Deo quaesitum. Melius autem meo videri dicunt Sanc. *disp.* 45. *n.* 3. Less. *lib.* 2. *cap.* 10. *dub.* 4. Lug. *de just. disp.* 12. *num.* 42. Laym. *lib.* 5. *tr.* 10. *p.* 1. *cap.* 2. *n.* 2. Castrop. *d. p.* 18. *num.* 9. Leur. *q.* 59. cum plurimis viris

doctissimis docentes, supradictum virum posse, immo et teneri talem foeminam voti insciam ducere: secus autem si erat conscia, non tam praecise ob promissionem, sed ob traditionem corporis bona fide factam sub pacto matrimonii; non enim permittit aequitas, ut cum tanto proximi damno quis erga Deum liberalis existat. Deinde debita onerosa semper sunt praeferenda debitis, quae ex libera voluntate dimanant: arg. *l. Inter eos* §. *Is quoque de re judici* et loquendo de votis tradunt Laym. *l.* 4. *tr.* 4. *cap.* 3. *n.* 13. Sanch. *in decal. lib.* 4. *cap.* 15. *num.* 39. Salmant. *de vot. cap.* 1. *n.* 125. vota solvenda esse de bonis voventis, quae sunt remanentia, detracto aere alieno: *l. Mulier ff. de jur. dot.* Ulterius ob hoc matrimonium non extinguitur, sed suspenditur voti obligatio; et cum haec suspensio possit fieri ob supervenientem parentum indigentiam, ob debita pecuniaria solvenda, poterit a fortiori ob puellae deceptae honorem servandum. Haec tamen mihi videntur intelligenda juxta doctrinas superius traditas *q.* 4. de ingrediente religionem. Haec autem obligatio hujusmodi puellam ducendi, mihi videtur importare onus a voto dispensationem petendi; quia etsi non desint AA. ut Less. *lib.* 2. *cap.* 10. *n.* 34. et alii apud Salmant. *de restit. cap.* 3. *n.* 22. qui non necessariam putent, alii tamen in praxi petendam volunt; immo et ipsi adversarii eam necessariam putant ad hoc; ut vir possit petere. Salmant. *l. c. n.* 3. Lugo *n.* 41. Pontius *de matrim. lib.* 6. *cap.* 12. *n.* 8. *.

* Ex doctrina superius tradita *q.* 7. *resp.* 1. innotescit, quid agendum in casu, quo quis valde nobilis, aut dives sciens disparem foeminae conditionem illi matrimonium serio promisit; tenetur enim cum illa contrahere, et promissionem adimplere, quia cum sit dominus sui corporis, potest juste, cui maluerit, nubere: et juri suo cedere videtur eo ipso, quod disparitatis conscius sponsalia contrahit. Neque obstat, quod hujusmodi promissio tamquam prodiga nullius roboris sit; quia scienter hujusmodi matrimonium promittens, quod suum est, promittit, et cum suam meliorem conditionem perspectam habeat, censetur excessum illum donare, et prodiga promissio, quamvis illicite facta, ab altero tamen acceptata, tenet et obligationem parit. Ita Sanch. *d.* 14. *n.* 2. Aversa *q.* 8. et alii apud Salmant. *tr.* 9. *cap.* 2. *p.* 6. *n.* 85. Laym. *l. c. par.* 1. *c.* 1. *n.* 11. Molin. *de just. t.* 2. *disp.* 271. una cum pluribus jurisperitis, et Rota in repetitis decisionibus, praesertim *in una Pampelon. matrim.* 23. Jun. 1702. cor. Lancetta, et *in Camerin.*

spons. 12. Junii 1711. cor. Priolo. Verum cum in praxi hujusmodi matrimonia difficiles plerumque exitus habere soleant, ex rationibus supra allatis, semper suadendum puellis, ne hujusmodi promissionibus acquiescant. *

* Sicut matrimonium inter absentes contractum per procuratorem nullum est, si mandans contrahendi voluntatem revocaverit, licet revocatio non innotuerit mandatario tempore matrimonii contracti, ut dicetur infra, ita potest eadem insurgere difficultas de sponsalibus, an nempe subsistant, si ille, qui mandavit contrahi, postea suam voluntatem retractavit; sed antequam ad mandatarium revocatio perveniat, jam iste sponsalia contraxit. Ad quam difficultatem affirmative respondendum est, quia dispositio *cap. fin. de procur. in* 6. specialiter procedit in matrimonio contrahendo, propter consensum partium essentialiter requisitum, quod suppleri non potest a jure, sicut in aliis contractibus; sponsalia vero, sicut alii contractus, procedunt, in quibus si non adsit consensus partium, suppletur a jure. Ulterius quod dispositum est de matrimonio in *cit. cap.* est contra regulam juris generalem, quae dictat procuratorem constitutum ad negocia certiorem esse debere de revocatione, ut ea valeat: Clem. unic. *de renunciat. c. Ex parte de rescriptis, leg. Si mandassem ff. mandati*, Barbos. *in cit. cap. fin. de procurat. in* 6. *n.* 8. Gratian. *discept. for. cap.* 18. *n.* 37. et sponsalia non reperiuntur inter limitationes a dicta regula, quas tradit Felin. *in c. Ex parte de rescriptis a n.* 10. *ad* 22. non est ergo extendenda ad ea. * (1)

* Item sicut ad contrahenda sponsalia non sufficit silentium alterius partis, ut dictum est superius *cap.* 1. *q.* 5. *v. Universaliter*, sed requiritur mutua ejus repromissio externe manifestata; ita inquiri posset, an ad ea dissolvenda requiratur externus dissensus, vel potius silentium sufficiat. Huic quaestioni mihi respondendum videtur merum silentium non sufficere; quia consensus in sponsalium dissolutionem debet esse mutuus, et ab altera parte acceptari et manifestari; remissio enim haec non liberat ab obligatione, quousque alteri parti grata non est: Leur. *in* 4. *decr. tit.* 1. *q.* 75. *n.* 2. *et tit.* 2. *q.* 141. Castropal. *p.* 17. *n.* 2. Pont.

(1) Consensus in sponsalia per procuratorem contracta si ab uno ex contrahentibus retractetur, suppletur quidem ab jure, prout affirmat Auctor, sed in foro externo tantum, non autem in foro interno, in quo requiritur unio consensus amborum contrahentium, et aliunde citati textus loquuntur de mandato in emptione, et venditione, et in aliis etiam contractibus, in quibus si non absit consensus, suppleri potest a lege, minime vero in sponsalium contractu, in quo lex supplere nequit consensum.

de spons. lib. 12. *cap.* 9. *n.* 1. *et* 5. Silentium autem unius partis non semper sumitur pro consensu et acceptatione, ut probatum est per jura supracitata, et videre est apud Barb. *de reg. jur. in* 6. *reg.* 44. qui quamvis *n.* 10. non videatur admittere distintitionem illam, quam afferunt communissime DD. in explicatione hujus regulae, attamen eam probat *in tract. axiomat. jur. usufreq. axiom.* 217. *n.* 2. *et* 3. et insuper docet cum gloss. *in cap. Statutum* §. *In nullo de rescript. in* 6. in iis quae expressum requirunt consensum, non sufficere illum, qui ex silentio deducitur. Videatur etiam Reiff. in eamdem regulam. *

* Quae dicta sunt ab Auctore circa excommunicationem in nostra dioecesi reservatam in sponsus de futuro latam sub eodem tecto pernoctantes iis, quae habet p. Jo: Dom. Mansi *in tr. de cas. reserv. p.* 2. *q.* 2. *excom.* 4. Quae autem inferuntur circa absolutionem, quam impertiri potest cappellanus curatus, nunc, certa habenda; cum expresse attributa fuerit in ultima synodo *p.* 2. *c.* 6. *n.* 17. coadjutoribus, seu cappellanis curatis facultas absolvendi, vel ipsa die, vel pridie, qua celebratur matrimonium ab hac excommunicatione. *

* Quamvis dictum sit superius laborantem defectu aliquo occulto matrimonium valde difficile reddente, teneri ab eo celebrando abstinere, hic tamen advertendum, quod cum tali defectu celebratum, licet illicitum, tamen validum erit, ut fatetur communissima doctorum. *

* In casu autem, quo celebretur matrimonium ob periculum vita vitandum in manifestatione praegnationis, debet sponsa, si aliter non possit prolis legitimae postea oriturae indemnitati providere, media sua industria et labore etiam extraordinario, et bonis extradotalibus compensare damna, quae sponso et filiis ex substentatione prolis illegitimae, et ex partitione paternae haereditatis eveniet, ut fusius dictum est superius *tr.* 13. *q.* 3. *c.* 2. *q.* 4. *resp.* 2. *

* Stantibus certis causis jure et facto sponsalia dissolvendi non requiri alicujus judicis auctoritatem testantur communiter doctores. Sanch. *lib.* 1. *disp.* 69. *num.* 3. Pontius *lib.* 12. *cap.* 18. *in fin.* Castrop. *pag.* 31. *num.* 1. Leur. *q.* 72. quia illud nullibi cavetur, et dissolventes jure suo certo utuntur. Hic autem advertendum causam debere esse certam saltem moraliter, ex fama nempe, testibus, vel experientia, quae prudentem quemquam movere ad judicium potest; si enim sit dubium aliquod, judicium, vel periculum committendi in alteram partem injustitiam, vel in fa-

cto, cum dubitetur adesse causam, vel in jure, cum non constet esse sufficientem, nequaquam poterunt sine judicis auctoritate sponsalia dissolvi; quia nemo privata auctoritate spoliandus est jure certo quaesito ob causam dubiam. Ita cum multis aliis tenet Sanchez *l. c. n.* 8. Etiam quando causa est certa, interponenda est judicis auctoritas, si ex privata dissolutione prudenter timeri possit scandalum aliquod: id autem contingere potest, si sponsalia sint publica, et causa dissolutionis occulta, et ob hanc rationem, vitandi nempe scandali, in aliquibus dioecesibus statutum est, ne sponsalia publica nisi judicis auctoritate solvantur. Advertendum 2. quod si causa ita sit occulta, ut manifestari sine alterius partis infamia nequeat, tunc illa monenda est sub comminatione etiam defectum aperiendi, et si non acquiescat, potest defectus occultus judici manifestari, cum illa manifestatio sit juris proprii defensio, ut cum superius citatis probat Leur. *q.* 73. Demum advertendum, quod si quis defectu probationis a judice compellatur ad standum sponsalibus; cum haec compulsio in re injusta sit, et falsae nitatur praesumptioni, in foro conscientiae non tenetur parere, sed mediis omnibus poterit mandatum effugere. Videantur DD. citati. *

QUAESTIO II.

DE MATRIMONIO SECUNDUM SUAM ESSENTIAM CONSIDERATO; UT EST NEMPE CONTRACTUS, ET UT EST SACRAMENTUM

CAPUT I.

De essentia matrimonii, ejusque honestate; et an, et quando sit sacramentum, ubi et de matrimonio per procuratorem contracto.

Q. I. Quid sit matrimonium, et quotuplex.

R. I. Matrimonium prout praescindit ab esse sacramenti, adeoque commune est fidelibus et infidelibus, ita definitur: *Conjunctio maritalis viri et mulieris inter legitimas personas individuam vitae consuetudinem retinens*. (1) Haec definitio

(1) Et si definitioni laudatae addideris sequentes voces: *elevata in nova lege a Christo Domino ad gratiam significandam, et conferendam*, habebis matrimonii definitionem qautenus etiam est sacramentum. Verum si ut tale consideratur, melius etiam sic definiri potest: sacramentum quo vir et mulier dant sibi mutuo jus in corpora in ordine ad prolem generandam, et sibi mutuo perpetuam societatem promittunt.

habetur ex utroque jure: *cap. Illud quoque de praesumpte leg.* 1. *ff. de rit. nupt. et inst. de patr. potest.* §. 1. traditurque etiam a s. Thoma *in* 4. *disp.* 27. *quaest.* 1. *art.* 1. *et in addition.* 3. *par. quaest.* 44. *art.* 3. Dicitur. *conjunctio maritalis*, quia ratio et vis matrimonii consistit in obligatione et vinculo, quo uniuntur in matrimonio mas et foemina. Dicitur *inter legitimas personas*; nam mas et foemina habiles esse debent ad illud contrahendum, adeoque nullum debent habere dirimens impedimentum. Illa verba *individuam vitae etc.* illius denotant indissolubilitatem.

R. II. Matrimonium dividitur in legitimum, seu validum, ratum et consummatum, quae divisio desumpta est *ex cap. Quanto de divort.* Matrimonium *legitimum* significat purum contractum validum matrimonii, non explicans rationem sacramenti, quo pacto se habet matrimonium infidelium. Matrimonium *ratum* significat matrimonium, quatenus contractui additur ratio sacramenti; unde denotat matrimonium fidelium, quod ratione sacramenti est indissolubile, eo tamen pacto, quo infra dicetur. Matrimonium *consummatum* significat copulam carnalem, ordinatam ad generationem, quae tamen copula non est de essentia matrimonii, quod perficitur mutuo contrahentium consensu; adeoque matrimonium inter B. Virginem et S. Joseph. fuit verum matrimonium, quamvis nunquam copula intercesserit.

Q. II. An matrimonium bonum sit; et quo fine sit contrahendum, ut sine peccato contrahatur.

R. I. De fide catholica tenendum est matrimonium esse rem bonam et licitam, unde Apostolus 1. *ad Cor.* 7. ait: *Qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit . . . . . . Si nupserit virgo, non peccavit.* Et ad Hebr. 13. 4. *Honorabile conjugium, et thorus immaculatus etc.* Hanc etiam veritatem pluries definivit ecclesia, ut videre est apud DD.; simulque etiam ratione confirmatur. Cum igitur non solum necessaria esset filiorum generatio, sed etiam illorum honesta educatio, atque haec, ordinarie loquendo, dari non possit, nisi, vir et mulier matrimonio indissolubiliter copularentur; parum enim curare solent homines de filiis per vagum concubitum generatis, hinc est matrimonium bonum et honestum esse, utpote non solum ad generationem, sed etiam ad honestam educationem ordinatum. Merito proinde ipsi Deo tribuitur, dum *Matth.* 19. 6. dicitur: *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Accedit, ipsum matrimonium non esse ex illis actionibus, quas necesse sit bonas fieri ex fine extrinseco; quia de se nullum dicant intrinsecum bonum.

Ex triplici ergo intrinseco bono honestum redditur matrimonium. Primum est bonum sacramenti, quo conjuges diligunt se, sicut Christus ecclesiam; atque gratiam recipiunt, qua facilius incommoda indissolubilis vinculi perferant. Secundum est bonum prolis; matrimonium enim de sua natura ad procreandam sobolem ordinatur, ut Deo famuletur. Tertium est bonum fidei, quo conjuges sibi mutuo obligantur ad debitum reddendum, et alteri cuicumque proprium corpus negando.

Quia tamen, quamvis matrimonium sit bonum, nihilominus melior est coelibatus, ideo non datur praeceptum singulos obligans ad matrimonium contrahendum. Ut igitur observat s. Thom. *p.* 3. *in add. quaest.* 41. *art.* 1. praeceptum de matrimonio contrahendo solum totam rempublicam obligat; atque ad principes pertineret aliquos ad illud contrahendum ordinare, quando ex defectu generationis reipublicae exitium immineret.

R. II. Ut matrimonium omnino sit honestum, contrahens debet intendere vel aliquem finem substantialem intrinsecum, vel saltem aliquem ejus finem accidentalem intrinsecum. Finis intrinsecus substantialis est mutua traditio, et radicalis obligatio ad copulam, quamvis non sit necesse istam intendere, et inter fideles vinculum sit indissolubile ratione sacramenti. Cum igitur in hoc consistat essentia matrimonii, utique honestum erit ex his finibus illud contrahere, sicuti nullum esset matrimonium, si positive excluderetur; constat enim quod tunc destrueretur essentia matrimonii, ut consideranti constabit: d. Thom. *in* 4. *d.* 31. *q.* 1. *a.* 3. Fines intrinseci accidentales sunt prolis procreatio et remedium concupiscentiae, et etiam honestum videtur ex his finibus matrimonium contrahere; nam de se honesti sunt, unde bonitatem et honestatem refundunt in intentionem contrahentium. Neque dicas intendendo hujusmodi fines accidentales, non vero primarios, semper intervenire aliquam deordinationem; utpote quia quod primarium est excluditur. Contra etenim est, quia semper cum finis intrinsecus primarius non excludatur, de sua natura opus primo et per se in illum tendit. Neque per hoc, quod operans primo et per se illum non intendat, resultat actionem non esse honestam; nam necesse est esse honestam, quoties in finem honestum dirigitur, quamvis ab operante finis perfectior omittatur. Quod si dicatur hanc saltem intervenire deordinationem, ut quod primarium et perfectius est, ad secundarium finem dirigatur; respondendum est neque hanc deordinationem in-

tervenire. Qui igitur duceret uxorem in remedium concupiscentiae, ut suadet etiam Apostolus 1. *ad Cor.* 7. 2. dicendo: *Propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat*, non ordinat finem perfectiorem, qualis est procreatio prolis, ad finem minus perfectum; sed, eo non excluso, operatur propter finem minus perfectum, sed honestum, quod sufficit ad actionis honestatem. * Hanc sententiam non minus contraria probabilem et communem tenent Palaus *de sponsal. disp.* 2. *p.* 10. *num.* 1. La Croix *lib.* 6. *p.* 3. *n.* 236. Salmant. *de matrim. cap.* 3. *n.* 28. Coninch. *disp.* 25. *n.* 17. Pont. *lib.* 1. *cap.* 21. *

Solum ergo remanet intervenire aliquam culpam, dum quis in contrahendo matrimonio intenderet finem de se non honestum, quamvis honestum non excluderet. Ratio est, quia bonitas operationis principaliter desumitur ex fine intento ab operante, ex dictis *tract.* 1. *quaest.* 1. *cap.* 1. *q.* 3. *resp.* 4. unde si hic de sua natura non dicat honestatem, necesse est in operatione aliquem esse defectum. Ita puto venialiter peccaturum, qui duceret uxorem ob ipsius pulchritudinem et divitias, ob honorem et exaltationem familiae, et multo magis si intenderet voluptatem; nam praefata bona vel sunt solum utilia, delectabilia: unde si non referantur aliquo pacto in finem honestum, non poterunt honestam reddere operationem. Magis etiam id constat, dum pro fine intenderetur delectatio, ex dictis *tract.* 1. *quaest.* 3. *cap.* 1. *quaes.* 6. Idem dicas de eo, qui duceret uxorem ob acquirendam sanitatem; nam haec, si in ulteriorem honestum finem non referatur, de se non explicat honestatem, sed solum rationem boni utilis.

Q. III. An matrimonium sit sacramentum.

R. De fide est matrimonium esse unum ex sacramentis novae legis; et quando id non sufficienter constaret ex s. Scriptura, satis superque haberetur ex divina traditione: unde hanc veritatem post Florentinum *in decreto Eugenii* definivit Tridentinum *sess.* 24. *can.* 1. Ratione etiam probatur, quia matrimonium bene dicitur importare rationem signi significantis gratiam, eo quod *ad Ephes.* 5. 32. dicatur significare unionem Christi cum ecclesia illis verbis: *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in ecclesia*. Quatenus igitur matrimonium est contractus naturalis, celebratus sive a fidelibus, sive ab infidelibus, significat quidem solam physicam unionem Verbi cum humanitate, et consequenter cum tota ecclesia, sive cum omni humano genere. At matrimonium, ut sacramentum est, cum significet unionem

Christi cum ecclesia per dilectionem, qua ipsam amat ac sancte gubernat, habet etiam significare unionem, quam hoc sacramentum ponit inter conjuges mediante gratia et dilectione, si obicem non ponant. Habet etiam conferre gratias actuales, ut superentur tot difficultates, quas tolerare debent conjugati ratione mutuae cohabitationis, ratione servandi fidem, maxime si una pars infirmetur, deformetur etc. sicuti et ratione educandae prolis.

Non puto autem matrimonium, ut sacramentum est, consistere in illo vinculo, quod oritur ratione matrimonii, ac perpetuum est et indissolubile, et bene designatur nomine matrimonii; quamvis ab ipso etiam ut sacramento derivet, ut dicam agendo de matrimonii indissolubilitate. Puto igitur ut sacramentum consistere in ipso fieri contractus; nam cum matrimonium, quatenus sacramentum, gratiam causet, atque intelligatur matrimonium dare gratiam contrahentibus, dum ipsum mutuo consensu perficiunt, hinc est tunc habere veram et propriam rationem sacramenti. Coninch. *disp.* 24. *d.* 2. *n.* 11. Palaus *disp.* 2. *p.* 2. *n.* 3. * Pontius *lib.* 1. *c.* 7. *n.* 16. Salmant. *l. c. n.* 47. quos sequi videtur Leur. *quaest.* 81. *num.* 3. *

Quoad tempus vero institutionis hujus sacramenti dissidium est apud authores. Quamvis igitur in ratione contractus, ut habet Tridentinum *sess.* 24. *cap.* 1. ab initio mundi extiterit, ab eo scilicet tempore, quod ut dicitur *Genes.* 2. 23. Adam a somno excitatus dixit Ævae: *Hoc nunc os ex ossibus meis;* nihilominus in ratione sacramenti in lege gratiae habuit initium. Alii igitur volunt a Christo institutum fuisse, quando interfuit nuptiis Caenae Galileae: sed melius puto asseri, si dicatur institutum, quando Matth. 19. 6. illius declaravit indissolubilitatem dicendo: *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* * Hoc erui posse videtur ex Trident. *sess.* 24. *in princ.* ubi de hujus sacramenti institutione loquitur, et tradunt Sanch. *lib.* 2. *disp.* 4. Laym. *l. c. p.* 2. *cap.* 2. *n.* 1. qui dicunt in nuptiis Canae instituendum approbasse. *

Q. IV. Quae sint materia et forma sacramenti matrimonii; et quis ipsius minister.

R. I. Verba contrahentium habent rationem materiae et formae, secundum tamen aliam et aliam rationem. Prout significant traditionem, habent rationem materiae; prout vero verba contrahentium habent rationem acceptationis, habent rationem formae. Dum e. g. vir dicendo mulieri: *volo te in conjugem habere* exprimit traditionem sui corporis foeminae, ipsius verba habent rationem materiae; prout

vero verba foeminae intelliguntur acceptare talem traditionem, habent rationem formae. E contra et ipsa verba mulieris habent rationem materiae, prout habent exprimere traditionem sui corporis, quibus pro forma accedit acceptatio ex parte viri, quatenus nempe ipsius verba rationem habent acceptationis. Hinc in hoc sacramento reperire est duplicem materiam, et duplicem formam partialem; nam utriusque contrahentis verba secundum diversam rationem habent rationem materiae et formae. d. Th. *in add. q.* 42. *art.* 1. *ad* 1. *et* 2. Sanch. *lib.* 2. *disp.* 5. *n.* 6. * Non una est theologorum sententia in explicanda materia et forma hujus sacramenti, eorum qui dicunt ministros esse contrahentes, quae videri potest apud Benedictum XIV. *de syn. dioeces. lib.* 8. *cap.* 13. §. 2. Communior vero est allata ab Auctore, quam sequuntur Sotus *in* 4. *dist.* 26. *q.* 2. *art.* 1. Bellarm. *lib.* 1. *de matrim. cap.* 6. Suar. *in p.* 3. *d. Th. disp.* 2. *sect.* 1. *

R. II. Ipsi contrahentes sunt ministri sacramenti matrimonii. Et quidem si, ut dictum est, verba contrahentium sunt forma hujus sacramenti, consequens est ipsos esse ministros; nam ad ministrum spectat formam proferre. Praeterea cum Christus elevaverit ad esse sacramenti ipsum contractum matrimonii, dicendum est ipsos contrahentes esse ipsius ministros; cum ad ipsos contractum inire pertineat: Hinc autem patet, qua ratione specialiter competat huic sacramento habere ministros laicos; quia nempe cum ipse contractus elevatus fuerit ad rationem sacramenti, exposcit ministros laicos: cum ad ipsos tantum pertineat contrahere. Quod si apud ss. canones aliquando parochus dicitur hujus sacramenti minister, advertere est ita appellari; quia coram ipso est matrimonium contrahendum, et ipsi competit nuptias benedicere. Caeterum Tridentinum *sess.* 24. *de matr. cap.* 1. supponit antea rata et valida fuisse matrimonia absente parocho contracta.

* Celeberrima haec quaestio est magna animorum contentione hinc inde agitata, contendentibus aliis sacerdotem, aliis contrahentes ministros esse hujus sacramenti. Primis facem praetulerunt card. Cajetanus *tom.* 1. *opuscul. tr.* 12. *q.* 1. et Melch. Can. *de loc. theol. lib.* 8. *cap.* 8. qui Guillelmi Parisiensis sententiam instaurantes, eam multis rationibus tueri conantur, quibus postea adstipulati sunt Sylv. *in suppl. q.* 42. *art.* 1. *q.* 1. Estius *in* 4. *sent. dist.* 26. §. 10. Tournel. *de sacram. matr. q.* 3. *art.* 2. Herminier *de sacram. matrim. tom.* 2. *cap.* 5. et alii plurimi apud Benedictum XIV. *de syn. dioeces. lib.* 8. *cap.* 13. §. 3. Cani

sententiam ejusque argumenta totis viribus convellere, et pro ministro contrahentes statuere conatus est Bellarm. *lib.* 1. *de matrim. cap.* 7. cui comites se dederunt tot tum theologi, inter quos Laym. *cap.* 2. *n.* 2. Suar. *in p.* 3. *d. Thom. tom.* 2. *disp.* 16. *sect.* 1. Billuart. *curs. theolog. tr. de matrim. dissert.* 1. *art.* 6. tum canonistae, ut Fagnan. *in cap. Quod nobis de clandest. despons.* Barbos. *de pot. episc. alleg.* 32. *n.* 169. Van-Esp. *jur. eccl. p.* 2. *tit.* 12. *cap.* 5. *n.* 4. Leur. *q.* 87. ut ingenue fatetur Tournely licet Cani sectator *loc. cit. Si ex auctoritate et numero scholasticorum pugnandum hic foret, vinceret haud dubie opposita sententia.* Solidius autem et firmius hujus sententiae fundamentum ab aliis praetermissum affert idem Benedictus *l. c.* §. 8. ex quo non obscure deducitur in hanc sententiam et ipse inclinare. Ibi igitur observat ecclesiam non compellere ad renovandum contractum coram parocho et testibus, et cum sacris ritibus contrahentes illos, qui inopinantem parochum, imo invitum et reluctantem cum duobus testibus adeuntes, et coram eo mutuum exprimentes consensum, absque eo quod ille verbum ullum nisi forte objurgationis proferat, matrimonium celebrant, quod certe praestaret ecclesia, ne ita copulati fideles perpetuo careant gratia ex sacramento derivante, si contractus iste sacerdotis verbis et benedictione non obsignatus pro sacramento non haberetur. Hoc ipsum clarius ac manifestius docet idem Benedictus in constitutione *Paucis abhinc hebdomadis* ad archiepiscopum Goanum *bullar. t.* 4. *pag.* 27. *edit. Venetae*, ubi expresse tradit ministros esse contrahentes, non sacerdotem, dum dicit; quod materia est mutua corporum traditio, verbis ac nutibus assensum exprimentibus, et mutua corporum acceptatio forma. Ex his itaque satis evincitur sententiam hanc esse probabiliorem et communiorem. Ex hac autem sententia inferre licet: 1. non graviter peccaturum parochum, si peccati mortalis conscius extra missam matrimonio assisteret: 2. Non esse opus quod matrimonia ad formam concilii Tridentini inita per procuratorem renoventur coram parocho et testibus: 3. Matrimonia coram parocho reluctante, invito, et nolle audire affectante, vultum avertendo, oculos claudendo inita, licet graviter illicita, tamen valida esse, utque vera sacramenta habenda. *

Q. V. An in matrimonio sit separabilis ratio contractus a ratione sacramenti.

R. Suppono matrimonium contractum inter non baptizatos, nullatenus habere rationem sacramenti; nam janua caeterorum sacramentorum est baptismus. Hinc si dispensante pon-

tifice contraheretur matrimonium inter baptizatum et non baptizatum, esset solummodo sacramentum ex parte baptizati; nam non baptizatus incapax est sacramenti. Loquendo ergo de matrimonio inito inter baptizatos, non video qua ratione non posset in eo separari ratio sacramenti a ratione contractus. Ratio est, quia nullo jure probatur inseparabilis ratio contractus a ratione sacramenti; et cum aliunde non recipiatur ab adulto sacramentum, si nolit illud recipere, consequens est, quod si aliquis vellet celebrare matrimonium in ratione contractus, et non in ratione sacramenti, nullatenus contraheret matrimonium, prout habet rationem sacramenti. Non est tamen negandum graviter peccaturum illum, qui contraheret matrimonium absque intentione conficiendi et recipiendi sacramentum; nam poneret materiam et formam sacramenti, et nollet sacramentum conficere. Canus *de loc. theolog. lib.* 8. *c.* 5. et alii quos sequitur Bonac. *de matr. q.* 2. *p.* 5. *n.* 4.* licet non desint qui satis probabiliter contrariam sententiam, sequantur, ut Palaus *disp.* 2. *p.* 2. *n.* 5. Sanch. *lib.* 2. *disp.* 10. *n.* 6. Laym. *l. c. n.* 2. Pignatell. *tom.* 7. *consult.* 22. *n.* 7. Sperell. *decis.* 9. *n.* 23. et alii apud Salmant. *cap.* 3. *n.* 75. multi alii tamen Auctoris opinionem tuentur, ad quam accedere videtur etiam Leur. *q.* 84. Utriusque sententiae fundamenta non spernenda videri possunt apud La Croix *lib.* 6. *p.* 3. *n.* 275. *et seq.**

Q. VI. An matrimonium contractum per procuratorem sit sacramentum; et quae conditiones requirantur ad ita contrahendum.

R. I. Quamvis non desint negantes matrimonium per procuratorem contractum esse sacramentum, et dicant fieri sacramentum, quando postea conjuges, dum sunt praesentes, praestant signa novi consensus, nihilominus bene dici potest matrimonium esse sacramentum, quando per procuratorem inter absentes contrahitur. Ratio est, quia certum est omnes contractus, qui consensu perficiuntur, posse inter absentes per procuratorem contrahi. *l.* 1. §. *Est autem ff. de contrah. empt.* ac proinde matrimonium per procuratorem contractum tam jure canonico, quam civili semper validum fuit reputatum: *cap. fin. de procurat. in* 6. *et l. Sufficit. ff. de sponsalib.* si ergo dubitari non potest de validitate matrimonii inter absentes per procuratorem contracti, videtur omnino dicendum etiam habere rationem sacramenti; nam Christus Dominus elevavit ad rationem sacramenti contractum validum matrimonii. Hinc observare est discrimen inter

hoc et caetera sacramenta. In caeteris igitur sacramentis actio conficiendi eadem sacramenta est personalis ipsius ministri, sicut est actio personalis operatio, qua recipiuntur; ita etenim exposcit natura ipsorum sacramentorum, ut nec fiant, nec recipiantur mediante alio. At cum matrimonium, eo quod elevatum fuerit ad esse sacramenti, non amiserit naturam contractus, poterit alio mediante fieri et recipi. Advertere tamen est, quod sicut tunc verba procuratoris sunt materia et forma hujus sacramenti, quatenus referuntur ad consensum et acceptationem mandantis, ita mandans est minister hujus sacramenti, procurator vero est ipsius instrumentum. Hinc procurator non peccaret, si non esset in gratia, bene vero mandans, si non esset in gratia, dum putat verosimiliter procuratorem matrimonium contracturum. Nec referret, si tunc dormiret; sicut enim peccaret mortaliter, qui in somno aliquem occideret, si praevideret posse occidere, ratione pravae voluntatis; ita dicendum in casu nostro. E contra sicut qui antea voluisset suscipere baptismum, illius gratiam reciperet, si forte in amentia baptizaretur, ita potest recipere gratiam qui contrahere voluit matrimonium per procuratorem, si forte contrahatur, dum dormiebat. Sanch. *lib.* 2. *disp.* 11. *et* 12. Basil. *l.* 1. *cap.* Avers. *de matr. q.* 1. *sect.* 4.

R. II. Prima conditio necessaria ad contrahendum matrimonium per procuratorem est, quod procurator habeat speciale mandatum de eo contrahendo; nam mandatum generale non extenditur ad casus extraordinarios, et longe majores eis, qui in ipso exprimuntur, inter quod certe est matrimonium: Clem. *non potest de procur.* Item mandatum esse debet de contrahendo cum persona determinata, ut intelligatur mandans in ipsam consentire: *l. General.* 34. *ff. de rit. nupt.* Demum ni procurator expresse habeat in mandato, ut possit alium substituere, debet per se matrimonium inire; censetur enim ad id electa industria personae. Haec omnia habentur *cap. fin. de procur. in* 6.

Ibidem etiam requiritur mandatum non esse revocatum. Quamvis ergo reliqui contractus subsistant, si revocatio mandati illos contrahendi non innotuerit mandatario; quia jus supplere potest consensum partis. Clement. *unic. de renunc. et l. Si mandassem ff. mandati*, id tamen non valet respectu matrimonii; nam exposcit ad sui essentiam verum consensum ipsorum contrahentium, qui revera non adest, si mandatum fuit revocatum. Semper cum igitur retractetur prima voluntas etiam mentaliter, et multo magis si retra-

ctatio innotescat etiam verbis, aut facto ipso, ut dum qui cum alia matrimonium tractaret; etiam enim factis voluntas demonstratur: *l. fin.* §. *Illud de divort.* matrimonium contractum per procuratorem quamvis ignorantem talem retractationem, nullum esset. Sanchez *lib.* 2. *disp.* 11. Basil. *l.* 2. *c.* 15. * Quod autem revocatio procuratoris nullum irritumque reddat matrimonium, adeo verum est, ut etiamsi quis non revocaturum jurasset, si de facto revocaret etiam interius, matrimonium nullum esset; quia semper verificaretur matrimonium fieri sine consensu, quem nec ecclesia, nec procurator potest supplere. Castrop. *disp.* 2. *p.* 9. *n.* 1. Pont. *l. c. n.* 12. *et* 33. Coninch. *disp.* 24. *dub.* 9. *n.* 69. Sanch. *l. c. n.* 8. Leur. *quaest.* 100. *n.* 7.* E contra vero, si quis voluntatem non habuit contrahendi cum dedit mandatum, si postea vere voluntatem habuit contrahendi, dum mandatarius contraxit, puto matrimonium esse validum. Ratio est, quia verba procuratoris non significant consensum praeteritum, nisi quatenus tunc censetur moraliter praesens; unde licet praeteritus non adfuit, sat est ad valorem matrimonii si sit, dum contrahitur: Sanch. *cit. n.* 13. Trull. *l.* 7. *cap.* 3. *d.* 6. *n.* 12.

Ultima conditio est, ut mandatarius non excedat fines mandati: *leg. Diligenter ff. mandati.* Hinc si in mandatis habens ut contrahat cum tali dote, vel aliqua alia conditione, id non servet, nullum erit matrimonium. Sanch. *cit. a n.* 3. Coninch. *disp.* 24. *d.* 9. *n.* 67. Observandum tamen est, quod si in mandato praescribatur aliquid, quod sit de jure, intelligendum est praescribi, prout praescribitur a jure, et solummodo certiorem fieri mandatarium de illa re facienda. Si proinde quis in mandatis haberet de contrahendo matrimonium praemissis denunciationibus, adhuc illis omissis matrimonium esset validum; quia denunciationes praescribuntur a jure non ut matrimonium valide, sed solum ut licite fiat. Sanch. *n.* 18. Trullench. *n.* 14. Reginal. *l.* 31. *n.* 179.

Aliqui addunt aliam conditionem, ut matrimonium per procuratorem contractum sit validum, ut nempe qui dedit mandatum, postea non inciderit in amentiam: * Lug. *de sacram. disp.* 8. *n.* 208. et alii apud la Croix. *lib.* 6. *p.* 3. *numer.* 268. * His et ego assentior, sed propter sequentem rationem, quia nempe alter conjux nullo pacto intelligitur consentire nisi in personam mente sanam; solum etenim inter compotes rationis contrahitur matrimonium. Ratione ergo defectus consensus unius partis nullum erit illud matrimonium.

Q. VII. Quomodo celebrandum esset matrimonium per epistolam.

R. Sicut matrimonium contrahi potest inter absentes per procuratorem ita constat et per epistolam contrahi posse. Oportet igitur saltem unum ex contrahentibus, e. g. virum scribere mulieri, se illi in conjugem tradere, et ex tunc acceptare consensum pro eo tempore, quo illum praestiterit. Foemina vero, si non et ipsa eodem modo rescribat, sat est si coram parocho et testibus legat hanc epistolam, eamque acceptet, simulque et ipsa praebeat suum consensum, ut sit scribentis conjux. Eadem ratione se debet gerere vir, si ad illum scribat mulier Dian. *p.* 3. *tr.* 4. *resol.* 250 aliique apud ipsum.

Regulae in praxi observandae

* Quoad matrimonium contractum ob pulchritudinem puellae, divitias etc. ut supra explicatum est *q.* 2. *r.* 2. *v. Solum ergo*, mihi probabilior videtur sententia Cajet. *tom.* 1. *opusc. tr.* 12. *de matrim. q.* 3. Navar. *cap.* 22. *n.* 79. Covar. 4. *decret. p.* 2. *cap.* 1. §. *Unico n.* 7. Castropal. *l. c. n.* 3. §. *Si vero*, Salmant. *l. c. n.* 29. et aliorum apud ipsos dicentium, dummodo non excludatur finis honestus substantialis, nullum committere peccatum illum, qui matrimonium contraheret ob sponsae pulchritudinem, divitias, ob exaltationem familiae, pacem et consanguineorum amicitiam, et similia; eorumque ratio mihi arridet ex Cajetano desumpta, quod nempe in praxi hujusmodi fines non sunt finis operis, ordinando videlicet matrimonium ad illos, in quo esset inordinatio et peccatum, ut patet in eo, qui missam celebraret propter stipendium; sed potius sunt applicatio voluntatis, vel ad matrimonium absolute, vel ad ipsum cum tali et tali celebrandum, quod non contraheretur, nisi adesset talis finis, qui voluntatem excitaret: unde sunt potius motiva et stimuli ad contrahendum, quod patet in exemplo ab eodem Cajetano allato sacerdotis, qui statuens non celebrare, tamen ut morem gerat amico postulanti, movetur ad celebrandum; hic enim non peccat, quia amici voluntatem non sumit tanquam sacrificii finem, sed tanquam voluntatis applicationem ad illud. Requirunt tamen etiam ipsi, quod finis honestus et substantialis non excludatur. *

* Quoad matrimonia per procuratorem inita advertendum consilium, quod post Sotum *in* 4. *sent. dist.* 27. *q.* 1. *a.* 3. Sanch. *lib.* 2. *disp.* 11. *n.* 31. Rosign. *de matrim. p.* 1. *contract.* 15. *disquisit.* 1. § 21. *n.* 3. et alios praebet Benedi-

ctus XIV. *de syn. dioeces. lib.* 13. *cap.* 23. §. 8. nempe quod qui matrimonio per procuratorem juncti sunt iterum coram parocho et testibus consensum praestent, vel ipsis absentibus actum praesentes coram ecclesia ratum habere declarent; non quia id necessarium ad validitatem reputetur, sed majoris cautelae gratia, et ad tollendos scrupulos, si forte procurator aliquid ad contractus substantiam pertinens omiserit; vel saltem quando ad supplendas solemnitates accedunt, implicite attendant rem, prout licet, exercere. *

CAPUT II.

De consensu ad matrimonium necessario: ubi et de consensu conditionato.

Q. I. An ad matrimonium requiratur mutuus consensus contrahentium; et quomodo sit exprimendus.

R. I. Matrimonium ut contractus utique exigit contrahentium consensum, quo exprimant se de praesenti velle matrimonio copulari; nam omnis contractus contrahentium consensu perficitur: *leg. Labeo* 2. *ff. de verb. sign.* Hinc constat talem consensum exigi a matrimonio, etiam ut sacramentum est, tum quia habet pro materia ipsum contractum, tum quia ipsi contrahentes sunt ministri hujus sacramenti, quatenus suum exprimunt consensum. Preterea in matrimonio intervenit mutua corporis traditio, ita ut vir non amplius potestatem habeat sui corporis, sed mulier, et e contra; nemo autem potest expoliari re sua; nisi consentiat, ut alteri tradatur. Hanc veritatem docuit etiam concilium Florentinum *in decr. de sacram. matr.* et Tridentinum *sess.* 24. *c.* 9. Ulterius hujusmodi consensum ita esse indispensabilem ad matrimonium, ut neque ab ecclesia possit suppleri, docent communiter theologi. Ratio est quia matrimonium essentialiter importat vinculum mutui amoris, seu unionis amicabilis et affectivae, quod vinculum constat oriri non posse nisi ab ipsa contrahentium voluntate. Sanch. *l.* 2. *disp.* 27. *a n.* 2. Avers. *de matrim. q.* 3. *sect.* 1. (1)

R. II. Hujusmodi consensus debet externe manifestari, ut colligitur *ex c. Licet de sponsa duor. et c. Cum apud de*

(1) Docent TT. communiter licere ex metu gravi simulare hunc consensum: hoc enim non est simulatio illa sacramentorum, quae damnata fuit ab Innocentio XI., quaeque importat ut vere ponantur materia, et forma sacramenti sine animo ipsum sacramentum ponendi, sed est non ponere veram materiam, et formam, quae consistunt in vero consensu.

sponsal. et declaratum fuit a concilio Florentino *in decreto Eugenii*. Ratione vero probatur, quia si matrimonium consideretur ut humanus contractus, utique exigit mutuum consensum externe manifestatum; nam hominum operationes solum per extrerna signa innotescunt. Ulterius cum in hoc contractu intercedat traditio unius et acceptatio alterius, et e contra, certe necesse est haec externe manifestari; acceptari etenim non potest nisi quod externe manifestatur. Item necesse est externe manifestari consensum, si matrimonium consideretur in ratione sacramenti; nam sacramentum importat esse signum sensibile, adeoque aliquo pacto externus esse debet consensus, quo fit ipsum sacramentum. Hoc ipsum multis probat Sanch. *lib.* 2. *d.* 30. Neque obstant textus *in c. Cum locum de sponsal.* ubi Alexander III. dicere videtur matrimonium contrahi solo consensu absque eo quod ulla de illius externa manifestatione verba faciat, neque *c. Tuae fraternitatis*, ubi idem repetit Innocentius III. insuper addendo verba requiri quoad ecclesiam; nam respondetur, Alexandrum III. loqui de consensu, quem coactio et metus puellae illatus impediebat, et cum quo stare non poterat, unde excludit coactionem et metum, non autem consensus manifestationem. Innocentius vero eorum opinionem infringere vult, qui verba ita necessaria existimabant, ut sine iis matrimonium contrahi non posse crederent, et propterea ab illo excludebant mutos et surdos, unde dicit Pontifex posse matrimonium ab iis iniri; quia consensum praestare possunt per nutus et signa, et verba solum requiri ad pleniorem matrimonii probationem et ad hoc ut ecclesia de eo facilius judicare possit. Videatur Barbos. *in dd. cc.* Sanchez *l. c.* Palaus *p.* 7. *n.* 1. *

Non est tamen necesse consensum contrahentium verbis exprimi, sed sat est, si signis, vel nutibus sufficienter exprimatur. Ratio est, quia Christus elevavit ad esse sacramenti ipsum contractum matrimonii: competit autem cuicumque contractui non solum posse contrahi verbis, sed etiam signis, dummodo sufficienter exprimant consensum contrahentium. Specialiter etiam sancitur de sponsalibus *leg. fin. ff. de sponsol.* Habetur etiam *c. Is qui fidem de sponsal.* quod sponsalia per copulam in matrimonium transibant, quod quamvis post Tridentinum non amplius verum sit, nihilominus manifestatur matrimonium per signa contrahi posse; nam ideo sponsalia per copulam in matrimonium transibant, quia reputabatur signum consensus de praesenti. Eadem ratione *c. unic.* §. *fin. de desponsat impub. in* 6. dicitur ad

matrimonium filiae sufficere consensum parentum, si ipsa taceat, illis pro ea contrahentibus; quia ipsius silentium sufficiens consensus signum reputabatur. Aliqui nihilominus volunt peccaturos mortaliter contrahentes si dum possint verbis, signis tantum velint exprimere suum consensum: Avers. *de matrim. q.* 3. *sect.* 2. Nihilominus id nimis rigidum videtur, quamvis etenim graviter peccaret, qui suum consensum nutibus ambiguis exprimeret, quia in re tanti momenti ipsa natura dictat rem gravem esse non exprimere clare suum consensum: non tamen videtur gravis culpa intercedere, si signis indubitatis exprimatur, cum tunc parum referat, an verbis, vel nutibus innotescat. Quod si *c. Tuae fraternitatis* dicitur necessaria esse *quantum ad ecclesiam verba consensum exprimentia;* hoc est ut adhibeantur non signa, sed verba, utpote quae magis probare possunt consensum in foro ecclesiae, ut explicat Sanch. *l.* 2. *d.* 30. *n.* 5. nihilominus intercedere non dicendum est gravem transgressionem, quoties et ipsa signa sunt clara; nam tunc fere parificantur verbis.

Q. II. An contrahentium consensus simul apponendus sit simultate physica.

R. Non est necesse consensum contrahentium simul simultate physica apponi, ut docet d. Thom. *in* 4. *disp.* 29. *q. unic. art.* 3. nam neque haec simultas in reliquis contractibus requiritur: * *leg. Stipulatio* §. *Qui praesens ff. de verb. oblig. et l. Origo* §. *Sed verior ff. de contrah. empt.* *; sufficit ergo simultas moralis: at quamvis in hoc sacramento, maxime per procuratorem contracto, intercedere possit aliqua dilatio, nihilominus quam maxime variant theologi in decernendo quanta esse possit. Alii admittunt dilationem unius diei, si contrahentes non distent. Dian. *t.* 2. *tr.* 6. *resol.* 147. alii integri septennii, si qui dedit consensum non retractavit. Sotus *in* 4. *d.* 27. *q.* 1. *tr.* 3. et alii dicunt sufficere, si ponatur quandocumque, dummodo prior consensus non fuerit retractatus. Navar. *in sum. c.* 22. *num.* 80. Gabr. a s. Vinc. *de matrim. d.* 3. *q.* 2. *n.* 17. Melius cum Sanch. *l.* 2. *de matrim. d.* 32. *num.* 7. relinquitur id arbitrio prudentum, qui ex particularibus circumstantiis dijudicent, quae mora officere possit validitati matrimonii.

Q. III. An judicandum sit habere sufficientem consensum, qui ex errore credunt habere impedimentum dirimens matrimonium.

R. Ordinarie loquendo puto praefatos invalide contrahere matrimonium. Ratio est, quia contrahentes debent habere

voluntatem tradendi alteri potestatem sui corporis, quam voluntatem non videntur posse habere, quoties credant, licet falso, non posse alteri tradere talem potestatem, * et ita tenent Coninch. *d.* 24. *dub.* 6. Navarr. *in summ. cap.* 22. *n.* 56. Castrop. *d.* 21. *p.* 5. *n.* 8. *. Valide autem contraherent, si intenderent contrahere quantum possunt, hoc est, inire matrimonium, si inter ipsos sit possibile, vel si errent etc. Sanch. *l.* 2. *d.* 33. *n.* 2. * Negat autem Leur. *q.* 90. posse valide contrahere matrimonium credentes adesse impedimentum, etiamsi habeant voluntatem contrahendi in quantum possunt; ad eam habendam deberent credere possibile sibi esse in aliquo casu illud matrimonium, hoc autem credere non possunt, quamdiu indubitanter credunt adesse impedimentum dirimens pro omni casu *.

Q. IV. Quid dicendum de conseusu praestito sub conditione de futuro necessaria, universali, sive intrinseca matrimonio.

R. I. Suppono conditionem de praeterito, vel de praesenti non suspendere matrimonium; nam stante conditione stat matrimonium, et ea non stante non stat, ait s. Th. *in* 4. *d.* 29. *q.* 2. *a.* 3. Et quidem cum consensus non alligetur conditioni expectandae, sed quae jam fuit, vel est, consequens est statim subsistere matrimonium, si est et non subsistere si non est: §. *Conditiones* 6. *instit. de verb. oblig.* Hinc hujusmodi conditiones, utpote non suspendentes valorem actus, inter veras conditiones non reputantur: *l. Institutio* 10. *ff. de condit. instit.* Sermo ergo reducitur ad conditiones de futuro.

Quoad igitur consensum praestitum sub conditione de futuro necessario, dicendum de se non suspendere matrimonium, ut docet s. Thom. *in* 4. *d.* 29. *q.* 2. *a.* 3. *q.* 3. Et ratio est, quia tales conditiones videntur potius appositae ad demonstrandam certitudinem consensus, quam ad illum suspendendum: *arg. l. Si pupillus* 9. §. 1. *ff. de novat. et l. Haeres meus* 79. *ff. de condit. et demonstr.* Dixi *de se*; nam si contrahentes expectare intellexerint tempus talis conditionis usque ad adventum illius, matrimonium non subsisteret; utpote quia usque ad illud tempus suspensus fuisset consensus. Ita si aliquis contraxisset cum Berta, si die sequenti sol oriretur, intendendo expectare usque ad illud tempus ad dandum absolutum consensum, certe ante illud tempus matrimonium non subsisteret. Ubi etiam advertendum quandoque aliquid apponi per modum temporis, et non per modum purae necessariae conditionis; et tunc ante tempus designatum matrimonium non subsisteret: ut si quis diceret:

modo contraho tecum, ut post decem dies sis mea uxor. Vel si diceret, *contraho tecum, si pater meus moriatur*, intendendo suspendere consensum usque ad mortem patris. Tunc autem statim ac tempus designatum advenit, sine novo consensu perficitur matrimonium. Sanch. *l.* 5. *disp.* 8. *num.* 5. Palaus *disp.* 2. *p.* 11. §. 2. Aversa *q.* 5. *sect.* 9.

R. II. Conditiones generales, quae omnibus contractibus insunt, *ut si consenseris etc.* sicut et conditiones intrinsecae contractui, ut *contraho tecum, si non sit impedimentum dirimens*, de se habentur pro non appositis. Ratio est, quia nil de novo addunt contractui, cum absque illis consistere nequeat, adeoque aeque se habent, vel si exprimantur, vel non exprimantur. Sanch. *l.* 5. *disp.* 1. *n.* 6. *et* 13. Aliter dicendum, si aliquid illis superadderetur, unde non essent conditiones semper concomitantes contractum matrimonii: ut si aliquis contraheret, si probetur alterum consensum praebuisse, vel inter eos non esse impedimentum dirimens; nam quod hujusmodi probentur, non est conditio generalis, vel intrinseca contractui matrimonii. Avers. *q.* 5. *sect.* 6. * Neque obstat textus *in leg. Si ita legatum* §. *Illi si volet ff. legati*, ubi dicitur legatum relictum sub conditione *si volet*, suspendi, donec legatarius velit, licet ista conditio sit generalis, et tacite contractui insit; nam ita debet intelligi ille textus, ut *si volet* significet, si suam voluntatem acceptandi declaraverit, quae est conditio specialis contractui non inhaerens; et ita communiter interpretantur DD. apud Sanch. *lib.* 5. *disp.* 1. *n.* 7. Verum igitur est, conditiones generales tacite contractui inhaerentes nihil operari, nisi exprimantur eo sensu, quo insunt; secus autem si aliam intelligentiam accipere possunt. *

Q. V. Quid dicendum de conditionibus impossibilibus; aut turpibus, seu contrariis substantiae, vel bonis matrimonii.

R. I. Conditiones sive natura, sive jure impossibiles, dum a contrahentibus possibiles reputentur, reddunt matrimonium omnino nullum. Ratio est, quia sicut consensus alligari potest conditionibus vere possibilibus, ita dicendum est alligasse suum consensum conditionibus alias impossibilibus, qui illas reputavit possibiles; cum autem revera nunquam talis conditio in esse ponenda sit, consequens est nunquam posse subsistere matrimonium. Hac ratione quamvis et conditiones impossibiles a jure habeantur pro non adjectis in testamentis: *l. Obtinuit ff. de condit. et demonstrat, et in Instit.* §. *Impossibilis de haered. instituend.* nihilominus attenditur conditio impossibilis, si pro possibili eam habuerit testator; et

quia nunquam potest verificari, testamentum declaratur nullum: *l. Servo manumisso ff. de condit. indeb.* junct. gloss. Sanch. *l.* 5. *d.* 3. *n.* 8. Trullench. *l.* 7. *c.* 8. *d.* 2. *n.* 3.

* Contra hanc sententiam facere videtur textus celeberrimus Gregorii IX. *in cap. Si conditiones fin. de condit. appositis*, in quo explicando multum variant juris pontificii interpretes, et in quo generaliter statuitur conditiones impossibiles haberi pro non adjectis, et hoc ut matrimonii causae favor habeatur. Sed nihil officit ille textus, in eo enim modo loquitur pontifex de conditionibus impossibilibus ac conditionibus turpibus; istae autem dummodo non sint contra matrimonii substantiam, si reputentur honestae, non rejiciuntur, sed suum sortiuntur effectum, et matrimonium reddunt nullum, ut late probat. Sanch. *l.* 5. *disp.* 3. *n.* 5. ita dicendum de conditionibus impossibilibus. Et hoc vel quia joco appositae censeatur ut placuit Sanchez, Palao et apud aliis Salmant. *tract.* 9. *cap.* 7. *n.* 25. vel quia praesumendum adesse alia signa consensus, ut visum fuit aliis apud eosdem *n.* 28. *

R. II. Si conditio, sub qua aliquis consensum praestat, sit impossibilis; et talis ab eo cognita, habenda est pro non adjecta, quoties adfuerint signa probabilia, aut indicia saltem dubia consensus absoluti in contrahente. Advertere igitur est conditiones impossibiles ita vitiare caeteros contractus, ut omnino nulli judicentur: *l. Impossibilis ff. de verb. oblig. et instit. §. Si impossibilis de inutil. stipul.* Et ratio est, quia contrahens sub conditione impossibili videtur clare dicere se nolle contrahere, et ita intelligeremus nolle contrahere qui diceret: *contraho tecum, si coelum digito tangam, vel si volabo.* Idem etiam intelligeremus, si apponeret conditionem de jure impossibilem, dicendo e. g. *contraho cum mea nepte, si possum.* Cum igitur consensus sub conditione impossibili praestitus de sua natura dissensum significet, ecclesia praesumere non potest assensum fuisse, et matrimonium esse validum. Dum igitur ecclesia voluit conditiones impossibiles habendas esse pro non adjectis matrimonio, ut expresse habetur *cap. fin. de condit. appos.* dicendum est solum voluisse favere matrimonio, quoties saltem dentur signa probabilia consensus nam tunc voluit non attendendas tales conditiones, adeoque matrimonium, cujus dissolutio non est sine multis inconvenientibus, judicandum validum, quod non sit respectu aliorum contractuum. Ita puto interpretandum praefatum caput cum Aversa *q.* 5. *sect.* 4. Ledesma *p.* 3. *q.* 47. *art.* 5. §. *His ergo* et aliis.

Dices conditiones impossibiles reputandas pro non adiectis matrimonio, etsi non dentur signa probabilia consensus, quoties contrahentes non ignoraverint jus illas voluisse pro non adjectis; nam si hoc sciebant, videntur potius joco apposuisse. Sed contra est, puia neque in tali casu satis constat tales conditiones fuisse joco appositas; cum bene potuerint apponi ad dissensum demonstrandum: Basil. *l.* 3. *c.* 4. *n.* 8. Caeterum jus non potuit velle conditiones impossibiles habendas pro non adjectis, quando contrahentes scirent reijci a jure; nam voluit favere matrimonio in casibus, qui communiter possent accidere: frustra autem favisset matrimonio, si contrahentes debuissent scire hanc juris dispositionem; communiter enim ignoratur, maxime a mulieribus Ledesm. *cit.*

R. III. Idem quod de conditionibus impossibilibus, disponit jus de conditionibus turpibus: *cap. fin. de condict. appos.* praescindendo modo ab iis, quae sunt contrariae substantiae matrimonii. Diversimode autem discurrendum de conditionibus turpibus de praesenti; et de futuro, ac de praeterito. Conditiones turpes de praesenti et praeterito non rejiciuntur, ut si quis diceret: *contraho tecum, si furtum fecisti, si Petro inimica es, vel fuisti etc.* Et ratio est, quia cum hae conditiones non incitent ad peccatum, sed solum illud supponant, non rejiciuntur a jure: d. Th. *in* 4. *d.* 29. *q. unic. art.* 3. *q.* 3. *et p.* 3. *in suppl. q.* 47. *art.* 5. * et tenent Covarr. *de matrim. p.* 2. *cap.* 3. §. 2. *n.* 2. Alexander de Nevo *in cap. De illis de condit. apposit. n.* 16. Reiff. *in* 4. *decret. tit.* 5. *n.* 45. Hoc etiam probatur, quia conditiones de praeterito et de praesenti vere non sunt tales, nec a Gregorio ut tales habitae in d. cap. *. Conditiones vero turpes de futuro: *ut contraho tecum, si adulteraberis, si furaberis etc.* a jure rejiciuntur; quia ad peccatum incitant. Nihilominus et quia istae conditiones veluti impossibiles reputantur; nam id possumus, quod jure possumus. *l. Nepos Proculo ff. de verb. oblig.* et quia ita contrahentes videntur potius nolle contrahere; solum etenim esset perditi viri, vel mulieris serio apponere tales conditiones, hinc est et tales conditiones tunc solum censendas non appositas, quando alias darentur signa probabilia consensus, ut dixi de conditionibus impossibilibus; neque etenim credi potest ecclesiam velle reputandum matrimonium validum quando alias invalidum esse reputandum. Caeterum si quis serio animum suum conditioni turpi alligasset, in foro conscientiae suspenderetur matrimonium usque ad adventum conditionis, sicut statim validum esset, si solum joco apposuisset. Re-

manet proinde reputandas ut non adjectas, quando intervenerunt aliqua signa consensus, quamvis dubitetur quo animo fuerint appositae. Lugo *de contr. disp.* 22. *sect.* 13. *n.* 368. *Sanch. l.* 5. *d.* 15. *n.* 1. Avers. *q.* 5. *sect.* 5.

Quaeri hic solet, an quod disponit jus de conditionibus impossibilibus, aut turpibus in ordine ad matrimonium, extendendum etiam sit ad sponsalia. At quamvis affirmative respondendum videretur, si attendenda esset auctoritas multorum; nihilominus, puto omnino negative respondendum. Ratio est, quia non videtur dispositum de sponsalibus, quod disponitur de matrimonio, si pro illis non militet eadem ratio; at proinde quamvis nullum sit matrimonium clandestinum, non tamen nulla sunt sponsalia clandestina. Cum igitur jus voluerit conditiones impossibiles, aut turpes habendas pro non adjectis matrimonio, quia ex ejus dissolutione multa oriri possunt gravia inconvenientia, id de sponsalibus dicendum non est, quia ipsorum dissolutio non importat talia incommoda. Ulterius quod exorbitat a jure communi, non est in consequentiam trahendum: *cap. Quae* 20. *de reg. jur. in* 6. videmus autem exorbitans esse a jure conditiones turpes, aut impossibiles habendas esse pro non adjectis matrimonio et testamentis. Demum si a communi juris dispositione excipiuntur matrimonium et testamentum, consequens est caetera non excipi; nam exceptio firmat regulam in contrarium. Rebell. *t.* 2. *q.* 10. *sect.* 5. * Haec sententia traditur a Castropal. *disp.* 1. *p.* 16. *n.* 4. Ledes. *de matrim. q.* 43. *art.* 5. Reiff. *a n.* 53. *ad* 57. Leur. *tit.* 1. *q.* 29. *n.* 2. contra Sanchez et alios apud ipsum *lib.* 5. *disp.* 17. *n.* 2. qui tamen ingenue fatetur hanc sententiam solidiori niti fundamento *.

R. IV. Conditiones turpes contra substantiam matrimonii et bona illius reddunt matrimonium omnino nullum (1). Ratio est, quia nihil consistere potest sine propria substantia; et cum de substantia matrimonii sit societas conjugalis, quidquid contra illam erit, nullum reddet matrimonium. Cum igitur indissolubilitas pertineat ad societatem conjugalem, quatenus est sacramentum, et ad eamdem pertineat fides et procreatio prolis, consequens est nullum esse matrimonium contractum sub conditione, qua unus, vel ambo

(1) Tria sunt bona substantialia matrimonii, quae etiam dici possunt illius proprietates, nempe bonum *fidei*, *prolis*, et *sacramenti*. Primum importat obligationem ne conjux proprii corporis copiam alteri faciat. Secundum obligationem ne impediatur prolis generatio: tertium denique matrimonii indissolubilitatem.

contrahentes se obligent ad aliquid contra praedicta: *cap. fin. de condit. appos. can. Solis* 32. *q.* 2. d. Thomas *in* 4. *d.* 29. *q. unic. art.* 3. *et in suppl. q.* 47. *art.* 5. Sanchez. *l.* 5. *d.* 9. *n.* 3. Dixi, si se obligent; quamvis enim non sit de substantia matrimonii, ut actu non committatur adulterium, non suscipiatur proles etc. est tamen contra ejus substantiam obligatio ad adulterandum, ad non suscipiendam prolem, ad eam occidendam, mutilandam, et ad non educandam etc. Sanch. *a n.* 9. Basil. *lib.* 3. *cap.* 9. *a n.* 11. *et cap.* 11. *n.* 3. Bonac. *de matrim. quaest.* 2. *p.* 10. *a n.* 8. Advertendum etiam praefatas conditiones annullantes matrimonium annullare etiam sponsalia, quae sunt via ad illud, quoties apponantur adimplendae post contractum matrimonium d. Th. *in* 4. *d.* 27. *q.* 2. *a.* 1. *et in suppl. q.* 43. *a.* 1. Sanchez *d.* 24. *n.* 3. * Et eruitur *ex cit. cap. Si conditiones*: nam etsi Gregorius IX. de solo matrimonio loquatur, tamen quia ratio dispositionis de his conditionibus militet etiam in sponsalibus, ad haec quoque extendenda est: *arg. leg. Oratio* 16. *de sponsalibus*. *

R. V. Conditio etiam alias honesta, sed contraria substantiae, seu bonis matrimonii illud omnino irritum reddit. Huic responsioni non pauci refragantur, volentes solum conditiones turpes, de quibus in praecedenti responsione, irritum reddere matrimonium; quia ita a jure disponitur. At nostra responsio efficaciter probatur, quia non stat dari matrimonium sine potestate ad copulam, unde conjuges ratione matrimonii sui corporis potestatem amittunt, sed vicissim jus proprii corporis in alium trasferunt; si autem in contractu matrimonii apponeretur conditio alias honesta nunquam se cognoscendi, emittendi votum castitatis, vel profitendi in religione, jam poneretur conditio destruens talem potestatem, immo obligatio vitandi prolem, adeoque et irritum redderetur matrimonium: d. Th. *in* 4. *d.* 28. *q. unic. art.* 4. *ad* 3. *et in suppl. q.* 48. *art.* 1. *ad* 3. Sanch. *l.* 5. *disp.* 10. *n.* 2. Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *p.* 2. *c.* 7. *n.* 9. Advertendum igitur non esse contra substantiam matrimonii, si conjuges ante ipsum mutuo se voto castitatis adstringerent, adeoque se privarent jure petendi et reddendi, bene vero esse contra matrimonii substantiam, si obligatio non petendi, nec reddendi deducatur in pactum in ipso matrimonii contractu. Est igitur essentiale matrimonio, quod ex eo exurgat potestas petendi et reddendi ex justitia, quam potestatem ex justitia non destruit votum castitatis factum ante matrimonium, vel post matrimonium; nam tunc solum ex re-

ligione consurgit obligatio votum servandi: at dum conditio faciendi tale votum, vel non petendi, aut reddendi addatur ipsi contractui matrimonii, et in pactum talis contractus deducatur, tunc clare opponeretur obligationi ex justitia consurgenti ex tali contractu, ac proinde nullum redderet; sicut nullus est quicumque contractus initus sine animo se obligandi ad id, ad quod ex natura sua obligat ipse contractus. Quod si *cap. fin. de condit. appos.* dum sermo est de conditionibus irritantibus matrimonium, solum sermo est de conditionibus, quae alias sunt turpes non ideo dicuntur irritare matrimonium, quia turpes vel inhonestae sunt; adeoque cum illud irritent, quia ipsi contrariae, eodem modo discurrendum est de turpibus, ac non turpibus, dummodo illi sint contrariae. * Videantur Salmant. *tr.* 9. *cap.* 7. *a n.* 95. *ad* 100. ubi etiam contrarie sententiae fundamenta evellere conantur. Quae confirmari possunt ex declaratione sac. concil. Congreg. edita die 8. Julii an. 1724. *in Ulixbon. Occident.* ubi hac de re multos canonistas et doctores invenire est. Propterea, meo quidem judicio, distinguendum est inter animum et intentionem non utendi dominio, in alterius sponsi corpus acquisito, et pactum illud non acquirendi, sed omne jus a matrimonio promanans abjiciendi. Ille matrimonium irritum non reddit; cum ejus essentia non in usu dominii consistat, sed in potestate utendi. Pactum vero irritum reddit, quia et dominium abjicit.*

Q. VI. Quid dicendum de matrimonio contracto ab habentibus impedimentum dirimens sub illa conditione, *si papa vel episcopus in casibus, scilicet quibus potest, dispensaverit.*

R. Non pauci putant nullum omnino esse tale matrimonium, quia jam de se nullum est ratione impedimenti dirimentis, et aliunde conditio apposita videtur habenda, ac si non fuisset apposita; quae etenim de jure fieri nequeunt, et si fieri possint principis dispensatione, impossibilia reputantur: conditiones autem impossibiles a jure habentur pro non adjectis matrimonio. De Luc. *in annot. ad Trid. disc.* 27. Dian. *p.* 11. *tr.* 2. *resol.* 70. ubi affert plures auctores et decisiones. Verum tale matrimonium, adveniente conditione, validum omnino reputandum credo. Aliud est igitur apponere actui conditionem de jure prohibitam, quamvis in ea papa, vel princeps possint dispensare, aliud est actui de jure prohibito opponere conditionem non prohibitam, sed licitam et honestam. Prima quidem a jure habetur pro impossibili, adeoque reputanda pro non adjecta matrimonio, ut bene ex jure probant adversarii. At ista conditio, *si papa*

dispensaverit, intelligendo de casibus, in quibus valide et licite potest dispensare, non est a jure prohibita, adeoque nec rjicienda ut impossibilis a matrimonio. Unde nil obstat ipsius validitati, si sub tali conditione contrahatur, ac adveniente conditione in absolutum transibit. Sanch. *l.* 5. *disp.* 5. *a num.* 12. Engel *hic num.* 16. Pontius *lib.* 3. *c.* 15. *n.* 2. ac ita in tribus instantiis decisum fuisse refert Gobat *tr.* 10. *de sponsal. num.* 165.

* Supradictae doctrinae duplicem adhibent limitationem nonnulli DD. Alteram, ut nolint habere locum in iis casibus, in quibus non potest pontifex licite dispensare, uti esset si nulla penitus extaret justa dispensandi causa; cum sine ea licite in jure communi dispensare nequeat, ut fuse probat Reiff. *in* 1. *decret. tit.* 21. §. 18. et hanc admittendam docet idem *in* 4. *decret. tit.* 5. *n.* 32. quia in eo statu conditio si pontifex dispensaverit, de jure prohibita, adeoque impossibilis reputatur. Alteram in iis etiam casibus, in quibus pontifex non solet dispensationem concedere, vel nonnisi difficulter dispensat. Castrop. *disp.* 1. *p.* 16. *n.* 8.; sed haec non videtur admittenda, quia sive soleat, sive non, vel difficulter faciat, dummodo licite ac valide dispensare possit, jam conditio erit honesta, adeoque possibilis. Reiff. *l. c.* De Just. *lib.* 2. *cap.* 1. *n.* 83. Covarr. *in* 4. *decret. p.* 2. *cap.* 5. *n.* 9. *

Quamvis autem non desint qui doceant nullum ex praefatis contrahentibus teneri ad dispensationem impetrandam; quia neuter videtur ita contrahendo assumpsisse talem obligationem. * Palaus *disp.* 1. *p.* 16. *n.* 12. Navarr. *lib.* 4. *consil. de spons. consil.* 2. Coninch. *disp.* 29. *dub.* 2. *n.* 35. * nihilominus melius affirmatur utramque partem debere procurare dispensationem, et teneri ad expensas pro rata; quia agitur commune negocium, et credendum est utramque partem noluisse actum inutilem facere, quando contraxerunt sponsalia, vel matrimonium sub conditione obtinendae dispensationis: inutilem autem fecisset, si neuter voluisset assumere obligationem eam impetrandi. Sanch. *l.* 5. *disp.* 5. *n.* 36. *et* 37. * De Just. *de dispensat. lib.* 1. *cap.* 3. *n.* 70. * Quod si unus tantum ex contrahentibus tale matrimonium optaret, altero indifferenter se habente, tunc obligatio procurandi dispensationem penes illum tantum esset: ageretur etenim de negotio, quod fere totum ad ipsum pertinere judicaretur. Alter nihilominus teneretur expectare tempus conveniens, quo possit obtineri dispensatio; nam ita se obligasse judicatur, dum contraxit cum conditione obtinendae dispensationis. Gobat. *tr.* 10. *cas.* 4. *n.* 164.

Q. VII. Quando intelligatur perfici matrimonium contractum sub conditione honesta; et an adveniente conditione necessarius sit novus consensus.

R. I. Non loquor de conditione de praesenti, vel de praeterito; nam haec ex dictis non suspendit matrimonium, sed est, vel non est, si sit, vel non sit conditio, cui consensus contrahentium fuit alligatus: d. Th. *in suppl. q. 47. art.* 5. ubi advertendum satis esse, si conditionem positam de praeterito tamdem verificatam fuisse cognoscatur; ita etenim praesumitur fuisse contrahentium voluntatem. Exemplificatur id in eo, qui diceret: *contraho tecum, si patri tuo placuit*, et postea placuit, hoc satis videtur ad valorem matrimonii; contrahens enim sub illa conditione videtur solum intendere, quod tamdem ita fuerit, et nulla patri molestia afferatur. Si vero conditio sit de praesenti, videtur necessarium tunc verificari, nec satis est si verificetur postea; nam consensus alligatus est illi conditioni ut praesenti. Exemplum sit in eo qui contraheret cum aliqua, *si pater ipsius consentiat*. Si tunc pater non consentiat, vel saltem statim ac fuit matrimonium contractum, nullum erit, etsi post dissensum postea consentiat; nam dum apponitur talis conditio de praesenti, alligatur consensus contrahentium consensui patris tunc ponendo, non vero ponendo postea. Sanch. *l.* 5. *d.* 7. *n.* 4. *et* 6.

Loquendo autem de conditione honesta de futuro, hujusmodi conditio suspendit matrimonium usque ad adventum conditionis: *cap. De illis, c. Super eo de condit. appos.* atque ita suspendit omnem alium contractum: *l. Si stipulatus ff. de verb. oblig.* Oportet tamen istas conditiones apponi vel ante, vel in ipso contractu matrimonii. In aliis igitur contractibus etiam post illorum celebrationem possunt apponi; quia sicut contrahentes possunt illos rescindere, ita et apponere novas conditiones, a quibus valor ipsorum pendeat: at matrimonii valor post illius celebrationem nullatenus pendet a contrahentibus, unde non possunt tunc novam conditionem pro illius valore apponere. Verificata autem conditione apposita, vel ante, vel in ipso matrimonio, statim matrimonium perficitur, etsi contrahentes nescirent illam adimpletam fuisse; nam alligarunt suum consensum conditioni, non vero notitiae adimplementi conditionis. Palaus *disp.* 2. *p.* 11. §. 1. *n.* 3. Sanch. *l.* 5. *d.* 7. *n.* 2. adeoque et caeteri contractus perficiuntur per adventum conditionis etsi contrahentes id ignorent: *instit.* §. *Conditio de v. o. et l. Cum ad praesens* 30. *ff. si certum petatur.* Duo tamen hic notare oportet. Primum est, quod si apponatur conditio de futuro exequenda

ab agente libero, non sat est, si eam apponat, postquam posuit contrarium. Unde si contractum est matrimonium sub conditione, si alicui placuerit, non sat est illi placere, postquam primo displicuit; nam sermo prolatus de prima vice solet intelligi: *leg. Boves* §. *Hoc sermone ff. de verb. sign.* unde cum deficiat conditio matrimonii ratione displicentiae primo appositae, extincta remanet obligatio contrahentium, nec potest resurgere per hoc quod postea placeat; nam obligatio semel extincta non reviviscit: *l. Cum ex causa C. de remis. pign.* Coninch. *d.* 26. *dub.* 2. * Sanch. *lib.* 5. *disp.* 7. *num.* 9. ubi ait aliter esse sentiendum, si ille, qui assensum praestare debebat, primo non dissensit expresse, sed tantum distulit consensum apponere, hoc eruens ex Joann. Andr. in *cap. Si pro te de rescript. in* 6. *num.* 2. Anchar. *ibid. num.* 2. Franc. *num.* 4. Rosell. *v. Matrimonium* 5. *n.* 4. Sot. *in* 4. *dist.* 29. *quaest.* 2. *art.* 3. * Secundum est, quod licet conditiones appositae in specificata forma sint adimplendae: *l. Qui haeredi, et l. Maevius ff. de condit. et demonstr.* nihilominus attendendum est, quid in intentione habuerint contrahentes. Hinc bene potest validum esse matrimonium celebratum sub hac conditione, *si pater consentiat;* quamvis pater nec consentiat, nec dissentiat, sed taceat; nam contrahentes per eam conditionem bene potuerunt intelligere, non si pater positive consentiret, sed si non aegre ferret, vel ipsi non displiceret: bene autem demonstrat non aegre ferre, quoties potens sine incommodo dissentire, tacet. Sanch. *lib.* 5. *disp.* 7. *num.* 12. Bonac. *quaest.* 2. *p.* 10. *n.* 20. * Notandum hic cum Adriano apud Sanch. *n.* 13. secus esse si conditio esset, si pater dicat se consentire, quia tunc silentium non sufficeret; cum non possit sumi pro positivo et expresso consensu, quem requireret illa conditio. *

R. II. Purificata conditione, sub qua contractum est matrimonium, non est necessarius novus consensus. Et ratio est, quia contrahentes de praesenti dependenter a futura conditione, vere habent consensum, et supposito quod in eo saltem virtualiter perseverent, ac perficiatur conditio, vere datur consensus non amplius pendens a conditione; nam haec fuit adimpleta: consensus autem de praesenti non amplius conditionalis et saltem virtualiter perseverans omnino sufficiens est absque altero consensu ad valorem matrimonii. Hinc adimpleta conditione caeteri omnes contractus absque novo consensu perfecti reputantur: *leg. Haec venditio ff. de contrah. empt. l. Potior* 11. *ff. qui potior etc.* unde idem dicendum de contractu matrimonii, quem Christus Dominus

elevavit ad esse sacramenti. Ita etiam declarasse s. Pium V. refert Natalis Alexander *de matr. reg.* 16. sicut etiam s. Congregationem testatur Fagnan. *in cap. Super eo de cond. in dispens. appos. in l.* 4. *decret.* Item Gobat *tr.* 10. *de sponsal. num.* 165. refert decisum fuisse pro valore matrimonii contracti sub conditione, *si papa dispensaverit*, etsi probari non potuerit post dispensationem adhibitum fuisse novum consensum. An vero coram parocho et testibus adimplenda sit conditio, dicam, dum agam de impedimento clandestinitatis.

* Superiorem assertionem infringere conantur multi et graves DD. apud Barbos. *in cap. Super eo de condit. appos.* moti auctoritate ejusdem capitis, ubi Urbanum III. satis aperte declarare ajunt nondum impleta conditione non esse praesentem consensum: statuit enim quemdam, qui cum puella per verba de praesenti contraxit sub conditione, si pater voluerit, non esse cogendum ad contrahendum, nisi postmodum voluntas patris accedat; ergo dicunt, si est cogendus post impletam conditionem, ante non erat matrimonium. Sed hoc non officit, quia ly *ad contrahendum* sumi debet pro consumandum, ut interrogatio et responsio inter se conveniant: *arg. l. Si libellum C. de divers. rescript. cap. Qualiter de accusat*: Pontifex enim de consummatione interrogatus fuerat. Ita explicant Reiff. *in* 4. *decret. tit.* 5. *num.* 17. Sanch. *lib.* 5. *disp.* 8. *n.* 5. Salmant. *tract.* 9. *cap.* 7. *n.* 76. Verum cum haec explicatio non omnibus arrideat, alteram tradit Lugo *de Just. disp.* 22. *n.* 393. duabus nempe quaestionibus respondere Pontificem, alteri, de qua interrogabatur, scilicet de consummatione, cui respondit non esse compellendum; cum consensus ille non esset absolutus de praesenti, sed solum conditionalis in tempus ponendae conditionis, alteri, quae poterat fieri, an esset compellendus, si ante patris consensum a contractu resiliisset, et huic respondit non esse cogendum; quia illius conditionis utpote honestae nec improbatae eventus expectandus erat, et ex hac responsione a contrario sensu eruitur, posita conditione, compellendum. Sed nihil confert ad contrariam sententiam, quia ex animo promittentis colligi videbatur nolle persistere in matrimonio, et consilium mutasse; quare cum primus consensus neque virtualiter permaneret, adveniente conditione non subsisteret matrimonium, sed compellendum ad novum consensum praestandum. Videatur Gibalin. *de univers. negotiat. lib.* 3. *cap.* 2. *art.* 2. *q.* 11. *consect.* 2. *per tot.* ubi fuse sententiam hanc probat, et contrariae fundamenta penitus rejicit. Huic sententiae demum favent etiam ultra ci-

tatas a Fagnano aliae declarationes sacrae Congregationis, altera *in Brugnat. sponsal.* 26. Januar. 1709. secunda *in Januens.* 12. Decemb. 1733. *

Q. VIII. An contrahentes sub conditione debeant expectare illius adventum: et quanto tempore.

R. I. Cum matrimonium sub conditione contractum non perficiatur, nec transeat in absolutum nisi post adventum conditionis, utique si contrahens ante ipsius adventum retractet consensum, vel cum alia absolute contrahat, statim matrimonium conditionatum fit nullum. Nihilominus contrahentes sub conditione intelliguntur se obligare ad expectandum illius eventum, unde graviter peccabunt, si id non praestent. Sanch. *lib.* 5. *disp.* 6. *n.* 8. Molin. *de just. tr.* 2. *disp.* 285. *concl.* 4. * et eruitur ex *leg. Qui balneum leg. Potior ff. qui potior in pign. hab.* et de matrimonio praecise docet gloss. *in d. cap. Super eo v. Alieno*. * Id tamen verum esse judico, dum adsit justa causa consensum retractandi, de quibus causis loquutus sum, agendo de causis dissolvendi sponsalia; Avers. *de matr. q.* 4. *sect.* 1. §. 3.

R. II. Dum apposita sit conditio cum praefixione temporis, expectandum est usque ad illud tempus, si tempus designatum fuit ad finiendam obligationem, ut dixi quaestione superiori *cap.* 3. *q.* 3. Si vero nullum praefixum sit tempus, expectanda est temporis opportunitas ad eam adimplendam, et si tunc non adimpleatur ab eo, a quo est adimplenda, non amplius expectare necesse est: *leg. Haec conditio ff. de condit. et demonstr.* Avers. *q.* 5. *sect.* 6. *v. Quarto*. Hoc tamen intelligendum est de conditione positiva, ut si quis contraxisset cum Berta, si dotem solveret. Conditio vero negativa sine temporis praefixione vana reputatur, et non attendenda, ut si quis contraheret cum Berta, *si numquam mentiretur*; nam si expectandae essent hujusmodi conditiones, usque ad mortem forent expectandae.

Q. IX. Quid juris de sponsalibus, vel matrimonio contractis sub modo, sub causa, et cum demonstratione.

R. I. Tunc contraherentur sponsalia, seu matrimonium sub modo, quando contraherentur imponendo aliquod onus contrahentibus: modus autem in hoc differt a conditione quod consensus intelligitur ab hac pendere, unde non habetur pro perfecto, nisi ante adventum conditionis. E contra ante modum datur perfectus consensus contrahentium, et proinde ante ipsum subsistit contractus, eique advenit: *leg. Cum ab eo* 41. *ff. de contrah. empt.* Conditio explicari potest particula *si*, ut contraho tecum, *si iveris Romam*, modus vero

particula *ut*, si nempe dicatur: *contraho tecum, ut eas Romam.* Hoc posito dicendum est nullum modum suspendere sponsalia et matrimonium, non solum si sit honestus, ut si quis contraheret cum aliqua obligatione afferendi dotem, sed etiam si sit impossibilis, vel turpis, seu etiam contra substantiam matrimonii, ut si quis contraheret cum aliqua cum onere impediendi generationem. Ratio est, quia jam ante modum datur contractus completus et perfectus; unde nullus reddi potest per hoc, quod addatur onus contrarium substantiae matrimonii, et quod dicitur de conditionibus contrariis substantiae matrimonii ad modum extendi non potest cum ab illis pendeat consensus, non vero a modo. Palaus *de sponsal. d.* 2. *p.* 11. §. 5. *n.* 3. Ledesm. *de matr. q.* 47. *art.* 5. *dub.* 3.

R. II. Sponsalia et matrimonium contracta sub causa, exprimendo nempe causam quare contrahantur, ut si quis diceret se contrahere cum Berta, *quia est nobilis*, seu contracta cum demostratione, designando e. g. qualitatem personae, cum qua contrahitur, ut si quis diceret: *contraho cum Berta, quae est nobilis*: sponsalia, inquam, seu matrimonium contracta cum causa, et cum demonstratione, etsi haec sint impossibilia, turpia etc. non vitiantur, dum error non transeat in personam, ut dicam loquendo de impedimento erroris. Sanchez *l.* 5. *disp.* 19. *per tot.* Palaus *de sponsal. d.* 2. *p.* 11. §. 5. *n.* 2. et si falsa sint, a jure habentur pro non adjectis: *arg. l. Falsa* 33. *et leg. Cum tale* 72. §. 6. *ff. de condit. et demonstr.* junct. §. *Longe* 31. *instit. de legat.*

Regulae in praxi observandae

I. Advertat parochus, quod etsi matrimonium nutibus clare designantibus consensum contrahi posset, nihilominus a rituali Romano praescribitur, ut si contrahentes muti non sint, debeat ab ipsis exigere, ut verbis suum consensum manifestent: nimis etenim refert, ut clarissime constet de ipsius validitate, et nil contra ipsum opponi valeat.

* Quae autem signa, et qui nutus sufficiant ad exprimendum matrimonii consensum, videantur dicta superius de signis, per quae contrahuntur sponsalia; quae enim pro ipsis sufficiunt et pro matrimonio valent. Inter alia autem ex jure civili: *leg. Mulier ff. de rit. nupt.* ex traductione puellae in domum sponsi olim praesumebatur matrimonium, sed a jure canonico illa lex correpta est, nisi traductio fieret ea solemnitate, qua juxta locorum consuetudinem uxor solet ad domum mariti deduci. Idem dici-

tur de donatione annuli, et de porrectione manuum. Ita communiter Castrop. *n.* 9. *et* 11. Sanch. *lib.* 1. *disp.* 22. *n.* 1. *et* 3. Pontius *lib.* 2. *cap.* 11. *n.* 2. Salmant *cap.* 6. *n.* 60. Volunt etiam aliqui apud ipsos *num.* 61. quod si puella interrogetur, an velit de praesenti cum tali contrahere, et ipsa taceat, ipsius silentium sit sufficiens signum consensus. Hic recolenda quae dicta sunt *q.* 1. *cap.* 1. *q.* 5. *resp.* 2: *in fin.* ibi enim posita licet de sponsalibus agant, tamen omnes eadem ad matrimonium extendunt. *

II. Nunquam parochi admittere debent matrimonia conditionalia propter quamplura inconvenientia et difficultates, quae circa hujusmodi matrimônii validitatem possent oriri. Praeterea cum matrimonium ita contractum non transeat in absolutum nisi purificata conditione, cur expectari prius non poterit adventus conditionis, et tunc illud absolute per verba de praesenti celebrare? Non nego dari posse casum, in quo possit expedire hujusmodi matrimonium conditionatum celebrare, ut si aliquis peccasset cum consanguinea, et ad ipsius vitandam infamiam necesse esset, ut illam duceret: interim tamen timere esset, ne mutaret voluntatem eam ducendi, si protraheretur matrimonii celebratio ad adventum conditionis. Tunc igitur videretur expedire, ut statim celebraretur matrimonium sub conditione: *si nempe ii, ad quos pertinet, dispensabunt*. Dum tamen possit, parochus in similibus casibus semper consulat ordinarium.

Caeterum disseruisse de conditionibus, quae apponi possunt consensui contrahentium matrimonium, deservire potest ad elucidanda que pertinent ad consensum conditionatum sponsalium; facilius est etenim haec contrahi sub conditione.

* Quamvis sine novo consensu validum sit matrimonium de praesenti contractum sub conditione futura honesta, statim ac ea verificetur, ut superius demonstratum est, et expediens quandoque sit ita illud celebrare, ad tollendam tamen omnem anxietatem et dubiorum causam in materia tam gravi, an scilicet medio tempore consensus retractatus sit, tutius ac consultius in omnium opinione est, conditione impleta novum consensum praestare externe, et ita sentiunt aliqui etiam eorum, qui superiorem sententiam tuentur. Animadvertendum autem, quod in hujusmodi casibus, licet matrimonium fiat validum statim ac conditio advenit, etiamsi contrahentes nesciant impletam esse conditionem, non possunt tamen eo licite uti, antequam adventum conditionis resciant. Ita Reiff. *n.* 20. *et* 22. Sanch. *n.* 6. *

* Etiamsi doctrina superius allata *respons.* 4. de conditione quidem honesta, sed matrimonii substantiae contraria, matrimonii validitatem impugnans sit valde probabilis, et tum antiquorum, tum recentiorum canonistarum, et theologorum suffragio suffulta; cum nihilominus contraria probabilitate et ratione non careat, in praxi sequendam puto juxta Continuat. Tournel. monitionem *tr. de matrim. tom.* 8. *cap.* 4. *n.* 285. quod scilicet nemo matrimonium cum superiori pacto contractum *supradictae opinioni innixus proprio marte, vel alieno dissolvat* *.

CAPUT III.

De matrimonii indissolubilitate

Q. I. An matrimonium, quod inter infideles contrahitur, sit indissolubile.

R. I. Matrimonio infidelium, quod non habet rationem sacramenti, competit de jure divino naturali (1) aliqua indissolubilitas. Ratio est, quia in statu innocentiae matrimonium erat indissolubile; unde Christus Matth. 19. 8. loquens de libello repudii, qui in usu erat apud Hebraeos, ait: *Ab initio non fuit sic*. Eamdem indissolubilitatem, ut docet Tridentinum *sess.* 24. *de matrim. in princ.* etiam Adam *divini Spiritus* instinctu pronunciavit, cum dixit: *Hoc nunc os ex ossibus meis*. Cum igitur in stato innocentiae nullum esset praeceptum positivum divinum, nisi quoad abstinendum a fructu arboris vetitae, consequens est indissolubilitatem matrimonii provenisse ex praecepto divino naturali, ex institutione nempe divina, consona naturae matrimonii. Dixi consona naturae matrimonii, nam cum causa matrimonii sit non solum suscipere, sed etiam educare et bene instruere filios, itemque illis bona procurare, certe matrimonium de sua natura petit indissolubilitatem; si etenim muto consensu, sicut alii contractus, dissolvi posset, jam vir aliam ducendo, et mulier alium virum, omnino negligeretur prolis educatio et cura illi bona comparandi, quibus rationibus, sicut convincitur vagum concubitum esse contra jus naturae, ita et matrimonii dissolubilitatem: s. Th. *in suppl. quaest.* 67. *art.* 1. Confirmatur, quia *cap. Gaudemus de divort.* definitur infidelem habentem plures uxores, si ad fidem convertatur, primam uxorem debere habere pro legitima, etsi illam repudiasset, aliis retentis, si au-

(1) Subintellige secundario.

tem matrimonium non esset de sua natura indissolubile, ecclesia non curasset ab hujusmodi infideli ad fidem converso primam retineri, ut bene ratiocinatur Avers. *quaest.* 2. *de matrim. sect.* 4. *et sect.* 6. *v. In hac re.*

R. II. Matrimonium initum inter infideles etiam consummatum dissolvi potest per hoc, quod unus conjugum ad fidem convertatur, et baptismum recipiat. Si igitur alter renuat habitare cum eo, qui ad fidem conversus est, vel si quamvis velit habitare, nihilominus id faciat cum injuria creatoris, sive scilicet Christum contemnendo, ejus cultum prohibendo, familiam impediendo, ne convertatur, sive ad quodcumqumque aliud peccatum excitando, tale matrimonium dissolvi potest. Ita Christum disposuisse promulgavit s. Paulus 1. *Cor.* 7. 15. ubi de conjugibus loquens dicit: *Quod si infidelis discedit, discedat, non enim servituti* (vinculo nempe conjugali) *subjectus est frater, aut soror in hujusmodi.* Semper autem ecclesia tenuit haec verba continere sensum supra explicatum, et definivit *cap. Gaudemus et cap. Quanto de divort.* ubi et definitur non dissolvi matrimonium per hoc, quod unus conjugum in haeresim incideret, vel fieret gentilis. Et quidem si ex hoc solutum fuisset vinculum matrimonii, multi fortasse fidem deseruissent ad dissolvenda matrimonia, quae minus placerent.

Quamvis igitur matrimonii indissolubilitas si ex jure naturae, et quamvis nec ipse Deus in jure naturae proprie valeat dispensare ex dictis *tr.* 3. *q.* 5. *cap.* 1. *quaest.* 2. nihilominus facere potest ex ibidem dictis cessare obligationem legis naturalis, mutando materiam praecepti. Sicut igitur Deus ut supremus omnium dominus potest alteri tradere quod meum est, quo pacto tradidit Hebraeis res Ægyptiorum, ita potest velle, ut non amplius alicujus viri sit aliqua mulier, et e converso; et hac ratione dicendum est Christum voluisse privare conjugem non conversum ad fidem jure quod habebat in conjugem conversam stantibus circumstantiis, de quibus dictum est. Id autem dicendum est Christum fecisse; quia nimis onerosum fuisset iis qui converterentur, vitam caelibem ducere debere, si altera pars noluisset cum eis permanere etc. atque ita a suscipienda fide retrahi potuissent: Avers. *loc. cit.* Ex his autem patet quomodo sustineri possunt licite potuisse Hebraeos uxores repudiare ut docent multi ss. PP. et theologi.

Hic tamen aliqua sunt notanda. Primum est matrimonium tunc de facto dissolvi, quando fidelis baptizatus transit ad alias nuptias; unde si antequam transeat ad alias nuptias,

etiam altera pars convertatur, huic adhaerere debet: *cap. Gaudemus* 8. *de divort.* et ibi Glossa *v. Compellitur* Palaus *de sponsal. d.* 3. *p.* 3. *n.* 4. Engel *de convers. infidel. n.* 2.* Et haec est communior hodie sententia et probabilior tum theologorum, tum canonistarum, ut asserit Benedictus XIV. *de synodo dioeces. lib.* 6. *cap.* 4. *n.* 4. et fusissime probat in dissertatione, quam elucubravit, dum S. C. C. secretarii munere fungebatur, quaeque habetur in thesaur. resolut. *tom.* 3. *p.* 346. *et* 352. Pro hac sunt Sanch. *lib.* 7. *d.* 75. per tot. Pont. *l.* 7. *c.* 48. *n.* 17. Perez *d.* 36. *sect.* 7. *n.* 4. Salmant. *tr.* 9. *cap.* 4. *dub.* 2. *n.* 51. de Just. *de dispensat. l.* 2. *c.* 15. *n.* 36. Reiff. *in* 3. *decret. tit.* 33. *n.* 4. Leur. *ibid. q.* 879. * Secundum est, quod quando non plene constet alterum conjugem nolle converti, monendus est, ut intra terminum praefinitum deliberet, an velit converti; ita enim etiam pro foro externo intercluduntur omnes lites quoad validitatem futuri matrimonii: Sanchez *de matr. l.* 7. *d.* 74. *et* 76. * Monitio haec hodie necessaria est, neque omitti unquam potest, nisi ex aliqua gravi causa a Romano Pontifice dispensatio obtineatur, prout novissime jussit Benedictus XIV. in constit. *Apostolici ministerii bullar. tom.* 2. *pag.* 329. sub poenis in eadem contentis, quam impertiendam dedit Gregorius XIII. pro regionibus Angolae, Æthiopiae et Brasiliae, et Benedictus XIV. pro existentibus in loco pio catechumenorum civitatis Venetiarum in constit. *In suprema bullar. tom.* 1. *pag.* 483. *. Tertium est, magnum esse dissidium inter DD. an conjux conversus possit aliud inire matrimonium casu, quo altera pars converti nolit, sed tamen velit pacifice habitare et absque ullo perversionis et peccati periculo. Non pauci sustinent hac nostra aetate bene intelligi dissolvi matrimonium per hoc solum, quod alter nolit ad fidem converti. Ratio ipsorum est, quia modo illicitum est fideli habitare cum infideli; unde per hoc solum quod una pars velit in sua infidelitate persistere, intelligitur alteram saltem moraliter deserere; cum non conveniens sit illicite cum infideli habitare: quod si intelligitur deserere, id satis est, ut conjux conversus fruatur privilegio ipsi facto a Christo Domino alterum ineundi conjugium: Sanchez *lib.* 7. *d* 74. *n.* 9. Barbos. *in* 2. *part. decr. q.* 2. *caus.* 28. *c.* 1. *n.* 2. Quartum est, aliud esse dissidium inter theologos, an scilicet matrimonium infidelium dissolvatur per hoc, quod conjux conversus suscipiat ordinem sacrum; vel profiteatur in aliqua religione: Omnes quidem concedunt posse conjugem conversum ordines sacros suscipere, ac vota solemnia

in aliqua religione emittere; nam id absque eo quod dissolvatur matrimonium quoad vinculum, facere potest quicumque ex justa causa fecit divortium: porro si alter converti nolit, conjux conversus habet justam causam faciendi divortium. Non pauci autem putant per professionem religiosam dissolvi praefatum matrimonium etiam quoad vinculum, sed mihi contraria arridet opinio. Quamvis igitur professio religiosa dissolvere habeat matrimonium ratum fidelium, quod ratione sacramenti novam addit indissolubilitatem; nihilominus id non convincit dissolvere matrimonium contractum apud infideles, dum unus convertatur. Et ratio est, quia hujusmodi dissolutio provenit ex privilegio facto a Christo Domino, et habemus ex s. Scriptura permisisse quidem conjugi converso aliud inire matrimonium, quod proinde dissolvat primum, at nullibi habemus factum tale privilegium religiosae professioni. Praeterea, dum sit aliquid ex privilegio, non est extendendum ad casus similes, et maxime dum non militet eadem ratio. Cum igitur voluerit Christus conjugem conversum potuisse transire ad alias nuptias, et ita dissolvere primum matrimonium, ne timore ducendi vitam caelibem a fide retraheretur, haec dissolutio non est extendenda ad religiosam professionem; cum ipsi eadem ratio non aptetur: Palaus *de sponsal. d.* 3. *p.* 3. §. 3. *num.* 12. Pontius, aliique apud ipsum * et late prosequuntur Perez *l. c. sect.* 8. *n.* 3. Diana *coord. tom.* 2. *tr.* 6. *resol.* 125. Coninch. *de sacram. d.* 26. *dub.* 5. *n.* 65. quod etiam a fortiori dicunt de ordine sacro *.

Q. II. An matrimonium fidelium ratum possit dissolvi a summo Pontifice: vel dissolvatur per religiosam professionem.

R. I. Gravissima est inter theologos controversia quoad potestatem summi Pontificis circa dissolutionem matrimonii fidelium rati. Opinio negativa eo innititur fundamento, quod matrimonium ratum est jure divino indissolubile; cum Christus Dominus Matth. 19. 6. dixerit: *Quod Deus conjunxit, homo non separet*, adeoque hanc ex ipso divino jure indissolubilitatem matrimonio adhaerere definitur *c. un. de vot. in* 6. Non potest autem summus Pontifex in ipso divino jure dispensare. Idem pariter dicendum videtur, si consideretur ex dictis supra, hanc indissolubilitatem ex ipso naturali jure oriri. Quod si dicatur credendum esse Deum concessisse hanc potestatem summo Pontifici, immutandi materiam legis divinae et naturalis, ut supra *q.* 1. de ipso Deo ratiocinabar, respondent id probare etiam talem potestatem concessam fuisse quoad dissolutionem matrimonii consummati,

quod tamen nemo dicit. Et quidem, si ob bonum animarum, vel ob impedienda gravia fidelium incommoda reputandum esset Christum tradidisse summo Pontifici potestatem dissolvendi matrimonium ratum, cur et propter easdem rationes, quae tam saepe accidunt, credendum non esset concessam fuisse eamdem potestatem quoad dissolutionem matrimonii consummati? Pontius *de matrim. l.* 9. *c.* 3. *n.* 3. Guttier. *can. qq. l.* 1. *c.* 17. *n.* 12. Ledesm. *de matr. art.* 1. *d.* 1.

Opinio nihilominus concedens Pontifici potestatem dissolvendi matrimonium ratum, potissimum nititur in ea ratione, quod hac potestate non raro summi Pontifices usi fuere, ut passim testantur auctores; et inter eos recensetur s. Pius V. sanctitate non solum, sed doctrina etiam praeclarus. Porro ecclesiae praxis arguit potestatem a Christo Domino concessam. Hujus autem concessionis haec videtur adduci posse congruentia, quod scilicet cum matrimonium ratum denotet unionem Christi cum anima mediante gratia, quae unio non raro dissolvitur, hinc videtur concessa facultas dissolvendi ex causa valde gravi matrimonium illam unionem significans. Sanch. *l.* 2. *d.* 14. *n.* 2. et communiter canonistae. * Hanc dispensationem concessisse traditur Martinus V. Eugenius IV. Palaus III. Pius II. et si fides habenda Plich. *lib.* 4. *tit.* 19. *n.* 4. novissimis temporibus Clemens XI. * (1).

* Ista autem causae gravitas ita requiritur, ut si fiat sine ea dispensatio, non solum illicita sed etiam invalida sit, nec possit eam obtinens cum alia valide contrahere, prout cum communi docent Aversa *q.* 2. *sect.* 6. Sanch. *lib.* 2. *disp.* 15. *n.* 6. Hurtad. *disp.* 14. *difficult.* 3. *n.* 12. Dian. *p.* 8. *tract.* 1. *resol.* 62. Ex asserta autem in Romano pontifice facultate dispensandi in matrimonio rato fidelium arguunt et quidem magni nominis theologi in eodem potestatem dissolvendi matrimonium consummatum infidelium; hac ducti ratione, quod vinculum matrimonii rati inter fideles fortius sit vinculo matrimonii infidelium consummati utpote firmitatem suam deducens tum a contractus natura, tum a sacramento; si ergo certum est hodie posse summum pontificem auctoritate sua illud dissolvere, poterit a fortiori et hoc dirimere. Ita argumentatur Navarr. *lib* 3. *consil. consil.* 3. *tit. de convers. infidel. num.* 12. Sanchez *lib.* 2. *disp.*

(1) Et Henriquez testatur Gregorium XIII. unica die undecim matrimonia solvisse. Quis autem dicere praesumet supradictos Pontifices errasse?

17. *per tot.* Verricel. *de apost. missionib. tit.* 12. *de matr. q.* 177. *num.* 18. Laym. *lib.* 5. *tract.* 10. *pag.* 2. *cap.* 3. *num.* 2. Quod etiam confirmatur ex facto s. Pii V. et Gregorii XIII. Ille enim in quodam brevi cujus initium *Romani pontificis* impresso *in p.* 5. *constit. apostolic. pro missionibus Sinarum*, et apud Veracr. *in speculo conjugum p.* 3. *art.* 8. *conclus.* 5. permisit Indis, ut si convertantur ad fidem, remanere possint cum ea ex multis uxoribus praehabitis, quae cum ipsis pariter convertatur, licet non sit prima in infidelitate desponsata, et hoc eorum matrimonium validum declaravit. Gregorius demum in literis, quarum initium *Quoniam saepe contingit*, quaeque habentur apud Pontium *lib.* 7. *cap.* 48. *n.* 23. concessit episcopis, parochis, et PP. Societatis Jesu ad confessiones excipiendas approbatis facultatem dispensandi cum quibuscumque Christifidelibus utriusque sexus incolis Angolae, Etiopiae, et Brasiliae, ad fidem conversis, *ut eorum quilibet etiam superstite conjuge infideli, et ejus consensu minime requisito, matrimonia cum quovis fideli contrahere, et in eis carnali copula consummatis permanere valeant;* et ulterius procedens, valida et firma declaravit haec secunda matrimonia, etiamsi postea alter ex eis affirmaret se non potuisse suam mentem de amplectenda religione christiana declarare, vel se jam tempore secundi matrimonii fidelem fuisse probaret. Ex iis omnibus habetur posse pontificem hujusmodi vinculum dissolvere. Aliter alii sentiunt, et fundamentum superioris sententiae negantes, matrimonium etiam infidelium consummatum unionem illam significare asserunt, quae Christum Dominum cum ecclesia per incarnationem indissolubili nexu conjunxit: *cap. Debitum de bigam. non ordin.* ideoque de pontificis potestate illud dissolvendi dubitant: Pontius de Matrim. *lib.* 9. *c.* 2. Pal. *de sponsalibus disp.* 3. *p.* 2. §. 3. *n.* 2. Aversa *q.* 2. *sect.* 5. et card. de Luca *de matrim. disp.* 16. *art.* 11. §. 6. Leur. *in* 4. *decret. tit.* 19. *q.* 280. *n.* 5. Concessiones autem Pii V. et Gregorii XIII. ita interpretatur Benedictus XIV. *de synod. diocesan. lib.* 13. *cap.* 21. ut nihil aliud egerint, quam temperare rigorem canonicarum legum interpellationem judicialem parti infideli faciendam jubentium, quod colligi autumat ex verbis ipsis dictorum brevium, in quorum primo haec habet s. Pius: *maxime quia difficillimum foret primum conjugem reperire.* Et Gregorius: *dummodo constet summarie, et extra judicialiter conjugem absentem moneri legittime non posse, aut monitum intra tempus, eidem monitioni praefixum, suam voluntatem non significasse.* Atque in

hoc nullum extraordinariae potestatis usum apparere animadvertit cum Pontio *lib.* 7. *cap.* 48. *n.* 22. *

R. II. Certissimum est matrimonium ratum dissolvi quoad vinculum per religiosam professionem, atque id provenisse ex sacri eloquii interpretatione ait Alexander III. *cap. Es publ. de convers. conjug.* Cum igitur id semper servatum sit in ecclesia, ut patet *ex can. Desponsatum* 27. *quaest.* 2. *et ex can. Decreta legalia ibid.* et aliis omnibus, novissime ex definitione Tridentini *sess.* 24. *de matrimonio can.* 6. dicendum est, posse dissolvi matrimonium ratum ratione professionis religiosae, derivare ex privilegio ipsi facto a Christo Domino. Oportet tamen ad dissolvendum matrimonium ratum emitti vota solemnia in religione ab ecclesia approbata cujus status est incompossibilis cum matrimonio; et ita etiam se habet ordo militaris religiosorum s. Joannis: Sperell. *decis.* 21. *n.* 44. * Pont. *de matrim. lib.* 9. *cap.* 7.*. E contra quia vota, quae post probationem emittunt religiosi societatis Jesu, solemnia non reputantur, DD. ejusdem societatis docent non dissolvere matrimonium ratum: Tamb. *l.* 8. *de matrimonio tr.* 5. *c.* 6. §. 2. *n.* 10. * Sanch. *lib.* 2. *disp.* 8. Suar. *de relig. tom.* 4. *lib.* 4. *cap.* 2. *a n.* 3. quos sequitur Gonzal. *in cap. Verum de convers. conjug. num.* 6. Van-Esp. *jur. eccles. p.* 2. *cap.* 15. *tit.* 1. *cap.* 1. *n.* 12. * Idem a fortiori dicendum de quocumque voto emisso extra professionem religiosam, puta de voto castitatis imbibito in ordine sacro: Extra. *Antiquae de vot.*

Ut Conjuges autem uti possint praefato privilegio, concedit jus sponsis bimestre, quo tempore non sibi mutuo teneantur debitum reddere. Puto etiam posse frui tali privilegio sponsam tali tempore per vim cognitam a sponso; quamvis etenim ratione consummationis indissolubile redderetur matrimonium, adeoque sponsus post sponsae professionem non posset aliam ducere, nihilominus sponsa non esset sine sua culpa privanda jure quod habet ingrediendi in religionem: *cap. Discret. de eo, qui cognov. consang.* eo magis quia beneficium juris non est auferendum ab eo, qui dissentit: *c. Indultum de reg. jur. in* 6. nec conveniat sponsum ex suo delicto commodum reportare: *cap. Ad nostram de empt. et vendit. cap. Sedes de rescript.* * Vid. *in reg. pract.* *

Illud tamen advertendum, communiter loquendo, non licere contrahere matrimonium animo ad religionem transeundi ante consummationem; quia id non esset sine alterius partis magno gravamine. Id autem constat, tum quia frustra fierent tot expensae pro nuptiis; tum quia altera pars in-

nupta deberet remanere; usque dum conjux ingressus in religionem profiteretur; et si forte non profiteatur, cum multo dedecore ea pars, quae in saeculo remansit, deberet habere conjugem e religione egressum. Excusari nihilominus posset, qui contraheret matrimonium animo non consummandi, sed ingrediendae religionis, quoties quis ex gravi metu cogeretur illud contrahere; vel si non contrahendo ingredi non posset in religionem, puta, quia detineretur in carcere; cum alias nullam haberet obligationem matrimonium contrahendi. Non excusarem tamen qui contraheret matrimonium animo ingrediendi in religionem, quia emiserat votum castitatis; non proinde etenim debet afferre praedicta incommoda alteri comparti, et ulterius se exponeret periculo violandi votum matrimonium consummando: Sanch. *lib.* 1. *de matr. disp.* 43. Avers. *q.* 2. *sect.* 6. * Non solum illicitum, sed et invalidum declaratum fuit a s. Congregatione die 8. Julii ann. 1724. matrimonium contractum cum animo, vel pacto nunquam consummandi, sed ingrediendae religionis *ex cap. Si conditione de condit. appos.* Videantur Sanch. *de matrim. lib.* 5. *d.* 10. Layman. *lib.* 5. *tr.* 10. *p.* 2. *cap.* 7. *n.* 9. Gonz. *in d. cap. Si conditiones n.* 8. Barbos. *ibid. n.* 3. Salmant. *de matrim. tr.* 9. *cap.* 7. *dub.* 3. ubi probabiliorem hanc vocant, sententiam et contrariae fundamenta evertunt *.

Q. III. An matrimonium fidelium consummatum possit dissolvi.

R. Matrimonium fidelium consummatum in nullo casu dissolvi potest quoad vinculum. Omissis aliis sacrae scripturae testibus, clarissime habetur ex Apostolo ad Rom. 7. 2. ubi ait: *Mulier vivente viro alligata est legi*. Et 1. Corint. 7. 10. dicit: *Iis, qui matrimonio juncti sunt, praecipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari:* et Trident. *sess.* 24. *can.* 5. *et* 7. anathema dicit asserentibus matrimonium dissolvi posse quoad vinculum ratione haeresis, molestae cohabitationis, aut affectatae absentiae; sicut etiam dicentibus ecclesiam errare, dum docet ratione adulterii matrimonium quoad vinculum non dissolvi. Cum igitur ex s. scriptura, et traditione habeamus omnimodam indissolubilitatem matrimonii consummati, neque unquam ecclesia illud dissolvere posse crediderit, judicandum est sua natura ac divina institutione esse omnino indissolubile. Accedit etiam quaedam congruentia, quia nempe matrimonium consummatum significat indissolubilem unionem Verbi D.

cum natura humana, sicut etiam indissolubilem unionem Christi cum ecclesia.

Porro ad matrimonii consummationem quibusdam sat est, si matrix attraheret semen, quamvis vas non penetraretur; quia ex hoc videntur conjuges fieri una caro, et unum generationis principium: Hurtad. *de matrimonio d.* 8. *diff.* 9. *num.* 33. quod tamen aliis non satis probatur. Pontius *l.* 9. *cap.* 10. Quibusdam etiam satis est ad matrimonii consummationem, si vir vas penetret mulieris, ibique seminet, sed non desunt qui etiam exposcant seminationem ex parte mulieris: cum illius semen necessarium reputent ad generationem: Avers. *q.* 2. *sect.* 4. *de matrim.*

Regulae in praxi observandae

* Ex dictis superius *quaes.* 1. *resp.* 2. *v. Hic tamen* patet solutio sequentium casuum: 1. quid faciendum si pars in infidelitate remanens, nec partis conversae monitis respondens, an possit scilicet cum altero infideli conjugium inire, etiamsi altera pars in coelibatu permaneat; et quid si vir in infidelitate pertinax aliud contrahat matrimonium, remanente innupta prima uxore ad fidem conversa, et post aliquod tempus ambo supradicti conjuges baptismum recipiant. Ad primum enim respondetur non posse matrimonium aliud inire, illegittimum quippe esset novum matrimonium, nondum soluto prioris vinculo: Ad secundum respondetur ex eadem ratione teneri virum post baptismum susceptum secundam uxorem relinquere, et ad priorem redire. Ambo isti casus ita decisi reperiuntur a S. Congreg. *in Florentina* 27. Julii 1726. *

* Cum sponsa per vim cognita intra bimestre possit frui privilegio religionem ingrediendi, hoc ei multo magis concedendum, si intra idem tempus sponso vim inferre nitenti manifestaverit se velle in religionem ingredi, vel adhuc de hoc in deliberatione esse, ut habet Fagnanus *in d. cap. Ex publico de convers. conjugat.* Abb. *in cap. Verum n.* 9. *eod. tit.* Sanch. *l.* 2. *d.* 22. *n.* 6. Leur. *l. c. q.* 282. Reiff. *in* 3. *decret. tit.* 32. *a n.* 6. Quod etiam extendendum ad copulam per metum injuste incussum extortam tenent DD. cc. contra Fagnan. qui caeteroquin *num.* 33. *et* 34. recte animadvertit, debere sponsam hanc câusam allegare, alias nihil de ea dicens, vel alteram allegans, vel absolute renuens, hoc privilegio non guadebit; cum vir, matrimonio inito, statim acquirat jus in corpus mulieris, quo jure privari non debet, nisi solo excepto casu, quo illa de religione cogitat,

vel deliberat. Per accidens autem posset sponsa a religione ingredienda impediri in supradictis casibus, si ex illa copula gravida effecta damnum prolis sequeretur, quae matris educatione privaretur: Sanch. *l. c. n.* 7. *

* Duae demum hic non omittendae Benedicti XIV. constitutiones de forma adhibenda in dissolvendis matrimoniis, quarum prima sub *num.* 33. incipit *Dei miseratione*, altera sub *num.* 85. incipit *Nimiam*, et ambo habentur in *bullar. tom.* 1. In priori igitur, ne sacrosanctum ac indissolubile matrimonii vinculum temere, ac praecipiti consilio frangatur, decrevit: I. ut ab omnibus locorum ordinariis in suis dioecesibus eligatur persona idonea, et si fieri potest ecclesiastica satis juris perita, quae matrimoniorum *defensor* nominetur, cujus partes erunt in judicium venire, quotiescumque de alicujus matrimonii validitate, vel nullitate disceptatur, testium examini adesse, eaque omnia deducere, quae ad matrimonium sustinendum sunt necessaria, et propterea in quolibet actu citari, et eum tamquam personam ad judicii validitatem necessariam haberi mandat. Secundo statuit, ut lata sententia pro validitate, si neutra pars appellationem promoveat, nec ipse promovere debet. Si vero pro nullitate judicatum fuerit, etiamsi nemo appellationem interponat, ad eum spectabit inter legitima tempora id praestare apud superiorem judicem. Tertio jubet, quod sponsi pendente appellatione, et donec duae sententiae conformes proferantur, ad novas nuptias transire non praesumant sub poenis adversus matrimonium ineuntes contra interdictum ecclesiae, et praecipue separationis, et adversus polygamos per sacros canones, et constitutiones apostolicas latis. Quarto post secundam vero sententiam conformem, si neque pars aliqua, neque defensor pro sua conscientia appellandum crediderit, tunc in arbitrio conjugum relinquit novas nuptias contrahere, salvo caeteroquin remanente causarum matrimonialium privilegio, quae nullo unquam temporis lapsu in rem judicatam transeunt. In posteriori vero prohibet, ac irrita declarat non solum quaecumque pacta inita inter conjuges de non appellando a sententia de nullitate matrimonii, sed ea etiam, quae directe, vel indirecte appellationem ab judicis sententia super matrimonii nullitate jam pronuntiata impedire possunt, etiamsi juramento firmata, neque obligatoria esse ullo unquam tempore tam pro foro interno, quam pro externo, subjiciens excommunicationis poenae summo pontifici reservatae tam hujusmodi pacta celebrantes, quam judices, qui ea executioni demandanda pronuntiare ausi fuerint; Haec Pontifex in citatis constitutionibus *.

CAPUT IV.

De unitate requisita ad matrimonium

Q. I. An virogamia, seu bivina sit licita, et quid de polygamia dicendum sit.

R. I. Dicendum est virogamiam, seu bivinam, conjugium nempe unius foeminae cum pluribus viris, esse omnino illicitum. Et quidem constat virogamiam repugnare fini primario matrimonii; quia mulieres admittentes diversos viros raro generant. Insuper id obstaret educationi prolis, cum etenim incertum esset cujus viri esset filius, qui forte generaretur, nemo curaret de illo educando. Constat proinde virogamiam esse contra jus naturae, utpote destruentem finem, quem natura intendit in matrimonio contrahendo: d. Thom. *in* 3. *d.* 33. *q.* 1. *art.* 1. *et in suppl. q.* 65. *a.* 1. *ad* 6. * Hoc fusius probat Bellarm. *lib.* 1. *cap.* 10. Neque ab eo dissentit Sanch. *l.* 7. *d.* 80. *n.* 15. Coninch. *dub.* 26. *n.* 2. Laym. *lib.* 5. *tr.* 10. *p.* 3. *c.* 6. *n.* 9. ut vult Trischmut apud Berti *de theol. discipl. lib.* 37. *c.* 11. solum enim ita juri naturae repugnare dicunt, ut tamen Deus ex fine honesto ipsi noto potuerit in tali polygamia dispensare. * Est etiam contra jus divinum; nam si Apostolus 1. ad Corinth. 7. 11. vult uxorem a viro separatam innuptam remanere, signum est illi non permitti conjugium cum alio inire.

R. II. Ita polygamia, conjugium nempe cum duabus mulieribus, illicita est, ut secundum conjugium sit etiam invalidum. Primo ergo invalidum est jure divino; nam Matth. 19. 4. *et* 5. Christus reducens matrimonium ad primum statum, in quo fuit institutum, ita ait: *Qui fecit hominem ab initio, masculum et foeminam fecit eos. Propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una*. Item Marc. 10. Luc. 16. *et* Matth. 19. Christus docet non licere dimittere uxorem, et aliam ducere, et maechari qui sic duxerit, si cum illa commisceatur, unde signum est secundum conjugium irritum esse. Ecclesia etiam semper docuit polygamiam esse jure divino prohibitam, ut videre est *can.* 24. Conc. Nic. *ex cap. Gaudemus de divort. et* ex Trident. *sess.* 24. *can.* 2.

Secundo polygamia est contra jus naturae; nam cum matrimonium ex primaeva naturali sua institutione fuerit unius cum una, exposcit de sua natura, ut homo integre tradat suum corpus mulieri; unde est contra matrimonii naturam, si partialiter alteri mulieri reservetur. Deinde lex naturalis

exposcit uxorem esse sociam et non ancillam, itemque ut status conjugalis ad talem conditionem non reducatur, ut de sua natura fons sit rixarum et dissensionum; ubi autem fuit multiplicitas uxorum, non ut sociae, sed ut ancillae plures habitae fuere, ac zelotypia furente non exiguae semper fuerunt discordiae. Accedit quod licet unus vir sufficiat ad plures mulieres foecundandas, non tamen sufficere potest ad reddendum pluribus debitum, semper cum optarent; et id etiam videtur esse contra naturam matrimonii. Remanet ergo solum licitam esse monogamiam, conjugium nempe unius cum una.

Dices non posse dici polygamiam esse contra jus naturae, alias nec ipse Deus potuisset in veteri lege in eadem dispensare. Contra tamen est, quia licet Deus proprie dispensare non possit in jure naturae, potest tamen multoties ita materias legis naturalis immutare, ut cesset obligare. Ita dicendum est evenire in praesenti; nam Deus ut supremus omnium Dominus potuit facere, ut illud integrum jus, quod alias haberet uxor in corpus mariti, partialiter solummodo obtineret, atque ita remaneret locus, ut maritus alias etiam uxores duceret. Hac ratione ex dispensatione divina facta per internam inspirationem primi Patriarchae, ut docet s. Thom. *in 4. d.* 33. *q.* 1. *art.* 2. *et in suppl. q.* 65. *art.* 2. potuerunt plures ducere uxores. Accedit convenientia, quia nempe tunc solum ratione generationis populus fidelis multiplicabatur. Hanc eamdem dispensationem plures censent comprehendisse etiam gentiles, ut videre est apud Bellarminum *de matr. l.* 16. *c.* 11 *prop.* 5.

Q. II. An mortua prima liceat secundam ducere uxorem, eaque mortua tertiam etc.

R. Utique non solum primae, sed etiam secundae, et ulteriores nuptiae licitae sunt. Id constat ex s. Scriptura; nam 1. *ad Cor.* 7. 39. aperte dicitur. *Si dormierit vir ejus, liberata est, cui vult nubat, tantum in Domino.* Et 1. *ad Timoth.* 5. 14. vult Apostolus viduas *juniores nubere* . . . . Favent sacri canones, ut constat ex *can. Aperiant* 11. *caus.* 31. *q.* 1. *et seqq.* atque id supponitur in toto titulo de secundis nuptiis. Ratione etiam probatur, quia cum ex morte unius ex conjugibus alter liber remaneat a vinculo matrimonii, liberum illi erit aliud inire conjugium, cum maxime possit illud expetere, vel quia careat filiis, vel in remedium concupiscentiae.

Neque secundis nuptiis deest ratio sacramenti; nam ibi interveniunt personae habiles ad contrahendum, quae sunt

ipsius materia remota, et illarum mutuus consensus, qui habet rationem materiae proximae, sicut etiam formae, ut suo loco dictum est. Advertit autem s. Thom. *in suppl. q.* 63. *a.* 2. *ad* 2. quod licet secundum matrimonium sit perfectum sacramentum, habet tamen aliquid de defectu, si in ordine ad primum consideretur. Habet igitur veram significationem sacramenti matrimonii, etenim etiam secundum est unius cum una, unde valeat significare unionem Christi cum una Ecclesia; nihilominus relate ad primum deficit a perfecta significatione, quia unio Christi ita fuit cum una ecclesia, ut antea non fuerit cum alia. Ratione talis defectus dicit s. Doctor non benedici secundas nuptias, quas tamen dicit benedicendas, si virgo sit, quae contrahit cum viro, qui aliam habuerit uxorem.

Regulae in praxi observandae.

Advertat confessarius ita quaedam concilia graviter tulisse a pluribus strepitus aliosque inconditos clamores fieri contra secundo nubentes, ut eos mulcta et excommunicatione punitos voluerint, ut videre est apud Natalem Alexandrum in regula, quae immediate est ante caput 8. de matrimonio. Hos igitur ululatus et strepitus removeat quantum potest parochus; quia disconveniunt omnino secundis nuptiis, quae sunt sacramentum a Christo Domino institutum, et quas Christus ipse honoravit.

* Cum nemo matrimonii vinculo semel obstrictus transire possit ad secundas nuptias, nisi certus moraliter saltem sit de prioris conjugis morte: *cap. Dominus de secundis nuptiis, et cap. In praesentia de sponsalibus,* quo textu jus civile corrigitur. nempe *l. Uxores ff. de divortiis,* quae dubitanti de morte viri absentis post quinquennium, *et l. Uxor C. de repudiis* quae post quadriennium ad secundas nuptias transire concedit; hinc fit, ut parochi certitudinem hanc moralem exquirere teneantur. Hanc autem sufficere, et haberi posse vel per parochi attestationem, vel per fidem a magistratu ecclesiastico, politico, et militari, vel per duos testes de visu, etiam consanguineos tradit Reiff. *in* 4. *dec. tit.* 21. *a n.* 10. *qui n.* 14. cum Leur. *eod. tit. q.* 325. Gonz. *in d. cap. In praesentia n.* 8. Sanchez *l.* 2. *d.* 41. *n.* 12. Castropal. *tr.* 28. *d.* 4. *p.* 3. §. 1. *n.* 7. Guttier. *de matrim. c.* 51. *n.* 2 addit sufficere quandoque dictum unius testis, si concurrant verosimilia indicia et conjecturae de morte prioris conjugis; v. g. si fuerit senex, aut aeger; si cum potuisset, aut promisisset, non redierit, si praelium, aut periculosam navigationem ingressus, aut in locum, ubi pestis grassabatur, profectus post multum tempus non comparet, et in-

terim constat hujusmodi occasionibus multos periisse. Haec omnia etiam cum unico teste mortem affirmante moralem facere certitudinem probant praefati doctores, et praecipue Reiffenst. *loc. cit. et in* 2. *decret. tit.* 20. §. 8. praesertim quando propter locorum distantiam certior probatio per multiplices testes, vel absolute, vel nonnisi difficillime haberi posset. Ex his fieret, ut in talibus eventibus parochus matrimonio assistere, et novos conjuges licite copulare, non petita ordinarii licentia et confessarius in foro poenitentiae id permittere possent; ut tradit Reiffenst. *l. c. n.* 19. cum Rodriq. *in sum. p.* 1. *c.* 233. *conclus.* 2. Guttier. *lib.* 2. *pract. qq. q.* 8. *n.* 9. Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *p.* 3. *c.* 3. Leur. *in* 4. *decret. tit.* 21. *q.* 323. qui tamen *q.* 326 consultius et tutius esse ait, rem ad ordinarium deferre; et ita omnis nota cavetur, cum non desint casus etiam, ut post adhibitas diligentias, et secundum matrimonium celebratum ex improviso edvenerit prior maritus. *

* Variae reperiuntur poenae a jure civili inflictae contra secundo nubentes, aliae in odium secundarum nuptiarum, vel nimis accelerati transitus ad illas, quae videri possunt apud doctores, et praesertim apud Sanchez *l.* 7. *d.* 88. et de quibus hic nullus sermo, utpote a jure canonico irritatis ac sublatis, prout tenent cum communissima Sanchez *l.* 7. *d.* 87. Castropal. *d.* 4. *p.* 13. §. 2. *n.* 10. Barbos. *in. cap. Cum secundum de secund. nuptiis;* aliae vero principaliter in favorem filiorum prioris matrimonii non sublatae a jure canonico, sed pro utroque foro in suo vigore existentes. Istae sunt: prima, quod vidua ad secundas nuptias transiens amittat proprietatem omnium bonorum, quae sponsaliorum, nuptiarum, liberalitatis, aut ultimae voluntatis titulo a priori viro obtinuerat, eamque liberis prioris matrimonii reservans, solo ususfructu ad diem vitae gaudeat. Hoc autem locum habet etiam in dictione sereniss. reipublic. Luc. textu expresso statut. Luc. *l.* 2. *c.* 26. nisi vir in suo testamento secundas ei nuptias permiserit, quo casu de eis disponere potest, prout vult, relicta tamen filiis prioris viri legittima, prout dictum est superius. Observandum tamen, quod de usufructu statuitur *eod. l.* 2. *c.* 36. *in fin.* Si enim uxori relinquatur a viro ususfructus generalis, vel specialis, vel quocumque alio modo, intelligitur expirasse, si mulier nupserit, nisi expresse appareat de contraria mariti voluntate. Secunda, quod nullo titulo vel dotis, vel donationis propter nuptias, vel sponsalitiae largitatis, vel ultimae voluntatis, sive quovis alio titulo in novum conjugem plus conferri potest;

quam in unum ex liberis prioris matrimonii et si inequalis divisio facta sit inter filios, portio secundi viri tanta esse debet, quanta qui inter eos minimam accepit, textu claro *l. Hac edictali*, *et l. Cum apertissime cod. de secundis nuptiis.* Tertia mater secundo nubens amittit tutelam et curatelam filiorum primi thori: *l. Matres*, *l. Sacramentum C. quando mulier tutelae officio*, *l. Quod si nolit* §. *Procuratore ff. de aedilit. edict.* Ex his inferre poterit confessarius, quid sibi agendum in casibus occurrentibus.*

QUAESTIO III.

DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII IN COMMUNI; SICUT DE IMPEDIMENTIS SOLUM IMPEDIENTIBUS IN PARTICULARI; ET DE DENUNCIATIONIBUS AD MATRIMONIUM PRAEMITTENDIS AD IMPEDIMENTA DETEGENDA

CAPUT I.

De potestate inducendi impedimenta matrimonii, vel sub poena prohibendi matrimonia inire: et an attendenda impedimenta, quando de iisdem dubitatur, vel fuerunt ignorata.

Q. I. An ecclesia potestatem habeat inducendi impedimenta matrimonii; et ad quem pertineat in ecclesia.

R. I. Ecclesia ex justa causa inducere potest impedimenta dirimentia, cum quibus nempe illicite et invalide contrahatur matrimonium, sicut etiam impedimenta tantum impedientia, cum quibus nempe solum illicite matrimonium contraheretur. Hanc potestatem esse in ecclesia ex eo apparet, quia semper eadem usa fuit, adeoque hanc veritatem etiam Tridentinum definivit *sess. 24. can. 4.* Observare igitur est matrimonium praesuppositive ad esse sacramenti habere esse contractum humanum valide initum; neque etenim datur sacramentum matrimonii, si prius in ratione contractus non subsistat; cum Christus Dominus ipsum contractum ad esse sacramenti elevaverit. Cum igitur, quatenus contractus humanus, pro diversitate temporum diversas sanctiones expostular potuerit, ut conduceret ad bonum spirituale ac pacem et tranquillitatem animarum, hinc est potuisse et debuisse ecclesiam diversa statuere, ex quorum inobservantia, vel solum illicite, vel etiam invalide celebraretur; et tunc ex dictis nec haberet rationem sacramenti: d. Thom. *in 4. 34. a. 4. ad. 4. et in suppl. q. 50. a. unic. ad 4. et 4. contra*

gent. c. 70. * Qui perantiquam ecclesiae impedimenta matrimonii constituendi praxim, ac principum saecularium approbationibus, legibusque suffultam videre cupiat, adeat p. Berti *de theol. discipl. l.* 3. *c.* 5. *proposit.* 2. *

Dixi tamen talem potestatem inducendi impedimenta inesse ecclesiae, quoties adsit justa causa aliqua impedimenta decernendi; cum etenim matrimonium sit a natura et a Deo concessum, nulla foret prohibitio etiam summi pontificis, quando nulla esset causa matrimonium prohibendi etc. Sanchez *lib.* 7. *disp.* 1. *n.* 6. Coninch. *disp.* 30. *d.* 1. *n.* 1.

R. II. Multi docent, quod nisi ex universali et longaeva consuetudine spectaret ad s. pontificem vel concilium generale inducere impedimentum matrimonii, id posset facere etiam episcopus; cum id possit in sua dioecesi, quod pontifex in tota ecclesia. Nihilominus bene dici potest ad solum summum pontificem spectare inducere impedimenta matrimonii; cum etenim hoc pertineat ad res maxime arduas et difficiles in christiana republica, reservandum etiam videtur ad principem supremum in eadem republica, ut docent theologi, quos sequitur Diana *p.* 8. *tr.* 1. *resolut.* 76.* Non neganda tamen episcopis facultas in aliquo particulari casu per aliquod temporis spatium matrimonium inter certas personas prohibendi, si expedire judicaverint ad aliquod scandalum vitandum, aut etiam discutiendum impedimentum, quod intercedere dubitetur. Sanch. *lib.* 7. *disp.* 6. *n.* 6. Avers. *de matr. q.* 19. *sect.* 3. Pont. *lib.* 6. *c.* 7. *n.* 2. Pont. *de matr. disp.* 23. *sect.* 1. *n.* 1. *.

Q. II. An principes christiani potestatem habeant instituendi impedimenta dirimentia.

R. Nisi ecclesia sibi reservasset statuere impedimenta dirimentia matrimonium eadem impedimenta ex causa rationabili potuissent principes inducere. Ratio est, quia ut dictum est, matrimonium est, praesuppositive ad sacramentum, contractus civilis, et multum referre posset ad bonum politicum et civile, si cum hac vel illa conditione celebraretur. Sicut ergo possunt principes decernere irritos alios contractus, si aliqua careant conditione, quia ita exposcat bonum civile; ita certe possent decernere quoad contractum matrimonii, quatenus respicere potest bonum politicum et civile: s. Th. *in* 4. *d.* 34. *art.* 1. *ad* 4. et 4. *contra Gent. c.* 78. Sanch. *l.* 7. *disp.* 2. Avers. *q* 9. *sect.* 2. Petrus Soto *sect.* 4. *de matrim.* et plures alii. Hinc principes infideles, apud quos matrimonium est merus contractus civilis, cum non sint subditi jurisdictioni ecclesiae, possunt facere le-

ges matrimonium irritantes, si non serventur: d. Th. *contr. Genet. loc. cit. et in supplem. q.* 59. *art.* 2. *ad* 3. Et de facto per potestatem civilem aliquos inhabilitatos fuisse ad matrimonium contrahendum constat *ex l. Semper per palam leg. fin. ff. de rit. nupt.* E contra, cum infideles non sint ecclesiae subjecti, potèrunt valide contrahere matrimonium etiam cum impedimento dirimente ab ecclesia inducto, et solum pontificis legibus tenerentur, quando, essent illi temporaliter subjecti; sicut etenim tunc pontificis legibus obstringerentur quoad alios contractus, ita etiam quoad matrimonium. * Possunt quidem principes saeculares condere leges de quibusdam rebus temporalibus matrimonio annexis, non tamen ipsius vim et substantiam concernentibus, ut de dote, de donationibus inter conjuges, de sponsalitia largitate, et suis legibus ecclesiae leges munire, poenis etiam injunctis contra transgressores: Aversa *loc. cit.* Fragosus *de regimin. christian. reipubl. p.* 1. *lib.* 2. *disp.* 4. §. 2. *n.* 284. *

Dixi supra, ecclesiam sibi reservasse privative quoad omnes alios, potestatem decernendi impedimenta dirimentia matrimonium; quod non solum inferunt DD. ex immemorabili nunquam interrupta consuetudine, quae habet vim legem quamcumque contrariam abrogandi, sed etiam ex *can. Euphomium* 2. *quaest.* 3. *can. Multorum* 35. *ibid. ex cap. Ecclesia S. Mariae Extr. de constit. et cap. Tuam de ordin. cognit.* Et quidem cum matrimonium fidelium simul sit sacramentum, adeoque spiritualibus adnexum, et ad spiritualia conducens, conveniens fuerat solummodo ad ecclesiam pertinere de ipsius valore, et e contra judicare: Salmant. *tr.* 9. *cap.* 11. *p.* 1. *n.* 25. Et si alias factum esset, quandoque viderentur in foro ecclesiae valida reputari matrimonia, quae invalida judicarentur in foro fori, et e contra; atque ita non raro gravissima inconvenientia evenissent, ut consideranti constabit.

Q. III. An consuetudine induci possint impedimenta dirimentia matrimonium.

R. Vi consuetudinis induci possunt praefata impedimenta, quoties consuetudo habeat legitimas conditiones, de quibus dictum est in tractatu de legibus; nam tunc consuetudo habet vim legis, et constat *ex cap. fin. de consuet.* docentque in praesenti Sanch. *lib.* 7. *d.* 4. *n.* 11. et 14. Suar. *de leg. l.* 7. *cap.* 19. *n.* 4. Avers. *quaest.* 9. *sect.* 4. Eo quod ratione consuetudinis introduci possint nova impedimenta dirimentia, consequens est ratione ipsius consuetudinis posse eadem impedimenta abrogari; nam, ut dixi *q.* 6. *de leg.*

c. 2 consuetudo non solum potest abrogare legem sibi contrariam, sed etiam legem abrogantem ipsam consuetudidem. Sanch. *cit. n.* 14. Coninc. *disp.* 30. *d.* 1. *conclus.* 6. *n.* 3. Bonac. *de matrim. q.* 3. *p.* 1. *num.* 3. Verum tamen est, quod cum gravissima incommoda oriri possent, vel ex inductione novi impedimenti dirimentis, vel ex eo quod in aliqua particulari ecclesia contraria consuetudine alicui impedimento dirimenti derogaretur, hinc est hujusmodi consuetudines potius considerandas ut impedientes, quam ut dirimentes matrimonium.

Q. IV. An possint principes saeculares sub poena prohibere, ne quaedam matrimonia contrahantur, v. g. ne vir nobilis contrahat cum persona conditionis valde disparis.

R. Certum est non posse sine justa causa principem impedire, ne matrimonia inter aliquos contrahantur; nam lex, quae non sit rationabilis, nullius est valoris, et id maxime attendendum in praesenti; nam cum matrimonium exposcat omnem rationabilem libertatem in contrahentibus, utpote quia importat statum indissolubilem, talis libertas non est sine justa causa limitanda. Supposito autem adesse justam causam, videtur frustra de hoc inquiri, cum appareat ab omnibus in principe saeculari admittendam hanc potestatem. Hinc Salmant. *tr.* 9. *cap.* 11. *dub.* 1. *n.* 11. dedignantur in quaestionem revocare, an principes saeculares possint praecipere, ne matrimonia, nisi hoc tempore, his conditionibus contrahantur, sed supponunt *indubitatum esse* apud principes esse hanc potestatem; sicut etiam controvenientes puniendi, ut videre est apud Van-Espen *tit.* 13. *de imped. matrim. cap.* 1. *num.* 10. Id etiam manifeste probat principum praxis, contra quam nunquam reclamavit ecclesia. Sed audiatur Cabassuccius in Theoria juris canonici *lib.* 3. *c.* 25. *n.* 2. *Non controvertitur,* ait, *an principes ac respublicae saeculares possint ex justa et rationabili causa conditiones praescribere, quae sacramenti formam non impediant, sed quarum nihilominus infractio poenis civilibus coerceatur adeo ut contractus talibus conditionibus destitutus, sine praejudicio sacramenti, pro nullo civiliter ac invalidus habendus sit quatenus ex ipso non permittitur civilis actio, neque civiles nascantur obligationes, neque ulla civilia jura praetendi possint, quin potius graves poenae in eos, qui ita contraxere, decernantur.*

Porro unam ex justis causis prohibendi contrahere matrimonium, esse, si vir ex. gr. nobilis velit contrahere cum foemina conditionis valde disparis, et e contra, communi-

ter docent DD. atque in universum dicunt verificari contrahi matrimonium cum indigna, quando aliquis, attenta sua progenie, divitiis, moribus, aliisque circumstantiis ducit foeminam, vel e contra, cum qua absque dedecore non valet copulari: De Luc. *de dot. disc.* 142. *n.* 21. ex Sanch. Boss. etc.

Quod igitur possit princeps saecularis hujusmodi matrimonia prohibere, atque poenis punire transgressores legis id prohibentis, probatur primo, quia matrimonium, quatenus ante esse sacramenti habet rationem contractus civilis et politici, subest jurisditioni principis politici, ergo potest propter bonum publicum coercere abusus contrahentium. Quaecumque autem ex hoc oriretur limitatio libertatis, non contra diceret sancitis ab ecclesia pro libertate matrimonii; nam tales leges principum solum intendunt removere abusus, quos punire cadit sub potestate saeculari; et si aliquo pacto laederetur libertas matrimonii, id esset valde remote et per consequentiam, quod non debet attendi. Boss. *de matrimonio c.* 11. *n.* 211. Cajet. *in sum. v. excommunicatio cas.* 31. *et* 37. Navar. *in sum. c.* 27. *n.* 220. Fragos. *p.* 1. *l.* 2. *d.* 4. *n.* 282. Secundo falsum est Tridentinum, exigens *sess.* 24. *c.* 9. omnimodam libertatem ad matrimonium contrahendum intelligendum esse de libertate etiam irrationabili, et fovente peccata, qualis est libertas indignum, vel indignam ducendi. Ultraquamquod id concipi non possit de ss. Concilio, videmus ecclesiam passim permittere, ut parentes, implorato etiam auxilio principis, curent, ne filii indignum contrahant matrimonium etc. eadem ratione, quia nempe ecclesia fovere non vult iniquam libertatem, etiam excommunicationis comminatione compellit sponsos stare promissis, si non habeant justam causam resiliendi a sponsalibus; atque, ut osservat Bossius *l.* 6. *n.* 209. non improbat praxim, qua Principes cogunt stupratorem ad ducendum stupratam. Solet opponi in *cap. Gemma de sponsal.* expresse prohiberi, ne metu alicujus poenae minuatur libertas contrahentium matrimonium. At bene observat Boss. *n.* 211. reprobatam esse poenam conventionalem debitam ex partium consensu; *ex quo* ait ille, *non sequitur ecclesiam correxisse, et irritas reddidisse leges saeculares statuentes poenas, ad impediendos abusus et peccata noxia ipsis contrahentibus, Sacramento et saepe Reipublicae bono, quae causa cum sit honestissima, ut patet ad sensum, etiam poenae et leges erunt honestissimae et justae.* Caeterum loquendo de praefato *c. Gemma* dixi *q.* 1. *c.* 2. *quaes.* 3. ibi improbari poenam solvendam ab eo, qui posset juste a sponsalibus resilire.

Cum huc usque breviter dicta satis superque demonstrent tutissimam esse eam sententiam, qua conceditur principi saeculari praefata potestas, hinc est, quod cum aliquibus ab hinc annis aliqui negarent in principe tale jus, lubentissime et mea subscritione approbandum duxi votum vere decisivum p. Hieronymi a Porticu nostrae Congregationis theologi, quo in principe adstruendam esse potestatem prohibendi, et poenis etiam compescendi matrimonia cum persona indigna propugnavit.

Q. V. An attendendum, sit impedimentum, de quo dubium est,, an adsit.

R. Cum certissimum sit etiam ex communi DD. sententia matrimonium esse maxime favorabile, ut *ex cap. Videtur qui matrimonio accus. poss. cap. Ex liter. de probat. c. Licet ex quadam de test. et attest. et c. fin. de sent. et re judic.* communiter etiam inferunt DD. in dubio semper praesumendum, et judicandum pro valore sacramenti. Hinc s. pontifex *c. Duobus §. fin. de sent. et re jud.* postquam definivit, quod stante diversitate sententiarum duorum judicum, praeferenda erat ea, quae erat in favorem rei, subdit hanc regulam fallere in causa favorabili, matrimonii scilicet, libertatis, dotis, seu testamenti. Commune igitur est Doctorum effatum in dubio judicandum esse pro matrimonio, ut late videre est apud Barbosam *in collect. ad cap. fin. de sent. et re judic.*

Merito autem favor matrimonii ita etiam a pluribus extenditur, ut judicandum sit pro illius valore, quoties etiam contra fere communem opinionem illi adsistat opinio alicujus doctoris, qui ratione vere probabili suam tueatur sententiam. Et ratio est, quia quoties hujus opinio rationi vere probabili innitatur, contrària etiam communis sententia remanet dubia et obscura: ubi autem agatur de re, quae non solum jure humano positivo, sed etiam naturali sit favorabilis, constat satis esse quod illi assistat ratio probabilis; si aliquid etenim ulterius requiritur, pro illa standum esset, quamvis non esset de sua natura favorabilis. Neque praedictis obstat communem opinionem facere jus, clarum; id enim solum verum est, quando altera opinio, quamvis singularis, non sit probabilis. Hinc etiam Fagnanus *in cap. Ne innitaris de constit. n.* 190. quamvis tam mordicus velit probabiliora semper sectanda, nihilominus vult in dubio de valore matrimonii semper praesumendum pro illius valore, illam adducens ex Glossa rationem, quod scilicet nimis periculosum esset judicare non esse matrimonium, ubi esse

potest. Videantur Menoch. *l.* 2. *praes.* 71. *n.* 30. Sanch. *l.* 1. *disp.* 18. *n.* 6. Barbos. *in collect. ad decr. l.* 2. *tit.* 20. *c.* 47. *n.* 8. *et tit.* 27. *c.* 26. *a n.* 2.

Hinc magis communiter rejicitur illa praefatae doctrinae limitatio, qua a nonnullis dicitur eam non subsistere in dubio de impotentiae impedimento. Rejicitur, inquam, ista limitatio; quia in dubio praesumenda est potentia generandi, atque pertinet contrarium probare ad eum, qui allegat impotentiam. Barbos. *tom.* 2. *collect. in l.* 4. *decr. tit.* 15. *c.* 2. *n.* 3. Sanch. *l.* 7. *disp.* 103. *n.* 8. * Surdus *decis.* 83. *n.* 4. ubi multos affert pro hac sententia. *

Aliqui etiam limitant praefatam doctrinam, quoties dubium oriatur circa matrimonium contrahendum, vel contractum inter personas inaequales; nam non videtur praesumendum adesse matrimonium inter personas conditionis valde disparis; cum maxime talia matrimonia a legibus improbentur. Verum neque haec limitatio attendenda est, tum quia jura universaliter favendum dicunt valori matrimonii; tum quia jus canonicum non obstat talibus matrimoniis, secundum quod ratione ipsorum contrahentes a peccato recedere possunt, unde nil obstat quoad judicandum de ipsorum valore ipsis adversari jus civile: Guttier. *can. qq. l.* 2. *c.* 3. *n.* 25. et alii quos sequitur Barbosa *t.* 2. *in collect. ad decret. l.* 2. *tit.* 27. *cap.* 26. *n.* 3.

Cum igitur semper praesumendum sit, et judicandum pro valore matrimonii, dum contingat de eodem valore dubitare, hinc infra agendo de impedimentis dirimentibus matrimonium, duxi bonum esse adnotare ea, quae sunt dubia ut agnoscat parochus ratione ipsorum non retardandum esse matrimonium, si agatur de eo contrahendo, nec inquietandos, qui contraxerunt, si dubium tantummodo sit aliquos cum impedimento dirimente contraxisse. Dixi etiam, si agatur de matrimonio contrahendo; nam si impedimentum, quod mere dubium sit, non dirimit matrimonium contractum, neque impedire potest, contrahendum ut de se patet. Quod si non agatur de mero dubio juris, sed de dubio facti, puta, an aliquis sit affinis, vel consanguineus illi, quam vult ducere, non debet parochus procedere ad celebrationem matrimonii, usque dum non certioretur non adesse tale impedimentum; posset etenim successu temporis detegi, adeoque necesse foret devenire ad dissolutionem matrimonii. Hoc periculum evitatur omnino, dum datur solum dubium juris; nam tunc semper judicatur pro valore matrimonii. Ulterius ridiculum esset judicare in facto esse de validitate matrimo-

nii, ubi adesset tale dubium juris, et credere cum tali dubio non potuisse contrahi matrimonium; judicaretur etenim tunc in facto esse validum, quod invalidum in fieri reputaretur. * Cum hac distintione dubii juris, et facti procedunt multi alii doctores, et post adhibitas diligentias ad dubium deponendum, veritatemque assequendam posse contrahi matrimonium cum dubio juris de carentia impedimenti tradunt Sanchez *de matrim. lib.* 8. *disp.* 6. *n.* 18. Palaus *tract.* 28. *disp.* 3. *pag.* 4. §. 9. *num.* 4. Carden. *in proposit.* 1. *ab Innocent. XI. damnat. dissert.* 2. *n.* 525. *et* 528. Mazzott. *tom* 4. *pag.* 220. cum communi. Hanc sententiam tutam, et moraliter certam vocat Carden. *loc. cit.* eamque fuse probat pluribus allatis Rotae Romanae decisionibus *n.* 542. *et seqq.* Hoc vero non habet locum, si agatur de dubio facti, unde advertendum, quod si dubium sit de prioris conjugis morte, non licet matrimonium contrahere, quia cum prius conjugium sit in possessione, nequit posterius iniri cum prioris praejudicio, nisi saltem moraliter de primi viri morte constet, ita expresse cautum est *in cap. dominus de secundis nuptiis*. *

Q. VI. An ignorantia impedimenti excuset ab ipso incurrendo.

R. Impedimenta matrimonii afficiunt etiam ignorantes. Quidquid igitur sit, an ignorantia excuset ab incurrenda poena ecclesiastica, qua de re dictum est alibi, illa doctrina in praesenti non militat. Ratio est, quia impedimenta primo et per se non habent rationem poenae, sed inhabilitatis, qua ecclesia voluit aliquos inhabiles ad contrahendum matrimonium: ad incurrendam autem inhabilitatem ad aliquid obtinendum, vel faciendum, sufficit, si subsistat causa talis inhabilitatis, absque eo quod sciatur eam ab ipsa oriri. Sanch. *lib.* 3. *d.* 17. *n.* 10. Coninch. *d.* 27. *n.* 13. Gobat. *tr.* 9. *n.* 67. *et* 202. Hac ratione pro certo teneo impedimentum criminis incurri etiam ab ignorante. Gobat. *tr.* 9. *n.* 102. Accedit consuetudo, qua scitur etiam ab ignorantibus dispensationem postulari. Corrad. *in prax. dispens. l.* 8. *c.* 9. *n.* 17. De Just. *lib.* 3. *cap.* 16.

* Ex doctrina superius tradita solius nempe pontificis aut concilii generalis esse matrimonii impedimenta statuere non dubitavit Sanchez *lib.* 3. *disp.* 15. *numer.* 9. quem sequuntur Diana *coord. tom.* 2. *tr.* 6. *resolut.* 95. Romaguerr. *in notis ad constitut. Gerundens. lib.* 4. *tit.* 1. *c.* 2. asserere non posse episcopum fideles a matrimonio arcere eo quod fidei rudimenta ignorent. Attamen huic asser-

tioni refragantur rituale Romanum *tit. de matr.* s. Carolus in concilio provinciali V. *p.* 1. *act. eccl. Mediol. de iis, quae ad matrimonium pertinent pag.* 287., et quamplurime synodi dioecesanae apud Benedictum XIV. *de sinod. dioec. lib.* 8. *c.* 14. neminem ad matrimonium admitti decernunt doctrina christiana non satis imbutum; quibus addenda novissima Fabii Colloredo synod. Lucensis *p.* 2. *c.* 10. *n.* 4. ubi parochis praecipitur, quod ante celebrationem matrimonii, et si fieri potest, ante denunciationes de fidei rudimentis, nempe *symbolo*, *decalogo*, *sacramentis*, *ac precibus*, *quae scitu necessariae sunt*, interrogent, et si ignorantes deprehenderint, a denunciationibus et assistentia matrimonio praestanda abstineant; et si scandalum et incommodum timeatur ex dilatione, archiepiscopus, aut vicarius generalis adeatur, et ab eis statuta serventur. Hanc ipsam facultatem in episcopo, ac in parocho supponere videtur idem Benedictus XIV. in epist. encyclica *Etsi minime* §. 11. *bull. tom.* 1. *p.* 113. ubi ait: *Verum cum matrimonio jungendi non sint, si parochus, ut debet, prius interrogando deprehenderit marem, seu foeminam, quae ad salutem necessaria sunt, ignorare*. Neque ex hoc sit nova impedimenta induci, sed illud explicari, quo jam detinentur, statum nempe peccati mortalis, in quo versatur fidei rudimenta ignorans, nec illa addiscere curans. Demum, ut supra vidimus cum Sanchez, Pontio, Perez etc. possunt episcopi, quin et parochi impedire ad tempus matrimonii celebrationem. *

* Ex eadem doctrina arguunt Barbosa *de potest. episc. p.* 2. *alleg.* 32. *n.* 93. Sanchez. *lib.* 3. *disp.* 32. *n.* 1. *et* 2. De Justis *lib* 2. *c.* 1. *n.* 41. et decrevit sacra congregatio *in Ginnensi an.* 1581. validum esse matrimonium, celebratum coram parocho, cui ab episcopo interdictum erat, ne assistentiam praestaret, licet lethaliter peccent tam contrahentes, quam parochus, si spreta superioris inhibitione tale matrimonium celebrent, et assistat spontanee. *

CAPUT II.

De impedimentis impedientibus matrimonium.

Q. I. Quae sint impedimenta dumtaxat impedientia matrimonium.

R. Impedimenta, quae non dirimunt, sed solum impediunt contrahere matrimonium, sequentibus versiculis continentur.

Ecclesiae vetitum, nec non tempus feriatum,
Atque Catechismus, Crimen, Sponsalia, Votum
Impediunt fieri, permittunt juncta teneri.

Pro catechismo intelligitur illa instructio, seu professio fidei, quae fit ante fores ecclesiae a baptizando, vel nomine ipsius, de qua sermo est *can. Ante baptismum de consecr. d.* 4. At quia hoc impedimentum impediens consurgebat ex quadam imperfecta cognatione spirituali, ideo theologi censent sublatum fuisse a Tridentino *sess.* 24. *c.* 2 ubi ratione cognationis spiritualis non recensentur nisi impedimenta dirimentia matrimonium, de quibus *quaest. seq.* Sanch. *l.* 1. *d.* 10. *n.* 12. Palaus *d.* 4. *p.* 2. §. 2. *n.* 9.

Pariter ex longaeva consuetudine non amplius considerantur ut impedientia matrimonium quamplura crimina, de quibus passim apud theologos, et quae recenset Gloss. *in c.* 2. *de poenit. et remiss.*

Q. II. Quando ecclesia vetare, seu prohibere possit contrahere matrimonium; et quale peccatum sit non parere.

R. I. Ecclesia ex justa causa prohibere potest, ne contrahatur matrimonium, quando e. g. esset prudens suspicio alicujus impedimenti vel dirimentis vel impedientis, vel timeretur aliquod scandalum, si matrimonium contraheretur etc. *arg. c.* 1. 2. *et* 3. *de matrimonio conctract. cont. interdict. eccles. et cap. fin. de clandest. desponsat.* Porro ex jure infertur non solum ad episcopum, sed ad parochum etiam pertinere matrimonia vetare, quoties adsit justa causa ea prohibendi; quamvis enim cognitio et decisio causarum matrimonialium ad episcopos, seu judices ecclesiasticos pertineat, nihilominus in praefato casu non agit ut judex, sed suspendit ex justa causa matrimonium, quoadusque episcopus de causa judicet suspensionis. Sanch. *l.* 7. *d.* 6. *n.* 6. Barbos. *in cap.* 1. *de matr. contract. cont. interd. eccl. n.* 2. * Vide dicta superius in reg. pract. Immo si parochus negligens fuerit in matrimonio interdicendo, poenam suspensionis ab officio per triennium incurrit: *c. Cum inhibitio de clandest. desponsat.* Reiff. *in* 4. *decret. tit.* 16. *n.* 4. *

R. II. Omnino certum est matrimonium contractum contra prohibitionem ecclesiae ex hoc praecise non esse irritum; cum simplex prohibitio non irritet actum de sua natura validum: *c. Ad apostolicam* 16. *de regular.* Tunc solum esset irritum, quando prohiberetur a papa sub decreto irritante; ad ipsum enim spectat impedimenta dirimentia decernere: Pont. *l.* 6. *c.* 7. *a n.* 5. Palaus *de sponsal. d.* 4. *p.* 2. §. 1. *n.* 2. * Neque enim irritaretur, etiamsi interdictum appositum esset a pontifice, sed non sub eadem clausula irritante; quia sola prohibitio sine decreto irritante inducit solum impedimentum impediens, ut sentit Benedictus XIV. *de syn.*

dioeces. l. 12. *c.* 5. §. 3. Gonzal. *in c. De muliere de matrim. contract, contr. interdict. eccles.* Leur. *eod. tit. q.* 258. et longe diversi sunt prohibere et irritare, licet aliter opinetur Zypaeus *in cons. canon. ad eumdem tit. consult.* 1. ubi pro se citat Sanch. *de matrimon. l.* 7. *d.* 1. *n.* 9. qui tamen nullum ibi de hoc verbum, et contrarium docet *d.* 2. Et hac admissa doctrina conciliantur textus *in c. Tua fraternitas de spons. duor. c. Ad dissolvendum de desponsat. impub.* ubi matrimonium declaratur irritum; quia adjecta erat clausula irritans, et *c. Ex literis de matrim. contract. contr. interdict. eccl.* ubi validum pronunciatur ab Alexandro III. matrimonium *. Quamvis autem irritum non sit matrimonium contractum contra prohibitionem ecclesiae, nihilominus ita contrahentes solent graviter peccare; quia ecclesia non sine gravi causa interdicit matrimonii celebrationem. Hinc ecclesia vult ita contrahentes graviter esse puniendos, etiam illos ad tempus separando, ut constat ex *c.* 1. *et.* 2. *de matr. contract. cont. interd. eccles.* et ex Barbos. *ibid.* Solum posset esse peccatum veniale non parere, quando prohibitum fuisset matrimonium ex levi causa; seu constaret non subsistere causam, ex qua fuerit prohibitum. Sanch. *l.* 7. *d.* 17. *n.* 1. Nihilominus et tunc intervenire posset gravis culpa, ratione nempe scandali, dum alii viderent contrahi matrimonium contra ecclesiae prohibitionem.

Q. III. Quid intelligatur pro tempore feriato, quo nupiae sunt prohibitae; et quid brohibitum intelligatur.

R. I. Quidquid sit de jure antiquo, modo tempus, quo solemnitates nuptiarum prohibentur, est ad adventu Domini usque ad diem epiphaniae, et a feria quarta cinerum usque ad octavam paschae inclusive. Tridentinum *sess.* 24. *de reform. matr. c.* 10.

R. II. Cum Tridentinum *l. c.* intellexerit solum renovare *antiquas solemnium nuptiarum prohibitiones*, dicendum est non voluisse eo tempore prohibere matrimonii celebrationem, cum ex pluribus capitibus, sicut et ad removendum periculum incontinentiae saepe possit esse necessarium; sed solummodo solemnitates nuptiarum, nempe nuptias cum conviviis, choreis, cantibus, aliisque publicis laetitiae signis. Ratio est, quia haec solummodo jure antiquo prohibebantur ut const. ex Glos. communiter recepta *in c. Cappell.* 4. *de feriis,* ubi etiam canonistae; et videri possunt Sanch. *l.* 7. *d.* 7. *n.* 12. * Fagnanus *in d. c. Cappellanus n.* 6. * Hinc rituale Romanum *tit. de sacram. matrimonii*, postquam dixit praefato tempore non posse nuptias cum solemnitate celebrari, subdit: *matrimo-*

nium autem omni tempore celebrari potest. Quod si apud aliquam ecclesiam invaluit consuetudo, ut nec matrimonium tali tempore sine ordinarii licentia celebretur, utique talis consuetudo observanda est, * ut de pluribus Germaniae dioecesibus testatur Reiff. *l. c. n.* 13. de Bavariae Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *p.* 4. *c.* 15. *n.* 1. de Belgii Van-Esp. *jur. eccl. p.* 2. *tit.* 13. *c.* 2. *n.* 18. de Bonon. Benedictus XIV. *instit. eccl.* 80. *n.* 15. et servatur etiam in hac nostra Lucensi, ut mihi asseruere periti viri quos consului *.

Q. IV. Quid importet impedimentum sponsalium et voti.

R. I Cum *q.* 1. *c.* 1. dixerim sponsalia gravem inducere obligationem ea adimplendi, hinc est, quod qui contraxit sponsalia cum una, impeditur ab altera ducenda; violaret enim obligationem ratione sponsalium contractam. Cum autem, dissolutis ex justa causa sponsalibus, non amplius quis impediatur ab altera ducenda, hinc est tunc hujusmodi cessare impedimentum.

R. II. Votum impediens sponsalia est simplex votum castitatis: votum non nubendi, suscipiendi ordines sacros, vel ingrediendi religionem: *c. unic. de vot. in* 6. *c. Veniens*, *c. Rursus qui cleric. vel voven.* Ratio est, quia matrimonium impedit illorum observantiam, adeoque utpote pugnantia cum matrimonio illud impediunt. Quod si talia vota fuerunt conditionata, seu ad tempus, expectandum est ad contrahendum matrimonium, usquedum cesset obligare.

* Inter solemnitates fieri prohibitas, cum celebratur matrimonium tempore feriato, comprehenditur praecipue solemnis nuptiarum benedictio, prout eruitur ex rituali Romano *de sacram. matrim.* et tradunt Sanch. *l.* 7. *d.* 7. *n.* 3. Pont. *l.* 6. *c.* 8. *n.* 10. Haec autem benedictio consistit in missa *pro sponso et sponsa*, quae inter votivas in missali Romano habetur, et in orationibus, quae recitantur post *Pater noster* et *Ite missa est*, ut docent Biss. *hierurg. t.* 1. *v. Benedictio n.* 72. §. 8. Merat. in Gavant. *t.* 1. *p.* 1. *tit.* 4. *n.* 10. et rituale Roman. *l. c.* Haec igitur benedictio una cum dicta missa est omittenda tempore feriato. Neque ex hac omissione fit peccare contrahentes, si intra idem tempus matrimonium consument. Celebriores canonistae apud Fagn. *l. c. n.* 11. hoc astruere conantur, et ad hoc evincendum varias afferunt sacrae Concilii congregationis resolutiones, quae suae assertioni favere videntur, et concilium Tridentinum *sess.* 24. *c.* 1. *de reform. matrim.* ubi habetur non consummandum ante sacerdotis benedictionem. Verum his non obstantibus nullum peccatum adesse in tali consummatione te-

nent praestantissimi theologi et canonistae. Videantur Bellarm. *de sacram. matrim. l.* 1. *c.* 31. Sanchez, *l. c. n.* 28. pontius *n.* 9. Palaus *d.* 4. *p.* 2. §. 1. *n.* 4. *in fin.* Leo *in thesaur. for. eccl. p.* 2. *c.* 24. *n.* 57. Monacell. *formul. legal. tit.* 8. *n.* 2. Van-Esp. *jur. eccl. p.* 2. *tit.* 13. *c.* 2. *n.* 16. et fusius Pignatell. *t.* 6. *consult.* 47. *per tot.* Neque obstant citatae canonistarum auctoritates; illi enim juxta antiquorum canonum rigorem disserebant, ut notat Van-Esp *l. c.* neque s. Congregationis declarationes; istae enim non ita puntuales sunt, ut fertur; concilium Tridentinum praeceptum non imponit, sed consilium praebet. Videatur Benedictus XIV. *instit. eccl.* 80. *n.* 20. Palaus *d.* 2. *p.* 13. §. 5. *n.* 8. *

CAPUT III.

De denunciationibus ad matrimonium praemittendis; et de obligatione revelandi impedimenta

Q. I. An praemittendae sint denunciationes matrimonio; et quo tempore et loco faciendae sint.

R. I. Denunciationes seu publicae notificationes de matrimonio inter duos contrahendo, non sunt necessariae ad valorem matrimonii; nunquam etenim ab ecclesia irritum fuit declaratum matrimonium celebratum sine talibus denunciationibus, quamvis prohibuerit, ne sine ipsis celebretur. Guttier. *de matr. cap.* 56. *num.* 2. Pontius *lib.* 5. *c.* 30. *num.* 2. Sanch. *l.* 3. *d.* 5. *n.* 3. Remanet ergo hujusmodi denunciationes faciendas esse, quia ita praecipit ecclesia, ut constat ex Trident. *sess.* 24. *de reform. matrim. c.* 1. ubi renovat quod olim jusserat concilium Lateranense sub Innoc. III. Cum autem motivum praecipiendi has denunciationes fuerit gravissimum, impediendi nempe, ne matrimonia celebrarentur cum impedimentis impedientibus aut dirimentibus, ex quo gravia mala consurgere possent, hinc est hujusmodi praeceptum de praemittendis denunciationibus sub gravi obligare. Navarr. *in man. c.* 16. *n.* 36. Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *tom.* 2. *c.* 4. *num.* 9. Quod si moraliter certum esset impedimentum non adesse, volunt plures judicandam esse materiam levem omissionem unius, aut alterius denunciationis; cum tunc graviter non fiat contra finem a lege intentum.

Caeterum etiam ex poenis adjunctis ommittentibus denunciationes dignoscitur legem de denunciationibus faciendis obligare sub gravi. Ex omissis igitur denunciationibus fit reputari illegitimam prolem procreatam, quamvis contrahentes ignoraverint impedimentum dirimens: *cap. Fin.* §.

Si quis de cland. desp. legitima autem habita fuisset, si denunciationes praemisissent, dum ex ignorantia cum tali impedimento contraxissent: *cap. Ex tenore qui fil. sint legit.* Dein ex Trident. *sess.* 24. *cap.* 5. adimitur spes ita contrahentibus de impetranda dispensatione super tali impedimento; et vult puniendos qui etiam sine impedimento non praemissis denunciationibus ineunt matrimonium. Denique *cap.* 1. vult graviter puniri sacerdotes, qui hujusmodi matrimonia non prohibuerint, aut illis praesumpserint interesse.

R. II. Faciendae sunt denunciationes inter missarum solemnia *tribus continuis diebus festivis*, ut habet Tridentinum *loc. cit.* Dicuntur faciendae tribus continuis diebus festivis, quia non debet intermediare dies festiva, in qua non fiant denunciationes et id, ne eadem differantur, et donec secunda et tertia fiant, populus primae obliviscatur. Barbos. *alleg.* 32. Reginald. *l.* 31. *n.* 215. Verum tamen est non peccaturum graviter parochum, qui die festa succedente omitteret denunciationes; nam levis esset materia, quoties ita non differret, ut populus facile priorum posset oblivisci. Barb. *cit.* Guttier. *de matr. c.* 56. *n.* 4. Item dies festivi, in quibus faciendae sunt denunciationes, non debent sibi immediate succedere, sed debet inter eos saltem unus, aut alter dies mediare, ut ita adsit tempus detegendi, vel opponendi impedimenta, si quae sint. Ita fert praxis, quamvis non desit qui velint fieri posse tribus diebus festivis, inter quos nulla dies mediet; cum non aliud exposcere videatur Tridentinum. Salmant. *tract.* 9. *cap.* 8. *p.* 6. *n.* 75.

Quamvis autem dicantur a Tridentino denunciationes faciendae die festivo, et inter missarum solemnia nihilominus fieri possunt etiam die non festiva, et extra missarum solemnia, si aliqua ex causa adsit magnus populi concursus, ut contingit in concionibus, processionibus et litaniis; nam tunc aeque adimpletur finis intentus a Tridentino, ut nempe ratione concursus populi facilius detegatur impedimentum, si quod subest. Barbos. *alleg.* 32. *a num.* 15. Sanch. *l.* 3. *d.* 6. *n.* 9. * Laym. *l. c. n.* 9. Leur. *in* 4. *decret. tit.* 3. *q.* 155. *n.* 4. Reiff. *ibid. n.* 7. Van-Esp. *jur. eccl. p.* 2. *tit.* 12. *cap.* 3. *n.* 10. * Et de facto qui satisfacit fini et intentioni legis, ipsi legi satisfacit: *arg. can. Humanae aures* 22. *q.* 5. *et l. Scire* 16. *ff. de leg.*

R. III. Cum concilium Tridentinum velit denunciationes faciendas a *proprio contrahentium parocho*, et parochus contrahentium vere ille sit, in quo habent domicilium, ut magis probabo agendo de matrimonio clandestino, hinc videtur

sufficere, si denunciationes ab utrisque his parochis fiant. Pontius *l.* 5. *cap.* 30. *n.* 5. aliique. Nihilominus si diutius versati sint in altera parochia, quo ratione absentiae non facile pervenire posset rumor de matrimonio ab ipsis contrahendo, tunc judicarem et in illa parochia faciendas esse denunciationes. Ratio est, quia finis legis praecipientis denunciationes est detegere impedimenta, et ea non detegentur, si et denunciationes non fiant in parochia, in qua contrahentes diu versati sunt; et impedimenta contrahere potuerunt, dum ut dixi ratione absentiae, vel etiam accelerationis matrimonii, eo pervenire non potuerit rumor de matrimonio contrahendo. Guttier. *matrim. cap.* 76. *n.* 6. Barbos. *de offic. episc. alleg.* 32. *n.* 11. Dixi autem supra denunciationes ab utroque parocho faciendas esse; nam ita innuunt verba Tridentini, et probatur etiam ex recepta consuetudine optima legum interprete, ex rituali Romano sub titulo de sacramento matrimonii, et demum ex declaratione s. Congregationis apud Sanch. *l.* 3. *disp.* 4. *n.* 4.

Q. II. Quid observare debet parochus in ordine ad matrimonium contrahendum cum persona alterius dioecesis.

R. Parochi non debent facere denunciationes de hujusmodi matrimoniis, nisi postquam persona extera statum liberum coram ordinario probaverit, et de hoc fidem authenticam reportaverit. Ab hac autem probatione facienda nec eximuntur illi, qui sunt ex dioecesibus circumvicinis, quamvis etiam ob vicinitatem noti sint rectoribus, in quorum parochia contrahere volunt. Solummodo istae probationes non sunt reservandae in articulo mortis, quamvis, si infirmus convaluerit, tunc fieri debeant. Addendum quod quamvis persona extera per decem annos et ultra acquisierit domicilium in loco, ubi vult contrahere matrimonium, adhuc exhibere debet attestationem proprii Ordinarii: ac idem requiritur, quamvis uxor, quam primo duxerat, mortua sit in loco, ubi iterum contrahere vult matrimonium, et quamvis ab eodem loco post mortem uxoris non discesserit. Haec omnia constant ex responsionibus s. Congregationis, quas legere est apud Genet ad calcem tractatus de sacramento matrimonii *pag.* mihi 335. *editionis Venetae*. Multo etiam majorem diligentiam servare debet parochus in admittendo ad matrimonium vagos, quia difficilius est de eorum statu libero certiorari; sed de hoc dum agam de impedimento clandestinatis. * Pro hac nostra Lucensi dioecesi videatur ultima synodus *p.* 2. *cap.* 10. *

Q. III. Quibus competat dispensare in denunciationibus?

R. I. Facultas in denunciationibus dispensandi competit ordinario, ut constat ex Trident. *sess.* 24. *de reform. matrim. cap.* 1. Porro nomine ordinarii veniunt omnes praelati ecclesiae jurisdictionem quasi episcopalem obtinentes in aliquo territorio, ita ut nulli dioecesano sint subjecti. Barb. *de offic. episc. alleg.* 32. *n.* 30. * Sanch. *lib.* 3. *disp.* 7. *n.* 4. Navar. *lib. consil. de clandest. despons. consil.* 2. et late probat Reiff. *in* 1. *decret. tit.* 31. *n.* 1. Gonzal. *in cap. Cum inhibitio de clandest. desponsat. n.* 7. et alter Gonzal. *ad reg.* 8. *cancell. gloss.* 5. §. 8. *n.* 28. et communius plerique; licet Fagnan. *in d. cap. n.* 7. velit nomine ordinarii ab eodem concilio intelligi solum episcopum, non autem ceteros praelatos inferiores, et hoc a s. congregatione decisum, probante Gregorio XIII. testetur *. Nomine ordinarii intelligitur etiam vicarius generalis, utpote habens eamdem jurisdictionem cum episcopo *arg. c. Romana* §. 1. *de appellat. in* 6. junct. Gloss. *ibid. v. generaliter*, et probant canonistae sub titulo de offic. vicarii. Neque refert in generali commissione vicariatus non venire potestatem dispensandi, ut docet Gloss. *in can. Qua de causa* 2. *quaest.* 5. * Reiff. *in* 4. *decr. tit.* 3. *n.* 35. Castr. *d.* 2. *p.* 13. §. 4. *num.* 2. Ricc. *in prax. decis.* 259. contra Enriq. *lib.* 11. *de matr. c.* 6. Menoch. *t.* 1. *consil.* 69. *n.* 55. requirentes in vicario speciale mandatum, * et cum aliis Sanchez *l.* 2. *d.* 40. *n.* 12. etenim cum ex antiqua consuetudine ante Tridentinum, atque ex eadem postea continuata vicarii generales in denunciationibus dispensaverint, saltem ex hoc capite potuerunt dispensare, quia consuetudo dat jurisdictionem: *c. Duo simul de offic. ordinar. et c. Cum contingat de for. compet.* Gutt. *de matr. c.* 56. *n.* 11. Sperell. *decis.* 97. Hoc idem cum aliis docet Barbos. *de offic. episc. allegat.* 32. addens posse ordinarium quoad hoc dispensare cum sponso alterius dioecesis, et e contra; sicut enim potest cum sibi subdita illum conjungere, ita et cum eo dispensare. Accedit consuetudo.

R. II. Cum parochus nullo pacto veniat sub nomine ordinarii, non pertinet ad ipsum in denunciationibus dispensare, ut contra alios docent Guttier. *de matrim. c.* 56. *n.* 12. *et l.* 1. *can. qq. c.* 16. *n.* 6. Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *p.* 2. *c.* 4. *n.* 11. Nihilominus ex dictis *tr.* 3. de epikeja et de legum interpretatione, bene judicare potest non obligare legem de faciendis denunciationibus, quoties urgeat necessitas eas omittendi, et adire non possit ordinarium pro dispensatione. Ista autem necessitas datur, quoties ordinarius, si

adiri posset, teneretur dispensare in denunciationibus, de quare statim. Laym. *cit.* Sanch. *lib.* 3. *d.* 10. *a n.* 15. Gobat *tr.* 10. *a n.* 493. Pont. *l.* 5. *c.* 32. *n.* 32. * Aliter vero dicendum est in casibus, in quibus ordinarius ob justam ac rationabilem causam potest, sed non tenetur dispensare; in iis enim non potest parochus denunciationes omittendo matrimonio assistere. Sanchez. *n.* 30. Gobat *l. c.* *

Q. IV. An ordinarius teneatur in denunciationibus dispensare; et quae sint causae eas dispensandi.

R. I. Cum officium sit maxime praelati ecclesiastici non solum providere bono communi, sed etiam particulari cujuscumque subditorum, hinc est debere in denunciationibus dispensare non solum, quando ita exposceret bonum commune, sed etiam si ita exigat notabile bonum privati, sive etiam necessitas ab eo avertendi grave damnum in bonis animae, famae, corporis, aut fortunae. Pontius *l.* 5. *c.* 31. Guttier. *de matr. c.* 57. *n.* 4. Palaus *de spons. d.* 2. *p.* 13. §. 5. *n.* 1. Verum tamen est, quod prius investigare debet; an vere adsit justa causa dispensandi, ne temere dispenset. Hanc tamen cognitionem requirere potest extrajudicialiter; nam Tridentinum *sess.* 24. *de reformat. matr. c.* 1. totum remittit prudentiae ac judicio ordinarii; ubi autem aliquid relinquitur judicio ac arbitrio alterius, non relinquitur cognitio judicialis: *cap. Statutum de rescript. in* 6. junct. Gloss. *v. Relinquatur arg. cap.* 2. *de jur. et cap. fin. de vot.* junct. gloss. *v. Conscientiae*, Sanch. *l.* 3. *d.* 8. *n.* 4. Eodem modo antea inquirere debet, an forte subsit aliquod impedimentum. Sanch. *d.* 9. *n.* 20. * *arg. c. Cum inhibitio de clandestin. despons.* ideoque potest ac debet in eo casu, si id exigant circumstantiae, ab uno, vel utroque sponso juramentum exigere, praesertim si non satis constet de stato libero. Reiff. *l. c. n.* 32. *

R. II. Causae, in quibus ordinarii tenentur dispensare in denunciationibus, ad sequentes reducuntur. Prima est, dum adest probabilis timor, aut suspicio, ne si denunciationes fiant, matrimonium injuste et malitiose impediatur. Secunda, si adsit probabilis suspicio, ne aliquis ex contrahentibus voluntatem mutet, dum alias non parum intersit matrimonium contrahi. Tertia, si necesse sit dispensare in denunciationibus ad contrahentium infamiam vitandam; ut si velint contrahere matrimonium concubinarii communiter reputati conjuges, aut si matrimonium nulliter contractum sit in facie ecclesiae ab occultum impedimentum affinitatis. Quarta si immineat tempus adventus et quadragesimae; et

aliunde differri non possint nuptiae sine gravi praejudicio, vel periculo incontinentiae. Quinta, si adsit periculum scandali, vel gravis damni in bonis animae, famae, corporis, et fortunae. Sexta, quaevis notabilis contrahentium commoditas, sive spiritualis, sive corporalis. Septima, quaecumque alia causa, quae juxta prudens judicium urgens videatur: Sanch. *lib.* 3. *d.* 8. Barbos. *de offic. episc. alleg.* 32.

Aliquae etiam assignantur causae, ex quibus ordinarius potest dispensare, sed non tenetur; quia non graviter urgent. Et de facto, si semper teneretur dispensare, ut aliqui volunt, quoties aliqua adsit causa dispensandi, dispensatio nunquam dici posset gratia et misericordia, quo nomine appellantur *can. Didici* 1. *q.* 7. *cap. Pastoralis de cleric. excom. minist. et cap. Licet canon. de elect. in* 6. Guttier. *l.* 1. *can. qq. c.* 20. *n.* 33. Pontius *l.* 5. *c.* 31. *n.* 6. Pal. *de sponsal. d.* 2. *p.* 13. §. 5. *n.* 1. Hujusmodi causae sunt, si dispensandum sit cum magnatibus, si cum sponsis valde senibus, aut valde disparibus ratione aetatis, aut qualitatis, unde contrahere optent sine denunciationibus ad ruborem vitandum, si moraliter certum sit nullum adesse impedimentum; quamvis etenim non cesset lex, eo quod cesset ejus finis pro aliquo casu particulari, nihilominus talis cessatio praebet sufficientem dispensandi causam.

Q. V. Quid agere debeat parochus, si ordinarius deneget dispensationem in casibus, in quibus concedere tenetur.

R. Ordinarie loquendo, abstinere debet ab assistendo tali matrimonio; nam Tridentinum *sess.* 24. *de reform. matrim.* relinquit judicio ordinarii decernere, an vere adsit causa dispensandi, quamvis non intelligi debeat reliquisse ejus arbitrio dispensare nec ne, quoties valde urgeat causa, quae dispensationem exposcat. Palaus *de sponsal. d.* 2. *p.* 13. §. 5. n. 4. Quod si periculum esset in mora, ut si ageretur de assistendo matrimonio moribundi ob consulendum famae puellae impraegnatae, vel ad legitimandos filios, sicuti tunc posset ex se assistere matrimonio, quando non posset adiri ordinarius; quia judicare omnino deberet in talibus circumstantiis non obligare legem de faciendis denunciationibus, idem judicium potest facere, etsi ordinarius, quem adivit; denegaverit dispensationem denunciationum. Idem dicendum in quocumque alio, casu, dum evidentissima esset causa obligans ad concedendam dispensationem, et ex dilatione prudenter gravia mala timeretur. Pal. *cit. n.* 4. Nav. *in summ. c.* 22. *n.* 70. aliique supra citati *q.* 4. *resp.* 2.

Q. VI. Quando iterum faciendae sint denunciationes.

R. Si post factas denunciationes intra quatuor menses matrimonium non contrahatur, omnes asserunt de novo faciendas esse denunciationes; quia tali tempore novum potuit impedimentum intervenire. Barbos. *de offic. episc. alleg.* 32. *n.* 55. Bonac. *de matrim. q.* 4. *p.* 2. *n.* 1. Verum puto a parocho attendendum quod praescribit rituale Romanum, nempe repetendas denunciationes, si non contrahatur matrimonium intra duos mense post factas denunciationes; * quod et praecipit ultima nostra synodus *p.* 2. *cap.* 10. *num.* 3. *

Q. VII. Qualiter obligent denunciationes ad impedimenta manifestanda; et quomodo se gerere debeat parochus, cui aliquod impedimentum manifestatur.

R. Cum ecclesia mediantibus denunciationibus juste praecipiat impedimentorum manifestationem, unusquisque sub gravi ea tenetur manifestare, ad impedienda nempe ea gravia inconvenientia, quae oriuntur ex matrimonio contracto cum impedimento dirimente; itemque ad consulendum reverentiae sacramenti, si contraheretur cum impedimento impediente. Hinc ad haec inconvenientia vitanda puto impedimenta etiam cum aliquali incommodo esse detegenda, licet non cum gravi incommodo et praejudicio; nam charitas ordinarie loquendo, non obligat ad avertendum alterius damnum cum gravi proprio praejudicio. Guttier. *de matrim. cap.* 49. *n.* 4. Pontius *lib.* 5. *cap.* 34. *num.* 2. Palaus *de sponsal. d.* 2. §. 6. *num.* 5.

Caeterum nullus se debet eximere a detegendis impedimentis, eo quod illa noverit sub secreto naturali etiam juramento firmato; nam juxta doctrinam s. Thomae 2. 2. *q.* 70. *art.* 1. *ad* 2. quem omnes sequuntur, secretum non obligat cum praejudicio tertii: immo, ut suo loco dictum est, revelaudum venit, quoties ex observantia secreti damnum publicum, seu praejudicium tertii oriatur. Item nullus excusatur a denunciandis impedimentis, eo quod solus ea noverit; quia unus testis sufficit ad impediendum, ne contrahatur matrimonium *cap. Praeterea* 12. *de sponsal. et matrim. et cap. Insuper eo* 22. *de testib. et attest.* Verum tamen est unum testem debere esse juratum; nam nulli nisi jurato creditur, dum agitur de praejudicio tertii. Sanch. *disp.* 71. *n.* 10. Palaus *de sponsal. disq.* 1. *p.* 32. *n.* 4. Guttier. *de matrim. cap.* 36. *n.* 8. Item deponere debet de certa scientia, alias esset tantum testis de auditu, qui non probat, nisi deponat se audivisse saltem a duobus suis majori-

bus, ac distinguat gradus affinitatis et consanguinitatis, juxta *cap. Licet ex quadam de testib.* Guttier *n.* 9. aliique citati.

* Non desunt plures relati a Sanch. *lib.* 1. *disp.* 71. *n.* 10. qui docent non posse dissolvi sponsalia, et matrimonium impediri juramento firmatum unico teste impedimentum attestante, nisi praecedat fama de impedimento, ducti auctoritate *cap. Cum in tua de sponsalibus*, ubi Innocentius III. praeter testem requirit famam. Verum Palaus Guttier. Sanchez *loc. cit.* cum communiori, et probabiliori aliorum sententiam dicunt nihil referre; an juramentum interfuerit, nec ne; nam supradicta jura absolute ac indistincte ad impedimentum probandum unius testis dictum sufficere decernunt, et *cap. Cum in tua de testib.* intelligendum est de eo qui impedimentum solum denuntiavit, non deposuit, ut advertunt supradicti doctores *loc. cit.* Neque etiam obstat *cap. Praeterea* 12. *de sponsalib.* ubi pariter Alexander III. decrevit sponsalia solvi testimonionio unius impedimentum asserentis, nisi sint jurata; nam ibi loquitur Pontifex de teste, qui non erat omni exceptione major, ut explicat Guttier. *de juram. cap.* 36. vel potest dici in eo casu, cum sponsalia sint jurata, si per unius testis depositionem impediatur matrimonium, ecclesiam certam esse de perjurio, incertam de impedimento et sic eligere quod tutius erat, ut docet Gloss. quam sequuntur Abbas et alii apud Gonz. *in d. cap.*

R. II. parochus, cui defertur aliquod impedimentum, debet impedire matrimonium, et illi non assistere; sed interim deferre debet talem notitiam ordinario, ad ipsum etenim solum spectat de matrimonii impedimentis cognoscere: *cap.* 1. *de consang.* Eodem modo se gerere debet, si ipse extra confessionem aliquod occultum noscat impedimentum. Eo quod autem ad ordinarium spectet judicare quoad impedimenta, hinc puto, communiter loquendo, procedere non debere ad celebrationem matrimonii, quamvis de jure denunciatio impedimenti non esset attendenda: ut quando denunciator esset vilis persona, cujus testimnnium non admittitur, nisi factum sit ita clandestinum, ut solum per talem personam possit probari: *cap. cum dilectus de elect. et cap. Praeterea de testib.* junct. gloss. Sanch. *l.* 3. *d.* 71. *n.* 12 Palaus *de sponsal. d.* 1: *p.* 32. *n.* 4. Idem dicatur, si denunciator audiverit impedimentum maxime a persona non fide digna, vel non recordetur, a quo audiverit. In hoc casu denunciator nihil probat: immo denunciare non debet, quando impedimentum est infamatorium. Sanch. *n.* 7. Ni-

hilominus, ut dixi, etiam in his et similibus casibus parochus procedere non debet ad celebrationem matrimonii; nam spectat ad ordinarium judicare, an denunciator sit persona vilis, an persona a qua audivit fuerit fide digna, nec ne etc. Caeterum qui habuit notitiam a fide dignis, debet denunciare; nam ex tali denunciatione procedere potest ordinarius ad inquirendum de impedimento. Salmant. *tr.* 9. *cap.* 8. *p.* 8. *n.* 100.

Regulae in praxi observandae

I. Antequam parochus procedat ad denunciationes faciendas, aequum esset multoties explorare, an uterque sponsus vere libere in matrimonium de futuro contrahendum consenserit, et id maxime si aliqua suscipio sit aliquam coationem fuisse sponsae a parentibus, vel aliis irrogatam. Item investigare a sponsis non raro bene esset, an aliquod impedimentum habeant, et praecipue si aliquo voto castitatis, vel religionis se obstrinxerit. Admonere praeterea debet filios familias, ne rem tanti momenti faciant insciis et multo magis invitis parentibus. Demum hortandi sunt, ut tali tempore singulari animi pietate, ac frequentiori oratione ad Deum confugiant. Ita s. Carolus *in* 6. *concil. mediol. sub tit. quae ad matrimon. pertinent.* Idem s. Carolus *Act. p.* 4. *instit. matr. tit. de paroch. diligent. in denunciat. etc.* monet, ut absolutis denunciationibus matrimonium per duos aut tres dies differatur, et interim sponsi *frequentius orationi vacent, missamque de Spiritu Sancto cum oratione de B. Virgine, aut alia, ut est in missa pro faciendo matrimonio pro se celebrari devote curent.* Meminerit etiam parochus non solum ex monitis s. Caroli, aliorumque ecclesiae praesulum, sed et ex ipso rituali Romano curar edebere, ne sponsi mysteria fidei ignorent; necesse est enim, sicut ibidem dicitur, ut uterque sciat rudimenta fidei, *cum ea deinde filios suos docere debeant.* * Circa fidei rudimenta a desponsandis non ignoranda vide dicta superius in *reg. pract c.* 1.*

II. Advertendum est scientem impedimentum vel dirimens, vel impediens matrimonium, si periculum non sit in mora et non timeat grave damnum non debere illud parocho, vel ordinario denunciare nisi prius secreto juxta leges fraternae correctionis ipsos contrahentes monuerit; et id maxime habet locum, dum impedimentum esset infamatorium. Nec refert correctionem semel factam fuisse sine fructu, quoties ex repetita monitione, vel deferendo deinde rem secreto aliquibus probis consanguineis, fructum posset sperare. Eo-

dem modo se gerere debet parochus, cui denunciatur aliquod impedimentum, antequam illud deferat ad ordinarium.

III. Si aliquis sciat adesse aliquod impedimentum inter volentes contrahere matrimonium, simulque obtinuisse pro foro conscientiae dispensationem, non tenetur illud denunciare, quoties sit occultum; nam tunc ex obtenta dispensatione satis removetur occultum impedimentum. At deberet denunciare, quoties impedimentum esset publicum; tunc etenim nihil suffragatur dispensatio obtenta pro solo foro conscientiae.

* Quod superius dubitanter asserere videtur auctor noster faciendas nempe esse denunciationes in aliis parochiis ultra illam actualis domicilii, quando in eis versati diu sint sponsi, pro Lucensi dioecesi clare habetur in ultima synodo *p.* 2. *cap.* 10. *n.* 1. ubi expresse praecipitur: *quod si variis temporum intervallis in pluribus paroecciis habitaverint, denunciationes fiant non modo in paroecciis, ubi tum temporis habitant, sed etiam in illa; quam diutius incoluerunt.* *

* Advertant parochi dispensationem a denunciationibus per ordinarium concedendam ita ad matrimonium necessariam esse, ut si quis parochus absque ea alicui matrimonio assistere praesumeret, suspensionis poena ab officio triennio duraturae plecti jubetur: ita decrevit Innocentius III. in concilio Lateranen. in cit. cap. *Cum inhibitio de clandest. desponsat.* quam poenam, quia tempus est a jure determinatum, non posse intra triennium episcopum relaxare tradunt Sanch. *lib.* 3. *disp.* 52. *n.* 2. Guttier. *cap.* 75. *n.* 22. Pont. *lib.* 5. *c.* 37. *n.* 11. Leur. *l. c. q.* 166. *n.* 6. Castrop. *p.* 13. §. 14. *n.* 14. quamque pro Lucensi dioecesi renovat ultima synodus *l. c. n.* 3. In testes autem hujusmodi matrimoniis assistentes, quamvis nulla poena inflicta reperiatur, neque in Lateranensi, neque in Tridentino conciliis, non desunt plurimae synodi dioecesanae, quae eos excommunicatione latae sententiae afficiunt, quodque facere tuto potuisse docet Benedictus XIV. *de sinod. dioeces. lib.* 12. *c.* 6. *num.* 2. *

* Solliciti legum ecclesiasticorum parochi partes erunt fideles sibi subditos hortari, ne facile et sine gravi ac rationabili causa denunciationum legem tam provide constitutam parvipendant, exponendo rationes, quibus permota ecclesia tam serio illas praeceperit, quam periculosum in ipsa sacramenti susceptione ecclesiae leges infringere, neque dispensationem ex minus legittima causa extortam in totum semper excusare. Ita monet parochos Van-Espen *l. c. n.*

27. *in fin.* Quod si aliter faciendum gravis aliqua ac rationabilis causa suadeat, tunc bene perpendant, et servent constitutionem Benedicti XIV. *Satis vobis bullar. t.* 1. *p.* 89. in qua Pontifex, postquam monitos voluerit episcopos, ne passim et nonnisi valde urgentiori aliqua de causa ad dispensandum procedant, et diligentissimam inquisitionem adhibeant cujus qualitatis, gradus, et conditionis sint, qui dispensationem hujusmodi exposcunt, an scilicet sui, vel alieni juris, an filiifamilias, quorum nuptiae parentibus juste dissentientibus sint invisae, jussit quemcumque sacerdotem, sive parochum, sive alium ab Episcopo deputatum talis matrimonii ministrum exhibere debere Episcopo scriptum documentum celebrati matrimonii cum nota loci, temporis et testium. Episcopus vero attestationem hanc curabit transcribi in libro sigillis munito, et in episcopali cancellaria caute custodiendo. *

* Hic liceat adnotare decretum ultimae synodi Lucensis *p.* 2. *cap.* 10. *n.* 8. quo praecipitur parochis, ne inconsulto archiepiscopo, vel ejus generali vicario assistant matrimonio filiorum familias, qui illud insciis, vel invitis parentibus celebrare volunt. *

* Non parum negotii facesset parocho scientia impedimenti ex confessione habita; si enim assistentiam hujusmodi matrimonio neget, facillime in praxi sacramentalis sigilli fractio dabitur, quam vitandam omnino tradunt etiam plures doctores apud Sanch. *lib.* 3. *disp.* 16. *a n.* 8. qui coeteroquin negandam a parocho in hujusmodi casu sustinent; si autem silentium rem tegat, multis peccatis se obstringent sponsi. Verum in hoc rerum statu, relictis aliis dicendi modis, qui habentur apud eundem Sanchez *loc. cit.* non posse a matrimonio repellere, etiamsi occulte de assistentia requiratur; quia, ut dictum est, nullo modo adhibenda est scientia ex confessione habita ad regimen externum, ne confessio odiosa reddatur, et retrahantur homines ab ipsa, et contrariae sententiae usus speculative tantum licitus esse potest, et practice tantis periculis obnoxius *ut vix fas sit ea uti*. Neque peccata ex eo matrimonio oritura impedire tenetur parochus medio tam difficili et altioris ordinis. Sanch. *lib.* 3. *disp.* 16. *n.* 7. *

QUAESTIO IV.

DE IMPEDIMENTIS DIRIMENTIBUS IN PARTICULARI

CAPUT I.

De impedimentis dirimentibus in generali; et de impedimentis erroris, et conditionis in particulari.

Q. I. Quot sint impedimenta dirimentia matrimonium.

R. Hujusmodi impedimenta sequentibus versiculis continentur.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen.
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas.
Affinis, raptor, si clandestinus, et impos.
Haec facienda vetant connubia, facta retractant.

Q. II. An error circa personam dirimat matrimonium.

R. Omnino dicendum est errorem circa personam matrimonium dirimere. Ratio est, quia cum matrimonium exposcat indissolubilem societatem cum persona, cum qua contrahitur, contrahentes non habent generalem intentionem contrahendi cum persona praesenti, quaecumque illa sit, sed solum, si sit ea persona particularis, cujus amore e. g. capti sunt, vel quae illis fuit proposita etc. Supposito ergo non esse illam particularem personam, cum qua intendunt contrahere, jam deest consensus in illam, et dum deest consensus in contrahentibus, apparet nullum esse matrimonium. Idem dicatur, etsi aliquis contraheret cum aliqua persona cum errore concomitante, dum nempe de facto non habet e. g. intentionem contrahendi cum muliere praesente; quia habet intentionem contrahendi cum Joanna, qualem esse putat mulierem praesentem, cum tamen revera sit Francisca, quamvis et contraxisset cum Francisca, si agnovisset. Et in hoc igitur casu matrimonium est nullum, quia de facto non adfuit consensus, et solum adfuisset, si personam cognovisset: *cap. Tuas nos de sponsal.* s. Th. *in 4. d.* 30. *quaest.* 1. *art.* 1. *et in suppl. quaest.* 61. *art.* 1. Nec refert errorem, quo quis putavit cum aliqua contrahere, quae tamen revera non erat, fuisse crassissimum; nam talis error fuit sufficiens, ut non daretur consensus in talem personam, adeoque ut non subsisteret matrimonium. Avers. *de matrim. q.* 12. *sect.* 1.

Q· II. An error circa qualitatem dirimat matrimonium.

R. Error circa qualitatem non dirimit matrimonium, si consensus non fuerit alligatus tali qualitati, vel si error qualitatis non transeat in errorem personae. Quamvis igitur *tr.* 14. *q.* 1. *c.* 1. *q.* 5. dixerim errorem circa qualitatem valde gravem posse rescindere contractum, sicut etiam *tr.* 8. *q.* 2. *c.* 2. *q.* 3. votum factum cum tali errore non tenere; nihilominus aliter de matrimonio discurrendum est. Cum igitur matrimonium statum fixum et indissolubilem importet, et cum illius dissolutio non esset sine gravissimis incommodis, et publicis et privatis, hinc est de natura illius non esse ipsius valorem a quacumque qualitate, quae multoties posset non adesse, pendere, ac proinde subsistere matrimonium, etsi contrahentes errent in hac, vel illa qualitate: ut si putassent ducere nobilem, pulchram, virginem etc. et tamen nulla ex his qualitatibus adesset. Nec valet dicere non fuisse contracturos matrimonium, si scivissent non adesse hanc, vel illam qualitatem; nam hoc quidem probat, quod in tali casu non adfuisset necessarius consensus, non vero quod hic et nunc non adfuerit in talem personam, et hic sufficiens est ad matrimonium; cum ipsius objectum primarium sint ipsae personae contrahentes: d. Th. *in* 4. *d.* 30. *q.* 1. *art.* 2. *et in suppl. quaest.* 51. *a.* 2.* Et ita docent Abb. *in cap. Dilectus de iis quae vi metusv. caus. fiunt n.* 13. Sanch. *lib.* 7. *disp.* 18. Laym. *lib.* 5. *tr.* 10. *p.* 4. *cap.* 2. *arg.. can. Quod autem caus.* 29. *q.* 1. ubi habetur: *non omnis error consensum evacuat.* * Secus autem esset, si consensus alligatus fuisset alicui qualitati, puta si quis non intellexisset contrahere cum Titia, nisi esset virgo; tunc enim, deficiente conditione sub qua praestitus esset consensus, et ipse consensus rueret, adeoque matrimonium non subsisteret. Sanch. *l.* 7. *d.* 18. *num.* 21. Avers. *q.* 12. *sect.* 1.

Dixi etiam matrimonium nullum habiturum valorem, quoties error qualitatis transiret in errorem personae; nam tunc, ex dictis, deficeret consensus necessarius ad matrimonium. Tunc autem error qualitatis transit in errorem personae, quando persona non est cognita, nisi ratione talis qualitatis. Demus e. g. Cajam prius cognoscere Sempronium, ac deinde illum credere filium Pauli, certe valide cum ipso contrahit; etsi non sit filius Pauli; nam ipsi notus est independentur a tali qualitate, adeoque bene potest velle contrahere cum persona Sempronii, quamvis erret in praefata qualitate. Si autem Sempronius notus fuerit Cajae ex hac qualitate personali, quia nempe reputabatur a Caja filius

Pauli, et ex hac qualitate mota fuerit ad contrahendum cum illo, tunc error qualitatis redundat in personam; quia dum deest qualitas, deest etiam persona, quam contrahens sibi in mente proposuerat. Et ita in exemplo allato, cum Sempronius non esset notus Cajae nisi sub hac qualitate, quod esset filius Pauli, in ejus mente erat contrahere cum filio Pauli; unde si desit haec qualitas, deest etiam persona, cum qua intendit contrahere. Et hoc verum est, etsi talis qualitas sit tantum uni personae affixa, vel pluribus, ut si Paulus haberet multos filios; semper ac enim persona non est cognita, nisi sub ratione qualitatis, vel ipsi soli, vel aliis etiam convenientis, necesse est errorem redundare in personam, si erretur in qualitate: d. Th. *in suppl. q.* 51. *art.* 2. *ad* 5. Avers. *q.* 12. *sect.* 1.

* Quando error qualitatis redundet in personam, ita ut aliquis censeatur non velle personam, nisi tali qualitate, circa quam errat, praeditam, est frequenter incertum, et dum nihil exterius exprimitur, examinandum est potius juxta prudens judicium, quid quispiam censeatur velle, aut nolle, quam quid velit, aut nolit. Hoc certum est putandum multo facilius sponsalia, aliosque civiles contractus ineuntes dependere velle suum consensum ab aliqua personae aut rei qualitate, quam contrahentes matrimonium. Van-Espen *jur. eccl. tit.* 13. *cap.* 3. *n.* 6.* (1).

Q. III. Quando error conditionis irritet matrimonium.

R. Impedimentum conditionis intervenit quando libera persona ex errore, aut ignorantia contrahit cum persona servili, non servitute adscriptitia, quam subeunt famuli, sed servitute proprie tali.* Servi autem poprie dicti sunt illi, qui ita juris domini sunt, ut eos venumdare possit, et quidquid acquirunt, domino acquirunt: *instit. de jur. person.* §. *Servitus*, *l. Acquiritur nobis ff. de acquir. rer. dom.* Adscriptitii vero, qui praedio alicui colendo perpetuo addicti sine domini consensu inde discedere nequeunt. Reiff. *in* 1. *de-*

(1) Ad dignoscendum quandonam error qualitatis redundet in substantiam, sive personam, tres traduntur regulae a DD. 1. Tunc qualitas redundat in personam, cum quis actu intelligit contrahere sub talis qualitatis conditione, in cujus defectu omnino deest consensus. 2. Quando qualitates aliis non est communis, sed propria et individualis alicujus determinatae personae v. g. si quis contrahere intelligeret cum Caji primogenita, tunc cum qualitas redundat in personam, proindeque nullum est matrimonium. 3. Quando consensus fertur directe et principaliter in qualitatem, et minus principaliter in personam, tunc error qualitatis redundat in substantiam, ut si quis e. g. diceret *volo ducere nobilem, qualem puto esse Liviam*.

cret. tit. de serv. non ordin. et late canonistae *eod. tit. et in 4. decret. de conjug. servor.* * In praedicto igitur casu nullum est matrimonium, ut constat ex *cap. 2. et fin. de conjug. servorum* junct. *can. Si quis ingenuus 29. quaest. 2.* Verum non est irritum matrimonium contractum inter servum et ancillam quamvis invito domino; cum etenim matrimonium jure naturali et divino institutum sit ad propagationem generis humani, et in concupiscentiae remedium, hoc non potest dominus servis auferre: d. Th. *in 4. dist.* 36. *q. unic. art. 2.* * et DD. communiter teste Sanch. *lib. 7. disp. 21. n.* 3. * In tali autem statu non subtrahuntur ab exhibendo dominis consueta obsequia, ut habetur *cap. 1. de conjug. servor.* quae cum non possent exhibere, si admitterentur ad professionem religiosam et ad sacram ordinationem, ideo vetant ss. canones ad hujusmodi admitti.

Item validum est matrimonium, quod persona libera contrahit cum persona servili, si eam talem esse cognoscat; nam tunc nullam patitur injuriam, et censetur remittere jus suum: *cap. Dignum, et cap. Ad nostram de conjug. servor.* junctis *can. Si quis ingenuus, et can. Si foemina caus. 29. q. 2.* Si aliter autem videantur decrevisse leges civiles: * *l. Cum ancillis C. de incest. nupt.* * dicendum est correctas fuisse a jure canonico. Pariter validum est matrimonium, quod liber contraheret cum libera, putando esse servam; vel si servus contrahat cum libera, putans ancillam, dummodo ista sciat in sponso conditionem servitutis (1). Ratio est, quia neuter pejorem facit suam conditionem, immo secundus facit meliorem: impedimentum autem conditionis inductum est, ne contrahentes ex errore servilitatis incurrerent damnum irreparabile. Ita communiter DD. * apud Sanch. *lib. 7. disp. 19. n. 23.* Hostiens. *in d. cap. Ad nost. n. 2.* *

Lis autem est inter eos, an hoc impedimentum tantum inductum sit jure ecclesiastico, vel etiam jure naturae. Ego autem puto solo jure ecclesiastico inductum esse; nam, ut dixi supra, error qualitatis, qualis est servilitas, non dirimit de jure naturae matrimonium. Conforme autem fuit naturae matrimonii, ut conjugium servorum ab ecclesia irritaretur; nam possunt servi impediri a dominis ab invicem cohabitando, distrahi ab educandis filiis, sicut etiam ab alendis; quia servus pro domino acquirit. * Juri naturali, vel saltem juri gentium impediri tale matrimonium tribuunt

(1) Ac insuper validum foret matrimonium, si servus contraheret cum serva licet liberam credat servus.

Sylvest. *v. Matrimonium* 6. *q.* 1. et alii apud Laym. *lib.* 5. *tr.* 10. *p.* 4. *cap.* 2. *n.* 3. qui in hanc sententiam inclinare videtur, quamque probabiliorem vocat Reiff. *l. c. n.* 3. *et in theol. mor. tr.* 14. *dist.* 14. *q.* 4. §. 2. *n.* 56. Jure autem ecclesiastico tantum inductum hoc impedimentum quamquam antiquissimo tradunt Sanch. *lib.* 7. *disp.* 19. *n.* 16. Guttier. *cap.* 91. *n.* 1. Castrop. *tr.* 28. *disp.* 4. *p.* 5. §. 1. *n.* 3. Rosignol. *de matrim.* 2. *praenot.* 8. *num.* 15.*

Q. IV. Quando impedimentum conditionis sit dubium, adeoque non valens dirimere matrimonium.

R. Si persona libera ex errore crassissimo contraheret cum persona habente conditionem servilem, sub dubio esset hoc impedimentum. Quamvis igitur ad removendum hoc impedimentum videatur persona libera cedere debere juri suo, et hoc dicant non intervenire, quoties clare non cognoscat personam, cum qua contrahit, esse servam, nihilominus probabiliter contrarium dici potest. Ratio est, quia qui facillime cognoscere potest porsonam, cum qua contrahit, esse servam, et negligit, vel levem diligentiam adhibet ad se certificandum. dum de hac re prudentem haberet suspicionem, convincitur facto ipso demonstrare non curare de suo praejudicio, adeoque illi renunciare. Utramque sententiam refert Sanch. *l.* 7. *d.* 19. *n.* 20. et negativam dicit probabilem. Secundo impedimentum esset dubium; quando persona libera contraheret cum ea, quam ignorat esse servam, quae tamen si tradatur a domino in matrimonium personae liberae, secuto matrimonio libera evadit. Auth. *Ad hoc C. de latin. libert.* Hoc matrimonium validum esse dicit Sanchez *l.* 7. *d.* 20. *n.* 13. nam persona serva fit libera eo instanti, quo matrimonium contrahitur, et ita cessat impedimentum, vel cum fiat libera statim praestito consensu, moraliter censetur libera eo tempore, quo contrahitur matrimonium. Aliis placet non esse validum; nam putant ad ipsius valorem prius intelligi debere sublatam servitutem, ac deinde posse contrahi matrimonium. Hurtad. *d.* 14. *diff.* 4. In hoc igitur casu impedimentum esset dubium, adeoque non attendendum.

CAPUT II.

De impedimentis voti et ordinis, eorumque dispensatione

Q. I. In quo consistat votum dirimens matrimonium.

R. Cum certum sit votum simplex castitatis matrimonium non dirimere, sed tantum impedire, oportet videre, in quo

consistat votum solemne dirimens matrimonium. Quidam inter haec vota considerant hoc discrimen. quod in voto solemni interveniat traditio voventis, non vero in voto simplici: ad eum modum, quo in sponsalibus non intervenit mutua traditio inter sponsos, sed solum ejusdem promissio, bene vere in ipso matrimonio sponsi sibi ad invicem potestatem in suum corpus tradunt. Verum hoc majori indiget explicatione; nam si consideremus traditionem voventium in ordine ad Deum, eadem intervenire videtur in voto solemni et in voto simplici; cum per utrumque votum vovens intendat se tradere Deo ad abstinendum ab omni actu carnali, nec videtur dici posse Deum hanc traditionem diversimode acceptare. Clarius igitur solemnitas voti explicatur dicendo, quod faciens votum solemne castitatis, ut fit in professione religiosa et in susceptione ordinis sacri, irrevocabiliter se tradat religioni, vel ecclesiae, et hae vicissim ita illum accepteut, ut ex causis ordinariis neque vinculum voti, neque sequuta traditio unquam relaxetur. Hinc bene dicitur votorum solemnitatem ex sola ecclesiae institutione ortam esse: *cap. unic. de vot. in* 6. Ecclesia etenim voluit vota in professione religiosa et susceptione ordinis sacri emissa habere illam firmiorem traditionem, ratione cujus potuit dicere s. Thomas 2. 2. *q* 88. *art.* 7. *ad* 1. votum solemne inducere majorem obligationem ac votum simplex.

Porro votum solemne castitatis dirimere matrimonium constat ex *cap. Meminimus, cap. Insinuante qui cleric. vel voven. et* ex Tridentino *sess.* 24. *can.* 9. Ubi tamen observandum votum castitatis in professione religiosa emissum dirimere matrimonium ratum non consummatum, ut dixi supra *quaest.* 2. *cap.* 3. non vero votum castitatis emissum in susceptione ordinis sacri: *Extr. antiq. de vot.* * In ea enim Joannes XXII. antiquorum doctorum controversiae finem imponere volens aperte disposuit: *Quod licet votum solemnizatum per sacri susceptionem ordinis, quantum ad impediendum, matrimonium contrahendum ac ad dirimendum, si post contractum fuerit, secundum statuta canonum sit efficax reputandum, ad solvendum tamen prius contractum etiamsi per carnis copulam non fuerit consummatum, cum nec jure divino, nec per sacros canones reperiatur hoc statutum, invalidum est censendum* *. Quod praestat votum solemne castitatis in aliis religionibus emissum in ordine ad dirimendum matrimonium, idem facit votum simplex emis-

sum in Societate Jesu ex constitutione Gregor. XIII. incip. *Ascendente Domino etc.* Bull. Rom. *t.* 2. *p.* 471. (1)

Q. II. An ordo sacer dirimat matrimonium.

R. I. Inter impedimenta dirimentia matrimonium ecclesia voluit esse etiam sacros ordines, ut constat ex *cap. Diacono, et ex cap. Literarum qui cleric. vel voven.* ac ex Tridentino *supra cit.*

R. II. Ordo sacer nec de sua natura, nec jure divino dirimit matrimonium. Non dirimit de sua natura, quia potest cum matrimonio coexistere: unde licet in ecclesia Graeca, qui susceperunt ordinem sacrum ad matrimonium non admittantur, uxorati, nihilominus ad ordines sacros admittuntur. Item si quis ordinatus fuisset ante usum rationis, quamvis valide ordinatus, posset matrimonium contrahere, si post usum rationis ordinem et votum non ratificasset, Barbos. *in cap. unic. de cleric. per salt. n.* 7. Sanch. *lib.* 7. *disp.* 30. *n.* 5. Item sacrum ordinem non dirimere matrimonium jure divino probatur, quia nullibi apparet de tali prohibitione; et cum etiam aliunde constet in hoc impedimento summum pontificem dispensasse, consequens est nec jure divino dari talem prohibitionem.* Prout factum narrat Reiff. *in 4. decret. tit.* 6. *n.* 16. cum Caesare Borgia diacono cardinali ab Alexandro VI. cum Ramiro Aragonum episcopo, melius monacho in monasterio s. Pontii de Thomasis in pago Narbonensi ab innocentio II. Pagi *in annal. Bar. ad an.* 1134. *tom.* 18. *p.* 31. Adnotat. *in Natal. Alexandr. hist. eccles. sec.* 12. *cap.* 2. cum Nicolao Justiniano, et recentissime cum Francisco Leopoldo Slabata canonico Passaviensi ab Alexandro VIII. an. 1690. et pluribus aliis *. Remanet ergo ordinem sacrum solo jure ecclesiastico matrimonium dirimere, et id ob annexum votum castitatis: d. Thom. 2. 2. *q.* 84. *art.* 11. Sanch. *lib.* 7. *d.* 28. *n.* 11. Covarr. *de matrim. p.* 2. *c.* 6. §. 3. *n.* 2. (2)

(1) Etsi validum legitimumque esset matrimonium si illud post divisionem a Societate a dimisso contraheretur. Ita Bened. XIV. De signif. *l.* 13. *c. XI. n.* 39.

(2) Poenae vero eorum qui scienter matrimonium contrahere audent post ordines sacros, aut professionem religiosam sunt excommunicatio non reservata ipso facto incurrenda ut constat et *Clem. Eos qui de consang. et affinit.* quam incurrunt etiam ii qui scienter matrimonium contrahere praesumerent cum moniali. Item incurrunt irregularitatem ob bigamiam similitudinariam dummodo matrimonium consummare attentaverint, ut habetur *ex can. monacho* 27. 32. *q.* 1. *concilii aurelian.* et *ex c. a nobis De Bigamis* non *ordin. ex c.* 1. *et tit.* 2. *qui cleric. vel vov.*, ac tandem sunt de haeresi suspecti.

Q. III. Quando impedimentum ordinis sit dubium.

R. In unico casu adinvenio dubium esse, an ordo dirimeret matrimonium, nempe dum quis ante annos pubertatis ordinem sacrum suscepisset; nam tunc de voto ordinibus annexo eodem modo discurrendum putant, ac de voto emisso in professione religiosa ante tempus legitimum, quod certe nullum est: Barbos. *de offic. et potest. episc. allegat.* 15. *n.* 4. et alii apud ipsum. Aliis vero e contra placet tale votum futurum validum, quia nullibi irritum declaratur; nec favor factus religiosae professioni extendendus videtur ad ordinem: cum status religiosorum sit valde difficilior, adeoque bene potuit velle ecclesia non esse valida vota religiosorum facta ante legitimam aetatem: Palaus *de sacr. ord. disp. un. p.* 17. *n.* 10. Bonac. *de matrim. q.* 3. *p.* 9. *n.* 16. aliique cum glossa *in cap. Pueri caus.* 1. *q.* 3. *vers. ad sacros.* * Videtur etiam posse dubium dici hoc impedimentum dum quis gravi metu injuste incusso adactus sacrum ordinem suscepit; impedimentum enim ordinis consurgit ratione voti sacris ordinibus annexi, quod non valet, quando gravi metu emittitur vel expressum nedum tacitum: arg. *cap. Perlatum et cap. Cum dilectus de his, quae vi metusve causa, cap. Licet de vot.* Reiff. *in* 1. *decret. tit.* 40. *n.* 58. Et e contra alii opinantur validum esse; cum ordinem gravi metu susceptum validum dicant juxta omnes, et ex hoc etiam votum illi annexum juxta *reg.* 42. *jur. in* 6. *

Q. IV. An summus pontifex dispensare possit in impedimento ordinis et voti.

R. Stante ecclesiae necessitate, seu regni, aut provinciae potest summus pontifex in solemni voto castitatis dispensare. Et quidem posse dispensare in tali voto, quatenus ordini sacro adnesso, exinde constat, quia dumtaxat jure ecclesiastico illi adnexum est, unde bene potest pontifex illud ab ordine separare, et simul velle aliquem in ordine sibi collato perseverare. Quoad votum vero solemne castitatis connexum cum religiosa professione probatur, quia quamvis pontifex non possit facere, ut simul quis sit religiosus, unaque non servet castitatem, vel habeat rerum dominium haec etenim essentialia sunt statui religioso; nihilominus pontifex facere potest de religioso non religiosum, declarando vice Dei ipsi remittere obligationem, quam contraxit, dum se dedit in professione religiosa Deo et religioni: hanc autem obligatione semota potest illi concedere, ut alteri se tradat mediante matrimonio. Nec refert dicere hominem per professionem religiosam Deo consecratum semper talem

debere perseverare; quidquid enim sit, an religiosus ratione professionis remaneat Deo proprie consecratus, certum est etiam res Deo sacratas posse ex urgentissima causa ad usus profanus deservire, atque ita Davit panes propositionis manducavit. Praetera sicut calix, amissa forma consecrationem deperdit, et potest in rem profanam converti, ita religiosus dum fit ex papae dispensatione non religiosus amittit eam qualemcumque consecrecrationem, quam habuit in professione; neque enim fuit consecratio imprimens indelebilem characterem. Hanc sententiam asserit Fagnanus *in* 2. *p. l.* 3. *decretal. ad cap. Cum ad monasterium* esse communem theologorum, et fere omnium canonistarum, ac tacite ab ecclesia approbatam, eo quod cum multis religiosis dispensaverit. Eamdem docuit s. Th. *in* 4. *d.* 38. *q.* 1. *a.* 4. et quamvis eam retractasse videatur 2. 2. *q.* 88. *art.* 11. nihilominus vere non retractasse asserunt Salmanticenses *tr.* 15. *c.* 1. *p.* 3. *n.* 45. * Vide dicta suprerius *

CAPUT III.

De impedimentis cognationis et affinitatis, eorumque dispensatione.

Q. I. Quotuplex sit cognatio.

R. Cognatio triplex est. Alia dicitur naturalis, et appellatur *consanguinitas.* Alia spiritualis, et appellatur *compaternitas.* Alia legalis, quae dicitur *adoptio.*

Q. II. Quid sit consanguinitas; et quae in ea sint consideranda.

R. I. Consanguinitas ita communiter definitur: *Vinculum personarum ab eodem stipite descendentium carnali propagatione contractum.* Dicitur *vinculum personarum;* cum etenim consanguinei ab eodem sanguine oriantur, uniuntur vinculo amoris et familiaritatis. Dicitur *ab eodem stipite descendentium*, nempe ab eodem stipite proximo; si enim consanguinitas a stipite remoto esset sumenda, omnes essent consanguinei; quia omnes ab Adam descendimus. Additur *carnali propagatione contractum*; ex ea enim oritur consanguinitas et sanguinis communicatio.

R. II. In consanguinitate consideranda sunt stipes, linea et gradus. Stipes est ea persona, a qua descendunt illae, de quarum cognatione quaeritur. Linea est collectio personarum, quae ab eodem stipite descendunt, et distinguitur in diversos gradus secundum majorem et minorem distantiam personarum. Haec autem linea triplex est. Prima ascen-

dentium, eorum nempe, qui habent erga nos rationem generantis, ut pater, avus, proavus etc. Secunda est descendentium, scilicet eorum, qui sunt geniti, ut filius, nepos, pronepos etc. Tertia est transversalis, seu collateralis, quae continent eos, inter quos non est relatio nec generantis, nec geniti, sed conjuncti sunt ex latere, ut duo fratres, patruus et amita etc. Item haec linea dividitur in aequalem, et inaequalem. Æqualis respicit eos, qui aequaliter distant a communi stipite, ut duo fratres. Inaequalis continet eos, qui inaequaliter distant a communi stipite, ut frater et filius alterius fratris. * Gradus est certa distantia unius personae ab altera in ordine ad communem stipitem, tamquam originem consanguinitatis. *

Q. II. Quae regula attendenda sit ad cognoscendos gradus consaguinitatis; et in quibus gradibus consanguinitatis dirimat matrimonium.

R. I. In linea recta ascendentium et descendentium tot sunt gradus, quot personae, dempto stipite, a quo initium sumit computatio. Si quaeras proinde in quo gradu nepos distet ab avo, apparet distare in secundo gradu; dempto enim avo, qui se habet ut stipes; remanent duae personae nepos nempe et ejus pater. In linea collaterali aequali eodem gradu inter se distant personae, quo distant a communi stipite. Hinc filii duorum fratrum distant inter se secundo gradu quia duobus gradibus distant ab avo, qui est communis stipes. In linea collaterali, inaequali, eo gradu quo remotior distat a stipite, eo gradu distant inter se. Hinc patruus et nepos sunt consanguinei in secundo gradu, quia licet patruus uno tantum gradu distet a stipite, duobus tamen gradibus nepos distat. Ad petendam vero dispensationem, ut infra dicam, similes inaequales cognationes exprimendae sunt, unde inter praedictos diceretur intervenire cognatio de primo in secundo. Ratione praefatae regulae, si mulier in quinto grado distet a stipite, ducere potest virum, qui ab eodem stipite solum distet in quarto gradu; eo quod enim conjux distet a stipite in quinto gradu, eodem gradu mulier a viro distare censetur: *c. Vir qui de consang. et affin.* Praefatae regulae continentur etiam *can. Parentelae* 35. *q.* 5. *et can. Ad sedem ibid. et c. final. de consang.* * et fusius exponuntur a gloss. *ibid.* * et quamvis in supputatione graduum non semper conformentur jus civile et canonicum, nihilominus istud a theologis est observandum: *can. Ad Sedem apostolicam* 35. *q.* 5.

R. II. Quamvis probabile sit in linea recta consanguinitatem in quocumque gradu dirimere matrimonium, atque eamdem sententiam amplexus fuerit Nicolaus papa, respondendo ad consulta Bulgarorum, *c.* 36.; nihilominus bene dici potest non dirimere ultra quartum gradum, ut constabit ex dicendis infra. In linea vero collaterali, quidquid fuerit de jure antiquo, modo consanguinitas dirimit matrimonium solum usque ad quartum gradum inclusive: *cap. Non debet de consang. et affin.* et hoc sive consanguinitas oriatur ex coitu uxorio, vel fornicario: *cap. Per tuas de probat.* (1).

Q. III. Quo jure consanguinitas dirimat matrimonium.

R. I. Loquendo de matrimonio inter ascendentes et descendentes, aliqui volunt consanguinitatem dirimere matrimonium usque ad secundum gradum, aliqui usque ad vigesimum, aliqui in infinitum, ut passim videre est apud auctores. * Leur. *in* 4. *decr. tit.* 14. *q.* 225. Reiff. *ibid.* §. 1. Laym. *lib.* 5. *tr.* 10. *p.* 4. *c.* 6. Sanch. *lib.* 7. *d.* 51. * At bene dici potest jure naturae dirimere matrimonium solum in primo gradu, ita ut pater non possit ducere filiam, nec mater filium. Ratio est, quia ideo consanguinitas dirimit matrimonium, quia conjunctio carnalis ex naturali ratione repugnat cum iis, quibus summa reverentia debetur; haec autem per se solum debetur inter conjunctos in primo gradu: ita videmus neptem multo minorem habere reverentiam erga avum, quam erga patrem. Hoc etiam jure canonico habetur; nam *cap. Gaudemus de divort.* decernitur non esse separandos infideles ad fidem conversos a suis conjugibus, si in secundo, aut tertio gradu: contraxerint. d. Th. 2. 2. *q.* 144. *ar.* 9. *ad* 3. *et in* 4. *d.* 40. *q. unic. ar.* 3. Avers *q.* 16. *sect.* 1. Sanch. *l.* 7. *d.* 51. *n.* 19. Fagnan. *in c. Vir qui de cons. et affin. num.* 33. Non nego tamen propter reverentiam, quae inter eos esse debet, matrimonium esse prohibitum jure naturae inter omnes consanguineos lineae rectae, saltem usque ad quartum gradum. At aliud est esse prohibitum, aliud irritum, ita jure naturae prohibitum est post sponsalia cum una contracta cum alia inire matrimonium, quod tamen non est nullum.

R. II. Neque jure ecclesiastico irritum est matrimonium inter consanguineos in linea recta ultra quartum gradum. Ratio est, quia lex canonica omnes gradus consanguinitatis

(1) Qui scienteret contraheret matrimonium in supradictis gradibus prohibitis ipso facto incurreret in excommunicationem non reservatam ex *clem Eos qui De cons. et affin.*

intra quartum gradum conclusit non distinguendo inter ascendentes et transversales: *cap. Non debet de consanguin. et affin.* Opinio contraria fundatur in *leg. Nuptiae* §. 4. *ff. de rit. nupt.* quae prohibet matrimonium inter ascendentes et descendentes in infinitum; et cum sufficienter correcta non videatur a jure canonico per generalem contrariam dispositionem, attendenda videtur in utroque foro. Verum leges civiles non sunt per se solae sufficientes ad inducendum impedimentum dirimens, nisi jure canonico canonizentur. Hinc quamvis *leg. Nuptiae* §. 2. *ff. de rit. nupt.* irritentur matrimonia contracta a filiis familias sine consensu parentum, eaque in decentia et honestate fundetur, nihilominus talia matrimonia rata sunt. Fagn. *cit. n.* 27. Sanch. *l.* 7. *d.* 51. *n.* 22. *etc.*

R. III. Matrimonium non est irritum jure naturae neque in primo gradu lineae transversalis. Ratio est, quia cum inter fratrem et sororem non detur ordo ascendentis et descendentis, sed potius aequalitas, non intervenit jure naturae talis reverentia, ratione cujus nullum sit inter eos matrimonium: d. Thom. *in* 4. *d.* 40. *q. un. ar.* 3. *et* 2. 2. *q.* 154. *art.* 9. *ad* 3. Avers. *sect.* 2. §. *Sed putandum*, Palaus *de matrim. d.* 4. *p.* 7. *n.* 11. Solet opponi definitum fuisse *cap. Gaudemus de divort.* infideles conversos ad fidem non esse separandos a conjugibus, si in secundo gradu contraxerint, ex quo videtur fuisse separandos, si in primo, adeoque nullum esse matrimonium. At bene respondetur pontificem voluisse praescindere a primo gradu propter sententiarum diversitatem. Praeterea dici potest separandos fuisse, si contraxissent in primo gradu; non quia tale matrimonium de jure naturae sit irritum, sed quia difficile est tam barbaram gentem adinvenire, apud quam ex ipsorum legibus irritum non sit matrimonium inter fratrem et sororem. * Hanc quam mordicus rejiciunt sententiam Sanch. *lib.* 7. *disp.* 52. *n.* 11. Guttier *cap.* 98. *n.* 20. Covar. *in* 4. *decret. p.* 2. *cap.* 6. §. 10. *n.* 15. Layman. *cit. cap.* 6. *n.* 3. fuse probant ultra relatos Pontius *lib.* 7. *cap.* 32. *n.* 3. Coninch. *disp.* 32. *dub.* 1. *nu.* 19. Cajet. *in d. Thom. l. c.* et in eam inclinare videtur Leur. *q.* 226. *n.* 2. *

Neque etiam refert ecclesiam nunquam in tali gradu dispensasse; nam primo id falsum est, si credatur Sylvestro *in sum v. Papa q.* 17. Deinde dicitur non ideo ecclesiam non dispensasse, quia tale matrimonium sit jure naturae irritum, sed quia valde indecens est, ac proinde tali jure prohibitum; adeoque difficile esse intervenire causam tam gravem, ut licite concedi possit talis dispensatio.

Q. IV. Quid sit cognatio spiritualis; quae raquirantur ad illam contrahendam; et inter quos dirimat matrimonium.

R. I. Cognatio spiritualis est *proximitas, sive quaedam necessitudo personarum, oriens ex statuto ecclesiae propter baptismi et confirmationis collationem, vel susceptionem recipientis haec sacramenta*. Hanc autem spiritualem cognationem dirimere subsequens matrimonium habetur *cap.* 1. *de cognat. spirit. in* 6. *et cap. Veniens*, sicut ex Trid. *sess.* 24. *cap.* 1.

R. II. Ad contrahendam cognationem spiritualem necesse est baptismum, et confirmationem valide conferri; quod enim nullum est, nullum praestat effectum: *cap. Illud* 8. *de jurepatron.* et per consequens ex his sacramentis nulliter collatis nulla oritur spiritualis regeneratio, nulla paternitas, aut compaternitas, et nulla spiritualis filiatio. Secundo requiritur, ut haec sacramenta conferantur, quando patrinus assistit; unde non consurgit cognatio spiritualis, si postquam baptismus fuit privatim collatus, patrinus solummodo assistat in ecclesia caeremoniis ecclesiasticis; causa etenim hujus cognationis est ipsum sacramentum. Sanchez *l.* 7. *d.* 61. *n.* 5. atque ita judicatum fuisse a s. Congregatione refert Corrad. *in prax. dispens. l.* 8. *cap.* 8. *n.* 6. Tertio oportet patrinum esse baptizatum, alias non afficeretur lege ecclesiae, ex qua provenit cognatio spiritualis. Sanch. *n.* 7. et communiter. Immo et debet esse confirmatus, ut dicitur *can. In baptismate* 102. *et in pontificali p.* 1. *tit.* 1. *de confirmat.* et declaratum habes a s. Congregatione apud Pignattellum *tom.* 1. *consul.* 10. * De necessitate confirmationis in patrino vide dicta superius *tr.* 17. *q.* 1. *c.* 6. Addendum Pignatellum hic citatum loqui de patrino confirmationis, et pro ea facit sacrae congregationis declaratio ab eodem relata. * Quarto ad contrahendam cognationem spiritualem patrini designari debuerunt a parentibus, vel ab iis, ad quos spectat. Trident. *sess.* 24. *de matrim. cap.* 2. In ipsorum defectu patrinus a parocho est designandus; cum etenim debeat administrare baptismum cum caeremoniis ab ecclesia institutis, debet etiam adhibere patrinum. Quinto patrinus debet habere intentionem munus patrini exercendi, alias materialiter solum se haberet; sicut si aliquis forte superveniens urbanitatis gratia puerum sustentaret. Demum patrinus tenere debet infantem, dum baptizatur, vel statim de sacro fonte immediate e manibus sacerdotis, non obstetricis etc. recipere; nam sacri canones volunt patrinum debere *tenere*, *tangere*, *levare*, *suscipere* baptizandum, vel confirmandum. Sanchez *l.* 7. *d.* 56. cum communi.

R. III. Ex novo jure Tridentini *sess.* 24. *de reformat. matrim. cap.* 1. cognatio spiritualis dirimit matrimonium solum inter sequentes personas, solumque inter eas oritur cognatio spiritualis. Haec igitur datur inter baptizatum et confirmatum ex una parte, et baptizantem et confirmantem, sicut et patrinum et matrinam ex altera; et haec cognatio respectu istorum dicitur paternitas, et filiatio spiritualis respectu baptizati etc. Deinde haec cognatio datur inter patrem et matrem baptizati etc. ex una parte, baptizantem et confirmantem, sicut et patrinum et matrinam ex altera; atque hac cognatio respectu istorum dicitur compaternitas, quasi fiant simul patres baptizati, aut confirmati.

Q. V. Quando impedimentum cognationis spiritualis sit dubium, adeoque non attendendum.

R. Olim dubium erat, an cognatio spiritualis dirimens matrimonium contraheretur a mandante, vel ab ipsius procuratore, suscipiente aliquem nomine ipsius in baptismo. At dicendum est dubium cessasse; cum sac. congregatio judicaverit contrahi a mandante, non ab ipsius procuratore, ut refert Fagnanus *in* 4. *decretal. ad cap. Veniens de cogn. spiritual.* * Plures etiam habentur hac de re decisiones Rotae apud Barbos. *de off. et potest. episc. alleg.* 30. *n.* 30.* Certe autem impedimentum esset dubium, si aliqui non designati se ingererent ad exercendum munus patrini. Neque satis aliquis intelligeretur designatus, eo quod, dum se ingereret, parentes, vel parochus non rejicerent; sed tunc solum tacite admitti videretur, quando possent facile rejicere, et non rejicerent: Tambur. *de baptism. c.* 4. §. 2. *n.* 15. Item ex eodem dubium esset, an contraheretur spiritualis cognatio, si simul plures patrini, vel matrinae designentur; cum etenim finis Tridentini *sess.* 24. *de reformat. matrim. c.* 2. praecipientis, ut unus tantum, sive vir, sive mulier, vel ad summum unus et una designentur, fuerit, spirituales cognationes limitare, videntur invalide plures simul designari. Verum adest declaratio s. congregationis apud Fagnanum *in c. Ex litteris de cognat. spirit.* qua dicitur, quod si plures designati susceperint et tetigerint, nec appareat quis prior sit designatus, contrahunt omnes cognationem spiritualem dirimentem matrimonium. Si proinde appareat aliquem ante alios fuisse designatum, ille solum eamdem cognationem contraheret, non vero qui postea fuissent designati, utpote qui illegitime designaretur. Tambur. *n.* 14. * Omnes, etsi plures, designatos infantem tangentes in baptismo cognationem spiritualem, et ob id impedimentum

contrahere docet Navarr. *in manual. c.* 22. *n.* 39. Sanchez *l.* 7. *d.* 57. *n.* 13. *et* 14. et alii apud Reiff. *in* 4. *decr. tit.* 11. *n.* 21. Neque obstat concilium Tridentinum *l. c.* nam ibi prohibuit quidem plures designari quam duos, sed absolute et indistincte eorum factum non irritavit, nec inde consurgentem cognationem, et solum nullam dixit cognationem illorum plurium qui tangunt non designati *.

Q. VI. Quid sit adoptio; et quae cognatio legalis ex ea proveniens dirimat matrimonium.

R. Adoptio dicitur: *actus legitimus, per quem is, qui natura filius non est, assumitur in filium, aut nepotem adoptantis*: d. Thom. *in* 4. *d.* 42. *q.* 2. *art.* 1. Adoptio perfecta dicitur *Arrogatio*, et intervenit, quando persona extranea sui juris existens, auctoritate, seu rescripto principis, ita assumitur in filium, aut nepotem, ut transeat in potestatem et familiam adoptantis, fiatque ipsius haeres necessarius: *arg.* §. 1. *instit. de adopt. et l.* 2. *C. eod.* Adoptio vero imperfecta datur, quando persona extranea nondum sui juris, auctoritate judicis inferioris ita in filium, aut nepotem assumitur, ut non transeat in familiam et potestatem adoptantis, sed adhuc maneat sub patris, aut avi potestate, et ulterius non sit haeres necessarius in testamento, licet succedat ab intestato: *cit.* §. 1. *et* 2. *instit. de adopt.* Ut autem adoptio legitime fiat, oportet adoptantem esse masculum; nam foeminae non possunt adoptare nisi interveniente speciali principis concessione: §. *Foeminae* 11. *instit. de adopt.* Oportet deinde adoptantem potentem esse ad generandum: §. 9. *instit. eod.* quamvis adoptare possit qui per accidens non potest generare, ut sunt sacerdotes. Sanch. *lib.* 7. *disp.* 63. *n.* 3.* Abb. *in* 4. *decret. tit.* 12. *n.* 4.* Demum oportet adoptantem esse sui juris, et majorem 25. annis, sicut etiam praecedere adoptatum 18. annis in aetate: §. 6. *instit. eod.* Ex parte vero adoptati necesse est esse praesentem, quippe absens nec adoptari, nec adoptare potest etiam per procuratorem: *l. Neque et l. Post mortem ff. de adopt.* * Loquendo autem de arrogatione, seu de adoptione perfecta requiritur ulterius, quod adoptans 40. annos nactus sit: Sanch. *loc. cit.* Leur. *in* 4. *decret. tit.* 12. *q.* 214. Licet autem foeminae adoptare nequeant, cum nec naturales filios in sua potestate habeant; bene tamen adoptari possunt eo quod bene nomine filii et nepotis intelligatur filia et neptis. Leur. *l. c.**

R. II. Ex adoptione oritur quaedam propinquitas personarum, quae dicitur cognatio legalis, et dirimit matrimo-

nium inter sequentes personas. Primo dirimit matrimonium inter adoptantem et adoptatum, ejusque descendentes eo modo, quo infra dicam: et haec cognatio dicitur paternitas legalis. Neque hoc impedimentum cessat soluta adoptione, sed perpetuo durat *can. Ita diligere* 30. *q.* 3. *l. Quin etiam ff. de rit. nupt. ac* §. 1. *Instit. de nupt.* Secundo dirimit matrimonium inter filios adoptantis et adoptatum, quae cognatio dicitur fraternitas legalis, quod tamen impedimentum cessat soluta adoptione: §. *Inter eas* 2. *instit. de nupt. et cap. unic. de cognat. legal.* Advertere etiam est hoc impedimentum non dari, nisi inter filios legitimos adoptantis et adoptatum, non autem inter ipsum et filios illegitimos. Sanchez. *lib.* 7. *disp.* 63. *n.* 30. Demum dirimit matrimonium inter adoptantem et uxorem adoptati, et inter adoptatum et uxorem adoptantis, quod impedimentum oriens ex hac legali affinitate nunquam cessat: *l. Adoptivus* 14. *ff. de rit. nupt.* De hac ultima specie hujus impedimenti non habemus textum in jure canonico, sed tacite et ex antiqua consuetudine approbatum est ab ecclesia.

Q. VII. Quando hoc impedimentum cognationis legalis sit dubium, adeoque non attendendum.

R. Dum cognatio legalis ex adoptione imperfecta derivetur, valde dubium est, an dirimat matrimonium, cum non desint qui asserant neque illud impedire. Non desunt e contra quamplures DD. pro parte affirmativa dicentes ex jure oriri hoc impedimentum ex adoptione, et talem esse simplicem, quamvis imperfectam adoptionem. Guttier. *de Matrimon. cap.* 102. *num.* 5. Barbos. *de offic. et potest. episc. alleg.* 51. *n.* 189. * Pro hac sententia sunt Pontius *lib.* 7. *cap.* 41. Palaus *tract.* 28. *disp.* 4. *p.* 9. *n.* 9. cum gloss. *in cap. Si qua de cognatione legali*, et text. *in* §. *Adoptio instit. de adopt. et leg. Adoptivus ff. de rit. nuptiarum*, * et alii apud ipsum. At non minus probabilis est, meo videri, opinio contraria, tum quia adoptio imperfecta potius dici debet dispositio ad veram adoptionem, quam adoptio, ut docet s. Thomas *in suppl. q.* 57. *art.* 1. *ad* 1. tum quia, ut idem docet *art.* 2. hoc impedimentum introductum est ad removendum periculum incontinentiae inter ita cognatos; hoc autem periculum solum imminet, quando adoptatus transit in potestatem et familiam adoptantis, quod solum fit per arrogationem. Sanchez. *l.* 7. *d.* 63. *n.* 9. Avers. *q.* 16. *n.* 3. Salmantic. *tr.* 9. *cap.* 12. *punct.* 3. *num.* 41. * Et tenent Sylv. *v. Matrimonium* 8. *q.* 8. Henriq. *lib.* 12. *cap.* 12. *n.* 3. in quod inclinant Laym. *lib.* 5. *tract.* 10. *p.* 4.

cap. 7. *n.* 3. Pirh. *in* 4. *decret. tit.* 12. *n.* 3. Leur. *ibid. q.* 216. * Secundo dubium est hoc impedimentum, dum intercedit inter adoptantem et descendentes adoptati, volentes aliqui universaliter dirimere matrimonium usque ad quartum gradum lineae rectae, sicut in cognatione carnali. Bonac. *de matr. q.* 3. *punct.* 5. §. 3. *n.* 4. aliique. At bene alii dicunt non extendi talem cognationem ad alias personas, nisi ad eas, quae tempore adoptionis sunt sub potestate adoptati; quia ex eodem jure, dum una persona adoptatur, censentur etiam adoptatae omnes, quae sunt sub ejus potestate: *leg. Si pater familias ff. de adopt.* Avers. *q.* 16. *sect.* 3. Palaus *de matr. d.* 4. *p.* 9. *num.* 14. Sanch. *l.* 7. *d.* 63. *num.* 34. (1). Juxta hanc opinionem validum est matrimonium inter adoptantem et filiam adoptati, quae nata sit post edoptionem; vel si tempore adoptionis non fuerit in ipsius potestate: sicut inter adoptantem et filiam filiae adoptivae; quia mulier non habet patriam potestatem: §. *Foeminae instit. de adopt.* * Hoc idem dicendum de matrimonio cum quibuscumque filiis illegittimis adoptati, cum, ut supra dictum est, isti non sint, neque esse possint sub patria potestate. Castropal. *loc. cit. n.* 14. Laym. *n.* 3. Sanch. *n.* 35. Leur. *q.* 218. *n.* 2. *

Q. VIII. Quid sit affinitas: inter quos dirimat matrimonium; et quo jure.

R. I. Juxta glossam in arbore consanguinitatis *caus.* 35. *q.* 5. Affinitas est *proximitas personarum ex coitu proveniens, omni carens parentela.* Dicitur *ex coitu proveniens*, quamvis enim ex jure civili *ad text. in l. Non facile ff. de gradib. et affin.* affinitas solum ex coitu inter virum et uxorem oriatur, jure tamen canonico oritur ex quocumque coitu, quamvis illicito, dummodo naturali: *cap.* 1. *et* 2. *de eo qui cognov. consang. uxor.* Dixi tamen debere esse naturalem; nam non oritur ex congressu sodomitico, vel ex quacumque alia turpitudine, sed solum ex copula completa inter virum et mulierem intra vas debitum: *can. Extraordinaria* 35. *qu.* 3. junct. gloss. *v. saepius, et cap.* 2. *de convers. conjugat.* Ideo autem consanguinei uxoris evadunt proximi, seu affines marito, et e contra, quamvis nulla intercedat parentela, nempe consanguinitas; quia cum vir et mulier ratione copulae quodammodo evadant una caro, ut dicitur *Genes.* 2.

(1) Benedictus vero XIV. *l.* 9. *c.* 10. *n.* 4. absolute extendit legalem cognationem ad descendentes omnes adoptati. Ast Reiff. *l.* 4. *decret. tit.* 12. *n.* 5. extendit ad legitimos descendentes adoptati ipsius usque ad tertium gradum tantum.

24. consanguinei unius pertinent etiam ad alterum, nimirum per affinitatem.

Cum autem consanguinei uxoris evadant affines marito, et e contra, statim dignoscitur, unde desumendi sint gradus affinitatis. Mulier igitur et vir, qui simul carnaliter commiscentur, reputantur stipes affinitatis, quo vero gradu consanguinitatis aliquis est consanguineus uxoris, fit affinis marito, et e contra. Hinc quia nepos ex fratre est in secundo gradu uxori consanguineus, in eodem gradu est affinis marito: *can. Porro caus.* 35. *q.* 5. Consanguinei vero uxoris et mariti non evadunt affines inter se: *cap. Quod super his de consang. et affin.* unde ortum habuit illud commune effatum: *Affinitas non parit affinitatem*. Hinc duo fratres ducere possunt duas sorores; pater et filius matrem et filiam, quam habuit ex alio marito etc.

R. II. Si affinitas oriatur ex copula licita, dirimit matrimonium usque ad quartum gradum inclusive: *cap. Non debet de consang. et affin.* (1). Si oriatur ex copula illicita usque ad secundum inclusive ex decreto Tridentini *sess.* 24. *de reformat. matr. c.* 4. ac insuper declaravit s. Pius V. in sua constit. incip. *Ad Roman. pontificem etc.*

R. III. Communissime dicitur ex copula fornicaria de jure naturae nullum oriri impedimentum dirimens matrimonium; vel enim ex ea nulla jure naturae oritur affinitas: *l. Non facile ff. de gradib. affin.* vel si oritur, est tam imperfecta, ut ex ea non oriatur reverentia incompatibilis cum statu matrimonii, vel amicitia, ex qua oriri possit periculum incontinentiae. Ita nemo movetur ad reverentiam et amorem erga foeminam, quam pater turpiter cognovit, et multo minus erga eum, qui turpiter ipsius matrem cognovisset. Sanch. *l.* 7. *d.* 66. *n.* 3. Bonac. *de matrim. q.* 3. *p.* 12. *n.* 7. * Leur. *in* 4. *dec. q.* 231. *n.* 3. * Item certum est affinitatem ortam ex copula licita non dirimere jure naturae matrimonium in primo gradu lineae transversalis, adeoque Jacob duxit Liam, et Rachelem, quae erant sorores; et Deuter. 25. 5. praecepit Deus, ut frater duceret uxorem fratris sui, qui absque liberis decessisset. Hinc in hoc gradu multoties summi pontifices dispensarunt, concedendo fratri ducere uxorem fratris defuncti, vel defuncta uxore ipsius sororem ducere. Sanchez *num.* 11. Bonac. *n.* 7. Palaus *d.*

(1) Et qui in supradictis gradibus prohibitis matrimonium scienter contraheret in excommunicationem non reservatam ipso facto incideret ut constat *ex clem. Eos qui de cons. et affin.*

4. *p.* 8. *num.* 11. * Exempla pontificiae hujusmodi dispensationis habes apud Leu. *l. cit. n.* 1. Alexandri nempe VI. cum Emanuele Lusitaniae, Julii II. cum Henrico VIII. Angliae, Clementis VIII. cum Sigismundo III. Poloniae regibus. Eruitur hoc etiam *ex cap. Deus qui ecclesiam de divort.* ubi Innocentius III. cum Livoniensibus disponsavit, ut matrimoniis etiam post baptismum uterentur cum uxoribus fratrum contractis. *

At bene etiam dici potest non esse irritum jure naturae matrimonium in primo gradu affinitatis in linea recta, ut inter privignum et novercam, inter privignam et vitricum, inter socerum et nurum, socrum et generum. Huic opinioni multi refragantur, tum quia omnes gentes ab hujusmodi matrimoniis abstinuerunt: quapropter scripsit Apostolus 1: *ad Cor.* 5. 1. inter eos talem esse fornicationem, qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis haberet. Deinde noverca est loco matris respectu privigni, et vitricus loco patris respectu privignae, unde talis intercedere debet reverentia, quae jure naturae dirimat matrimonium, * et late probant Navarr. *lib.* 4. *consil. tit. de despons. cons.* 14. Covarr. *in* 4. *decret. p.* 2. *cap.* 6. §. 10. *n.* 19. Bellarm. *tom.* 2. *controv. de matrim. lib.* 1. *cap.* 28. et alii plures apud Leur *q.* 231. *n.* 2. et apud Gonzal. *in cap. Ex literis de consanguin. n.* 8. * Contrarium nihilominus probatur, quia 3. Reg. 2. 17. Adonias petiit in uxorem Abisag uxorem patris sui defuncti; unde tale matrimonium non reputabatur juri naturae adversum. Deinde certum est inter affines in primo gradu in linea recta longe minorem de jure naturae intercedere debere reverentiam, quam inter consanguineos in eodem gradu; nam inter istos superioritas et reverentia fundatur in hoc, quod unus esse suum ab alio recipiat; adeoque longe majorem reverentiam filia debet patri, quam privigna vitrico. Esto ergo matrimonium jure naturae sit illicitum inter affines in primo gradu lineae rectae, non satis constat esse irritum; adeoque si convertatur ad fidem infidelis, qui in eo gradu uxorem duxerit, non esset ab ea separandus: d. Thom. 2. 2. *q.* 154. *art.* 9. *ad* 3. Cajetan. *ibid.* Sanch. *lib.* 7. *disp.* 66. *n.* 7. Castrop. *disp.* 4. *p.* 8. *n.* 11. Fagund. *in praec. decal. lib.* 6. *cap.* 6. (1).

(1) Affinitatis impedimentum ex copula licita ortum extenditur etiam ad infideles; sed usque ad primum gradum tantum ex *cap. Deus. De Divertiis*.

* Contrariae sententiae fundamenta fusius evertit Gonzal. *loc. cit.* Neque obstat textus supracit. *cap. Ex literis*, in quo Alexander III. eodem modo abstinendum esse docet a nuptiis inter affines et inter consanguineos; cum autem inter consanguineos in primo gradu lineae rectae probibeatur jure naturae matrimonium, ita et inter affines, et in hoc fudantur praecipue doctores contrariae sententiae assertores: sed non obstat, inquam, hic textus; nam aequiparatio inter consanguineôs et affines non est accipienda absolute respectu prohibitionis naturalis, sed legis ecclesiasticae, quae inter utrosque matrimonia irritat. Gonz. *ubi sup.* Castr. *l. c. n.* 14. *in fin.* Quod si dicatur nunquam Romanos pontifices in hoc gradu dispensasse, respondent alii, hoc non factum, quia ex magna indecentia quidem non dispensandum nisi ob urgentissimam causam, quae rarissime contingere potest. Leur. *loc. sup. cit.* De matrimonio autem inter vitricum, et eam quae fuit uxor privigni, extat declaratio sacrae concilii Congregationis 8. Martii 1721. in qua, re mature discussa, rationibusque in utramque partem perpensis, validum pronunciavit hujusmodi matrimonium. Videantur adnotationes cardinalis Lambertini tunc ejusdem congregationis secretarii *in thesaur. resol. t.* 2. *pag.* 26. *et de synod. dioeces.*, *lib.* 9. *cap.* 13. §. 2. ubi contrariae sententiae fundamentum evertit *.

Caeterum d. Paulus loquitur de fornicatione cum uxore patris eo vivente. Item quae dicta sunt de reverentia debita affinibus ascendentibus in linea recta, probant solum cum ipsis conjugium esse jure naturae illicitum; talibus enim ascendentibus debetur quidem reverentia similis illi, quae debetur parentibus, sed non tanta.

Q. IX. Quando impedimentum affinitatis sit dubium, et per consequens nullum.

R. Cum certum sit affinitatem oriri solummodo ratione copulae generationi aptae, sicut certum est non oriri ex penetratione vasis foeminei per virile instrumentum, si vir non seminet intra vas, ita valde incertum est, an oriatur affinitas viro seminante, sed non muliere. Quamquam igitur multi affirmativam amplectantur sententiam, non pauci etiam negativae adhaerent; et ratio illorum est, quia affinitas oritur ex eo quod verificetur conjuges fieri unam carnem, atque hoc verificari non vidètur nisi ex commistione utriusque seminis; ut expresse docet s. Th. *in* 4. *d.* 41. *q.* 1. *art.* 1. ibique etiam s. Bonaventura, quos sequuntur alii theologi. Fateor hanc opinionem ad praxim me deduxisse in casu sequenti. Quaedam rudis foemina ante matrimo-

nium cum fratre sui mariti peccaverat, nesciens ex hoc impedimentum oriri affinitatis. Cum autem postea audierit matrimonium ita contractum nullum esse, me quoad sui matrimonii validitatem interrogavit. Interim adinveni non posse sine gravissimo incommodo a reddendo debito abstinere, neque posse sine periculo certiorare conjugem de nullitate prioris consensus, ut praescribunt literae s. Poenitentiariae; ipse etenim conjux non semel interrogaverat, an cum ipsius fratre peccasset. Stante ergo quod ipsa mihi certo certius affirmasset nullatenus seminasse, dum cum conjugis fratre ante matrimonium peccaverat, illam dimisi dicendo ipsius matrimonium validum fuisse.

Non negandum affinitatis impedimentum tunc tantum oriri, cum habeatur copula adeo perfecta, quae sufficere per se possit ad generationem, ut omnes communiter doctores fatentur *ex cap. Fraternitati de eo qui cognovit consanguineam etc.* Tota difficultas in eo sita est, an scilicet ad generationem sufficiat sola viri seminatio, vel ea requiratur etiam ex parte foeminae. Si ergo antiquiorum tum medicorum, tum theologorum opinio spectetur asserentium ad generationem necessarium semen foemineum, sine quo neque copula perficitur, neque affinitas consequitur, vera erunt superius ab auctore tradita. Verum cum nostris temporibus viri in rebus anatomicis praestantissimi doceant, et constantissime pronuncient mulierum semen non esse prolificum, neque ad prolis generationem necessarium, sequitur sufficere copulam ex parte tantum viri perfectam, et contrariam sententiam hodie nulla, vel saltem tenui probabilitate gaudere. Videantur Graaf. *in tract. de mulier. organ. cap.* 13. Deniis Anatom. *sect.* 2. *de mulier. organ.* et inter theologos Sanchez, et alii ab eo relati *lib.* 7. *de matrim. disp.* 64. Neque ex eo quod sententia asserens necessitatem seminationis etiam ex parte foeminae ad inducendam affinitatem sit probabilis; sequitur posse pro foro interno practicari, neque ad multorum poenitentium tollendas anxietates; cum enim agatur de sacramenti valore, nullatenus licet probabilem sententiam amplecti relicta probabiliori; prout revera est recentior haec, pluribus ex ipsis adversariis id fatentibus. Reiff. *in* 4. *decret. tit.* 14. *n.* 45. Leur. *ibid. q.* 230. *

Minor lis est inter DD., an contrahatur affinitas, adeoque matrimonium perfecte consummetur, si muliere seminante, vir non penetrando ita seminet, ut semen attrahatur a matrice, ita ut fiat seminum commixtio. Communior

opinio est contrahi affinitatem et perfecte matrimonium consummari. Sanchez *l.* 2. *disp.* 21. *n.* 2. Non nego tamen oppositum ab aliis asseri, requirentibus ad affinitatem, ultra perfectam consummationem, etiam completam conjunctionem corporum utriusque conjugis. Basil. *l.* 9. *c.* 20. *n.* 9. et alii quos sequitur Diana *p.* 3. *tract.* 5. *resol.* 19.

Q. X. In quibus gradibus consanguinitatis et affinitatis possit ecclesia dispensare, et quae exprimenda ad obtinendam dispensationem.

R. I. Ecclesia potest dispensare in omnibus illis gradibus, in quibus dixi de jure naturae irritum non esse matrimonium; eo magis, quia potestas dispensandi est late interpretanda, ex dictis *tract.* 3. *q.* 1. *c.* 1. *quaes.* 1. Verum tamen est, quod dum agitur de gradu consanguinitatis, vel affinitatis, in quibus volunt multi theologi impedimentum esse de jure naturae, quamvis alii negent, causam dispensandi esse debere urgentissimam; quo enim fortius reputari potest impedimentum, eo urgentior causa ad dispensationem requiritur.

R. II. Dum postulatur dispensatio super impedimento consanguinitatis, exprimi fideliter debet gradus, in quo conjuncti sunt oratores; item an in linea recta, vel transversali, quia difficilior est dispensatio in una linea, quam in alia sicut difficilius est in gradu propinquiori, quam in remotiori. Verum tamen est subsistere dispensationem, si loco remotioris propinquior exprimatur; nam in gradu propinquiori ejusdem speciei remotior etiam continetur. Pont. *l.* 8. *c.* 17. §. 7. *num.* 31. De Just. *l.* 1. *c.* 4. *n.* 131. Item exprimendum, an consanguinitas ex duplici capite oriatur. * Vide dicenda in regulis practicis *; et si oratores inaequaliter distent a communi stipite, ut si unus in secundo, alter in tertio distet; hoc item est exprimendum ad obtinendum speciale breve, quo declaretur gradum proximiorem non obstare. Ita decrevit s. Pius V. in sua Constitut. sub die 26 Augusti 1566. incip. *Sanctissimus etc.* Non desunt quidem qui affirment valide exequi literas dispensationis, etsi non expressus fuerit gradus proximior, dummodo non fuerit primus; Sanchez *l.* 8. *disp.* 24. *a n.* 29. Pontius *de matr. l.* 8. *c.* 17. §. 5. *a n.* 26.: at contrarium dicendum videtur ex quodam brevi Urbani VIII. et Innoc. X. apud Reiff. *in append. de dispensat. a n.* 173. atque hujusmodi matrimonia nulla esse in Curia declarari asserunt Corrad. *in prax. dispensat. l.* 7. *cap.* 7. *a n.* 7. De Just. *l.* 2. *c.* 3. *a n.* 40. Observare tamen est praedicta solum necessaria esse pro fo-

ro externo, in quo voluerunt Pius IV. et s. Pius V. gradum propinquiorem exprimi, et obtineri literas declaratorias illum non obstare ad evitanda scandala et ob alias causas, quae locum non habent pro foro interno.

Item si pro consequenda dispensatione ab impedimento consanguinitatis etc. pro causa dispensandi etiam copula habita allegetur, exprimendum est, an habita fuerit sub spe facilius obtinendae dispensationis ex notorio stylo curiae, ne aliquis ex fraude et dolo commodum reportet. Guttier. *l.* 1. *can. qq. c.* 15. *n.* 20. De Just. *de dispens. l.* 1. *c.* 4. *n.* 266. Gobat *theol. tr.* 9. *n.* 626. Non est tamen necesse exprimere, quoties copula habita sit: neque enim numerus reddit difficiliorem dispensationem. De Just. *l.* 1. *c.* 4. *n.* 162. Item exprimenda est copula, si sit publica, quamvis pro causa obtinendae dispensationis ab impedimento consanguinitatis etc. alia legitima dispensandi causa afferatur. Non pauci contrarium asserunt, quos sequitur De Jus. *de dispens. l.* 1. *c.* 4. *a n.* 229. ac ita esse de stylo curiae, atque ita pluries declarasse s. Congregationem, asserunt Barbos. *l.* 2. *Votor. vot.* 17. *a n.* 57. Marc. Anton. Genuens. *in pract. archiepisc. neapol. c.* 25. *n.* 4. Garzias *de benef. p.* 8. *c.* 3. *n.* 70. Pyrr. Corrad. *in prax. disp. l.* 8. *c.* 1. *fere per tot.* Guttier. *lib.* 1. *can. qq. c.* 15. *a n.* 16. Apud eosdem etiam reperire est, et maxime apud Corradum, s. Congregationem declarasse eamdem copulam esse exprimendam, non solum si copula praecesserit supplicationem papae porrigendam, sed etiam si sequatur post exhibitam supplicationem, vel etiam post concessas literas dispensationis, si nondum fuerunt executioni mandatae. Porro stylus curiae tot declarationibus confirmatus demonstrat talem esse mentem papae dispensantis; itemque id fieri voluisse, ut consanguinei et affines ab incestibus arceantur; tunc etenim dispensatio conceditur cum majori poenitentia, seu majori taxa pecuniaria. Ex quo etiam deducitur, tacita copula, dispensationem obtentam dici debere subreptitiam; utpote quia tacetur verum: quo expresso, papa alio modo, aliisque limitationibus concedit dispensationem.

Praedicta procedunt, si copula sit publica; nam exprimenda non est, si sit occulta, neque enim ecclesia velle potest gravissimam contrahentium diffamationem. Sanchez *l.* 8. *disp.* 25. *n.* 10. Et quamvis ipse velit copulam occultam esse manifestandam, dum petitur dispensatio pro impedimento a s. Poenitentiaria, nihilominus id non esse necessarium alii affirmant: sicut etenim Dataria, vel Cancel-

laria etiam pro foro interno dispensat, etsi occulta copula non exprimatur, ita et dicendum de Poenitentiaria, dum praeter copulam adest alia legitima causa petendae dispensationis; eo magis quia incestus cum consanguinea propria dispensatione non indiget. Reiff. *in append. dispens.* §. 4. *n.* 192.

Dum pariter petitur dispensatio super impedimento affinitatis, exprimendus est gradus, et si inaequaliter oratores distent, gradus propinquior, multiplicitas vinculi, si adsit, et copula praehabita, juxta superius dicta de consanguinitate. Item quamvis non sit necesse explicare, an affinitas ex copula licita, vel illicita oriatur, dum petitur dispensatio pro tertio, vel quarto gradu; nam haec affinitas oriri non potest nisi ex copula licita; id tamen exprimendum est, si dispensatio pro primo, vel secundo gradu petatur; tum dispensatio difficilius conceditur quoad affinitatem ortam ex copula licita; tum quia cum hac concurrere potest publica honestas, non vero dum oritur ex copula illicita: Sanch. *l.* 8. *d.* 24. Demum quoad affinitatem ex copula licita exprimendum est, an sit in linea recta, vel transversali; quia etsi daretur dispensatio in linea recta, v. g. ad ducendum nepotem mariti defuncti, multo certe difficilius concederetur, quam in linea transversali, ut e. g. ad ducendum neptem ex sorore uxoris defuncti: De Just. *de dispens. l.* 1. *c.* 4. *n.* 152. Non est tamen necesse id exprimere, dum affinitas oriatur ex copula illicita, eo quod ex hac non oriatur notabiliter major reverentia ex linea recta, quam ex transversa: Sanchez *l.* 8. *d.* 24. *n.* 14.

Dum petitur dispensatio super impedimento cognationis spiritualis, exprimendum est, an intercedat filiatio, vel paternitas, aut maternitas, seu potius compaternitas, aut commaternitas; quia in paternitate spirituali difficillime dispensaretur, ut nempe pater ducat filiam spiritualem, non vero in compaternitate, quando nempe compater ducere vellet matrem hujus filiae: De Just. *n.* 168. Exprimi etiam debet, an cognatio spiritualis sit duplex, ut si eamdem prolem e fonte levaverit, et tenuerit in confirmatione; vel si ejusdem unam prolem e fonte levaverit, alteram tenuerit in confirmatione; vel si unus alterius liberos vicissim levaverit. Non multiplicatur autem spiritualis cognatio, eo quod quis plures ejusdem filios e fonte levet, vel teneat in confirmatione. De Just. *a n.* 169. * Et declaratum dicitur a Clemente VIII. dum esset Sixti V. datarius, ut refert Garc. *de benef. p.* 8. *c.* 3. *n.* 78. * Caeterum exprimere non oportet, an spiritualis cognatio e baptismo, vel confirmatione oriatur; quia nihil vel parum differunt. Sanch. *lib.* 8. *disp.* 24. *n.* 15.

Regulae pro praxi

* Ex iis quae requiruntur ad contrahendam cognationem spiritualem resolvi possunt varii casus. 1. Contrahitur cognatio spiritualis ab eo, qui, baptizat filium suum licet in necessitatis casu, vel ignoranter, quem suscepit ex sponsa de futuro, ita ut nequeat amplius cum ea matrimonium contrahere. Navar. *in manual. cap.* 16. *n.* 34. *et cap.* 22. *num.* 40. *et lib.* 4. *consil. de cognat. spirit. consil.* 5. Laym. *lib.* 5. *tr.* 10. *p.* 4. *cap.* 8. *n.* 6. quia habet intentionem ecclesiae conformem, baptizandi nempe hunc hominem, quicumque ille sit. Idem dicendum de patrino, qui scienter e sacro fonte filium sponsae suae levaret: *cap. Veniens de cognat. spirit.* juncta gloss. *v. Antequam*. Aliter vero sentiendum, si id ignoranter faceret putans alium esse infantem, quia ad hanc cognationem contrahendam requiritur scientia et animus, qui in hoc casu desideratur: patrinus enim determinatam habet intentionem suscipiendi eum hominem, quem animo concepit, quare error circa personam vere patrinum non efficit. Abbas *in cap.* 2. *de cognat. spirit. n.* 4. Sanch. *de matrim. lib.* 7. *disp.* 58. *n.* 7. Laym. *loc. cit.* 2. Non contrahitur a marito, qui filium suae conjugis baptizat in necessitate, ita ut jure petendi debiti non privetur, prout dicetur inferius *quaest. ultim. cap. unic. de debit. conjugal.* Ratio autem disparitatis est, quia maritus post contractum matrimonium jus petendi debiti acquisivit, quo privari non debet sine culpa; cum poena censeatur, et poenam antecedere non debeat culpa, juxta *cap. Discretionem de eo qui duxit;* inter adhuc solutos autem juxta sacros canones non censetur poena, sed tantum inhabilitas ad matrimonium, quae contrahi potest etiam sine culpa. Contrahitur demum probabilius cognationis spiritualis impedimentum, etiamsi patrini munus ex proposito quis praestaret in baptismo privato; tum quia patrinus non tantum adhibetur ad majorem ejus solemnitatem, sed ad baptizati instructionem. Laym. *lib.* 5. *tr.* 2. *cap.* 9. *num.* 5. et alii plures apud ipsum; tum quia jura indistincte ac universaliter loquuntur de vero baptismo, quae propterea universaliter intelligenda veniunt: *arg. cap. Quia circa de priv.* Reiff. *in* 4. *dec. tit.* 11. *n.* 14.*

* Si recentiorum tum theologorum tum rebus anatomicis valde peritorum medicorum sententiam attendere velimus, dicendum nobis erit affinitatem et per consequens ejusdem impedimentum oriri ex copula, in qua tantum vir seminet, cum eam etiam aptam ad generationem autument, et veterum

opinionem semen mulieris requirentem vel nulla, vel valde tenui probabilitate inniti. Horum auctoritate et rationibus ductus p. Joan. Dom. Mansi in posteriori *de casib. reserv.* editione; priorem sententiam rejecit, qua docuerat probabiliter reservationem vitare fratrem cum faemina rem habentem, cum qua primo alter frater copulam habuerat sine ex parte foeminae seminatione; in eo casu enim probabiliter affinitatem non contraxerat. Videatur Billuart *de matr. dissert.* 7. *art.* 11. §. 1. La Croix *lib.* 6. *p.* 3. *n.* 696. Valisnier. *tom.* 2. *histor. de generat. hom.* et alii apud ipsum p. Mansi. *

* Quae de propinquiori gradus expressione habet Auctor, procedunt quidem juxta Pii IV. decretum, quod habetur in constitutione 37. ejusdem pontificis in veteri bullario Romano, edito ann. 1586. sed haec non valere videntur post cit. constitutionem 13. s. Pii V. *Sanctissimus* bullar. Rom. *tom.* 2. *p.* 192. in qua renovatis antiquioribus constitutionibus Gregorii XI. de qua mentionem facit Guttier. *q. canonic. l.* 2. *c.* 15. *n.* 127. *et* 128. et Clementis VI. cujus verba facit Calderin. *consil.* 1. *de consauguin.* et novissime prodiit opera illustrissimi ac reverendissimi archiepiscopi Jo. Dominici Mansi in miscellaneis Baluzii *t.* 3. *p.* 118. et ubi expresse declarando se velle sacramento et libertati matrimonii favere, statuit ac decrevit, quod, excepto primo consanguinatis et affinitatis gradu, *sufficeret remotiorem tantum gradum exprimere; obtentis tamen super propinquiore literis declaratoriis juxta Gregorii et Clementis constitutiones, concludendo dispensationes propter proximioris gradus hujusmodi non expressionem de subreptionis, vel obreptionis vitio notari non posse, sed in omnibus et per omnia suffragari, perinde ac si in literis de proximiore, seu utroque gradu specialis ac expressa mentio facta fuisset*. Ex hac pontificis declaratione constat satis esse gradum remotiorem exprimere, et validam esse dispensationem, ideoque matrimonium ex ea contractum non facta propinquioris gradus mentione, pro quo tamen obtinendae erunt literae declaratoriae ad vitandum vulgi scandalum, non ad validandam dispensationem, quo scandalo cessante, neque pro foro interno, neque externo necessariae erunt literae. Quam Pii V. declarationem sequentes magni nominis doctores validum pronuntiarunt matrimonium contractum cum solius remotioris gradus mentione, non obtentis literis declaratoriis, ex quarum defectu illicitum quidem hadendum dixerunt Perez *de matrim. d.* 46. *sect.* 5. *n.* 7. Pontius *l.* 8. *c.* 17. §. 5. *n.* 26. *et* 27. Van-Espen *jur. ec-*

cle. p. 2. *tit.* 14. *c.* 3. *n.* 17. Cherubin. *in not. ad constit.* 13. *s. Pii V. t.* 1. et alii innumeri allati in discursu de matrimonio contracto in 3. et 4. consanguinit. gradu *n.* 14. qui extat in thesaur. resolut. sac. congregat. concil. *t.* 2. *p.* 149. et amplexata est sacra eadem Congregatio die 1. Maji 1607. et 28. Martii 1722. in Lucacoriensi *nullitatis matrimonii*, quodque ut certum supponit Benedictus XIV. in decreto *Cum super* §. 6. inserto in altero decreto *Etsi matrimonialis bullar. t.* 4. *p.* 346. vocans communem DD. sententiam in tribunalibus receptam. Contraria tamen sententia non est auctoritate multorum et rationibus destituta, quapropter in re tam gravi ego putarem in praxi ita se habere debere executorem hujusmodi dispensationis cum Bonac. *de legib. d.* 1. *q.* 2. *p.* 5. *n.* 17. *et. q.* 3. *p.* 7. §. 1. *n.* 7. Sanch. *loc. superius cit.* si expedita dispensatione super remotiori gradu ante ejus executionem innotescit ordinario propinquior, tunc debet abstinere ab executione, donec habeantur literae declaratoriae; si vero non innotuit, et matrimonium contractum fuit fine literis declaratoriis, tunc usque ad ipsarum adventum conjuges separandi *.

Quamvis opinionem copulae expressionem non necessariam traducentem totis ingenii viribus tueri et contrariae fundamenta evertere conetur de Justis *l. c. a n.* 250. tamen in praxi non est recedendum ab ea, quae hujusmodi necessitatem adstruit, quamque supponere videtur Benedictus XIV. *in instit. eccles.* 87. et in constit. 95. *Pastor bonus* §. 41. *et* 42. *bullar. t.* 1. *p.* 327. In praxi ergo si sponsi obtinuerint a Dataria dispensationem ab impedimento publico consanguinitatis, vel affinitatis, et copulam occultam reticuerint; quam sine honoris detrimento non valeant detegere, ad sacram poenitentiariam confugiendum erit, ab eaque dispensationem curandam, illi manifestantes publicum impedimentum jam dispensatum et copulam occultam, et ab ea super utroque dispensationem, tamquam occulto in foro conscientiae obtinebunt, dummodo copula adhuc secreta perseveret; et hoc tam pro matrimonio contrahendo, quam pro revalidatione jam contracti, cum hac tamen conditione, quod si prima gratia expedita non fuerit in forma pauperum, et agatur de primo et secundo, vel secundo tantum gradu solvant quinquaginta ducatos auri de camera ad datariam transmittendos. Ad majorem pariter poenitentiarium confugere debent, si dispensationem a dataria impetraverint expressa quidem copula, sed tacita occulta et malitiosa intentione in copula habita obtinendae facilius dispensationis, quam etiam

obtinebunt juxta facultates majori poenitentiario tributas ab eodem Benedicto *loc. superius cit.* Hoc autem secundum habet locum, quando agitur de primo et secundo, vel secundo tantum consanguinitatis, seu affinitatis gradu, et de matrimonio contrahendo; si enim agatur de ulterioribus gradibus, vel de matrimonio jam contracto, nulla est illis molestia inferenda; in hoc enim rerum eventu, cum nihil de novo ab eo statuatur, praesumitur voluisse pontificem nuptiis jam contractis favere, atque scandala et contentiones auferre, quae oriri possent: Leo *in praxi sac. poenit. de form. d. matrim.* §. *Secus* idem pontifex *instit. eccles.* 87. (1) Possunt adhuc autem supradicta non habere locum in aliis casibus; v. g. quando copula licet incestuosa, tamen ut talis non fuit cognita; quia habita cum muliere, quae consanguinea, vel affinis omnino nesciebatur; tunc enim incestus tantum materialis, non formalis fuit. In eo igitur casu obtenta a dataria dispensatione sine copulae expressione, non erit denuo pro nova dispensatione ad poenitentiariam confugiendum: Benedictus XIV. *l. c. n.* 23. cum Garc. *de benefic. pag.* 8. *c.* 3. *n.* 106. Thesaur. *in prax. sacr. poenit. tit.* 6. *n.* 8. De Justis *l. c. n.* 252. Leone *in praxi sacr. poenit. p.* 2. *v. Secus vero*, vel quando copula incestuosa jam expressa in dispensationis petitione fuit inter sponsos, ut frequenter accidit, repetita post obtentam dispensationem, sed nondum executioni mandatam, ut docet de Just *l.* 1. *c.* 7. *a num.* 40. cum Bonacc. *de leg. d.* 1. *q.* 2. *p.* 5. *n.* 4. Filliuc. *tr.* 10. *p.* 2. *c.* 10. *n.* 337. Sanch. et aliis *.

* Haec autem vindicant sibi locum etiam agendo de affinitate, ut videre est apud Benedictum XIV. *ll. cc.* *

* Ad eamdem pro obtinenda dispensatione confugere possunt occulto affinitatis impedimento obstricti ex copula illicita, seu actu fornicario tam pro contrahendo, quam pro contracto matrimonio, etiam periculo revelationis, vel scandalorum non imminente, dummodo justa et rationabilis adsit causa; ita enim dispensandi tributa facultas a Benedicto XIV. *l. c.* §. 43. *

* Ex eo quod debeant omnia impedimenta ejusdem etiam speciei manifestari, sequitur subreptitiam fore dispensationem, si quis cum duabus sponsae sororibus rem habens,

(1) Opinio supradicta a diametro opponitur doctrinae Bened. XIV. qui in sua Bulla incip. *Pastor Bonus n.* 49. affirmat manifestandam esse copulam habitam cum prava et malitiosa intentione obtinendae facilius dispensationis etsi agatur de tertio, et quarto consanguinitatis, seu affinitatis gradu, et de matrimonio jam contracto.

cum una tantum copulam manifestavit; quia licet non sint diversae speciei impedimenta, sunt tamen numero distincta dispensationemque difficiliorem reddunt. Sanchez *t.* 8. *disp.* 24. *n.* 5. Reinff. *theolog. moral. tract.* 14. *dist.* 14. *n.* 165. La Croix *lib.* 6. *p.* 3. *n.* 919. Et ita declaravit Benedictus XIV. constitut. *Et si matrimonialis* *.

* Ex dictis superius colligitur non esse opus, ut quis petens dispensationem ab affinitate ex copula licita etiam in primo et secundo gradu, exprimat concurrentem cum ea publicam honestatem; cum enim haec concurrat semper cum affinitate ex copula licita, tacite exponitur, et super eadem tacite dispensatur quoties exprimitur impedimentum ortum ex copula licita. Ita vero non esset, si tantum in genere affinitas exprimeretur, quia tunc posset intelligi tam de una quam de altera, et cum ex illicita non oriatur publica honestas, super hanc utpote nec tacite, nec expresse propositam non caderet dispensatio, quae tamquam odiosa et stricte sumenda non extenditur ultra expressa. Sanchez *l. c.* Reiff. *in* 4. *decret. append. de dispensat.* §. 4. *n.* 197. *

* Non videtur autem necessaria nova dispensatio, quando aliquis post obtentam dispensationem super impedimentum occultum affinitatis, iterum copulam habuerit cum eadem sponsae consanguinea, antequam duxerit. Licet enim non desint, qui doceant nova opus esse dispensatione, si ea sit jam executioni mandata cum executor dispensare tantum possit in impedimento contracto, non contrahendo, praesertim, cum in sacrae poenitentiariae literis haec verba reperiantur, ut *dispenses hac vice*. Habert *de legibus q.* 13. Elbel. *de matrim. n.* 506. cum Gobat et Quintanad.; attamen probabilius alii tenent non requiri novam dispensationem quia affinitas illa jam sublata est per dispensationem quoad hunc effectum contrahendi matrimonium. Ita Sanch. *lib.* 8. *disp.* 25. *n.* 4. cum Guttier. Cordub. Continuat. Tour. *tom.* 2. *de dispensat. cap.* 6. *q.* 5. cum Sylvio, Pyrrh. Conrad. qui affert de hoc expressam sacr. Congregat. declarationem. (1) In praxi denique hanc sententiam sequitur s. poenitentiaria, ut videre est in quodam ejus rescripto, quod authentice datum 21. Sept. an 1752. vidisse testatur Ligor. *lib.* 6. *n.* 1140. in haec verba: *Sacra poenitentiaria respon-*

(1) Doctrina supra exposita ut certa, et indubia tenenda est dummodo dispensatio non sit obtenta *in forma pauperum*, quia sic declarasse Paulum V. demonstrant Conrad. Pirr. *in sua praxi dispens. c.* 5. *n.* 37. s. Lig. *l.* 6. *n.* 1141. Bernard. *t.* 4. *pract.* 36. *n.* 35. Collet. *t.* 2. *p.* 601.

dit, quod si orator alias super eodem primi affinitatis gradus impedimento ad matrimonium contrahendum fuerit dispensatus, etiamsi ipse post obtentam gratiam, atque ante matrimonii celebrationem denuo cum supradicta mulieris matre relapsus sit, nova dispensatione non indigere *.

CAPUT IV.

De impedimento criminis, ejusque dispensatione. (1)

Q. I. Quae sunt crimina dirimentia matrimonium.

R. I. Haec crimina oriuntur ex adulterio et homicidio sub diversis circumstantiis. Primum crimen est adulterium cum promissione matrimonii, postquam alter conjux obierit: *can. Relatum* 31. *q.* 1. *cap. Propositum, cap. Veniens cap. Super hoc, cap. Significasti de eo qui duxit in matrim. quam polluit per adulter.* Ita autem jura decreverunt, ne adulteri machinentur in mortem conjugis, ut possint inter se contrahere matrimonium. Ad hoc igitur impedimentum inducendum non est sufficiens sola promissio futuri matrimonii, quamvis reprobata per leges *arg. cap. Nulla Ecclesiastica de conces. praeben.*, sed ulterius oportet vere adulterium intervenire. Hoc vere non intervenit, si matrimonium peccantis non erat validum: si copula inter adulteros non sit consummata: et si uterque, vel unus ex peccantibus nesciat se committere adulterium; nam qui ignorat alterius matrimonium, non committit formaliter adulterium; et ita non datur adulterium respectu utriusque, ut requirunt ss. canones: *cap.* 1. *et cap. penult. de eo, qui duxit in uxor. etc.* * Quinimmo inter ignorantes non tantum consistere potest matrimonium, sed adulter tenetur post mortem conjugis eam ducere, quam vivente conjuge ignorantem cognovit, si eidem matrimonium promiserat, textu expresso *d. cap. penult.* et ratio datur *d. c.* 1. *Nec dignum. est, ut .... qui scienter contra canones venerat, lucrum de suo dolo reportet* Barbos. Gonzal. *in d. cap.* Reiffen. *in* 4. *decret. tit.* 7. *n.* 11. Van-Esp. *jur. eccl. p.* 2. *tit.* 13. *cap.* 7. *n.* 10. Bonac. *de matrim. disp.* 1. *q.* 3. *p.* 6. *n.* 8. De Just. *lib.* 2. *cap.* 16. *n.* 39. * Notant vero DD. quod etsi nullum inducatur impedimentum, quoties adulterium sequatur ante scientiam matrimonii, quamvis postea, illo cognito, accedat promissio matrimonii, bene vero inducitur, si promissio interve-

(1) Criminis nomine denotantur nonnulla delicta quae facile possunt perpetrari nisi ecclesiastica jura sancivissent validum contrahi non posse matrimonium inter reos hujusmodi delictorum.

niat, non cognito matrimonio, dum post illud cognitum sequatur adulterium; nam per subsequens adulterium eadem promissio veluti renovatur; et ita consurget hoc impedimentum, quod datur dum simul interveniunt verum adulterium, et promissio matrimonii, ut dictum est. Sanch. *lib.* 7. *disp.* 79. *n.* 32. *et* 34. Coninch. *disp.* 31. *d.* 5. *n.* 61.

Ulterius ad hoc impedimentum inducendum, oportet simul dari adulterium, et promissionem, vivente eodem conjuge. Hinc si vivente eodem conjuge interveniant adulterium et promissio, non cessat impedimentum per revocationem promissionis, cum jam fuerit contractum. Cessaret vero, si post revocatam promissionem interveniret adulterium; quia moraliter simul non conjungerentur. Item non daretur hoc impedimentum, si tam promissio, quam adulterium non interveniant, ut dixi, constante eodem matrimonio; ut si quis vivente sua conjuge adulteretur cum Berta, at non illi promittat matrimonium nisi post mortem conjugis. Idem dicendum, si quis constante primo matrimo, adulteretur cum Berta, et deinde illi promitteret matrimonium, postquam secundam duxit uxorem. Sanch. *l.* 7. *d.* 79. *a n.* 5. Bonac. *de matrim.* *q.* 3. *p.* 6. *n.* 12. Avers. *q.* 18. *sect.* 3. Demum ad contrahendum hoc impedimentum necesse est promissionem fuisse externe sufficienter expressam et saltem acceptatam, alias deficeret a ratione perfectae promissionis, et nullam pareret obligationem: *l. Absenti ff. de polic.* Verum non necesse esse, quod sit mutua, fere communiter docent DD. Sanch. *l.* 7. *dict.* 79. *n.* 20. Pontius *l.* 7. *c.* 45. *n.* 2. * Hoc etiam eruitur *ex cap. Significasti de eo qui duxit etc.* ubi Innocentius III. a matrimonio non repellit virum, nisi fidem de eo contrahendo dederit absque eo quod dicat puellam vicissim fidem dedisse *.

R. II. Secundum crimen est adulterium, eo modo quo paulo ante dictum est, si una matrimonium de praesenti cum adultera contrahatur: *c.* 1. *c. Veniens* 7. *c. fin. de eo qui duxit in uxor. etc.* Quamvis igitur postea ob mortem conjugum isti liberi remanerent, non possent valide inter se matrimonium contrahere. Sufficit autem praefatum matrimonium fuisse attentatum, quamvis non consummatum, et ex alio quocumque capite nullum; nam jura solum intendunt punire matrimonii attentationem: cum sciant ipsum esse nullum. Ita DD. communiter. * Sanchez *l. c. n.* 8. La Croix *l.* 6. *p.* 3. *n.* 621. Reiff. *l. c. n.* 8. Leur. *ibid q.* 185. *

R. III. Tertium crimen dirimens matrimonium est adulterium cum morte conjugis, sive ab adultero occidatur pro-

pria uxor, aut maritus adulterae, sive adultera occidat suum virum, aut conjugem adulteri: *c. Super hoc, c. Significasti de eo qui duxit in uxor. etc.* Dum vero interveniat adulterium non est necesse utrumque adulterantem in occisionem conspirare, sed sat est, si unus ex eis; jura enim solum occisionem et adulterium ad hoc crimen inducendum requirunt. Sanch. *l.* 7. *d.* 78. *n.* 9. et communiter. Ad hoc autem impedimentum inducendum sequentes requiruntur conditiones. Primo quod vere intercesserit adulterium, ut dixi in prima responsione. (1) Quod fuerit consummatum; unde non sat est, si intercessissent sola oscula et tactus obscoeni. Sanch. *l.* 7. *d.* 79. et communiter. Quod peccantes sciant se vere cum persona conjugata peccare; unde si mulier peccaret cum conjugato, quem putaret solutum, posset cum eo valide contrahere matrimonium, quamvis iste suam uxorem occidisset; revera etenim crimen non commisit contra conjugem occisam, cum putasset rem habere cum soluto. Gutt. *de matrim. c.* 205. *a n.* 14. Sanch. *l.* 7. *d.* 79. *n.* 31. Insuper ad hoc impedimentum inducendum necesse est, unum ex conjugibus, sive per se, sive per alium, conjugem innocentem de facto occidere, ut communiter docent DD. cum Glossa *in caput Super hoc* 3. *de eo qui duxit etc. v. machinatio, arg. can. Si quis vivente* 5. *caus.* 31. *q.* 1. * Hoc autem fiat venenum propinando, vel manus injiciendo, vel mandando, consulendo, rogando, vel conducendo, parum refert. Sola vero mortis ratihabitio non inducit hoc impedimentum; licet enim *ratihabitio mandato comparetur*, hoc intelligitur de iis, quae a sola voluntate pendent ratum habentis, vel de iis, quae jure disponente pro mandato reputantur: Leur. *q.* 191. et alii apud ipsum. Et licet *cit. c. Super hoc* de sola machinatione fiat mentio, verba tamen sumenda sunt cum effectu praesertim in materia poenali: *arg. c. Relatum de cler. non resid. et c. Haec autem verba de poen. dist.* 1. Et ex hoc inferunt DD. non consurgere impedimentum, si mors sequatur quidem, sed non ex vi machinationis, sed ex inscitia, aut incuria medicorum. Pont. *l.* 7. *c.* 45. *n.* 4. Reiff. *n.* 22. * Item necesse est conjugem innocentem eo fine necari, ut cum adultero matrimonium contrahatur. Ratio est, quia ideo inductum est ab ecclesia hoc impedimentum, ne conjux cupiditate cum alio contrahendi proprium conjugem occideret. Gutt. *c.* 105. *n.* 16. Pontius *l.* 7. *c.* 45. *n.* 5. et communiter, *arg. c.* 1. §. *Ad hoc de convers. infid. et can. Si quis* 31. *q.* 1.

(1) Quapropter verum non intercederet adulterium si prius matrimonium non fuerit validum.

R. IV. Quartum crimen dirimens matrimonium datur, quando vir et mulier, etsi non intercedat adulterium, communi consilio in mortem alterutrius conjugis machinantur. Ita DD. communiter *arg. c.* 1. *de convers. infidel.* Oportet tamen ex dictis de facto conjugem occidi; atque eo fine occidi, ut ad invicem contrahant matrimonium. Pontius *cit.* Sanch. *l.* 7. *d.* 78. *n.* 11. Palaus *d.* 2. *de matr. p.* 12. *n.* 5. Bonac. *q.* 3. *p.* 6. *n.* 5. et fere communiter.

Q. II. Quando impedimentum criminis sit dubium, adeoque non attendendum.

R. I. Primo est dubium, quando inter eos inter quos sequutum est adulterium, intervenit non vera, sed ficta promissio futuri matrimonii. Ideo aliqui volunt etiam tunc consurgere hoc impedimentum; quia etsi promissio fuerit ficta, vere tamen movet conjugem fictionis inscium ad optandam, et forte ad inferendam mortem conjugi innocenti, quod voluerunt impedire ss. canones, inducendo hoc impedimentum. Sanch. *l.* 7. *d.* 79. *n.* 10. De Justis *l.* 2. *c.* 15. *n.* 35. At bene oppositum dicitur; ficta enim promissio non est vera promissio, de qua putandum est loqui sacros canones. Praeterea poenalia sunt restringenda, dum praecipue non intervenit ratio adaequata, quam considerant leges, quae fuit removere utrumque conjugem adulterum a machinanda morte conjugis: in casu autem fictae promissionis hoc periculum solum esset respectu illius, qui eam veram esse judicaret: Laym. *tr.* 10. *p.* 4. *c.* 10. *n.* 4. Palaus *disp.* 3. *p.* 12. *n.* 11. Bonacc. *q.* 3. *p.* 6. *n.* 8.

Item dubium esset hoc impedimentum ratione promissionis, quando uno ex adulteris matrimonium promittente, alter taceret. Aliqui volunt talem taciturnitatem sumendam esse pro consensu, adeoque intervenire promissionem acceptatam ut necesse est ad inducendum hoc impedimentum. Coninch. *disp.* 31. *dub.* 5. *n.* 58. De Justis *l.* 2. *c.* 16. *n.* 33. Sed hujusmodi taciturnitatem non esse sumendam pro consensu alii dicunt; utpote quia tacens in odiosis non censetur consentire, hic autem consensus esset in praejudicium tacentis, utpote causans impedimentum. Henriq. *l.* 12. *de matrim. c.* 14. *n.* 3. Anton. a Spir. S. *disp.* 6. *n.* 492. * Sanchez *lib.* 7. *d.* 79. *n.* 25. Palaus *p.* 12. *n.* 11. Reinff. *l. c. n.* 16. Leur. *quaest.* 186. *n.* 2. *

R. II. Ratione adulterii reddi videtur dubium hoc impedimentum, quando non est plene consummatum, ut si vir extra vas seminaret, quamvis illud penetrasset. Si attendatur finis legis, fateor hoc impedimentum videri locum ha-

bere quocumque modo adulterium sequatur, quia semper dat occasionem optandi mortem conjugis innocentis, vel ipsam machinandi, quod jura voluerūnt impedire. Nihilominus cum simus in odiosis videntur verba legis in stricta significatione usurpanda, adeoque intelligenda de adulterio perfecte consummato ratione seminationis intra vas foeminae Sanchez *l.* 7. *disp.* 79. Salmant. *tr.* 9 *c.* 12. *p.* 4. *n.* 50.* Laym. *cap.* 10. *n.* 4. Coninch. *d.* 32. *n.* 62. Leur. *q.* 183. Ventrigl. *in prax. annot.* 15. §. 1. *n.* 13. *

Deinde ratione adulterii remanet dubium hoc impedimentum, quando unus ignoraret ignorantia etiam crassa et supina alterum esse conjugatum. Cum haec ignorantia a peccato non excuset, sentiunt aliqui intervenire sufficienter adulterium ex utraque parte, sicut necesse est ad rationem hujus impedimenti. Coninc. *disp.* 31. *d.* 5. *n.* 62. Hurtad. *disp.* 23. *diff.* 2. *n.* 7. Alii vero dicunt talem ignorantiam, licet culpabilem, excusare ab hoc impedimento incurrendo. Ratio est, quia dum agitur de ignorantia non juris, sed facti, quaelibet excusat ignorantia; ut ex regula *Ignorantia de reg. jur.* Praeterea crimen adulterii exposcit, ut cum dolo committatur *l. penult. ff. ad leg. Jul.* quaecumque autem ignorantia, si non sit affectata, excludit dolum juxta Glossam *in l. Magna ignorantia ff. de verb. sign.* Sanch. *lib.* 7. *d.* 79. *n.* 38. Avers. *quaest.* 18. *sect.* 3. * De Just. *loc. c. num.* 38. *

R. III. Ratione homicidii dubium est impedimentum criminis, dum exterius aliquo pacto non manifestetur occisionem fieri animo ducendi complicem delicti, sive occisionis, nempe adulterii. Ratio est quia, cum haec poena sit ecclesiastica, oportet aliquo pacto fieri externam; neque etenim ecclesia judicat quod est mere internum. Hurtad. *disp.* 23. *diff.* 1. *n.* 3. Pontius *lib.* 7. *cap.* 45. *num.* 4. Dian. *p.* 9. *tr.* 6. *resol.* 25. Alii vero negant necesse esse hanc intentionem esse externam; utpote quia jura solum exposcunt, ut homicidium ea fiat intentione, ut cum complice matrimonium contrahatur. Verum tamen est eam intentionem ex parte utriusque non requiri. Caudid. *disp.* 26. *art.* 6. *dub.* 4. *conclus.* 6. Sanch. *l.* 7. *d.* 78. *n.* 13. quamvis ex dictis necesse sit utrumque concurrere ad homicidium, ut ratione ipsius, quando non intervenit adulterium, detur impedimentum dirimens.

Aliqui addunt, quod dum impedimentum criminis oritur ex adulterio et homicidio; adulterium praecedere debeat. Coninc. *disp.* 31. *n.* 54. Basil. *l.* 7. *c.* 45. *n.* 5. Quamvis

igitur, dum impedimentum criminis consurgit ex adulterio et promissione futuri matrimonii, nil referat, an adulterium vel promissio praecedat; quia de hoc jus non curat: *arg. cap. fin. de eo qui duxit uxor. quam polluit per adulter.* et ex communi docent Sanch. *l.* 8. *disp.* 79. *n.* 3. nihilominus aliud disponit, dum crimen oritur ex adulterio et homicidio. Cum igitur jus nolit homicidium ab uno tantum commissum inducere impedimentum dirimens, ni una cum eo interveniat adulterium, consequens est, quod si non intercesserit adulterium, dum ab uno tantum patratur homicidium, non intervenit quidquid jus exposcit ad hoc impedimentum inducendum. Si Cajus igitur occideret propriam uxorem animo ducendi Sejam post obitum mariti ejusdem Sejae, posset eo defuncto Sejam ducere, quamvis cum ea commisisset adulterium; nil etenim influxisset adulterium in mortem uxoris Caji, supposito quod adulteratus fuerit cum Seja post occisionem propriae uxoris. * Salmant. *tr.* 9. *cap.* 12. *n.* 50. de Just. *l. c. n.* 4. *

Q. IV. Quid exprimendum sit, dum petitur dispensatio quoad impedimentum criminis:

R. Cum impedimentum criminis solo jure ecclesiastico dirimat matrimonium; certum est ecclesiam posse in eo dispensare. Exprimendum autem est, si hoc impedimentum ortum fuerit ex machinatione in mortem conjugis; an vero ex solo adulterio cum promissione futuri matrimonii. In hoc casu facilius dispensatur; at dum intervenit homicidium maxime ex utriusque machinatione, papa nunquam dispensat, praecipue pro foro externo; et dum dispensat pro foro interno, quando homicidium est occultum, et unius tantum machinatione factum, requiritur urgentissima causa, et non dispensatur nisi injuncta gravi poenitentia: de Just. *lib.* 1. *cap.* 4. *n.* 188.

Si infideles antequam converterentur, contraxissent matrimonium cum aliquo ex praefatis criminibus non indigerent dispensatione, dum ad fidem converterentur; quia tunc non erant subjecti legibus ecclesiae. Secus etsi unus tantum fuisset christianus; nam sat est, si impedimentum unum tantum ex contrahentibus afficiat, ut patet in impedimento voti, ordinis sacri etc. Sanch. *l.* 7. *disp.* 58. *n.* 3. * Laym. *cap.* 10 *n.* 6. Castrop. *disp.* 4. *p.* 12. *n.* 6. *in fin.* *

Regulae pro praxi

* Ultra praedicta exponenda pro dispensatione ab impedimento criminis, debet insuper exprimi, an matrimonium

sit contractum, vel contrahendum; si contractum, debet exponi an initum in facie ecclesiae, et servata forma concilii Tridentini, an crimen occultum sit, an timeantur scandala, et qua ratione: De Just. *lib.* 1. *cap.* 8. *n.* 92. Quod si impedimentum occultum fuerit, vel ortum habeat ex adulterio cum promissione neutro machinante in conjugis mortem, vel altero, ac etiam utroque machinante, potest a majori poenitentiario tam in contrahendo, quam in contracto dispensatio obtineri; utramque enim facultatem habet a citata constitutione Benedicti XIV. §. 44. rarius tamen in secundo casu, et quando necessitas postulet ratione alicujus gravis imminentis periculi., ipsius majoris poenitentiarii prudentia cum Congregatione discutiendi *.

CAPUT V.

De impedimentis disparitatis cultus et violentiae sive metus.

Q. I. Inter quos dirimat matrimonium impedimentum disparitatis cultus.

R. Hoc impedimentum dirimit matrimonium inter fidelem, et infidelem sive inter baptizatum et non baptizatum. Fateor non facile invenire esse, ubi hoc dirimens impedimentum decernatur, ut videre est apud Pontium *lib.* 7. *cap.* 47. at sat est, si de eo adsit receptissima in ecclesia consuetudo; nam ipsa sufficienter habet vim legis. * Sunt nonnulli qui hoc impedimentum erui volunt ex can. 67. et 69. concilii Nicaeni, ubi aeque punitur nubens infideli, et habens duas uxores, neque admittitur, nisi infidelem relinquat. Palaus *d.* 4. *p.* 11. *n.* 3. Leur. *in* 4. *decr. tit.* 1. *q.* 115. *n.* 3.*

R. II. Matrimonium inter catholicum et haereticam, sive e contra, non est irritum; unde supponitur validum *cap. Decrevit de haeretic. in* 6. * In illo decretum est uxores, quae scienter haeretici nupserunt, privandas esse dote in poenam delicti, et tamen non separandas a viris, unde eorum matrimonium validum supponitur *, et communiter docent DD. Quod si aliqui textus contrarium innuere videantur, saltem certum est per universalem contrariam consuetudinem fuisse abrogatos; * hujusmodi sunt cap. 12. concilii Carthaginensis III. cap. 14. concilii Calchedon. cap. 11. 16. 17. concilii Illiberitani, can. 67. concilii Agathensis * E contra certum est hujusmodi matrimonia vetita esse ab ecclesia: *can. Oportet, can. Cave q.* 1. et id propter scandala, quae exinde solent oriri, et propter periculum subversionis respectu conjugis catholici, vel saltem prolis nasciturae. Cum

igitur ob causas tam graves ecclesia hujusmodi matrimonia prohibuerit, non contraheretur sine gravi culpa matrimonium inter personam haereticam et catholicam. Guttier *de matrim. c.* 104. *n.* 6. Gobat *tr.* 9. *cas.* 6. *n.* 216. et communiter. Multo magis illicitum esset hoc matrimonium, quando interveniret pactum, ut de facto solet intervenire, quod filii in religione patris haeretici, et filiae in religione matris catholicae educarentur. Ratio est, quia qui vis parentum tenetur ex pietate et jure divino curare, ut filii aeternam salutem assequantur, contra quam obligationem expresse esset praedictum pactum. Accedit etiam jure ecclesiastico vetitum esse: *cap. ex literis de convers. infidel.* Laym. *lib.* 5. *p.* 4. *cap.* 14. *n.* 3.

Non desunt, qui dicant licitum esse matrimonium inter personam haereticam et catholicam in iis regionibus, ubi catholici permixti vivunt cum haereticis, si absit periculum subversionis; id enim licitum fecit recepta consuetudo. Verum theologi Germani, quibus quoad hoc omnino adnuendum est, dicunt in praxi semper adesse periculum ex tali matrimonio, quamplura oriri peccata vel contra legem ecclesiae, vel ob periculum fidem amittendi, vel ratione pravae filiorum educationis, adeoque talia matrimonia semper esse illicita. Laym. *et* Gobat *l. c.* Sporer *p.* 4. *c.* 1. *sect.* 1. *n.* 118. Quod si in aliquo casu particulari tale abfuit periculum pontifices concesserunt iniri posse matrimonium inter haereticum et catholicam. (1) Caeterum jura a doctrina generali supra tradita eximunt casum, in quo haereticus vellet fidem catholicam amplecti; nam tunc vere cessaret omne periculum subversionis: *can. Non oportet. q.* 1. Solum nihilominus persona haeretica ad matrimonium cum catholica ante conversionem esset admittenda, quando haberet justam causam conversionis differendae, alias spes conversioni inanis videretur. Laym. *l.* 5. *tr.* 18. *p.* 4. *c.* 14. * Videatur Leur. *q.* 117. Van-Esp. *jur. eccl. p.* 2. *tit.* 13. *cap.* 8. ubi motiva latius affert hujus assertionis *.

Q. II. Quo jure vis, sive metus dirimant matrimonium; et an peccent contrahentes matrimonium cum metu.

R. I Non desunt theologi affirmantes jure naturae dirimi, * et in hac sententia videtur esse d. Thom. *in* 4. *d.* 29. *q. unic. a.* 3. *quaestiunc.* 1. quem sequitur Turrecrem. 31.

(1) Ast tali matrimonio rectius est sacerdotalem benedictionem non esse impendendam, neque missam in haeretici praesentia celebrari debere, neque matrimonium ipsum intra ecclesiae ambitum contrahere. Vid. Bened. XIV. *de sin. Dioec. l.* 6. *c.* 5. *n.* 5.

q. 2. *in summ. n.* 8. et tenet Scot. *in* 4. *d.* 39. *q. unic.* §. *De secundo dico*, et alii tam theologi quam canonistae apud Sanch. *loc. inf. citando n.* 1. ob rationes ibi positas *; at communis est solum dirimi jure ecclesiastico. Ratio est, quia metus quamtumvis gravis non tollit voluntarium, quamvis causet involuntarium secundum quid, ut dixi *tr.* 1. *q.* 2. *c.* 2. *q.* 3.; ubi autem aliquis contractus est voluntarius, habetur quod de jure naturae necessarium est ad ipsius valorem. Item etsi matrimonium ex metu contrahatur, non deest libertas de jure naturae necessaria, quamvis ratione metus diminuatur; absolute enim quis posset non contrahere. Ita non adesset perfecta libertas, dum quis timore mortis contraheret matrimonium: at nihilominus adesset libertas sufficiens. Hac ratione *c. Verum, et c. Si vero de jurejurand.* dicitur validum juramentum metu gravi extortum, et tamen certum est ad juramentum libertatem requiri. Bonac. *de matr. q.* 3. *p.* 8. *n.* 8. Salmant. *tr.* 9. *c.* 9. *n.* 7. Negari tamen non potest jure naturae tale matrimonium prohiberi; cum etenim matrimonium importet vinculum indissolubile, ordinatum ad mutuum amorem et societatem, et ad generationem et educationem prolis, non est conveniens contrahi metu et coacte; cum haec amori et amicabili societati opponantur. Hinc etiam sequitur conveniens fuisse jure ecclesiastico irritari, ut constat *ex c. Cum locum, c. Consultationi tuae, cap. Veniens* 2. *de sponsal. et c. Significavit de eo, qui duxit etc.* Ubi advertas, quod licet *c. Cum locum cit.* dicatur irritari matrimonium coacte, vel ex metu contractum, quia in eo deest consensus, id non significat deesse consensum jure naturae necessarium, bene vero consensum, qui jam tunc ex traditione, et forte jure etiam scripto requirebatur, quamvis de eo modo non constet. Sanch. *l.* 4. *d.* 14. *n.* 4. * ubi sententiae contrariae fundamentum penitus evertit *.

R. II. Certum est graviter peccare illum, qui incutit metum ad matrimonium contrahendum; quia per injuriam extorquet ab alio rem gravem et difficilem, quale est matrimonium. Hac ratione puto cogentem debere postea valide contrahere matrimonium, si pars coacta exposceret; ratio enim dictat injuriam illatam in eadem specie esse resarciendam, semper cum fieri possit, ut probat etiam textus *c.* 1. *de eo qui duxit etc.* Coninch. *d.* 28. *d.* 1. *n.* 7. Bonacc. *de matrim. q.* 3. *p.* 8. *n.* 33. Illum vero, qui coactus init matrimonium, puto saltem non graviter peccare, vel verum consensum apponat, vel non. Ratio est, quia in aliis sacramentis grave quidem peccatum sacrilegii est adhibere mate-

riam, vel formam ineptam, sed hoc ideo, quia in iis ante esse sacramenti nil praesupponitur, adeoque adhibendo formam, seu materiam ineptam, statim fit illis gravis injuria, eadem sacramenta nulla reddendo. At in matrimonio ante esse sacramenti praesupponitur contractus, quo non subsistente, non consurgit sacramentum; ac proinde qui coactus inire matrimonium non apponit consensum, vel etiam apponit, cum non subsistat contractus, quia a jure irritatur, non verificatur irreverenter se gerere contra sacramentum, sed primo et immediate apponere materiam et formam ineptam contractui. Verum tamen est mentiri illum, qui contrahit sine consensu. Palaus *de matr. disp.* 2. *p.* 12. *n.* 13. Sanch. *leg.* 4. *d.* 16. *n.* 6.

Q. III. Qualis metus dirimat matrimonium:

R. I. Suppono in presenti quidquid dixi de metu *tr.* 14. *q.* 1. *c. unic. q.* 4. His suppositis dicendum est primo metum levem, etsi injuste incussum, non dirimere matrimonium. Ratio est, tum quia levis metus a jure pro metu non reputatur: *l. Nec timorem ff. de eo quod metus caus. et l. Vani ff. de reg. jur.* Tum quia jus ad irritandum matrimonium exposcit metum cadentem in virum constantem, adeoque gravem: *arg. c. Veniens, et c. Consultationi* 28. *de sponsalib.* Menoch. *de praesumpt. l.* 3. *praesumpt.* 4. *n.* 3. Sanch. *de matrim. l.* 4. *d.* 17. *n.* 3. Hinc nec professio religiosa ex solo levi metu irritatur: *arg. cap.* 1. 2. *et penult. de his quae vi metusve causa etc.*

R. II. Metus gravis non proveniens a causa libera, sed vel a causa intrinseca, ut si quis eligeret matrimonium, timens mortem ob humorum abundantiam, vel a causa extrinseca, ut si eligeret matrimonium timore infamiae, jacturae bonorum etc. iste, inquam, metus non irritat matrimonium. Ratio est, quia in his casibus contrahens matrimonium impellitur a seipso; nemine enim urgente eligit matrimonium ad hujusmodi mala vitanda. Sanch. *l.* 4. *disp.* 12. *n.* 3. Item metus gravis non irritat matrimonium, quoties ad illud extorquendum non incutiatur; ut si quis sua sponte eligeret ducere puellam, volens placare patrem, cum quo gerebat inimicitiam. Ratio est, tum quia in jure non fit mentio nisi de metu incusso ad matrimonium extorquendum: *arg. c. Cum locum, et cap. Veniens de sponsal.* tum quia, cum in tali casu nemo ab illo matrimonium extorqueat, jam ipsemet timens voluntarie illud eligit ad malum, quod timet, vitandum. Sanch. *l.* 4. *d.* 12. *n.* 3. ubi hanc opinionem dicit certissimam. Quando etiam adhuc dubia esset,

certum esset valere matrimonium; cum ex alibi dictis in dubio pro illius valore semper standum sit, * et eruitur ex *c. Duobus judicibus de sent. et re judic. et c. Si conditiones de condit. appos.* *. Demum ratione gravis timoris non irritatur matrimonium, si sit juste incussus; nam jura irritantia ex hoc capite matrimonium, loquuntur de metu injuste incusso. Praeterea jus non curat de diminutione libertatis, quoties juste diminuitur: adeoque quamvis et rescindi valeant caeteri contractus ex gravi metu initi, non tamen si metus juste incutiatur, quamvis fiant cum minori libertate: *arg. l. Continet, et l. Mulier ff. quod metus causa etc.* Si igitur aliquis contraheret matrimonium metu excomunicationis ferendae a judice legitime minitante, vel alterius supplicii legitime inferendi, matrimonium omnino esset validum. Sanch. *l. 4. d.* 13. *n.* 3. et communiter.

R. III. Metus irritans matrimonium debet esse metus gravis, sive cadens in virum constantem, injustus, (1) et incussus in ordine ad matrimonium contrahendum. (2) Id sequitur ex jam dictis; et constat *ex cit. c. Cum locum, et c. Veniens*, junct. Gloss. *ibid. v. in vir.* nec est aliquis, qui neget hujusmodi metum dirimere matrimonium.

Q. IV. An matrimonium ratione metus irritum, per copulam, vel cohabitationem ratificetur.

R. Ut modo dicto tale matrimonium fiat validum, necesse est conjugem, qui ex metu contraxit, scire invaliditatem sui matrimonii, alias non consentiret in copulam, vel cohabitationem animo matrimonium ratificandi, sed quia erronèe putaret suum matrimonium esse validum; atque ita non praestaret novum consensum, prout requiritur ad valorem matrimonii antea nulli. Navarr. *in man. c.* 22. *n.* 76. Sanch. *lib.* 2. *d.* 34. *n.* 2. *et d.* 36. *n.* 2. * et fusius et expressius *l.* 4. *d.* 18. *n.* 5. *arg. c. Ad id, et c. Consultationi de sponsalib.* ubi Honorius III. statuit, quod, si sponsa ante copulam admissam metum objicit, audienda sit; ergo post copulam audienda non est; et clarius eruitur *ex cap. Insuper qui matrim. accus.** Denique necesse est copulam, sive cohabitationem esse spontaneam; si enim ad valorem matrimonii non sufficit expressus consensus gravi metu extortus, multo minus tacitus per copulam, vel habitationem pari metu extortam. Mascard. *de probat. concl.* 157. *n.* 36. Barbos.

(1) A causa extrinseca libera proveniens.

(2) Supradicta Auctoris doctrina locum habet *etiamsi illud timeas consanguineis, et affinibus usque ad quartum gradum.* Ita Maz. n. 2556 cum communiori.

in c. Ad id 21. *de spons.* Sed iterum suo loco de modo convalidandi matrimonium alias nullum.

Q. V. Quando hoc impedimentum sit dubium, adeoque non attendendum.

R. Tunc hoc impedimentum esset nullum, quando lis est inter DD. an metus vere dicendus sit gravis, et cadens in virum constantem. Ita dubium erit hoc impedimentum, si ex importunis precibus et blanditiis matrimonium contrahatur; quamvis enim aliqui velint sufficere ad ingerendum gravem metum, propter gravem molestiam, quam animae afferunt, aliis nihilominus placet affirmare ex se solis non inducere vim et gravem metum; semper cum enim non conjungantur cum timore alicujus mali, vel cum metu reverentiali, ut paulo post dicam, videtur non tam difficiliter posse illis resisti. Utramque opinionem examinat inter alios Sanch. *l.* 4. *d.* 7. et negativam judicat esse probabiliorem.

Idem esto judicium de metu reverentiali, quem habere solet uxor respectu viri, filii respectu parentum, fratres, vel sorores minores respectu fratrum, vel sororum, quae sint multo majores, minor respectu tutoris etc. Aliqui dicunt solum metum reverentialem inducere metum cadentem in virum constantem; utpote quia difficiliter negare aliquid solemus, si illud superior exposcat. Navar. *in man. c.* 22. *n.* 50. et alii apud Donatum *t.* 2. *tr.* 11. *q.* 10. At magis communiter dicitur solum metum reverentialem non causare metum cadentem in virum constantem, utpote quia non datur timor gravis mali, quoties solum vincenda sit repugnantia negandi aliquid superiori, qui nihil, vel parum ex negatione offenderetur: Sanch. *l.* 5. *d.* 6. *n.* 7. *et* 17. Less. *de just. l.* 2. *c.* 17. *n.* 35. Laym. *l.* 4. *tr.* 5. *c.* 5 *n.* 6. Si vero timori reverentiali, vel importunis precibus justus timor superaddatur, quod ex negatione pater, vel quivis alter superior ad multum tempus erunt infensi, aspere loquuturi, superciliosi etc. quamvis nec ictus, nec verba injuriosa sint prolaturi, tunc respectu personae timidae et rudis, puto consurgere timorem cadentem in virum constantem. Ratio est, quia quamvis hujusmodi in aliis parvipendantur, ac etiam parvipendi soleant in superioribus a personis animosioribus, non tamen parvipenduntur, nec leve malum reputantur respectu personae timidae, dum a superiore proveniunt. Sanch. *l.* 4. *d.* 6. *n.* 14. Less. *cit.* et alii apud Leandr. *de matr. d.* 16. *q.* 14. Ita etiam innui videtur *can. Puella* 20. *q.* 1. *et reg.* 4. *ff. de regul. jur.*

Tertio puto dubium esse hoc impedimentum, quando quis ratione timoris elegit malum majus eo, quod timet, ut si quis ad vitandam mortem eligeret matrimonium in peccato contrahere. In hoc casu matrimonium dicitur validum, quia peccans ob vitandam mortem non agit ex timore viri constantis; ipsius etenim est semper potius quodcumque malum subire, quam peccare: d. Th. *in supl. q.* 47. *a.* 2. *et in* 4. *d.* 29. *q.* 1. *a.* 2. aliique, quos sequuntur Salmant. *tr.* 9. *c.* 9. *p.* 1. *n.* 26. Aliis vero apud eosdem Salmant. *n.* 27. placet dicere illum vere operari ex timore cadente in virum constantem in ordine ad contractus et matrimonium, qui operatur eo quod vere grave malum illi immineat, quamvis minus sit comparative ad illud, quod eligitur.

Quarto dubium esset impedimentum, quando judex secundum allegata et probata grave malum minitando juste aliquem cogeret ad matrimonium contrahendum, et aliunde de facto injuste cogeret; quia a parte rei non daretur causa illum cogendi. Hoc matrimouium non esse irritum pluribus videtur; nam cum in tali casu velit jus praesumptum reum ad matrimonium compellendum esse, non est credendum velle tale matrimonium esse irritum: Sanchez. *l.* 4. *d.* 13. *n.* 8. Anton. a Sp. S. *d.* 5. *n.* 233. Aliis placet tale matrimonium dicendum irritum; quia illa coactio de facto est injusta, et justa solummodo ex falsa praesumptione. Pont. *l.* 4. *c.* 19. *num.* 11. et alii, quos sequuntur Salmant. *tr.* 9. *c.* 9. *num.* 51.

Q. VI. Quid observare debet judex, vel confessarius in judicando quale malum causet metum cadentem in virum constantem.

R. Multoties spectat ad arbitrium judicis decernere, quando tale sit malum, quod timetur, ut dici debeat inducere timorem cadentem in constantem virum: *l. Metus autem* 3. *ff. ex quibus caus. majores etc.* et ex communi Sperellus *decis.* 5. *for. eccles. a n.* 72. Id autem ipsius arbitrio relinquitur, quoties jus aliquod malum non judicaverit sufficiens pro timore praefato inducendo; arbitria enim dantur, ubi certa regula non datur. Sanch. *l.* 4. *d.* 5. *n.* 2. Porro ex jure constat causare timorem cadentem in virum constantem metum gravem mortis, mutilationis, cruciatuum corporis, servitutis, exilii, carceris diuturni, amissionis status, stupri, aut vis sive foeminae inferendae, sive viro. Quoad haec omnia passim afferunt auctores textus legum. * *l. Nec timorem ff. de eo quod metus*, *l. Qui in carcerem ff. eod. cap. Cum dilectus de his quae vi etc. l. Si quidem C. de contrah. sti-*

pulat. * His addere debet judex, sive confessarius timorem gravis infamiae; quia famae jactura jacturae patrimonii, immo morti, aequiparatur: * haec omnia eruuntur ex *leg. Justa de manumiss. cap. Nihil caus.* 11. *q.* 3. *l. Hi qui sanctam C. de apostatis:* * timorem excommunicationis injuste inferendae; quia ultra infamiam, quam solet afferre, gravissimum malum est ab ecclesia etiam solum externe separari: timorem amissionis notabilis partis bonorum; nam talis jactura jure optimo terret virum constantem. Ita communiter DD. Salmant. *tr.* 9. *c.* 9. *p.* 1. *a n.* 21.

Praeterea judex, sive confessarius in judicando de timore cadente in constantem virum, debet considerare malum, quod timetur, comparative ad personas; malum enim quod deterrere potest foeminam constantem, potest non deterrere constantem virum; et quod deterrere potest senem, puerum etc. poterit non deterrere juvenem fortem etc. *arg. l.* 3. *ff. quibus causis majores, arg. can. Indignantur* 32. *quaest.* 6. et notat Glossa *in cap. Cum locum v. metus de sp.* Sanch. *lib.* 4. *d.* 3. *n.* 2. *et* 4. Avers. *de matrim. q.* 4. *sect.* 3.

Regulae in praxi observandae

I. Non raro accidit amasium cum amasia copulam habere, quod cum postea ex impraegnatione, vel alia causa deprehendant parentes, vel consanguinei, nullum non movent lapidem, ut eamdem amasiam ducat. Advertat ergo parochus, quod si amasius cogatur a parentibus, vel consanguineis puellae, illi mortem, vel aliud grave malum minitando, matrimonium esset nullum; quia timor esset injustus, nempe incussus ab iis, qui non possunt hujusmodi mala legitime inferre. Si vero inducatur ad matrimonium contrahendum ob timorem legitimae accusationis apud judicem, tunc quia metus esset omnino juste incussus, nullatenus invalidaret matrimonium.

II. Facile etiam accidit amasium damnari quidem secundum allegata et probata ad ducendam amasiam, quando revera hujusmodi poena in falsa fundatur praesumptione. Id intervenit, dum istam a se ipso primo cognitam asserit, nec alios postea admisisse, quando revera utrumque falsum est. Cum igitur hoc matrimonium initum judice compellente probabile sit esse validum, videat parochus, ne post ipsum initum affirmet invalide fuisse contractum, si mulier ipsi detegat suas fraudes; constat enim ex ipsius dissolutione quamplurima mala eventura.

* Ex ecclesiae statuto filii infidelium, sive pater sit, sive mater fidelis, eidem restitui debent, si doli incapaces sint juxta communem et certam DD. sententiam. Barb. *in cit. cap. Ex literis fin. de convers. conjug. n.* 14. Sanch. *lib.* 6. *disp.* 73. *n.* 16. Reiff. *in* 3. *decret. tit.* 33. *n.* 6. *et* 7. Et hoc factum est in religionis favorem; nec attendendum est, an minores vel majores sint triennio; nam etsi attento jure minores triennio apud matrem, majores apud patrem educandi sint: *arg. leg. Neque C. de patria potest.* hoc non habet locum, ubi agitur de religionis favore. Si vero doli et rationis capaces sint, eorum arbitrio relinquendum, an fidelem vel haereticum parentem sequi velint; nullus enim ad fidem cogendus est: *can. Ad fidem* 33. *caus.* 23. *q.* 5.*

* Causae autem justae, ob quas nuptias ante haeresis abjurationem celebrare fas dicendum est, possent facile admitti sequentes: v. g. si cognita haeresis abjuratione, privaretur pingui haereditate, aut aliud grave damnum subire cogeretur, aut injuste matrimonium impediretur. Quamvis in his etiam casibus caute procedendum; si enim ex animo haeresim abjurare dicat, facile media id praestandi sine alicujus praejudicii periculo adinveniet, puta sub gravi secreto in manus ordinarii, aut parochi occulte fidei professionem emittendo, et ab haeresi absolutionem recipiendo. Verumtamen cum saepius istarum causarum sufficientia non sine rationabilis dubii comitatu sit, recurrendum ad summum pontificem pro dispensatione obtinenda. *

* Quoad validitatem matrimoniorum inter unam partem catholicam, acatholicam alteram disceptatio olim acerrima erat, stantibus pro invaliditate multis et magni nominis tum theologis. Rebell. *de obligat. juxt. lib.* 1. *q.* 5. *n.* 1. La Croix *lib.* 6. *p.* 3. *n.* 772. tum canonistis Fagnan. *in cap. Si clericus de for. competent. n.* 56. *et seq.* Reiff. *in* 4. *dec. tit.* 3. §. 3. *n.* 132. cad. Petra *comment. ad constit.* 12. *Jo. XXII. a n.* 26. quibus consonant variae sacr. Congreg. concilii declarationes, et praesertim *in una Hollandiae matrimoniorum* 23. Augusti 1683. quae habentur apud Cavalch. *dissertat. theologic. et canonic. de matrim. inter Haeretic. ac inter catholicos, et haereticos a pag.* 50. Si agitur de matrimoniis initis in locis, ubi Tridentini decretum *sess.* 24. *c.* 1. *de refor. matr.* publicatum jam fuit, ut sunt Hollandia, Zelandia aliaeque Faederati Belgii provinciae testibus Brunone Neusser *disp.* 182. *q.* 2. *n.* 4. Reiffenst. *loc. cit. n.* 137. et sine parochi catholici praesentia, et ad quem tamen facilis haberi potest accessus, nec servata forma concilii Tri-

dentini, quia matrimonium, utpote mutuus contractus, ex utraque parte validum esse debet, nec ex parte catholica validum esse potest sine proprii parochi praesentia, censenda sunt invalida ac irrita hujusmodi matrimonia. Hanc et alias rationes fusius ac latius explicatas videre est *d. dissert. pag.* 74. *et seqq.* E contra hujusmodi matrimoniorum firmitatem adstruere, validissimisque fundamentis munire conabantur Laym. *lib.* 5. *tract.* 10. *p.* 2. *cap.* 4. *n.* 7. Pirhing. *in* 4. *decret. tit.* 3. *n.* 12. Dicastill. *de matrim. disput.* 3. *dub.* 4. et alii plures ab iisdem citati qui, nullo inter matrimonia ab utraque parte haeretica, vel ab una catholica, acatholica altera celebrata facto discrimine, omnia firma ac valida pronunciarunt, nec non Plich. ad eumdem *tit. n.* 17. *in respons. ad* 3. Van-Espen *jur. eccles. p.* 2. *tit.* 12. *cap.* 5. *n.* 36. Stalenus *in dissert. theologico politic. p.* 2. *cap.* 4. et alii apud La Croix *loc. cit. n.* 768. ubi eorum rationes videri possunt. Sed hodie horum sententia in dubium amplius revocari non potest, postquam eam, Benedictus XIV. sua constit. *Matrimonia* edita die 4. Nov. 1741. *bullar. tom.* 1. *p.* 88. *et epistol. Singulari* ad cardinalem ducem Eboracensem §. 17. data die 9. Febr. 1749. *bullar. tom.* 3. *p.* 4. approbavit, ac hujusmodi matrimonia, nullo alio accedente canonico impedimento, pro validis habenda declaravit in locis Foederato Belgio subjectis, et sub hac declaratione comprehendi voluit matrimonia etiam illa, quae contrahi dabitur ab ejusdem Belgii subditis, extra fines illius dominii missis ad custodiendas arces, quae dicuntur *di barriera*, dummodo uterque conjux ad eas legiones pertineat. Quae autem celebrari contigerit matrimonia vel in regionibus principum catholicorum ab iis, qui in provinciis Foederati Belgii domicilium habent, vel in Foederatis provinciis ab habentibus domicilium in regionibus principum catholicorum, nihil novi decernendum duxit, sed juxta communia juris canonici principia decidendum. Caeterum quam semper olim et etiam nunc reprobata ab ecclesia hujusmodi matrimonia sint, atque episcopis omnibus, vicariis apostolicis, missionariis obnitendum, ne catholici sacrilego hoc vinculo se obstringant, videatur idem Pontifex in sua *cit. constit.* §. 3. Hucusque autem dicta extendi minime possunt ac debent ad ea matrimonia, quae catholici in iis regionibus inter se contrahunt, quibus servanda omnino est forma a Tridentino praescripta; cum enim in iis locis catholici missionarii adsint, et facilis ad eos accessus haberi possit; coram eis matrimonia celebrare cuique fas est. Reiffenst. *loc. cit. n.* 132. *et seq.* et alii apud ipsum.

* Quid autem dicendum sit de ea praxi quae alicubi viget, quamque adhibent catholici cum haereticis vel inter se contrahentes sistendi se coram ministro haeretico, et iterum coram eo matrimonium celebrandi ante, vel postquam coram parocho catholico contraxerint, videndus omnino idem Benedictus in suis literis ad p. Paulum Simonem a s. Joseph Carmelitam discalceatum *Redditae sunt eod. tom.* 3. *in supplement. p.* 583., ubi declaravit, huic praxi peccati mortalis notam non infligendam, si magistratui aut ministro haeretico se sistentes actum mere civilem exercere, et erga leges principum obsequium exhibere, et ita gravia damna vitare intendant, et eumdem ministrum non tamquam sacris addictum habeant. Verum si memoratus actus coram ministro haeretico praecedat matrimonii celebrationem coram parocho et duobus testibus, et copulam intermedio hoc tempore inter se habeant, fornicationis crimine obstrictos; prolemque forsan inde susceptam illegitimam declaravit in ecclesiae foro, nisi consensum ex ecclesiae praescripto renovarint*.

* Si quis metu adactum matrimonium contraxisse conqueratur, non statim judicet confessarius, seu parochus verum metum revera interfuisse matrimonium irritantem, neque irritum tam facile declarandum pronunciet praesertim iis in locis, ubi parochi satis periti ad praescriptum ritualis Romani de matrimonii sacramento suum munus obire satagentes nulli assistunt matrimonio, antequam sponsos sponsae et libere accedere per diligens eorum examen certiores fiant. Caeterum inter mala gravem metum afferentia non accensenda ea, quae de jure pro insufficientibus habentur ad inducendum metum; cum enim concedatur arbitrium in iis, quae sub certa regula nequeunt comprehendi *arg. l. Non possunt ff. de legib.* hinc fit generaliter loquendo solum metum reverentialem non irritare matrimonium, nisi alia concurrant, quae homo difficile a se repellere potest, ut esset precum et repetiti saepius imperii importunitas, durae tractationes, verberum, exhaeredationis, aut dotis negationis comminatio, in caso quo dos sit omnino necessaria ad onera matrimonii sustinenda. Sanchez *lib.* 4. *disp.* 6. *n.* 7. *et* 17. Reiff. *in* 3. *decret. tit.* 31. §. 6. *n.* 165. et habetur expressum *in l. Interpositas C. de transact.* Et quidem si iste metus sufficiens habendus esset ad matrimonia irritanda, quot matrimonia irrita forent dicenda contracta a puellis ob matrum importunitatem? Neque pro contraria sententia faciunt textus *in l. Velle ff. de reg. jur. can. Praesens caus.* 20. *q.* 3. ibique glossa; illa enim jura intelligenda sunt non

de simplici metu reverentiali, sed de vestito aliqua ex supradictis circumstantiis, ut liquet ex aliis testibus, ut *can: Puellae caus. 20. q. 1.* Clement. *Cum virum de regular.* Neque refert hujusmodi jura loqui de religiosa professione, non de matrimonio, nam matrimonium spirituale, utpote insolubile: *arg. cap. Cum ad monasterium de regular. in* 6. et carnale pari passu procedere, videntur tradere Sotus *de just. lib.* 7. *q.* 2. *art.* 1. *ad* 2. Henriq. *de matrim. lib.* 11. *cap.* 9. *n.* 5. Sanch. *l. c. n.* 18. Reiff. *in* 4. *decret. tit.* 1. §. 11. *n.* 332. *

* Ut plene matrimonii libertati faveret Tridentinum *sess.* 24. *cap.* 9. *de reform. matrim.* districte prohibet sub poena excommunicationis ipso facto incurrendae omnibus cujuscumque gradus et dignitatis, ne quempiam ad matrimonium contrahendum directe, vel indirecte cogant: quod fieret, si grave malum minarentur, vel debitorum magni momenti solutionem denegarent. Barb. *in concil. Trid. loc. cit. num.* 11. Bonac. *de excomm. in particul. disp.* 2. *q.* 2. *p.* 6. *n.* 2. *et de matrim. q.* 3. *p.* 8. *n.* 2. et alii communiter. Hinc vero excommunicationem eos solum afficere, qui temporale dominium ac jurisdictionem habent, docent supradicti DD. cum Molina, de Just. *disp.* 176. et late Sanch. *de matrim. lib.* 2. *disp.* 27. *et lib.* 4. *d.* 22. Excipiunt, qui hoc facerent justa de causa, puta ad sedandas inimicitias inter familias, ad damnum et honorem alicujus puellae reparandum Pontius *de matrim. lib.* 4. *cap.* 19. *n.* 16. Excipiuntur ab hac excommunicatione episcopi et parochi, utpote non habentes dominium ac temporalem jurisdictionem in foro externo, reges quoque, ac reginae, imperator etc. utpote personae speciali nota dignae. Videantur DD. cc. An autem ligentur parentes filios, vel filias ad matrimonium cogentes videantur dicta superius *tract.* 10. *q. unic. cap.* 2. *

* Sufficit quidem etiam sine copula sola cohabitatio spontanea conjugum ad hoc, ut matrimonium ratione metus irritum, validum evadat; sed in eo casu requiritur, quod sit diuturna, ita ut juxta prudentis judicis arbitrium argui possit hanc affectu conjugali continuatam. Sanch. *l.* 4. *d.* 18. *n.* 6. Reiffenst. *l. c. n.* 339. Dixi juxta judicis arbitrium, quia quando in jure non requiritur tempus determinatum; ad judicem pertinet illud statuere: *arg. c. De causis de offic. jud. delegat l. Si servus ff. de jur. deliber.* Neque obstat *cit. c. Ad id*, ubi Clemens III. decrevit, quod puella, *quia postmodum per annum et dimidium, sibi cohabitans consensisse videtur, ad ipsum est cogenda redire*, nam dictum

caput narrat tantum facti speciem, non jus statuit, et ita interpretantur communiter DD. Haec autem locum habent in foro externo, in quo multoties procedendum est per praesumptiones, non vero in foro interno, in quo nulla requiritur diuturnitas, sed sufficit momentanea cohabitatio affectu maritali habita; in hoc siquidem praesumptio cedit veritati etiamsi absconditae: *arg. l. Cum de indebito ff. de probat. et c. Non firmatur de reg. jur. in* 6. Haec pariter locum habent in locis, ubi Tridentini lex non fuit promulgata, et quando agitur de metu occulte incusso; tunc enim, si servata fuerit Tridentini forma, non est opus novi consensus praestatione. Fagnan. *in c. Is qui fidem de sponsal. n.* 14. Salmant. *de matrim. tr.* 9. *c.* 9. *p.* 4. *n.* 57. non autem si agatur de metu publico in iis, ubi ejusdem decreta vigent; cum enim *sess.* 24. *de reform. matrim. c.* 1. novum jus quoad matrimonium condiderit, adhuc cessante metu satis non erit hodie consensus praesumptus ex cohabitatione, sed necessarius erit novus consensus praestandus coram parocho et testibus, servata ejusdem concilii forma. Barbosa *in cit. c. Ad id et de offic. et potest. episcopi allegat.* 32. *n.* 149. Gonzal. *in d. c. Ad id n.* 5. Guttier. *lib. can. qq. c.* 18. *n.* 8. Pont. *de matrim. l.* 5. *c.* 7. *per tot.* Navarr. Covarr. et alii plures, quos affert et sequitur Sanchez *lib.* 2. *d.* 37. *n.* 3. *et n.* 11. Hoc etiam pluries expresse declaravit sacr. concil. Congregat. *in Hispalensi* 20. Jun. 1709. *Hodie post Tridentinum concilium matrimonium metu contractum, et purgato metu per cohabitationem cum consummatione, aliosque actus non convalidari, nisi iterum contrahatur, adhibita rursus ejusdem concilii forma*: *in Constantinopolitana* 16. Decembr. 1634. *Vintimiliensi matrimonii* 20. Martii, et 24. Aprilis 1700. *

CAPUT VI.

De impedimentis ligaminis, publicae honestatis, et impotentiae.

Q. I. Quid sit impedimentum ligaminis.

R. Consurgit hoc impedimentum ex eo, quia persona aliqua jam contraxerit matrimonium; cum etenim ratione matrimonii alteri conjugi dederit potestatem in suum corpus, non remanet illi liberum alterum inire matrimonium, quo alteri potestatem in suum corpus tradat. Vide quae dixi de polygamia; et cum ex ibidem dictis constet in lege gratiae jure divino prohibitam esse pluralitatem uxorum, consequens

est summum Pontificem non posse in hoc impedimento dispensare.

Q. II. Quid sit impedimentum publicae honestatis; unde oriatur, et inter quos dirimat matrimonium.

R. I. Impedimentum publicae honestatis jure ecclesiastico dirimit matrimonium cum consanguineis sponsae et sponsi. Cum igitur indecens esset, ut sponsus, aut sponsa matrimonialiter alicui conjungerentur, cujus consanguineo, seu consanguineae, si non carne, mente et animo ratione sponsalium sive de praesenti, sive de futuro fuerant conjuncti, hinc est decrevisse ecclesiam sponsos non posse matrimonium contrahere cum alterutrius consanguineis: *cap. Ad audientiam* 4. *cap. Sponsam* 8. *de sponsal.* aliisque canonibus.

R. II. Certum est impedimentum publicae honestatis oriri ex sponsalibus de futuro, ut constat ex juribus citatis. Item certum est oriri ex matrimonio rato et non consummato; si etenim ratione conjunctionis animorum, quae datur in sponsalibus de futuro, consurgit hoc impedimentum, multo magis ratione matrimonii rati, cum in eo fortior sit animorum conjunctio. Sanchez *l.* 7. *d.* 70. *n.* 1. Fagnan. *in cap. Ad audientiam cit.* et communiter. Id etiam inferunt DD. *ex can. Si quis dispensaverit et can. Si quis uxorem* 27. *q.* 2. ut videre est apud Pontium *l.* 7. *c.* 35. *n.* 2.

R. III. Ratione sponsalium de futuro, si sint valida, hoc impedimentum ex jure novo Tridentini *sess.* 24. *cap.* 3. non excedit primum gradum consanguineorum sponsi et sponsae. Dixi, si sint valida; nam idem concilium decernit non oriri hoc impedimentum ex sponsalibus *quacumque ratione* fuerint invalida. Scio non deesse DD. qui velint ex sponsalibus solum invalidis ex defectu interni consensus oriri hoc impedimentum; utpote quia indecens videtur sponsum contrahere cum sorore sponsae, cum qua externe apparet sponsalia valide contraxisse. Sanchez *l.* 7. *d.* 68. *n.* 14. Pontius *l.* 7. *c.* 36. *num.* 10. Verum dicendum est in hac materia non attendendum praecise quid in foro externo appareat; alias ex sponsalibus veris, sed occultis nullum oriretur impedimentum: tunc etenim nulla externa esset indecentiae si sponsus duceret sororem sponsae. Spectanda ergo est natura rerum; et cum Tridentinum dicat non oriri impedimentum publicae honestatis ex sponsalibus *quacumque ratione invalidis*, ideo bene dicitur non oriri ex sponsalibus nullis defectu interni consensus. * Leur. *in* 4. *decret. tit.* 1. *q.* 111. *n.* 2. Pirh. *eod. tit. num.* 39. Castrop. *disp.* 4. *p.* 10. *n.* 7. Coninch. *disp.* 32. *dub.* 5. *n.* 69. Passerin. *in c. Ex spon-*

salibus de sponsal. in 6. *num.* 13. Dicastill. *disp.* 7. *dub.* 4. *n.* 422. et alii apud Salmant. *tr.* 9. *cap.* 12. *n.* 85. * Saltem autem ex dictis dubium remanet, an hoc impedimentum sit inducendum ex sponsalibus solum ex defectu interni consensus invalidis, adeoque non est attendendum. Idem dicas ex eadem ratione de matrimonio rato, quod vult Sanchez inducere impedimentum publicae honestatis, si solum sit invalidum defectu interni consensus. * Videantur DD. cc. *

Dixi etiam impedimentum publicae honestatis oriri ex sponsalibus, si sint absoluta. Si igitur sint conditionata, non consurgit hoc impedimentum ante adventum conditionis; quia ante illam revera non subsistunt. Qui igitur talia contraxisset sponsalia, posset valide, non tamen licite, ante adventum conditionis ducere sororem illius, cum qua hujusmodi sponsalia contraxerat. Sanch. *d.* 69. *n.* 1.

R. IV. Impedimentum publicae honestatis oritur etiam ex matrimonio rato non consummato, et cum s. Pius in constitutione 62. *Ad Romanum*, *bullar. rom. t.* 2. *p.* 257. hoc impedimentum, prout proveniens a matrimonio rato, perseverare velit *in omnibus illis gradibus et casibus, in quibus de jure veteri dabatur*, ideo tria sunt affirmanda. Primum est hoc impedimentum extendi ad consanguineos utriusque conjugis usque ad quartum gradum; quia ita erat de jure veteri: *cap. Non debet de cons. et affinit.* Secundum oriri etiam ex matrimonio rato invalido, dummodo non sit invalidum defectu consensus, juxta *cap. Sponsam de sponsal. et cap. Accessit de despons. impuber.* * et docent Van-Espen. *jur. eccl. p.* 2. *tit.* 13. *cap.* 6. *n.* 31. Salmant. *l. c. n.* 83. et fuse Fagnan. *in cap. Ad audientiam a n.* 11. *ad* 29. qui testatur hoc esse de mente s. congreg. in quadam resolutione edita 18. Junii 1618. et *in Brixiensi matrimonii* die 3. Decembr. 1667. *

Hinc dicendum est impedimentum publicae honestatis non oriri ex sponsalibus, aut matrimonio per errorem, sive per metum initis (1), sicut et ex matrimonio inito ab impuberibus, dum malitia non suppleat aetatem; quia jus in his casibus vult non adesse consensum sufficientem. Quia tamen matrimonium impuberum, si ex aliis capitibus non fuerit nullum, habet vim sponsalium, ut *ex cap. Tuae de despons. impuber.* ideo inducet impedimentum publicae honestatis, quale consurgit ex sponsalibus. Aliqui asserunt nec consurgere impedimentum publicae honestatis ex matrimonio clan-

(1) Sive etiam ex matrimonio cum conditionis impedimento celebrato.

destino, utpote quia putant nullum esse etiam ex defectu legitimi consensus. Sanch. *l.* 7. *d.* 70. *n.* 13. At non satis probabilem crederem hanc opinionem; nam in omni matrimonio ex quocumque capite nullo deest legitimus consensus. Supposito ergo clandestine contrahentes vere consentire, ex hoc matrimonio ob defectum solemnitatis nullo orietur impedimentum publicae honestatis. * Communior ac magis recepta videtur haec sententia, quam tenent Bonacc. *de matr. q.* 3. *p.* 11. *n.* 18. Pontius *l.* 7. *c.* 36. *n.* 5. Perez *d.* 32. *sect.* 3. *n.* 3. Fagn. *in cap. Sponsam de sponsal. n.* 2. *et* 3. et fusius *in cap. Ad audientiam ibid. num.* 20. Cabassut *in theor. et prax. jur. can. lib.* 3. *cap.* 24 *n.* 20. *

Tertium est, quod matrimonium ratum invalidum nullum inducit impedimentum in praejudicium priorum sponsalium *ex cap. unic. de sponsal. in* 6. Si proinde post sponsalia valide contracta cum Berta ducat Titius ejus sororem, antequam cum ista rem habeat, potest cum Berta valide inire conjugium. Ratio est quia matrimonium cum sorore nullum est ob sponsalia prius inita cum Berta; et aliunde jus, ut dixi, vult ex matrimonio nullo nullum consurgere impedimentum contra priora sponsalia. Quod si sponsalia prius inita cum Berta fuerant antea mutuo consensu dissoluta, tunc matrimonium ratum postea contractum cum sorore, quamvis invalidum, induceret impedimentum publicae honestatis: quia tunc non esset in praejudicium priorum sponsalium, qua ratione sancitum fuit non inducere tale impedimentum. Salmant. *tr.* 9. *cap.* 12. *n.* 90. * Quae hic tradit Auctor, traduntur etiam a Layman *lib.* 5. *tract.* 10. *p.* 4. *c.* 9. *n.* 5. La Croix *lib.* 6. *p.* 3. *n.* 682. Sanchez *de matrim. lib.* 7. *disp.* 68. *n.* 24. Pal. *tr.* 28. *disp.* 4. *p.* 10. *num.* 3. §. *Neque oritur*, Leur. *in* 4. *decret. tit.* 1. *q.* 111. Passerin. *in cap. unic.* 5. *decret. n.* 28. et inter recentiores Concin. *lib.* 2. *de matrim. dissert.* 3. *cap.* 2. §. 8. *num.* 6. Ligor. *lib.* 6. *tract.* 6. *cap.* 3. *n.* 1064. *in fin.* unde nescio videre, cur et hodie non sit haec sententia tuto sequenda *.

Q. III. An impedimentum publicae honestatis semper duret.

R. Indubitatum est impedimentum publicae honestatis ortum ex matrimonio rato semper durare, atque idem communiter asseritur, si oriatur ex sponsalibus, et solummodo ob mortem sponsae dissolvantur: *cap. Sponsam de sponsal. can. Si quis uxorem caus.* 27. *quaest.* 2. *et can. Fraternitatis* 35. *q.* 10. Magna autem erat controversia, an cessaret impedimentum publicae honestatis, quoties sponsalia dissolverentur ex mutuo consensu, vel ex aliqua justa causa

de quibus dixi *quaest.* 1. *cap.* 3. Et quidem cessare affirmabant Palaus, Pontius, Guttierez, aliique insignes theologi, quos affert et sequitur Barbosa *de offic. et potest. episc. alleg.* 51. *n.* 188. Sed modo recedendum non est a contraria opinione, utpote quia eam amplexa est s. Congregatio, eamque Alexander VII. approbavit, ut referunt per extensum Gobat *tr.* 9. *cas.* 15. *n.* 358. et Fagnan. *in cap. Ad audientiam de sponsal. n.* 29. Ratio opinionis adversae ea erat, quod impedimentum publicae honestatis ex Tridentino non oritur ex sponsalibus invalidis, adeoque nec ex sponsalibus legittime dissolutis, utpote quae sunt invalida. At haec ratio non convincit, quia Tridentinum vult hoc impedimentum non oriri a sponsalibus ab intio invalidis, non vero si postea invalidentur; unde si semel fuerit contractum non est postea in libertate sponsorum se ab eo liberare dissolvendo sponsalia; sicut enim inductum est ab ecclesia sine ipsorum voluntate, ita solum ab ea potest auferri.

Q. IV. Quaenam exprimenda sint, dum petitur dispensatio super impedimento publicae honestatis.

R. Omnino constat papam posse super hoc impedimento dispensare; cum solum jure ecclesiastico inductum fuerit. Dum vero petitur dispensatio super secundo gradu etc. non opus est exprimere, an hoc impedimentum ex matrimonio rato, vel solum ex sponsalibus oriatur, nam solum ratione matrimonii oriri potest. Remanet ergo, ut solum exprimendum sit ex quo oriatur, ut dum petitur dispensatio super primo gradu; si etenim oriatur non ex sponsalibus, sed ex matrimonio rato, vinculum fortius continet: De Justis *lib.* 1. *c.* 4. *n.* 152.

Q. V. Quid sit impotentia, et quotuplex.

R. I. Impotentia quoad praesens est inhabilitas habendi copulam perfectam, nempe penetrandi vas foeminae, ibique seminandi. Sanch. *lib.* 7. *d.* 92. *n.* 7. et communiter.

R. II. Haec impotentia multipliciter dividitur. Primo alia est naturalis et intrinseca, alia accidentalis et extrinseca. Naturalis oritur ab ipsa natura, vel dum nempe ob arctitudinem foeminae ipsius vas non possit a viro penetrari; vel dum ex frigiditate vir non habet spiritus sufficientes ad vas penetrandum; seu si ex nimia caliditate ita praepropere semen emittat, ut illud in vas foemineum non possit immittere: d. Th. *in* 4. *d.* 34. *q. unic. art.* 2. *ad* 6. Impotentia extrinseca non a natura, sed hominum opera oritur, ut ex maleficio et castratione.

Secundo dividitur in perpetuam et temporalem. Prima datur, quando removeri non potest sine periculo vitae *arg. cap. Fraternitatis de frigid.* vel neque per exorcismos ecclesiae, si oriatur ex maleficio. Non cessat autem esse perpetua, quia removeri posset miraculo, ut dicitur *cap. cit.* vel etiam medio illicito, puta per contrarium maleficium; illud enim dicitur possibile, quod licite fieri potest: *can. Fraternitatis* 22. *q.* 2. junct. Gloss. *v. quod potest.* E contra temporalis dicitur, quando removeri potest per media naturalia, quamvis cum gravi incommodo, vel per ecclesiae exorcismos. * Perpetuam dicunt apud Sanch. *lib.* 7. *disp.* 93. *n.* 17. multi et graves DD. illam impotentiam, quae tolli quidem potest per media naturalia et licita absque vitae periculo, non tamen absque gravi incommodo ac molestia; ac erui volunt *ex cap. Fraternitatis de frigid.* ubi Innocentius III. vel Caelestinus III. praecise requirere videtur corporale periculum, non vitae solummodo; at probabilior videtur dicenda ea sententia, quae in eo casu temporalem dicit hujusmodi impotentiam, quam sequuntur idem Sanch. *n.* 18. Barbos. *in d. cap. Fraternitatis* Guttier. *cap.* 112. *n.* 28. Neque obstat dictus textus; nam verba *corporale periculum* intelligenda sunt de vitae periculo, quod manifeste declaratur per subsequentia verba, *ut ex ea mortis periculum timeatur* *.

Tertio dividitur in absolutam et respectivam. Absoluta datur, quando ita se habet respectu omnium alterius sexus, ut cum nulla illius sexus persona possit habere copulam perfectam. Respectiva datur, quando impotentia datur respectu unius, vel plurimum personarum, sed non respectu omnium. Ita vir debilis coire poterit cum foeminis jam corruptis, non vero cum virginibus. Item aliquis non poterit cum foemina, quae respectu ipsius erit nimis arcta, et tamen coire poterit cum alia. Idem evenit, quando quis ex maleficio non potest cum una, vel altera coire, bene tamen cum aliis.

Q. VI. Quando impotentia dirimat matrimonium.

R. Dum impotentia est perpetua, statim dirimit matrimonium. Ratio est quia de essentia matrimonii est obligatio ad reddendum debitum conjugale, et traditio corporis ad eumdem finem, haec autem obligatio, et traditio verificari non potest ex parte perpetuo impotentis; cum nemo det quod non habet, ut *ex reg.* 79. *de reg. jur. in* 6. et impossibilium nulla sit obligatio: *leg.* 185. *ff. de reg. jur. in* 6. Sicut ergo impotentia perpetua respectu omnium reddit ita impotentem inhabilem ad quodcumque matrimonium, ut con-

stat etiam ex toto titulo de frigidis et maleficiatis; ita impotentia perpetua respectiva reddit irritum matrimonium respectu illius personae in ordine ad quam datur talis impotentia. Sanch. *l.* 7. *d.* 93. *n.* 5. Guttier. *de matrim. c.* 113. *a numer.* 1.

Oportet tamen hanc perpetuam impotentiam matrimonium antecedere; illud enim non dirimit, si subsequatur; cum sit de sua natura indissolubile, et constat *ex can. Hi qui* 32. *q.* 7. Et cum etiam matrimonium ratum sit indissolubile, dicendum hanc impotentiam non dirimere matrimonium, etsi antecedat matrimonium consummatum, si non antecedat etiam ratum. Ita communiter canonistae *in cap. ex literis de frigid. etc.* ut ibidem apud Barbosam *n.* 2. * Non desunt qui objiciant *can. Quod proposuisti caus.* 32. *q.* 7. *et cap. Ex literis de frigid.* in quorum primo Gregorius III. in altero Alexander item III. potestatem fecerunt aliud ineundi matrimonium viris, quorum uxores ante matrimonii consummationem redditae erant copulae ineptae, sed ex iis nihil pro sua efficiunt sententia; nam Gregorius III. ideo permisit novum iniri matrimonium; quia primum nullum, et uxor non fuerat legitima propter perpetuum impedimentum, quod declaravit pontifex, et tantum priori voluit dotem restitui a viro, ne debitum auferret subsidium, ita subsequentia verba: *non tamen subsidii opem subtrahat ab illa quam infirmitas praepedit, non detestabilis culpa excludit*, et ita interpretatur Glossa; Alexander vero ideo permisit novum matrimonium, quia impotentia praecesserat, ut constat ex illis verbis *si mulier illa vitium a natura contraxit.* Videatur Sanch. *lib.* 7. *disp.* 80. *n.* 16. *et disp.* 102. *n.* 4. * Verum tamen est, quod si dubium sit, an perpetua impotentia praecesserit, vel supervenerit matrimonio jam contracto, judicandum est praecessisse. Et quidem quoad impotentiam naturalem concors est DD. sententia; quae enim a natura insunt, semper inesse praesumuntur. Menoch. *de praesumpt. lib.* 1. *praes.* 14. *n.* 3. Idem etiam dicendum de impotentia accidentali, ex maleficio e. g. proveniente; quamvis enim dum matrimonium habere potest suum effectum in dubio semper judicandum sit pro ipsius valore, ut communiter tradunt canonistae *in cap. Licet ex quodam in fin. de test. et attest.* non tamen ita judicandum, dum adest perpetua impotentia: nam tunc potius consulendum est bono prolis et periculo incontinentiae, adeoque judicandum impotentiam praecessisse: ita etenim conjux potens potest aliud matrimonium contrahendo filios generare, et a se re-

movere periculum incontinentiae. Hinc *cap. final. de frigid.* ubi erat sermo de impotentia orta ex maleficio, nam vir potuit cum alia congredi, post triennalem cohabitationem praecipitur matrimonium annullari, quod fieri non potuisset nisi praesumendum esset impotentiam matrimonium praecessisse. Sanch. *lib.* 7. *d.* 103 *a n.* 5. Guttier. *de matrim. cap.* 106. *n* 2. Mascard. *de prabat. concl.* 816. *n.* 19. *et concl.* 1027. *n.* 3. * Reiff. *in* 4. *decret. tit.* 15. *n.* 29. Leur. *ibid. quaest.* 249. quamvis ipse contrariam sequi videatur cum Castrop. *p.* 14. §. 7. *n.* 5. et aliis relatis a Sanch. *l. c. n.* 1. qui tamen *eod. n.* 5. contrariae adhaeret *.

R. II. Impotentia temporalis non dirimit matrimonium, ut decisum habetur *c. Fraternitatis de frigid.* Constat etiam ratione, quia haec non impedit, ut conjuges non tradant sibi invicem suum corpus ad filios procreandos, quamvis aliquo tempore differri possit ipsius executio. Limitatur haec doctrina in matrimonio impuberum, quod a jure irritatur, quamvis ipsorum impotentia sit temporalis: *c.* 2. *de frigid. et malef. c. Continebatur de despons. impuber.*

Q. VII. An conjuges teneantur removere impotentiam coeundi.

R. Casus evenire potest respectu mulieris nimis arctae, ac proinde inquiri potest, an teneatur pati incisionem, ut se reddat habilem ad copulam. Et quidem certum est non teneri pati incisionem cum mortis periculo; nam ultraquamquod praesumi haud possit voluisse se cum tanto periculo obligare, talis impotentia antecedens matrimonium, quae nonnisi hoc medio auferri possit, perpetua dicitur, adeoque matrimonium nullum est. Sed puto neque teneri pati incisionem cum gravissimae infirmitatis periculo; cum credi non possit voluisse se ad hoc obligare. Praeterea difficile est in praxi periculum gravis infirmitatis a periculo mortis separari. Sanchez *l.* 7. *d.* 93. *n.* 32. E contra omnes docent teneri pati incisionem, etsi habitura sit gravem dolorem et molestiam, semper cum fieri possit sine praefatis periculis. Ratio est, quia cum conjuges sibi invicem corpus tradiderint ad generationem, tenentur removere impedimenta ad hunc finem assequendum. Nec refert talem remotionem grave incommodum allaturam; nam consurgit obligatio illud patiendi, quoties non inducere possit periculum gravis infirmitatis; quia tunc incommodum tale non est, ut rationabiliter non sit tolerandum.

Haec tamen doctrina limitanda est, quoties impotentia orietur defectu viri, et non foeminae; ut si vir ex sua debi-

litate cognoscere non posset virginem. Ratio est, tum quia per ipsam non stat, quin matrimonium consummetur; tum quia tradidit corpus suum viro ad aperiendum claustrum virginale modo a natura destinato, adeoque non alio, nisi instrumento virili. Pont. *c.* 62. et alii quos sequitur Diana *part.* 3. *tr.* 4. *resol.* 101. Poterit tamen alio instrumento aperitionem pati, si velit; et si nolit, adhuc matrimonium subsistit, quia impedimentum esset removibile.

Q. VIII. Quid agendum, quando dubitatur, an vere adsit impotentia; vel an sit perpetua.

R. Suppono quod dum certo ab initio constaret de impotentia, eamque esse perpetuam, statim judicandum esset de nullitate matrimonii. Item suppono peccare mortaliter contrahentem matrimonium, si dubitet, an laboret perpetua impotentia coeundi; infert enim injuriam alteri parti et sacramento matrimonii, illud exponendo periculo irritationis. Sanchez *l.* 7. *d.* 103. *n.* 10. Guttier. *de matrim. c.* 116. *n.* 3. Dum nihilominus dubium est de eadem impotentia, vel an sit temporalis, vel perpetua, conceditur a jure integrum triennium ad explorandum, an possit haberi copula perfecta: *arg. c. Laudabilem* 5. *de frigid. etc. et c. final ibid.* adeoque ita communiter docent DD. Tempus autem triennii computandum est a die copulae attentatae, ut cum Gloss. *in cit. c. Laudabilem* communiter docent DD. conceditur etenim ad explorandum, an impotentia sit perpetua, quae exploratio solum attentatione copulae inchoatur. Elapso vero triennio absque eo quod potuerint habere copulam perfectam, non amplius illis licet eam attentare; nam tunc praesumitur perpetua.

Verum tamen est, quod si matrimonium tunc dissolvatur, ut revera dissolvendum est, et postea appareat impotentiam non fuisse perpetuam, quia vir factus est habilis ad copulam, tunc cum per errorem pronunciatum fuisset matrimonium esse nullum, iterum esset reintegrandum; et hoc quamvis, qui perpetuo inhabilis judicatus fuit, aliud matrimonium contraxisset: *c. Laudabilem*, *c. Fraternitatis de frigid.* Hoc tamen verum non est, si impotentia ablata fuerit per miraculum, si ope daemonis etc. nam id non prohibet, quin talis impotentia bene judicata fuerit perpetua: Sanchez *lib* 7. *disp.* 94.

Q. IX. An sterilitas inducat impedimentum impotentiae.

R. Semper cum haberi possit copula perfecta cum effusione veri seminis intra vas muliebre, nullum adest impedimentum ratione sterilitatis. Ratio est, quia semper cum haberi possit copula perfecta, per accidens est, si non sequa-

tur generatio; de rebus autem judicandum est secundum quod sunt per se, non secundum quod sunt per accidens. Accedit sterilitatem in juvenibus multoties progressu temporis corrigi. Quia sterilitas nullum inducit impedimentum, ecclesia numquam senum reprobavit matrimonium, dummodo copulam perfectam valeant habere. Sanch. *lib.* 7. *d.* 92. *n.* 24. Guttier. *de matrim. cap.* 112. *num.* 12. Barbos. *in cap.* 2. *de frigid. etc.* aliique communiter apud ipsum. Multo minus declaravit irritum matrimonium illius, qui instante morte, ob salutem animae, vel ad filios legitimandos duxit concubinam; omnes enim fatentur esse validum, teste Barbosa *cap. Tanta qui filii sint legitim. num.* 8. Solum invalidum esset, quando constaret vi morbi potentiam generandi penitus fuisse destructam, quamvis non obstet hic et nunc aegrotum, dum contrahit matrimonium, copulam habere non posse; nam solum per accidens esset impedita. Palaus *de spons. d.* 14. §. 2. *num.* 6.

Dixi initio responsionis steriles non esse inhabiles ad matrimonium, dum verum semen emittere possint; nam sine ipso non intelligitur haberi posse copula perfecta, qualis requiritur ad matrimonium. Hinc nullum esset matrimonium spadonum, et castratorum utroque carentium testiculo, ut declaravit Sixtus V. rescribendo ad legatum Hispaniarum, sicut passim testantur auctores. Ex praedictis autem omnino dicendum est contra Sanch. *lib.* 7. *d.* 102. *num.* 6. virum, cui post matrimonium uterque testiculus amputetur, non posse cum conjuge copulam habere. Ratio est, quia uxoratis solummodo licita est copula naturalis apta ad generationem, ad hanc etenim copulam exercendam fit mutua corporum traditio, talis autem non est copula, in qua vir non emittit verum semen; immo talis copula ita se habet, ac si sola mulier seminaret, quam copulam nemo dicet licitam. Nec refert talem copulam deservire posse ad sedandam carnis concupiscentiam; nam id non est licitum uxoratis, nisi per copulam naturalem. Rosignol. *praenot.* 6. *n.* 7. et alii apud Dian. *tom.* 2. *tr.* 6. *resol.* 165.

Q. X. Quid dicendum de matrimonio hermaphroditi.

R. Cum hermaphroditus juxta sexum, qui praevalet, vir, aut foemina reputetur: *leg. Quaeritur* 10. *de stat. homin.* in contrahendo matrimonio reputatur vir, si talis sexus praevaleat, et e contra: Sanchez *lib.* 7. *disp.* 106. *num.* 4. Guttier. *de matrim. cap.* 110. *num.* 1. Quod si aliquis sexus ita praevalet, ut etiam secundum alium vel ut vir, vel ut foemina sit habilis ad matrimonium, potest licite et valide etiam se-

cundum hunc sexum contrahere; nullo enim jure impeditur. Pontius *lib.* 7. *cap.* 65. *num.* 8. Debet tamen jurare coram judice ecclesiastico nunquam in posterum copula usurum, nisi secundum sexum semel electum. Idem juramentum praestare debet hermaphroditus, dum nullo praevalente sexu eligit vel ut vir, vel ut foemina nubere. Sanch. *lib.* 7. *d.* 106. *n.* 5. Guttier. *cap.* 119. Verum tamen est, quod si conjuge defuncto, cui nupsit ut vir, contraheret novum matrimonium ut mulier, secundum quem sexum etiam esset habilis, tale matrimonium illicitum utique esset, sed validum; nullum enim jure irritaretur.

Hic autem obiter advertas quandoque foeminam in marem erupisse, qua de re vide Barbosam *in votis decisivis l.* 3. *vot.* 100. unde disputant theologi, quid dicendum, si jam tanquam foemina contraxerit matrimonium. Essemus autem extra quaestionem, si simul cum sexu virili foemineus perseveraret; nam tunc in usu matrimonii deberet perseverare se habendo tanquam foeminam. At si ita erumpat sexus virilis, et foemineus non perseveret, vult Tamburinus *tract.* 1. *cap.* 13. §. 2. *num.* 34. tale matrimonium ab initio fuisse invalidum; exposcit enim ad valorem matrimonii perpetuitatem juxta sexum, secundum quem contrahitur. At melius dicitur cum de Lugo *respons. moral. l.* 1. *d.* 31. tale matrimonium ab initio fuisse validum; supposito enim vere tunc adfuisse sexum foemineum, aderat quidquid pro tunc necesse erat ad valide contrahendum matrimonium. Invalidatur igitur matrimonium eo instanti, quo foemina erumpit in virum; nam matrimonium inter duos viros consistere non potest.

Q. XI. Quando impedimentum impotentiae reputandum sit dubium, adeoque nullum.

R. Impedimentum impotentiae dubium esset, quando removeri non posset sine gravi morbo, aut laesione magna et diuturna. Quamvis igitur periculum vitae non immineret, multi tunc asserunt; talem impotentiam reputandam perpetuam; quia durissimum esset velle conjugem arctam cum tanto incommodo se aptam ad copulam reddere. Magis communiter nihilominus docent solam impotentiam, quae non possit removeri sine periculo vitae, seu sine miraculo, aut peccato, reputandam esse perpetuam. Sanch. *l.* 7. *d.* 93. *num.* 17. et alii quos sequitur Barbosa *in cap. Fraternitatis* §. *per haec autem de frigid.* Item judicandum est adhuc dubium esse impedimentum, si post triennale experimentum haberi non possint signa certa impotentiae, et interim unus

conjugum affirmet habitam fuisse copulam consummatam, alter vero neget. Ratio est, tum quia melior est conditio possidentis; tum quia sive foemina affirmet, videtur illi credendum: cum verosimile non appareat velle habitare cum viro ad copulam impotente; tum quia si affirmet vir, videtur illi credendum potius quam mulieri. Sanch. *lib.* 7. *d.* 109. *a num.* 2. Engel *de Frigid. etc. num.* 6.

Regulae in praxi observandae

I. Si confessarius advertat aliquod matrimonium nullum fuisse propter impotentiam, et certo non appareat esse perpetuam, moneat conjuges per integrum triennium posse ad copulam conari, etsi seminent extra vas etc.; fortasse enim, si non moneat, ex conscientia erronea se peccare putabunt. Si vero ab ipso initio constet de perpetua impotentia, vel de ea amplius dubitare non liceat post triennale experimentum, tunc prudens confessarius videat, an velint simul cohabitare tanquam frater et soror longe ab omni periculo incontinentiae, et an talis bonitatis sint, ut credi possit ita cohabitaturos. In tali casu cohabitationem illis permittunt jura: *cap. Consultationi de frigid. et malef. cap. Laudabilem ibid. can. Requisisti* 33. *q.* 1. Caeterum in praxi talem cohabitationem periculo non carere docent communiter DD., et inter alios Guttier *l.* 1. *can. qq. cap.* 6. *n.* 18. Et quidem, quamvis conjugibus, quibus impotentia supervenit post matrimonium legitime contractum, liceant oscula, amplexus, tactus etiam, ut aliqui asserunt, cum periculo pollutionis, dummodo sine consensu in illam, ut videre est apud Sanch. *lib.* 9. *d.* 45. Sporet. *in theol. sacramental. p.* 4. *c.* 3. §. 4. *a num.* 645.; haec omnia illicita sunt iis, qui cum perpetua impotentia contraxerunt. Omnino proinde statim essent separandi, si vellent in eodem lecto cubare, vel aliqua ex praedictis habere; seu rationabiliter timeretur ab iis non esse cessaturos, qui timor, ut dixi, facillime aderit.

II. Si unquam accidat parochum assistere debere matrimonio hermaphroditi, utique poterit assistere, quoties contrahere velit juxta sexum praevalentem, et aliunde juxta alterum sexum habilis non sit ad matrimonium. Si vero juxta utrumque sexum sit habilis, non debet illius matrimonio assistere, si prius non compareat coram judice ecclesiastico, et juramento in perpetuum renunciet alteri sexui, juxta quem non contrahit.

* Dictum est superius *in reg. pract. cap.* 3. non esse necesse, quod petens dispensationem ab affinitate orta ex co-

pula licita, publicae honestatis simul concurrens impedimentum exprimat: nunc addendum posse evenire casum, quo utrumque impedimentum exprimere oporteat; ut si quis v. g. contraxisset sponsalia per verba de futuro cum aliqua puella, et postmodum peteret dispensationem pro ducenda alia puella sibi tertio affinitatis, et priori sponsae primo consanguinitatis gradu conjuncta; et pariter si quis sponsalia contraxisset cum Caja, et postea copulam habuisset cum ejus sorore; in iis casibus utrumque impedimentum erit necessario exprimendum, aliter dispensatio erit nulla, neutram enim posset ducere. Navarr. *in man. cap.* 22. *n.* 57. Henriq. *lib.* 12. *cap.* 10. Bonac. *l. c. num.* 8. *in fin.* et eruitur *ex cap. Literas de despons. impub.* *

* Pariter superius diximus sententiam asserentem ex matrimonio clandestino oriri impedimentum publicae honestatis esse communiorem ac magis receptam. Fundamentum huic assertioni praebet declaratio s. Pii V. in sua constitutione: *Ad Romanum etc. bull. t.* 2. *p.* 257. prout testantur Fagnanus suprarelatus, et Reiffenst. *in* 4. *decret tit.* 4. *n.* 14. In ea enim impedimentum procedens ex matrimonio rato, vel contracto per verba de praesenti, etiam post Concilium durare in omnibus casibus et gradibus, in quibus antea oriebatur, et Concilium solum jus antiquum respectu impedimenti ex sponsalibus de futuro provenienti immutasse declaravit; hinc sequitur, etiam ex matrimonio clandestino impedimentum publicae honestatis usque ad quartum gradum perdurare. Addit quoque rationem s. Pius V. suae declarationis, tum quia Concilium utatur verbo sponsalium, sub horum autem appellatione nonnisi improprie matrimonium venit, tum quia agatur de juris antiqui correctione, in quorum casu secundum verborum proprietatem procedendum est. Alia etiam fundamenta videri possunt apud eumdem Fagnanum *l. c.* ubi etiam contrariae sententiae rationes convellit. *

* Ex eo quod non oriatur impedimentum publicae honestatis ex sponsalibus conditionatis, nisi post conditionis eventum, inferunt Sanchez *cit.* Laym. *lib.* 5. *tr.* 10. *cap.* 9. *n.* 4. quod si quis contraxerit sponsalia conditionata cum una sorore, et absoluta cum altera, potest cum priori matrimonium contrahere; nam licet ex antiquo jure ex sponsalibus quacumque ratione, praeterquam defectu consensus irritis oriretur hoc impedimentum: *c. Ex sponsalibus de spons. in* 6. ibique Glossa *v. Praesenti*, attamen jure novo Tridentini non induci videtur ex secundis sponsalibus hoc impedimentum, utpote irritis ob priorem promissionem, quae

sponsum conditionis eventum expectare cogebat. Dictum est superius eum qui post sponsalia valide contracta cum Berta duceret ejus sororem, matrimonio non consummato, posse cum eadem Berta conjugium inire ex rationibus ibi allatis. Hoc autem impedimentum locum habet cum quacumque consanguinea secundae sororis, et usque ad quartum gradum, ut docet Sanchez *l. c.* et post illum supradicta approbantes Henriq. *lib.* 12. *cap.* 10. Bonacc. *de imped. matrimon. q.* 3. *pag.* 11. *num.* 8. *

* Ex superiori doctrina tradita *q.* 5. *in fin.* inferunt Sanch. *l. c. n.* 23. Guttier. *n.* 28. Palaus *de spons. d.* 4. *p.* 14. §. 1. *n.* 4. Sylv. *in suppl. q.* 58. *a.* 1. *q.* 3. validum esse matrimonium initum cum foemina arcta, cujus arctitudo per incisionem sine vitae periculo, licet cum gravi incommodo et dolore, potest tolli, neque quia forsan nolit hujusmodi curationem foemina subire, est dicendum matrimonium nullum; istud enim impedimentum non est censendum perpetuum, cum perpetuitas impedimenti a patientis voluntate non pendeat, neque ab eo quod tollatur, vel non, sed ex eo quod tolli spectata rei natura possit, vel non. Et ob hanc rationem supracitati DD. remedium a prudenti medicorum judicio statutum adhibere, et etiam incisionem pati debere docent, prout etiam superius *q.* 6. ab Auctore dictum est. *

* Quae dicta sunt de obligatione, quam habet mulier se aptam reddendi ad copulam cum gravi molestia ac dolore, ut copulae jus, quod in virum transtulit, servet, intelligenda sunt speculative loquendo; nam practice loquendo valde probabile est quod tradit Contin. Tournel. *t.* 2. *de dispens. in spec. c.* 14. *v. Teneri*, nempe quod si incisio facienda sit per chirurgi manum, non teneatur sponsa eam subire cum tanta verecundia, quia esset onus gravissimum; si enim puella non tenetur pro servanda vita chirurgi manum pati in aliquo verecundo morbo, ut dictum est superius *tr.* 11. *q. unic. c.* 1. *in* 3. *reg. pract.* quomodo ad id tenebitur, ut ad copulam se aptam reddat? *

* Sententia relata superius, quae impotentiam accidentalem in dubio matrimonium praecessisse judicat, non caret magna probabilitate propter rationem et auctoritatem plurium DD. quos videre est apud citatum Sanchez, eo magis quia multi etiam contrariae sententiae sectatores eam admittunt, si pars potens brevi tempore post matrimonium contractum de sui conjugis impotentia conqueritur; brevi enim tempore non praesumitur impotentiam accidisse, sed matrimonium praecessisse. Quando autem intelligatur brevi allegatam, DD.

citati docent id fieri, si pars potens uno, vel altero mense post matrimonium conctractum conqueratur, non vero si post tres, aut quatuor annos; in isto enim casu in foro externo eam subsequutam fuisse praesumetur, et eam praecessisse probandi onus incumbet eam alleganti, et eruunt *ex cap. Accepisti de frigidis* Reiffenst. *l. c. n.* 32.

* Triennium quod a jure conceditur ad tentandam copulam, ultraquamquod sit integrum, debet esse continuum, idest debent per continuum triennium simul cohabitare conjuges, ut deciditur *c. Literae vestrae de frigid.* ubi haec habentur: ***intra praedictos octo annos per continuum triennium insimul habitasse.*** Sunt autem DD. qui hanc triennalem cohabitationem, ita stricte sumendam ducunt, ut si quo spatio etiam paucorum dierum interpolatur, iterum incipere debeat triennii tempus, ad eum modum, quo annus novitiatus juxta fere omnium sententiam brevissimo etiam tempore intermissus non habetur continuus, nec antecedens tempus computatur, sed denuo ab initio reassumi debet, et pars temporis ad praescribendum a jure requisita jam transacta non attendatur, si intermittatur: Guttier. *q. canonic. l.* 1. *cap.* 12. *n.* 24. et alii apud ipsum. Alii e contra nimis late eam interpretantur, et non interpolari docent, si simul habitent per majorem partem cujusque anni. Henriquez *l.* 12. *c.* 7. *n.* 2. Sylv. *n.* 2. Adhaerendum vero mihi videtur aliis, qui media via incedentes exigunt triennalem cohabitationem, et quidem continuam, non mathematice tamen, sed moraliter, et civili modo sumptam, ita ut ei non officiat, si uno, aut altero mense ob occurrentia negocia conjuges ab invicem absentes separatim vixerint. Ita Mascardus *de probat. conclus.* 889. *n.* 8. *et* 9. Sanch. *l.* 7. *d.* 111. *num.* 3. Castrop. *d.* 4. *p.* 14. §. 10. *n.* 5.*

* Hic recolenda sunt, quae superius diximus de modo procedendi in dissolutione matrimonii ex constitutionibus Benedicti XIV. *

* Quando certo constat de perpetua unius conjugis impotentia, licet in foro externo non possit pars potens alteram repellere, et ad alias nuptias transire absque praevia legitima probatione et judicis sententia juxta communem DD. *arg. c. Porro de divortiis,* tenentur tamen ambo pro foro interno ab ulteriori copulae attentatione et tactibus lascivis abstinere; si enim de impotentia certo constat, certe matrimonium est nullum, et per consequens abstinendum ab iis omnibus, quae nonnisi veris, vel saltem dubiis conjugibus licent. Reiffenst. *in* 4. *decret. tit.* 15. *n.* 33. *

CAPUT VII.

De impedimento clandestinitatis

Q. I. In quo consistat impedimentum dirimens clandestinitatis; et de qualitatibus parochi, sive alterius, qui assistere debet matrimonio.

R. I. Hoc impedimentum explico verbis Tridentini *sess.* 23. *de reformat. matrim. cap.* 1. ubi haec habet: *Qui aliter quam praesente parocho, vel alio sacerdote, de ipsius parochi, seu ordinarii licentia, et duobus, vel tribus testibus, matrimonium contrahere attentabunt, eos s. Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, et hujusmodi contractus irritos et nullos esse decernit, prout eos praesenti decreto irritos facit et annullat.*

R. II. Ut matrimonium non sit irritum ratione clandestinitatis, oportet ex Tridentino citato ipsi assistere parochum, quo nomine certe venit etiam ordinarius et vicarius generalis. * Barbos. *de potest. episc. alleg.* 32. *num.* 117. Castr. *disp.* 4. *p.* 11. *n.* 3. cum communi aliorum. * Sufficit autem parochus alterius sponsi, ut communiter docent theologi; cum etenim contractus matrimonii sit individuus, consequens est, quod qui potest assistere matrimonio unius, possit etiam assistere matrimonio alterius cum ipso contrahentis: *arg. l. Si commune* 10. *ff. quemadmod. servit. amitt.* * Sanch. *lib.* 3. *d.* 19. *n.* 4. Guttier. *de matrim. c.* 62. *n.* 4. Navarr. *manual. c.* 25. *in fin.* et ita declaravit sacra congregatio teste eodem Sanch. *l. c.* * Non oportet autem hujusmodi parochum esse sacerdotem, nam etiam non sacerdos est verus parochus, quoties sit assumptus ad ecclesiam parochialem: *c. Licet canon, c. Statutum de elect. in* 6. Sanch. *l.* 3. *d.* 20. *a n.* 3. Guttier. *de matrim. c.* 6. *n.* 16. et communiter. Item valide quamvis illicite assistit matrimonio, etsi id illi prohibuerit episcopus, quia per hoc non cessat esse verus parochus; et constat etiam ex declaratione s. Congregationis apud Fagnanum *in c. Literae de matr. contr. interd. eccles. n.* 5. *et seqq.* * Vide dicta superius *q.* 3. *cap.* 1. *et in reg. pract.* * Item esset validum matrimonium celebratum coram parocho suspenso, interdicto, vel etiam excommunicato vitando. Ratio est, quia usquedum beneficio non privetur, est verus parochus. Ulterius quando verificetur assistendo exercere aliquam jurisdictionem, haec solummodo erit voluntaria, non contentiosa, nullibi autem reperitur a jure invalidari hunc actum jurisdictionis voluntariae, exercitae a

parocho, dum assistit matrimonio. Dici etiam potest nullam exercere jurisdictionem, sed tantum assistere sicut testem qualificatum. Sicut igitur infames possunt esse testes matrimonii, ita et parochus excommunicatus: *arg. c. Tantae de simon.* Sanch. *l.* 3. *d.* 20. *n.* 4. Pontius *l.* 5. *c.* 17. *n.* 6. * Leur. *in* 4. *decr. tit.* 3. *q.* 150. *n.* 3. Reiff. *ibid. n.* 73. * Adsunt etiam qui asserant nullatenus peccaturum hujusmodi parochum, quia nec ordinem exercet, nec sacramentum administrat; mihi autem videtur nedum venialiter, sed etiam mortaliter peccare, semper cum sine necessitate id faciat; quia in re gravi et sacra, quamvis vitandus, communicat cum fidelibus. Pont. *l.* 5. *c.* 17. *n.* 1. Coninch. *d.* 17. *d.* 2. *n.* 24. Demum ad valorem matrimonii sat est assistentia parochi, qui talis reputetur ex errore communi et titulo colorato; nam hic valide exercet quoscumque actus ad tale officium pertinentes, ut dixi *tr.* 15. *q.* 2. *c.* 1. *q.* 2.

R. III. Ut alter praeter parochum valide assistat matrimonio, primo debet esse sacerdos, et ab ordinario, seu parocho delegatus, ut constat ex verbis Tridentini supra citati. Quod si sacerdos sit, quamvis non sit curatus, vel si sit excommunicatus, interdictus etc. valide assistit matrimonio; neque enim concilium plus requirit ad delegationem, quam esse sacerdotem. Sanch. *l.* 3. *d.* 20. *n.* 10. Laym. *l.* 5. *tr.* 20. *c.* 2. *q.* 4. *n.* 4. Licentia vero assistendi matrimonio sat est, si quocumque modo tradatur, nempe vel voce, vel scripto, vel alio signo, vel concedendo facultatem ad omnia munera parochialia; Tridentinum etenim non aliud exposcit, nisi ut adsistat de licentia ordinarii, aut parochi. Sanchez *d.* 35. *n.* 6. *et seq.* Idem communiter dicitur, dum cappellano generaliter conceditur a parocho cura animarum in sua parochia; nam sub tali generali concessione constat venire etiam posse assistere matrimonio. * Haec autem limitanda veniunt, si parochus in concessione curae animarum suo cappellano specialiter sibi matrimonia reservaret: Reiff. *loc. cit. num.* 8.

Q. II. An ad assistendum matrimonio requiratur parochus domicilii, sive originis.

R. I. Non assistit valide matrimonio parochus originis, sed omnino pertinet ad parochum domicilii, seu habitationis. Ratio hujus conclusionis desumitur ex dispositione Tridentini, quod vult matrimonio assistere debere proprium parochum, hic autem est solus parochus habitationis; tum quia unusquisque dicitur parochianus a parochia, in qua habitat; tum quia ille est proprius parochus, qui debet ex officio

administrare sacramenta, et potest aliis licentiam dare, ut administrent, et hoc solum pertinet ad parochnm habitationis; tum demum quia ille dicitur proprius parochus, cui portio canonica est tribuenda, et haec solum parocho habitationis tribuitur: Sanch. *l.* 3. *d.* 23. *n.* 7. Gobat *tr.* 9. *cas.* 18. *n.* 486. et communiter. Accedunt declarationes s. Congregationis apud Reiffenst. in *l.* 4. *decretal. tr.* 3. §. 2. *n.* 15. *et* 60.

Illud etiam observandum communiter docere theologos proprium parochum etiam quoad contrahendum matrimonium dici illum, in cujus parochia quis habet quasi domicilium; hoc est, ubi habitat per majorem partem anni, quamvis animum non habeat perpetuo ibi manendi, ut evenit in scholaribus, famulis, mercenariis etc. Sanch. *lib.* 3. *disp.* 23. *n.* 12. Guttier. *de matrim. d.* 63. *n.* 19. Et revera dum aliquis habeat in duplici loco habitationem, ibique aequaliter vel fere aequaliter habitet, utrobique est parochianus. Barb. *de offic. et potest. episc. p.* 2. *alleg.* 32. *n* 69. si autem utrobique sit parochianus, non est major ratio, cur possit conjungi in matrimonio potius ab uno, quam ab alio parocho. Sanchez *d.* 24. *n.* 5. et communiter. Accedit declaratio s. Congregationis apud Fagnanum *in c. Significavit sub. tit. de parochis*, ubi declaravit validum matrimonium cujusdam scholaris tempore solum studiorum Patavii commorantis. Dum autem dixi acquiri quasi domicilium per hoc quod aliquis animum habeat commorandi in uno loco aequaliter ac in alio, id intelligi volo non mathematice, sed moraliter, unde bene dicitur habere utrobique quasi domicilium, qui hyeme in uno loco, aestate vero alibi habitat. Salmant. *tr.* 19. *c.* 8. *p.* 3. *n.* 32. * Hic advertendum, quod sicut ad acquirendum verum domicilium non requiritur diuturna habitatio, sed statim ac quis incipit in aliquo loco habitare cum animo constanter ibi permanendi, ibi domicilium acquirit, juxta tradita a Sanchez *lib.* 3. *d.* 23. *n.* 2. *et* 14. Reiffenst. *in* 2. *decr. tit* 2. §. 2. *et in.* 4. *tit.* 3. §. 2. Leur. *ad* 1. *decr. q.* 568. et aliis apud ipsos, ita ad acquirendum quasi domicilium sufficit brevis habitatio cum animo ibidem manendi per majorem anni partem. DD. *cit.* * (1)

(1) Item Parochus illorum qui perpetuo, vel ad certum tempus non quidem pro custodia, sed pro poena in carcerem conjiciuntur, ille est in cujus parochia carceres collocantur, illorum vero qui pro custodia solum in carcerem detruduntur, donec causa ipsorum judicis sententia cognoscatur, non est ille ubi carceres positi sunt, sed ille ubi domicilium situm habent.

Q. III. An dum filii contrahunt matrimonium, considerandum sit domicilium parentum, an habitatio, quam ipsi filii elegerint.

R. Illorum verus parochus est ille, in cujus parochia habitant, etsi a parvo tempore, puta a solo mense ibi habitent, adeoque ex Tridentino coram illo contrahere debeant matrimonium. Ita decisum habetur a s. Congregatione apud Fagnanum *loc. cit.* ibi enim declaratum fuit validum matrimonium contractum Romae a nobili Senensi cum meretrice, quo confugerat timore parentum, et a parvo tempore habitabat. Alias similes declarationes refert *ibid.* Fagnanus *a n.* 36. et cum eodem teste hujusmodi declarationes illi doctrinae innitantur, quod proprius parochus contrahentium sit ille, in cujus parochia habitant contrahentes tempore quo matrimonium contrahunt; consequens est non reputasse proprium ipsorum parochum illum, in cujus parochia parentes habent domicilium. Quapropter mihi non satis probatur doctrina Gobat *tr.* 9. *n.* 533. quam non reprobat La Croix *t.* 6. *p.* 3. *n.* 719. nimirum filium existentem sub patria potestate, adhuc posse contrahere matrimonium coram parocho loci, ubi habitat pater, quamvis alio migrasset animo non amplius ad patriam redeundi. Cum igitur toties decisum et declaratum fuerit parochum, coram quo contrahendum est matrimonium, esse parochum habitationis, et aliunde nullo jure satis probetur filium retinere domicilium patris, quando illud deserit animo non redeundi, non video quomodo valide posset contrahere matrimonium coram parocho loci ubi pater habitat.

Immo contrarium verum est in suppositione quod filii recessissent a domo parentum animo non amplius ad eam redeundi: sicut enim acquiritur domicilium, vel quasi domicilium ab eo momento, in quo quis alicubi figit suam habitationem animo ibi perpetuo, vel per majorem anni partem commorandi; ita amittitur ab eo momento, in quo deseritur animo non amplius redeundi, ut dicam infra de matrimonio vagorum, qui reputantur sine domicilio, quamvis sciatur, ubi ipsorum parentes habitent, et docet Sanch. *l.* 3. *d.* 25. *num.* 1.

Q. IV. Quis sit parochus vagorum.

R. Suppono illos dici vagos, vel vagabundos, qui nullibi domicilium, vel quasi domicilium habent: *arg. l. Ejus qui* 27. §. *Celsus* 2. *ff. ad municipalem etc.* adeoque hinc inde vagantur. Nec refert jam in animo destinasse, ubinam domicilium figere velint: nam domicilium non sola animi

determinatione constituitur, sed re et facto: *l. Domicilium ff. ad municipalem*, adeoque aliquis dicendus est vagus, quoadusque re et facto aliud domicilium obtineat. Sanch. *cit. n.* 3. Guttier. *de matrim. cap.* 65. *n.* 2. Ex hoc infert idem Sanchez *n.* 3. *et* 4. illum etiam, qui relicto priori domicilio pergit ad locum, ubi habitare decrevit, dum est in via, vagum dici; quia primum vere deseruit, et secundum nondum acquisivit. Nec refert pariter hujusmodi vagos habere domicilium originis, sive parentum; nam semper cum illud vere deseruerint, vere vagi dicuntur, et non amplius parochiani illius parochiae, ubi est parentum domicilium. Sanch. *l.* 3. *d.* 25. *n.* 3. Guttier *de matrim. c.* 65. *n.* 2. Jul. Clar. *in pract. crim. l.* 5. §. 5. *q.* 39. *n.* 8. et certum esse docet Bosco *de matrim. d.* 11. *sect.* 9. *concl.* 12. *n.* 432. His positis

Dicendum proprium vagorum parochum in ordine ad matrimonium contrahendum esse parochum loci, ubi actu versantur; nullus etenim alius parochus potest pro iis designari. Sufficit autem unum ex contrahentibus esse vagum, ut matrimonium coram illo contractum sit validum; nam ad valorem matrimonii sufficit praesentia parochi unius ex sponsis, ut etiam supra dictum est. Sanch. *l.* 3. *d.* 25. *n.* 5. *etc.* Pontius *l.* 5. *cap.* 14. et communiter. Observare tamen est Tridentinum *sess.* 24. *c.* 7. *de reformat. matrim.* ad removenda plura inconvenientia, et praecipue polygamiam, praecipere parochis, ne adsistant vagorum matrimonio, nisi post factam diligentem inquisitionem: et nisi prius ad ordinarium detulerint, atque ab eo licentiam adsistendi obtinuerint. Hinc esset peccatum mortale in re tam gravi transgredi hoc praeceptum, quamvis eo non servato matrimonium, cui parochus assisteret, validum esset; quia Concilium clausulam irritantem non apposuit.

Q. V. An sponsi alio procedentes, ut ibi citius et facilius copulentur, seu ad hunc finem vagi reddantur, possint in matrimonium conjungi a parocho loci, ubi habitant. (1)

R. Si vere et ex animo primum deserant domicilium, possunt valide matrimonium coram parocho loci contrahere nam dum hanc qualemcumque fraudem committant, utuntur jure, quod habent pro libito domicilium deserendi, adeoque non est talis fraus, cui jus resistat. *l.* 55. *ff. de reg. jur.*, *et l.* 3. §. 2. *de homin. lib. exhib.* atque ita in casu

(1) Peregrini vero qui ex causa exiguo tempore domo absunt non possunt contrahere coram paroco loci eorum peregrinationis quia non est illorum verus parochus.

praesenti communiter docent DD. Sanch. *l.* 3. *d.* 25. *n.* 2. Guttier *de matrim. c.* 65. *n.* 11. Card. de Luca *de matrim. disc.* 1. *a n.* 9. dicens ita saepe declaratum fuisse a s. Congregatione, ut etiam videre est apud Fagnanum *in cap. Significavit de paroch. a num.* 37.

Oportet tamen ex animo prius domicilium reliquisse; nam si brevi sunt ad illud redituri, adhuc sunt parochiani loci, ubi retinent domicilium, adeoque non possent a parocho alterius loci in matrimonium copulari. Ita parochus pagi, ubi aliqui ratione rusticationis morantur, post unum, aut duos menses ad civitatis habitationem redituri, non potest illorum assistere matrimonio. De Luc. *loc. c.* Sanch. *l.* 3. *d.* 23. *n.* 11. * et decisum habetur a sacra Congregatione *in Urbanit.* 1. Decemb. 1640. *

Q. VI. Quot et quales testes ad matrimonii valorem requirantur; et quales.

R. I. Ultra parochum saltem duo testes assistere debent matrimonio, alias nullum esset ex novo jure Tridentini *sess.* 24. *cap.* 1.

R. II. Ad valorem matrimonii sufficit, si adhibeantur testes de jure naturae habiles, qui nempe intelligere possint quid agatur, adeoque habiles sunt etiam qui jure positivo a testificando repelluntur; ut sunt excommunicati, infames, impuberes, consanguinei, mulieres etc. Ratio est quia Tritinum duos, aut tres testes requirit nulla facta mentione particularis qualitatis. Accedit testes, alias de jure positivo minus idoneos, fidem facere, quando concurrunt cum teste omni exceptione majori, ut probat Mascardus *concl.* 137. *n.* 13. Id autem evenit in casu nostro; nam cum aliis testibus semper intervenire debet parochus, qui est testis omni exceptione major. Praeterea testes minus habiles reputantur habiles in causis favorabilibus, et ita se habet matrimonium, ut pluries dictum est. Barbos. *de offic. et potest. episc. alleg.* 32. *n.* 138. Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *p.* 2. *c.* 4. *n.* 6. * Neque obstant textus in *cap. Ex literis de consang. et affinit.* ubi Alexander III. in causis matrimonialibus requirit testes omni exceptione majores, et *cap. Super eo* 2. *de testib. et attest.* ubi pariter Alexander III. matrem non agnovit pro teste habili ad matrimonium probandum. Non obstant, inquam, hi textus: nam agebatur in primo de matrimonio dissolvendo, ad quod utique non omnes admitti debent, sed omni exceptione majores; in secundo vero ideo matrem rejicendam putavit pontifex, quia se suspectam reddiderat ob desiderium, quod sua filia cum illo juvene divitiis, nobilitate et honore superiore conjungeretur. *

Q. VII. Qualis praesentia parochi et testium requiratur ad valorem matrimonii.

R. I Oportet ex Concilio matrimonium contrahi coram parocho et testibus, qui eodem tempore debent esse praesentes: cum autem *ex leg. Coram Titio ff. de v. sign.* non possit aliquid fieri coram Titio, nisi advertat et intelligat quod fit; hinc est parochum et testes ita praesentes esse debere, ut advertant et intelligant fieri matrimonium. Ulterius Concilium vult esse praesentes, ut testimonium ferre possint de matrimonio contracto, adeoque intelligere debent quid agatur.

Quod si intelligant quid agatur, parum refert fuisse invitos, per dolos, metum, aut vim adhibitos, etc. nam adhuc testificari possunt, ut exposcit Concilium; et ulterius dicitur fieri coram aliquo, quod fit coram ipso, quamvis invito, dummodo cognoscat quid agatur. Accedunt quamplures s. Congregationis declarationes apud Fagnan. *in cap. Quaesitum de poenit. et remiss. num.* 7. et Pontium *l.* 5. *c.* 21. *num.* 5.

R. II. Si parochus affectaverit non audire consensum contrahentium obturando aures, aufugendo etc. tunc, quamvis non perceperit consensum contrahentium, matrimonium est validum. Ita non semel decidit s. Congregatio apud Fagnanum *in cap. Quaesitum de poenit. et remiss.* eamdemque sententiam, excepto Sanchez, aliisque cum ipso opinantibus, amplexa est Rota Romana in matrimonii contractu coram reverendissimo P. D. Ursino decano 4. Febr. 1697. Ratio autem, quare sustinendum sit tale matrimonium, est quia qui affectat nescire, habetur pro sciente: *cap. Cum inhibitio* §. *Si quis vero de clandest. despons.* atque cum, teste Fagnano; huic fundamento innixa deciderit s. Congregatio, ruit interpretatio Sanchez et aliorum, qui asserunt s. Congregationem non loqui de nescientia affectata parochi, qua revera nihil perceperit. Deinde, ut ex Cardinali de Luca observat Rota *n.* 34. exposcit quidem Concilium in celebratione matrimonii, ut parochus consensum contrahentium percipiat; at dum transit ad inducendam ipsius irritationem, nequaquam exposcit parochi intelligentiam, sed solum ipsius praesentiam et testium unde cum in secunda parte dispositionis, in qua loquitur de irritatione, nulla fiat mentio quod parochus intelligere debeat mutuum consensum. hinc est in casu, quo affectet nescire, nec audiat, quia obturaverit aures etc. sat esse ad valorem matrimonii ipsius praesentiam materialem, et haberi pro sciente. Id autem dici non posset respectu parochi amentis, vel naturaliter im-

potentis ad audiendum, ut bene advertunt inter alios De Luca, et Riccius infra citandi.

Observat insuper Rota nequaquam praesumendum, voluisse Concilium ita coangustare libertatem, quae semper necessaria reputata fuit ad matrimonium, ut in arbitrio esset parochi ex industria nolentis intelligere reddere irritum matrimonium. Demum eadem Rota optime item observat juxta theoricam textus *in l. Praecipimus C. de appellat.* quod quidquid in nova lege non apparet specialiter expressum, non est subintelligendum, sed judicandum sub regula veterum legum relictum: cum proinde Concilium in ea parte qua loquitur de irritatione matrimonii, non expresse petat parochum intelligere, sed tantum esse praesentem, solum defectus praesentiae irritabit matrimonium. Ultra Fagnanum citatum docent hanc sententiam Ricc. *in praxi resol.* 213. *n.* 3. Pont. *de matrim. l.* 1. *cap.* 26. *n.* 12. Boss. *de matrim. cap.* 3. §. 12. *num.* 22. Leand. *t.* 2. *tract.* 9. *d.* 5. *q.* 40. Barbos. *de potest. episc. p.* 2. *alleg.* 32. *n.* 83. *et* 85. *et de offic. paroch. p.* 2. *c.* 21. *n.* 47. *et* 49. *et ad Conc. sess.* 24. *de reform. matrim. cap.* 1. *n.* 73. *et* 75. Card. de Luc. *disc.* 2. *de matrim. n.* 9. *et in an. ad Concil. disp.* 26. *n.* 4. *et seqq. et n.* 47. et alii qui de mente s. Congregationis passim testantur. Propter rationes igitur intrinsecas et extrinsecas tribunalium, et DD. auctoritatem apud me certa omnino est ista sententia. Quod si adhuc sub dubio aliquibus perseverare videretur, meminisse oportet in dubio semper standum esse pro valore matrimonii. Hinc cum accidisset hujusmodi casus paucis ab hinc annis etiam in Castro Novo Caferoniae, ubi curatus sive achipresbyter clamando et aufugiendo noluit consensum contrahentium audire, contra alios viros doctos omnino credidi tale matrimonium validum esse reputandum. * Quae hic habet Auctor valde consona, immo eadem sunt cum iis, quae prodierunt a sacra Concilii congregatione an. 1753. *in Cartagin. Matrimonii* quae videri possunt apud Benedictum XIV. *de syn. dioeces. lib.* 13. *cap.* 23. §. 11. *

Non nego tamen peccare mortaliter, qui sine justa causa induceret parochum vi, metu, dolo, seu etiam casualiter ad interessendum matrimonio; quia etsi id respectu testium gravis injuria non reputaretur, talis reputanda est respectu ministri ecclesiae: Sanchez *lib.* 3. *dist.* 39. *n.* 12. Justa autem causa ita agendi cum parocho esset, si irrationabiliter recusaret assistere matrimonio. Laym. *l.* 5. *tract.* 10. *p.* 2. *cap.* 4. *n.* 6.

Q. VIII. Quo in loco celebrandum si matrimonium.

R. Non licet parocho extra suam parochiam celebrare matrimonium cum pompa et publica benedictione; quia haec importat aliquem quasi strepitum judicialem, qui extra proprium territorium exerceri non potest: *arg. cap. Ut animarum de constit. in* 6. *et can.* 1. *caus.* 13. *quaest.* 1. et docet in praesenti Sanch. *l.* 3. *d.* 19. *n.* 19. Non adhibita autem pompa et solemni benedictione ubivis parochus valide assistere potest matrimonio sui parochiani; nam Concilium, nulla facta loci mentione, ad valorem matrimonii non exigit nisi praesentiam parochi et testium, aliunde autem talis assistentia vel non est jurisdictionis exercitium, sed solum actus testis qualificati, vel est solum exercitium jurisdictionis voluntariae, quae etiam extra territorium potest exerceri: *arg. l.* 2. *ff. de offic. procons. et can.* 1. *caus.* 13. Sanch. *cit. n.* 14. Guttier. *de matrimonio cap.* 62. *n.* 5. Palaus *de spons. dist.* 2. *punct.* 13. §. 9. *n.* 3. et fere communiter. Nec refert ab auctoribus adversae sententiae quasdam S. Congregationis declarationes afferri; nam vel dicendum est declarasse non licere parocho extra suam parochiam assistere matrimonio cum publica benedictione; vel dicendum est mutasse sententiam, et pro valore matrimonii respondisse, ut testatur Fagnanus *in cap. Quod nobis de clandestin. despons. n.* 33., addendo sanctissimum voluisse ita esse imposterum respondendum.

Quod si omittatur benedictio, quia matrimonium in aliena parochia celebretur, est postea supplenda cum sit de praecepto saltem leviter obligante. Sanch. *l.* 7. *d.* 82. *n.* 6. Guttierez *cap.* 106. *n.* 106. Immo Tridentinum *sess.* 24. *de refor. matrim. cap.* 1. hortatur conjuges, ut non cohabitent in eadem domo ante sacerdotalem benedictionem in templo suscipiendam. Dum igitur parochus assisteret matrimonio sui parochiani in aliena parochia, vel etiam dioecesi, debet solum proferre illa verba: *Ego vos conjungo in matrimonium in nomine Patris, Filii etc.* quamvis ipsorum omissio magis communiter levis culpa reputetur; utpote quae non pertinent ad sacramentum, sed solum ad declarandum contrahentes in facie ecclesiae esse conjunctos Sanch. *l.* 3. *d.* 38. *n.* 7. aliique apud Dianam *t.* 2. *tract.* 6. *resol.* 99. Inde abstinendo a publica benedictione, moneat, ut, si possibile est ante benedictionem in propria parochia suscipiendam separati vivant.

Q. IX. An validum sit matrimonium celebratum sine parocho et testibus, ubi non fuit promulgatum, seu acce-

ptatum Tridentinum; et quid dicendum de matrimonio illorum, qui ad ea loca pergunt animo ibi clandestine contrahendi.

R. I. Cum Tridentinum *sess.* 24. *de reform. matr. cap.* 1. voluerit suum decretum robur habere a die publicationis factae in parochia, s. Congregatio apud Fagnanum *in cap. Quodam praedecessore de schismatic.* declaravit non obligare decretum Concilli quoadusque etiam in parochia fuerit publicatum quamvis publicatum fuisset in dioecesi. Idem docet Barb. *ad concil. Trident. l. c. n.* 169. Ubi igitur nunquam fuit promulgatum Concilium, certe validum est matrimonium clandestinum, quia decretum Concilii ibi robur non habet; sicut e contra nullum erit, si contrahatur, ubi Concilium fuit promulgatum, etsi contrahentes sint haeretici; quia et ipsi lege Concilii, ubi fuit promulgatum, tenentur, ex dictis *tract.* 3. *qu.* 3. *cap.* 1. *quest.* 2. Sicut autem validum est matrimonium clandestinum, ubi non fuit Concilium promulgatum, ita et ubi non fuit acceptatum; ut ex dictis *loc. cit.*

Addendum nihilominus, quod si catholicus contrahat matrimonium in terris haereticorum, ubi, antequam grassaretur haeresis, promulgatum fuit Tridentinum, valide contrahit absque parocho, dummodo testes adhibeat, dum tamen episcopus, vel parochus, aut alter sacerdos, qui ab his assistendi licentiam habeat, non adsit, neque detur tutus accessus ad aliquem eorum alibi existentem. Ita habetur ex declaratione s. Congregationis, quam refert Reiffenst. *in lib.* 4. *decretal. tit.* 3. §. 3. *num.* 132. Quamvis igitur Tridentinum exigat assistentiam parochi et testium tanquam formam substantialem actus, atque nullus sit actus, quamvis ob extremam necessitatem forma substantialis omittatur, ut bene probat Sanchez *l.* 3. *dist.* 17. *num.* 4. nihilominus in casu praefato aliter discurrendum est. Vel igitur dicendum, s. Congregationem per epikejam judicasse noluisse Concilium dictum casum comprehendere, adeoque non exegisse in talibus circumstantiis pro valore matrimonii parochi assistentiam; vel dicendum s. Pontificem declarationem s. Congregationis approbando dispensasse, ne parochi praesentia in talibus angustiis pro valore matrimonii exigeretur. * Vide dicta superius *in reg. pract. cap.* 5. *

R. II. Si aliud non fuisset decisum a s. Congregatione aliquibus probabile esset, euntem ad locum non recepti, vel non acceptati Concilii, ut ibi sine parocho et testibus contrahat matrimonium, valide contrahere, etsi brevi intenderet ad primum domicilium redire. Ratio est, quia ad conservandam libertatem matrimonii ejusque validitatem,

videtur non reprobanda illa qualiscumque fraus, qua quis, jure suo utendo alio pergit ad illud contrahendum. Sanchez *l.* 3. *d.* 18. *n.* 29. Pont. *l.* 5. *cap.* 9. *n.* 4. Coninch. *de matrimonio q.* 6. *sect.* 2. et alii. Verum s. Congregatio, approbante Urbano VIII. ut videre est apud Barbosam *de offic. paroch. p.* 2. *c.* 21. *n.* 92. et Lugo *in respons. moral. l.* 1. *d.* 38. qui et testatur authographum brevis Urbani legisse, declaravit, nullum esse matrimonium contractum sine parocho et testibus in loco non promulgati Concilii, ab iis qui retinent domicilium in loco, ubi fuit promulgatum, et eo accesserunt animo ita contrahendi. Ratio etiam videtur suffragari; nam operanti ex directa intentione fraudandi legem, etsi incidenter alii respectus concurrant, ipsa lex resistit; cum nulli velit dolum et fraudem patrocinari: *cap. Sedes* 15. *et cap. Ex tenore de rescript.* junct. *l. Itaque* 12. §. 1. *ff. de furt.* Praeterea idem reputatur agere contra legem et in fraudem legis: *arg. leg. Contr. leg. et seq. ff. de leg.* unde haec ipso jure rescindi intelliguntur: *l. Hoc modo* 64. *ff. de cond. et demonstr.* et observat Barbosa *loc. cit.* Engel *de clandest. despons. n.* 30. Gobat *tr.* 9. *cas.* 18. *n.* 482.* Tenorem brevis Urbani per extensum videre est apud La Croix *lib.* 6. *p.* 3. *n.* 712. Neque multum adjuvat contrariam sententiam, quod affert Sanch. *l. c. ex l. Nullus* 55. *de reg. jur.* ubi dicitur: *Nullus videtur dolo facere, qui jure suo utitur;* hoc enim non procedit, quando constat aperte, quod quis directa intentione fraudandi legem operatur, prout bene observat Barbos. *de off. par. cap.* 21. *n.* 91. declarat Decius *in d. l. Nullus n.* 1.*

Haec tamen intelligenda tantum sunt de iis, qui procedunt ad locum, ubi non est promulgatum, vel acceptatum Concilium, non mutando domicilium, sed illud retinendo in loco, ubi receptum est. Alias dicendum de eo, qui fieret vagus, vel relicto domicilio illud transferret, ubi contrahit matrimonium; nam quaecumque interveniret fraus ex animo ibi contrahendi sine parocho etc. re et effectu tolleretur; quia vere fieret incola talis loci. Hinc talem fraudem non obstare valori matrimonii declaravit eadem s. Congregatio ex dictis supra.* Hoc sentire videtur card. de Luc. *de matr. disc.* 1. *n.* 8. *et* 9. ad Trident. *disc.* 26. *n.* 15. Haec autem declaratio omnino sequenda est, utpote approbata ab Urbano VIII. et confirmata a Benedicto XIV. *in epist. Paucis ab hinc etc. bullar. tom.* 4. *edit. Venet. pag.* 27.*

Q. X. Quando impedimentum clandestinitatis sit dubium, adeoque non attendendum.

R. Aliqui putant dubium esse hoc impedimentum, si parochus et testes assistant matrimonio sub conditione contracto, quamvis postea coram ipsis non adimpleatur conditio, neque illis constet de illius adimpletione, saltem per testificationem contrahentium. Ratio horum est, quia sufficit ista assistentia ad obtinendum finem intentum a Tridentino: neque enim his, qui ita coram ecclesia contraxerunt, permittetur ad alias nuptias transire, vel ante eventum conditionis, vel antequam examinetur, an adimpleta fuerit conditio. Verum contraria sententia videtur omnino amplectenda; quamvis enim Concilium, inducendo impedimentum clandestinitatis voluerit impedire, ne postquam quis cum una occulte contraxerit, ad alias nuptias transeat, adhuc tamen verum est statuisse pro solemnitate necessaria ad valorem matrimonii, ut parochus et testes vero matrtmonio assisterent; dum autem assistunt matrimonio conditionato, solum assistunt inchoato et dissolubili. Salm. *tr.* 9. *c.* 7. *d.* 2. *n.* 81.

Vere autem primo dubium esset hoc impedimentum, si matrimonio assisteret parochus, qui talis putaretur ex solo errore communi, dum tamen careret titulo colorato. Quamvis igitur non pauci dicant non obtinere parochi jurisdictionem, si simul cum errore communi non concurrat titulus coloratus, aliis tamen placet ex solo errore communi acquiri jurisdictionem, ut dixi *tract.* 15. *q.* 2. *c.* 1. *quaes.* 3. et late probat Pontius *l.* 5. *c.* 20. *et seqq.* * Cum contraria sententia, quod nempe non sufficiat error communis sine titulo colorato, sit magis probabilis ex rationibus et auctoritatibus superius allatis, dicendum juxta eam, verum esse impedimentum, ideoque nullum matrimonium, cui adsistat parochus, ut talis habitus per solum errorem communem. *

Item dubium esset impedimentum, si parochus assisteret matrimonio contra mandatum episcopi non solum prohibentis talem assistentiam, sed etiam irritantis matrimonium, si assistat. Nullum esse matrimonium docet Sanchez *l.* 3. *d.* 22. *n.* 11. propter clausulam irritantem actum. At validum dicit de Lugo *lib.* 1. *resp. moral. d.* 45. quia semper cum parochus officium parochi retineat, assistendo matrimonio cum testibus intervenit quidquid necessarium est ad valorem matrimonii ex praescripto Tridentini; episcopus autem non habet auctoritatem nova inducendi impedimenta. Aliud esset, si parochus privaretur, vel suspenderetur ab officio; nam nulla sunt, quae fiunt per privatum, vel declaratum ab officio suspensum, ut inter alios probat Pontius *lib.* 5. *cap.* 17. *n.* 7. * Fagn. *in cap. Literae de matrim. contract. contr.*

interd. eccl. n. 5. *et seq.* Accedunt Rotae decisio et s. Congreg. declaratio allata a Bosco *de matrim. disp.* 11. *sect.* 9. *concl.* 9. *num.* 335. *

Item dubium est hoc impedimentum, si sacerdos assistat matrimonio de licentia tacita parochi, volentibus multis debere esse in omni casu expressam et formalem. Fagnan. *in cap. Quod nobis num.* 31. *de clandest. despons.* Bonacc. *de matrim. q.* 2. *p.* 8. *num.* 11. * Barbos. *de potest. episc. alleg.* 32. *num.* 126. Pax Jord. *de matrim. lib.* 3. *tit.* 7. *n.* 90. Gonzal. *in cap. Cum inhibitio de clandest. despons. n.* 9. et alii plures apud ipsos; atque ita asserunt declarasse s. Congregationem. Alii vero id solum putant verum quoad licentiam tacitam ex ratihabitione de futuro; nam ad valorem actus necesse est praecedere licentiam. At putant sufficere licentiam tacitam ex ratihabitione de praesenti; ut si sacerdos sine alia expressa licentia assisteret matrimonio, dum videt hic et nunc parochum non contradicere, seu contentum esse. Castropalaus *disp.* 2. *de sponsal. p.* 13. §. 12. *num.* 3. et alii apud ipsum.

Item apud aliquos videtur dubium esse hoc impedimentum, dum assisteret matrimonio sacerdos, cui vel ab ordinario, vel a parocho demandata esset in genere administratio sacramentorum; ac proinde hunc invalide assistere docet Sanch *l.* 3. *d.* 35. *num.* 8. Verum ego ne quidem dubitarem de valore hujus matrimonii; cui enim generaliter demandatur sacramentorum administratio, intelligitur demandari cura animarum, quae importat etiam facultatem assistendi matrimonio. Pontius *lib.* 5. *c.* 29. *num.* 2. Palaus *cit. num.* 1., * Reiffest. *in* 4. *decret. tit.* 3. *n.* 84. et patet ex declaratione s. C. C. apud Farinac. *vol.* 4. *pag.* 275. *

Item dubium est impedimentum clandestinitatis, si matrimonio assistant parochus, seu testes, qui formaliter non sint adhibiti, hoc est, qui non fuerint requisiti et rogati ad effectum assistendi matrimonio, sed solum assistant, quia ibi sunt casualiter et incidenter. Certe non pauci hujusmodi assistentiam non sufficere dicunt; dum etenim praesentia alicujus requiritur pro forma et substantia actus, requiri videtur juxtam formam juris: in jure autem qui casualiter et non requisitus adest, censetur non adesse: *arg. leg. Quaesitum* 78. §. *fin. de legat.* 3. neque attenditur quod casualiter et incidenter fit, sed quod principaliter: *leg. Si quis nec causum ff. si certum petatur*, Fagnan. *in cap. Quod nobis de clandest. despons. n.* 54. Gonzal. *ad reg.* 8. *cancell. gloss.* 48. *num.* 35. Pont. *lib.* 5. *cap.* 21. *num.* 4. et alii qui

testantur ita s. Congregationem declarasse. Verum non pauci affirmant sufficere praesentiam parochi et testium, etiam illic casualiter intervenientium, seu pertranseuntium, dummodo sufficienter percipiant quid agatur. Et ratio est, quia Tridentinum non alia ratione exposcit ipsorum praesentiam, nisi ut testes esse possint; et cum aliunde causa matrimonii sit favorabilis, non est necesse posse esse testes secundum omnem juris rigorem, atque ita pro testibus matrimonii admittuntur etiam qui ex jure sunt inhabiles. Sanchez *lib.* 3. *d.* 39. *num.* 9. Gobat. *tr.* 9. *cas.* 18. *num.* 292. Barbos. *de offic: paroch. p.* 2. *cap.* 21. *num.* 80. Ita opinantes putant declarationes sacrae Congregationis esse intelligendas, ut velint parochum etc. casualiter praesentes matrimonio non assistere valide, quoties non sufficienter advertant quid agatur. Ad removendum autem omnem dubietatem, bene fiet, si dum parochus et testes sunt casualiter praesentes, vel ibi dolo et fraude fuerunt adducti, antequam contrahatur, moneantur, ut velint adsistere matrimonio; quod satis esse, ut dicantur formaliter adhibiti, docet Pontius citatus et alii. * Hoc etiam admittunt nonnulli ex contrariae sententiae sectatoribus, et praesertim Pax Jord. *l. c. num.* 102. *

Item dubium est impedimentum clandestinitatis, si parochus et testes percipiant consensum per interpretem. Aliqui putant validum hoc matrimonium; quia interpres perinde se habet ac vox contrahentium, ipsorum consensum declarans. Sanch. *lib.* 3. *d.* 39. *num.* 14. Dian. *tract.* 6. *resol.* 101. Verum in praxi Sanch. non adhaererem, si parocho etc. solum constaret de matrimonio ex dicto interpretis; nam tunc certo testificari non posset de consensu contrahentium. Item testes valide testificari solum possunt de iis, quae per proprium sensum percipiunt; nam testimonium de auditu alieno non admittitur: *cap. Licet ex quadam de test.* Item interpres certe posset illos decipere. Solum admitterem ut validam praesentiam parochi et testium, mediante interprete, quoties non solum ex dicto interpretis, sed ex aliis etiam signis matrimonium contrahi perciperent, ut immissione annuli in digitum sponsae etc. Leand. *disp.* 9. *de matr. q.* 36. Pontius *lib.* 5. *cap.* 21. *num.* 10. *et.* 11.

Demum dubium esset impedimentum clandestinitatis quoties assisteret matrimonio alter sacerdos de licentia parochi excommunicati vitandi, vel suspensi. Non valide assistere ex eo probatur, quia excommunicatus exercere non potest actum jurisdictionis et dominii, ut evenit, dum alteri conceditur licentia: *can. Audivimus* 24. *quaest.* 1. adeoque talis licen-

tia invalide videtur concessa. Alii vero negant talem concessionem esse actum jurisdictionis, sed solum esse veluti communicationem propriorum bonorum, quod certo fieri potest ab excommunicato, vel ad summum substitutionem testis qualificati, quod fieri non prohibetur excommunicato. Guttier. *de matrim. cap.* 62. *num.* 24. Sanchez *lib.* 3. *d.* 21. *num.* 8. Bonac. *de matrim. q.* 2. *p.* 8. *num.* 22.

Regulae in praxi observandae

Improbanda utique praxis illorum parochorum, quibus dum inopinato aliqui se praesentes sistunt pro matrimonio contrahendo, vocem elevando, vel alio modo curant non audire. Ita agendo matrimonii valorem non impediunt, cum ecclesiae satis sit eos tunc testificari eo modo quo possunt, de matrimonio, quod cognoverunt, virum et foeminam contraxisse. Solum ergo ita agendo possunt occasionem praebere multis inconvenientibus. Et quidem si contrahentes dubitent, an parochus audiverit, fortasse et dubitabunt de valore sui matrimonii, et nihilominus cum tali dubio, libidine impellente, matrimonium consummabunt. Deinde hinc oriri possent lites circa talis matrimonii valorem; at dum a consanguineis fortasse ex industria in longum protrahuntur, quis facile credet hujusmodi conjuges separatos vivere? Addendum quod expleta libidine, forte et ipsos contrahentes taedebit contracti matrimonii, adeoque et ansa ipsis dabitur illius invaliditatem falsitatibus prosequi.

Suaderem ergo isti parocho, ut patienter audito contrahentium consensu, illos serio admoneret de sacrilegio patrato in contrahendo matrimonio sine denunciationibus: merito timere posse ipsorum matrimonium infelicem exitum habiturum, si tanti sceleris poenitentiam non agant: separatos vivere debere usque dum fiant denunciationes, vel usque dum ordinarius ab eis non dispenset.

• Sufficit quidem ad matrimonii validitatem praesentià parochi alterutrius sponsi; et notandae veniunt duae declarationes sac. Congregationis, una an. 1573. apud Lambert. *instit eccles.* 33. *n.* 5., apud Fagnan. altera *in c. Quod nobis de clandest. desponsat. n.* 33. edita die 15. Dec. 1574. in quibus eadem facra Congregatio declaravit posse parochum v. g. sponsae assistere matrimonio quod celebratur in parochia sponsi, tum quia matrimonium est voluntariae jurisdictionis, tum quia concilium Tridentinum nihil expressit de loco; sed animadvertendum est non licere in aliena parochia sine illius parochi licentia nuptiis solemniter intra missam be-

nedicere. Sanchez *l.* 3. *d.* 19. *n.* 18. et Bossius *de matrimon. c.* 4. §. 14. *n.* 33. Pontius. *l.* 5. *c.* 16. *n.* 11. Leur. *in* 4. *decret. tit.* 3. *q.* 151.*

* Ex dictis superius R. III. oriri potest dubium, an sacerdos relictus a parocho per aliquot dies, ut sua vice parochi munus exerceat, curamque animarum gerat, possit facultatem dare alteri sacerdoti assistendi matrimonio alicui particulari; ad quod affirmative respondendum videtur, eo quod se habeat tamquam delegatus ad universalitatem causarum, cui competit facultas unam, aut alteram causam subdelegandi, ut habetur expresse *in c. Cum causam de appellat. v. Delegatus*, et docent communiter teheologi ac canonistae. Sanch. *lib.* 3. *d.* 31. *n.* 15. Castrop. *de sponsalib. disp.* 2. *p.* 12. *n.* 8. Boss. *l. c. n.* 77. Leur. *ubi sup. q.* 149. *n.* 1. *et de for. benefic. p.* 1. *cap.* 3. *q.* 134. De Luca *ad Trid. disc.* 26. *n.* 26. Van-Esp. *jur. eccles. p.* 2. *t.* 12. *c.* 5. *n.* 20. Neque obstat, quod objiciunt Sylvester *v. excommunic.* 7. *cas.* 14. *dub.* 11. *n.* 39. Rosella *v. absolut.* 1. *n.* 42. Angelus. *v. Vicarius n.* 8. hoc nempe locum habere, quando sacerdos delegatus sit ad longum tempus, non vero quando ad breve; nam hujusmodi distinctio non fundatur in jure, et substitutus a parocho, vel ad longum, vel ad breve tempus, est vere loco parochi, et delegatus ad causarum universitatem. Sanchez *l. c.* *

* Ex dictis de parocho domicili; vel quasi, inferri potest, quod si mulier mane contraxit matrimonium nullum coram proprio parocho, et eadem ad viri domum profecta debeat iterum matrimonium valide contrahere, nequeat hoc praestare coram suo, sed debeat coram viri parocho; quia deserendo prius domicilium, et ad viri domum proficiscendo desiit esse prioris parochi ovis, et novam acquisivit parochiam. Sanch. *n.* 15. Inferri pariter potest contra Pontium *l.* 5. *c.* 13. §. 1. *n.* 2. Leandr. *de consensu clandest. tr.* 9. *d.* 7. *q.* 20. non valere matrimonium coram rurali parocho celebratum ruri, quo quis se transtulit recreationis, vel rusticationis gratia; cum ibi neque verum, neqne quasi domicilium acquirat, ut docent Barbosa *ad concil. Trid. sess.* 24. *c.* 1. *n.* 16. et pluries declaravit sacra Congregatio apud Lambert. *instit. eccles.* 33. *num.* 7. *et tom.* 2. *thesaur. resolut. sac. congreg. Concil. p.* 284. *et* 285. *

* Sub nomine vagorem veniunt ii, qui discedentes a priori parochia, nondum statuerunt, ad quam sint migraturi, et interim domum quaerentes, in aliqua parochia hospitantur; dum enim hospites sunt alicubi, non dicuntur ibi habitare:

leg. Praetor ait etc. §. *Haec autem ff. de his, qui dejecerint.* Ex quo patet quid sentiendum de foemina, quae famulatum pro viro ducendo deserens, nullibi domicilium figit, sed apud amicam hospitatur usque ad proximum matrimonium. Item ut vagi habentur milites, qui existunt in castris non habentes cappellanum castrensem pro animarum cura eorumdem, vel a sede apostolica deputatum, vel ab ordinario, in cujus dioecesi existunt, approbatum, ideoque eorum parochus erit parochus loci in quo pro tempore existunt. Reiff. *loc. cit n.* 94. cujus erit eorum matrimoniis assistere. Aliter vero dicendum, si cappellanum habeant praeditum speciali apostolicae sedis privilegio, vel ordinarii approbatione, in cujus dioecesi existere contigerit; juxta enim concessae facultatis tenorem coram eo matrimonia contrahere poterunt: pontifex enim et quilibet alius ordinarius potest facultatem tribuere sacerdoti etiam non parocho assistendi matrimoniis, textu claro concilii Tridentini *sess.* 24. *c.* 1. Caeterum si hac facultate muniti non existant cappellani militum, neque in castris, neque in stationibus sive aestivis, sive hybernis, neque in praesidiis, neque in actuali expeditione possunt valide militum matrimoniis assistere, neque admittenda est amplius distinctio illa olim admissa de mora in castris, ac in praesidiis post plures declarationes sac. congregat. Conc. apud card. Petr. *comm. ad cons.* 12. *Innoc. III. sect.* 1. *n.* 18. apud Reiff. *l. c. n.* 97. *et seq.* apud Ferrar. *biblioth. v. Cappellanus militum a n.* 7. *

* Certum est quod praesentia parochi et testium debeat esse moralis, neque sufficiat, si non intelligant, quod fit, ut per canonistas communiter traditur, cum quibus, aliorum improbata sententia, sensit sacr. Congreg. *in Romana super dubiis matrimoniorum die* 7. *Martii* 1700. at aeque certum non ex verbis tantum, sed ex nutibus, signis et actibus, qui matrimonium praecedunt, comitantur, et sequuntur, posse parochum et testes percipere consensum utriusque sponsi, prout pluries declaravit eadem sacra Congregatio *in Romana* 11. *Februarii an.* 1730. et *in Neapolitana* 6. *Maii* 1741. in qua ad quaesitum, an constaret de sponsalibus ac matrimonio inito coram parocho et testibus, qui expressum verbis consensum non intellexerant, bene vere fatebantur ex nutibus et signis illum percepisse, respondit affirmative; solum autem renovandum ad cautelam consensum coram parocho et testibus ad formam Concilii decrevit, quando ratio fuit dubitandi, an verba consensus ab utroque sponso prolata fuerint coram parocho et testibus, ut *in Romana*

28. *Julii* 1730., in qua parochus eodem tempore, quo sponsus haec verba dixit: *Questa è la mia sposa*, statim aufugit, neque sponsam vidit, aut quidquam dicentem audivit; *in Balneoregiensi* 24. *Jan.* 1711. ubi parochus sacrum faciens solum sponsos dicentes audivit: *Signor curato state per testimonio*, eosque increpuit dubitans, quod matrimonium vellent attentare. *

* Hic denique effringere liceat rationem illam, quam afferre solent aliqui pro excusanda superiori praxi; curandum scilicet esse parocho, totisque viribus adnitendum, ne hujusmodi fiant matrimonia, et maxime cavendum, ne eorum celebrationi spontaneam exhibeant praesentiam ad evitandas canonicas poenas, praesertim suspensionem triennalem ab officio *in cit. cap. Cum inhibitio etc.* contra eum inflictas, qui assistere matrimonio sine praescriptis denunciationibus, vel sine praevia ab eisdem dispensatione ab illo impetrata, ad quem dare pertinet, praesumeret. Haec sine dubio vera sunt; sed si superiora praestet, nempe serio de patrato scelere admoneat, matrimonium sic celebratum ad superiorem deferat, si separationem indicat, quo modo satis suo muneri functum non esse dicendum est, et suae praesentiae data opera non praestitae abominationem non ostendisse? absque eo quod aures obturet, faciem velet, atque hujus generis alia praestet, quae certe non sufficiunt, neque matrimonium irritare valent, sed tantum contrahentium animos scrupulis torquere, ut fuse probat Benedictus XIV. *de synod. dioeces. lib.* 13. *cap.* 23. §. 10. *et seq.* praesertim ex novissima sac. congreg. Concil. declaratione *an.* 1753. *

* Pii pastoris ac solliciti confessarii est monere sponsos, ut medio inter sponsalia, et matrimonium tempore, orationibus et aliis pietatis operibus auxilia, et gratias a Deo promereri satagant, quae perferendis matrimonii oneribus necessariae sunt, sed non minus eorumdem partes erunt suadere praecipue rusticis, ut juxta rituale Romanum matrimonium in ecclesia celebrent, et antequam contrahant, sua peccata rite ac diligenter confiteantur, ad sanctissimam eucharistiam, et ad sacramentum matrimonii suscipiendum pie ac devote accedant, ab incompositis choreis, perfractis cantibus, aliisque minus decentibus actionibus quam maxime abstineant, ut decet christianos; neque ab his suasionibus deterreantur ob metum, ne sponsis minus accepta haec evadant: *Injucunda haec erunt, unum, aut alterum diem, deinceps vero nequaquam, sed magnam etiam inde voluptatem capient*, inquit s. Joan. Chrysostomus *homil.* 20. *in epist.*

s. Pauli ad Ephesios. Videatur Christianus Lupus *in scholiis ad can. Trullan.* 24. Van-Espen *juris eccl. p.* 2. *tit.* 12. *cap.* 6. *num.* 22. *

* Minus probanda videtur ea praxis, quae vigere incipit celebrandi matrimonia vespertino tempore ob rationes mere temporales, absque eo quod benedictionem solemnem nuptiarum in missa recipiant. Non desunt certe doctores, qui velint eam omittere non esse peccatum mortale, secluso contemptu legis ecclesiae; cum sit tantum sacramentale quoddam non magni momenti. Sanch. *lib.* 7. *de matrim. disp.* 82. *n.* 6. Nihilominus cum ab ecclesia praecepta sit, ac etiam ea instituta ad impetranda a Deo auxilia pro gravissimis matrimonii oneribus substinendis, videant sponsi pro quam futilibus multoties rationibus iis utilitatibus se privent. *

CAPUT VIII.

De impedimento raptus

Q. I. Quando interveniat impedimentum raptus dirimens matrimonium; et an etiam dirimat sponsalia.

R. I. Raptus, prout dirimit matrimonium, ita definitur: *Violenta abductio foeminae ad contrahendum matrimonium*. Primo igitur ad raptum intervenire debet aliqua violentia: *arg. cap. Cum causam* 6. *de raptor.* quae violentia potest esse physica, ut per violentam manuum injectionem, et potest esse moralis, ut per preces importunas unitas metui reverentiali, seu per metum cadentem in constantem virum. Sanchez *lib.* 7. *d.* 12. *num.* 36. Laym. *l.* 5. *tract.* 10. *p.* 4. *c.* 14. *num.* 2. et communiter. Haec autem violentia inferri debet, ut foemina a loco, in quo est, adducatur in alium, in quo sit sub viri potestate; neque enim violentiam pati diceretur, dum ita abduceretur, ut adhuc esset in sua libertate. Salmant. *tract.* 9. *cap.* 13. *p.* 13. *num.* 148. (1) Item violentia inferenda est ipsi foeminae; nam si solis parentibus inferatur, non satis intelligitur laedi libertas matrimonii, dum alias foemina libere consentiat. Praeterea cum odia sint restringenda, haec violentia intelligenda est inducere impedimentum, quando foeminae, non vero viro inferatur. Sanch. *d.* 13. *num.* 13. Coninch. *d.* 41. *num.* 48. et magis communiter. Ratio est, quia Concilium voluit consulere imbecillitati foeminarum; quae proinde sunt expositae

(1) Prout eveniret si transferatur de cubiculo in cubiculum ejusdem domus tantum, etiamsi per vim ibi cognoscatur.

virorum violentiae, non vero, ordinarie loquendo, viri sunt expositi violentiae foeminarum. Addendum hoc decretum Tridentini esse juris communis correctivum, adeoque stricte interpretandum, maxime quia non currit eadem ratio pro viris ac pro foeminis. Dum igitur modo praedicto foemina rapiatur, nullum erit matrimonium, si contrahatur eo tempore, quo mulier est in potestate raptoris. Validum e contra erit, si postquam restituta fuerit in sua libertate, consenserit habere in virum, qui illam rapuerat. Trident *sess.* 24. *c.* 6.

R. II. Etiam sponsalia inter raptorem et raptam nulla erunt. Id autem probatur, quia eadem omnino ratio, libertas nempe contrahentium, militat pro matrimonio ac pro sponsalibus; unde in praesenti decretum irritans matrimonium extendi etiam potest ad sponsalia. Sanch. *l.* 7. *d.* 12. *n.* 27. Bonac. *de matr. q.* 3. *p.* 14. *n.* 10. * Boss. *de matr. contract. cap.* 13. §. 3. *n.* 7. Guttierez *de matrim. cap.* 86. *n.* 23. Barbos. *in p.* 2. *decret. caus.* 36. *q.* 2. *et can. Si quis virginem* ex eo principio moti, quod licet Tridentini decretum *sess.* 24. *cap.* 6. sit poenale, jurisque communis correctorium, ac ideo non ultra id extendendum, de quo loquitur, juxta reg. *Quae a jure etc. de reg. jur. in* 6. attamen lex correctoria et poenalis extendi debet, ubi eadem omnino militat ratio, uti ex aliis fuse probat Navar. *lib.* 4. *consil. tit. de raptor. consil.* 4. Non minus vero validis rationibus contrariam sententiam tuentur Perez *de matrim. disp.* 38. *sect.* 4. *n.* 8. et ex eo Wiestner *de impedim. matr. art.* 16. *n.* 9. Pichler *in* 4. *decret. tit.* 1. *n.* 122. Leur. *ibid. q.* 49. quorum fundamentum fere situm est in superioris sententiae fundamento diluendo. Nam in primis negant rationis paritatem, quae in statuendo matrimonii impedimento fuit plenae ac omnimodae libertatis defectus, quae major requiritur in matrimonio, quam in sponsalibus; istud enim semel contractum valide, non potest amplius rescindi, sponsalia autem etiam valide contracta possunt facile rescindi, unde tantam libertatem petere non videntur. Negant insuper principium alterum ab adversariis assumptum, quod scilicet lex juris antiqui et poenalis correctoria extendi debeat ad casum, in quo eadem omnino militat ratio, et hoc probant matrimonii clandestini exemplo a Tridentino irritati, quae irritatio ad sponsalia non extenditur, et aliis exemplis, quae videri possunt apud Leur. *loc. cit.* *

Q. II. Quando impedimentum raptus sit dubium, adeoque nullum.

R. Dubium est hoc impedimentum, quoties foemina raperetur ratione explendae libidinis. Cum Concilium generaliter et indistincte loquatur de raptu, non pauci volunt habere locum hoc impedimentum, sive mulier rapiatur ratione explendae libidinis, sive ratione contrahendi matrimonium; nam semper verificatur raptum intercedere. Alii vero opinantur non intercedere impedimentum raptus, nisi mulier rapiatur ad matrimonium cum ea contrahendum; finis etenim Tridentini fuit consulere matrimonii libertati, et ulterius cum sermo sit de decreto correctorio juris communis, restringendum videtur ad solum raptum ratione matrimonii contrahendi. Sanch. *lib.* 7. *d.* 12. *num.* 4. Palaus *disp.* 4. *p.* 2. §. 2. *num.* 11. Guttier. *c.* 86. *num.* 8.* Dicendum tamen, quod si mulier causa libidinis in principio rapta detineatur deinde invita a raptore ad contrahendum cum ea matrimonium, tunc invalidum erit hujusmodi matrimonium; detentio enim illa ex hoc fine, in quantum constituit abductionem, est raptus causa matrimonii. Leur. *in* 4. *decret. tit.* 2. *q.* 122. *n.* 5.*

Item dubium est impedimentum raptus, quando foemina quae rapitur, antea desponsata fuerat raptori per verba de futuro. Cum etiam isto raptu libertas laedatur matrimonii, multi volunt per illum induci impedimentum dirimens, sancitum a Tridentino. Sanchez *lib.* 7. *d.* 12. *n.* 13. Palaus *n.* 14. Guttier. *n.* 22. At aliis placet in casu dicto non intervenire rigorosum raptum vere dirimentem matrimonium; tum quia cum raptor ratione sponsalium acquisierit jus inchoatum in illam foeminam, eamque teneatur illum ducere ratione sponsalium, non videtur plene violari libertas, quam Tridentinum exposcit ad matrimonium; tum quia in jure non dicitur intervenire crimen raptus, dum rapitur sponsa de futuro, ut constabit consideranti: *can. Lex illa* 36. *q.* 1. *et cap. penult. de raptor.* qua ratione d. Thom. 2. 2. *q.* 154. *art.* 7. *ad* 4. excusat a crimine raptus sponsum abducentem sponsam. Less. *lib.* 4. *cap.* 3. *n.* 70. Henriq. *lib.* 12. *cap.* 14. *a n.* 4.* cum quibus sentire videtur Barb. *in cap. Cum causam de raptor. n.* 4. Gonzal. *in cap. Accedens de raptor. n.* 6. *in fin.* Gen. *in pract. eccles. q.* 693. Layman. *lib.* 5. *tr.* 10. *p.* 4. *cap.* 13. *n.* 3.*

Q. III. Quae sint poenae stabilitae a Tridentino contra raptorem, et quando ab eis excusetur.

R. I. Hujusmodi poenae ex textu Concilii innotescunt. Ultra igitur nullitatem matrimonii eo modo, quo dictum est, *Raptor*, en verba Concilii, *et omnes illi consilium, au-*

xilium et favorem praebentes sint ipso jure excommunicati ac perpetuo infames, omniumque dignitatum incapaces: si clerici fuerint, de proprio gradu decidant. Teneatur praeterea raptor mulierem raptam, sive eam uxorem duxerit, sive non duxerit, decenter arbitrio judicis dotare. Observare tamen est, quod licet excommunicatio ipso facto incurratur, ad alias vero poenas bene expectari potest judicis sententia. Ratio est, quia quamvis sint privativae, cum nihilominus gravem contineant acerbitatem ratione perpetuae infamiae, hinc est ad eas subeundas bene expectari posse sententiam judicis. Sanch. *l.* 7. *d.* 13. *n.* 1. Palaus *d* 4. *p.* 2. §. 2. *n.* 10.

R. II. Cum simus in odiosis, dicendum est praefatas poenas non habere locum, ubi non interveniat rigorosus raptus, de quo loquitur Tridentinum. Non habent proinde locum, si mulier dolo et fraude inducatur ad consentiendum in sui abductionem; quia ex hoc non verificatur intervenire violentiam, quae requiritur ad raptum proprie dictum. Ad eum modum, quo non dicitur committere rapinam, qui dolo et fraude rem alienam surripit, quia non fit violentia domino videnti et repugnanti, ut ad rapinam necesse est: Sanch. *d.* 13. *n.* 11. Palaus *disputat.* 4. *p.* 2. §. 2. *n.* 15.

Item non habent locum poenae Tridentini, ubi violentia non fiat foeminae, sed parentibus, seu tutoribus; quia tunc ex dictis supra non intervenit raptus, quem punire intendit Tridentinum. Idem dicendum, si ipsi foeminae inferatur violentia non ad contrahendum matrimonium, sed ad libidinem explendam. Quia vero in utroque casu vere raptus intercederet, quem intendit punire jus commune, ideo hoc delictum puniri posset illis poenis, quae sunt in jure communi contra raptores.

Demum si aliquis rapiat foeminam, ut eam matrimonio conjungat cum suo amico, non incurrit poenas Tridentini, loquentis de raptore pro suo matrimonio. Si vero amicus illum movisset ad rapiendum, jam idem amicus utpote raptor, mediante illo, non posset valide matrimonium contrahere cum foemina rapta; et ulterius incurreret poenas Tridentini. Item dicendum de eo, qui ad raptoris suasionem rapuisset; nam esset fautor raptoris. Tamb. *in decal. lib.* 7. *cap.* 7. §. 1. *num.* 16.

Regulae in praxi observandae

* Ad incurrendum hoc impedimentum non attenditur foeminae qualitas, unde quaecumque sit, sive virgo, sive corrupta, sive meretrix, sive honesta, sive vidua, sive conju-

gata foemina abducta, non potest cum ea valide matrimonium contrahi; quia Tridentinum indistincte ac generaliter loquitur de foemina rapta, et verba generalia generaliter intelligenda veniunt: *c. Quia circa de privileg.* et hoc praecipue, ubi eadem militat ratio: *arg. l. Ideo de legib.* Reiff. *in* 4. *decret. tit.* 1. *n.* 375. Leur. *ibid. q.* 122. *n.* 2. *

* Praefata doctrina, quae dubium statuit impedimentum raptus, quando abducitur sponsa de futuro, limitanda venit, si sponsa post contracta sponsalia velit ab iis juste resilire, aut nolit abduci; tunc enim raptor poenis a Concilii decreto inflictis subjicietur, et matrimonium forte contractum nullum erit: De Justis *de dispensat. lib.* 2. *cap.* 18. *n.* 54. Leur. *l. c. n.* 11. Castropal. *disp.* 4. *p.* 2. §. 2. *n.* 14. *

* Hoc raptus crimen adeo detestabile videtur, ut propterea pontifex in omnibus dispensationum matrimonialium mandatis illud reservare intendat, apposita solita clausula, *dummodo dicta mulier propter hoc rapta non fuerit;* immo etsi expressa hujusmodi clausula inadvertenter non fuerit; adhuc subintelligi debet de stylo curiae. Sanchez *lib.* 8. *disp.* 25. *n.* 19. Pirrh. Corrad. *prax. dispensat. apostolic. l.* 8. *c.* 6. *n.* 54. ideo sive expressa sive omissa sit, si delegatus raptam ad matrimonium ineundum invenerit foeminam, a dispensatione abstinere debebit, et novam supplicationem pontifici porrigere opus erit, totam facti seriem exponendo, novasque literas *in forma perinde valere* obtinere (1). *

(1) Restat modo aliquid dicendum de impedimento aetatis de quo nullum verbum facit Auctor. Ætas itaque impuberum matrimonium illicitum, et irritum reddit jure canonico *c.* 10. *de despons. impub.* valet autem matrimonium inter pubertati proximos, qui jam habent sufficientem ad id discretionem rationis, et generandi potentiam. Notandum vero hic est matrimonium defectu aetatis invalidum resolvi in sponsalia valida, ipsisque aequivalere, ita ex *c. unic. de desponsat. impub. in* 6. dummodo matrimonium illud etsi irritum, initum fuerit coram parocho, et testibus. Quapropter ex matrimonio nullo defectu aetatis non consurgit impedimentum publicae honestatis dictum usque ad quartum gradum sicut in rato, sed dumtaxat usque ad primum, sicuti dictum fuit de sponsalibus validis.

Demum aliud adest impedimentum quod *reverentia sacrorum ordinum* in scholis theologico-moralibus appellatur, quod consurgit ex eo quod uxor consensum praebeat viro suo ut libere in approbata Religione profiteatur, et in ea sacros suscipiat ordines, ipsa vero simplici emisso castitatis voto in saeculo remanente. Itaque si uxor illa mortuo viro suo alteri nubat, matrimonium illud irritum omnino est et nullum textu expresso *c. quia sunt d.* 28. quod est d. Gregorii Pontificis *l.* 2. *epistol.* 59. in qua affertur casus mulieris quae conscia promotionis sui viri ad ordines, post mortem ejusdem ad Diaconatus promoti alteri viro nupsit, et Gregorius respondit: *si in conjugio Diaconi mulierem, de quia agitur fuisse constiterit, ii qui*

QUAESTIO V.

DE DISPENSATIONE AB IMPEDIMENTIS MATRIMONII; ET DE MODO ILLUD REVALIDANDI

CAPUT I.

De iis qui possunt dispensare in impedimentis matrimonii: de causis requisitis ad validam et licitam dispensationem.

Q. I. Quis dispensare valeat in impedimentis dirimentibus matrimonium.

R. I. In omnibus impedimentis, quae dirimunt matrimonium jure ecclesiastico, pontifex potest dispensare. Ratio est quia in ipso, ut supremo capite ecclesiae, est plenissima potestas super ejusdem ecclesiae leges. Quia e contra inferior est juri naturali et divino, non potest dispensare in impedimentis tali jure dirimentibus; cum aliunde nullibi appareat talem potestatem fuisse illi a Christo Domino concessam. Sanchez *l.* 8. *d.* 6. *n.* 10.

R. II. Episcopus, ordinarie loquendo, dispensare non potest in impedimentis dirimentibus, utpote quae inducta sunt vel lege pontificia, seu concilii generalis, adeoque non subsunt ipsius dispensationi; quia inferior dispensare non potest in lege superioris. * Ea autem opinio eamdem potestatem episcopis in suis dioecesibus astruens, qua pontifex Romanus pro toto orbe guadet, exceptis iis, quae sibi specialiter reservat, licet plurimorum et quidem magnae notae Doctorum auctoritate suffulta, non adeo firmis fundamentis nititur, ut ea tute quis uti queat. Videatur Fagnan. *in cap. cum dilectus de tempore ordin. cap. Perniciosam de offic. ordin. n.* 28. Concordant Clement. *Ne Romani de elect. et cap. Sancta Romana de religios. domib.* Extrav. Joan. XXII. cum

male sociati sunt disjungantur: ubi Glossa verbo *fuisse*, ait *supple*, et *ipsum ordinatum uxore sciente*; et c. *Si se* d. 28. quod est ex concilio Aurelianensi *si se cuipiam mulier duplici conjugio Praesbyteri, vel Diaconi relicta, coniunxerit, separentur.* Deducitur etiam *ex c. si vidua d.* 28. quod est ex concilio Martini Pontificis, et ex *c. Seriatim in fin.* d. 32. quod desumptum est a Leone Pontifice contra epistolam Nicetae Abbatis. Hoc idem tenent theologi fere omnes, et sequitur Bened. XIV. *Syn. dioec. l.* 13. *c.* 12. *numer.* 16. Azorius denique *l.* 13. *institut. moral. c.* 14. *q.* 11. dicit rem hanc esse certam, et indubiam. His non obstantibus, probabile improbari quidem hujusmodi nuptias, at minime irritari S. Alph. *l.* 6. *n.* 812. Et quoad virum in casu demortuae uxoris in Monasterio videtur hanc *sententiam probari ab eodem* Bened. XIV. *l. c.*

Gloss. *ibid. lit. N.* Covarr. *in 4. decr. p. 2. cap.* 6. *n.* 15. Suar. *de legib. l.* 6. *c.* 14. et alii innumeri. *

Dixi, ordinarie loquendo; nam quoad forum internum dispensare potest in impedimentis dirimentibus, si impedimentum sit occultum; si adsit gravis causa ita urgens, ut dilationem non patiatur; si matrimonium jam sit contractum, vel non possit differri: de his autem conditionibus paulo post per aliqua quaesita agendum est. Omnes igitur asserunt difficiliter evenire posse, quod episcopus possit dispensare pro foro externo in impedimentis dirimentibus; semper cum enim impedimentum sit publicum, difficiliter potest dari casus, in quo non possit dispensatio expectari, et ulterius si episcopus in publico impedimento dispensaret, potius scandala multiplicarentur, Barbos. *de offic. et potest. episc. alleg.* 35. Quod si casus interveniat, ut pro concedenda dispensatione etiam quoad publicum impedimentum concurrant rationes statim adducendae pro dispensando in occulto impedimento, tunc non videtur talis facultas episcopo deneganda, ut observat Pignatellus *tom.* 3. *consult.* 33. *n.* 8. Tamburin. *l.* 8. *de matrim. tr.* 2. *de impedim. cap.* 4. §. 4. *n.* 11. * Vide Ligor. *l.* 6. *t.* 6. *dub.* 4. *n.* 1122. *ver. Addit.* Haec sententia vix unquam habere potest locum in impedimento publico.*

Si autem specialiter agatur de dispensando in gravi necessitate impedimento occulto pro solo foro interno, omnia concordant ad adstruendam hanc episcopo potestatem. Primo igitur, ut dixi *tr.* 3. *q.* 5. *c.* 1. *q.* 4. *resp.* 2. potest episcopus in lege pontificia, vel conciliari dispensare, quoties id necesse sit pro urgenti spirituali necessitate suarum ovium: unde in similibus circumstantiis poterit pro foro interno dispensare etiam quoad impedimenta dirimentia. Secundo ex ibidem dictis *q.* 4. *c.* 3. ex epikeja bene judicatur legislatorem noluisse sua lege comprehendere casum, in quo observatio legis esset damnosa, seu saltem valde onerosa; observatio autem legis inducentis impedimentum in praefatis circumstantiis esset onerosissima, si episcopus saltem non posset dispensare. Tertio cum omnino tuta sit opinio adstruens episcopis talem facultatem, dicendum est apud ipsos vigere consuetudinem dispensandi, consuetudo autem contra legem ecclesiasticam praescribit: *arg. c. fin. de consuet.* et ulterius dat jurisdictionem: *c. Duo simul. de offic. ordin: et c. Cum contingat de for. comp.* Videantur Barbosa *de offic: episc. all.* 35. Guttier. *qq. canon. lib.* 1. *c.* 23. Engel *de matr. contract. cont. interd. eccl.* Sanchez *lib.* 2. *de matr. d.* 40.

Q. II. Quid agere debeat parochus, si immineat gravissima necessitas celebrandi matrimonium, et non possit dari recursus ad episcopum pro dispensando impedimento dirimente.

R. Casus accidere potest e. g. in parocho rurali. qui comperit aliquem ex contrahentibus laborare impedimento dirimente, quando e. g. jam sunt in ecclesia una cum consanguineis pro matrimonio celebrando. Certe si publicatio impedimenti graviter famae officiat, modo reputatur solum speculativum et ideale, in praxi vero valde periculosum illud remedium, quod passim legitur apud theologos, ut nempe contrahentes, vel aliquis illorum votum castitatis ad tempus emittat, ut interim dispensatio saltem ab episcopo obtineatur. Fortasse episcopus contrariam sequens opinionem illam denegabit. Item quis juste timere non potest contrahentes, et maxime foeminam interrogationibus consanguineorum fatigatam, saltem occasionem graviter suspicandi non praebituram de vero impedimento, quod sub ratione voti celatum est? Item, quod pejus est, omnes semidocti sciunt in praefato casu docere casistas inducendos esse contrahentes ad dictum votum, ut occultetur turpe impedimentum; unde quando audierint proxime contracturos matrimonium ab illo abstinuisse, quia inventum est obstrictos fuisse voto castitatis, statim judicabunt adfuisse turpe impedimentum. Demum potest dari casus, in quo adhiberi non possit praedictum remedium, quando nempe ageretur de contrahendo matrimonio inter aliquos laborantes impedimento dirimente, quorum aliquis esset morti proximus, et episcopus absens; et interim vitari non posset insigne dedecus familiae, sicut etiam quod filii remaneant illegitimi etc. vel aliquod aliud gravissimum scandalum, nisi per celebrationem matrimonii. Ita e. g. esset si occidenda esset, foemina, dum comprehenderetur fuisse concubinam, non vero uxorem, uti reputabatur, morituri.

In his igitur casibus, dum nec episcopus possit adiri, nec contrahentes essent in bona fide, in qua si essent, in ea essent relinquendi, ut monet de Lugo *de poen. d.* 22. *sect.* 22. *et* 24. putarem, salvo semper meliori judicio, parochum procedere posse ad matrimonium celebrandum. Ratio est, quia ideo dum adiri non potest papa, tutissime dicitur dispensationem pertinere ad episcopum, quia per epikejam optime interpretatur non obligare, immo cessare obligationem legis quoad papam adeundum; at haec ratio militat etiam in isto casu Omnes igitur concedunt per epikejam bene affirmari cessare legem ecclesiae, quoties in aliquo casu particulari ipsius

observantia sit difficillima, et multo magis, si perniciosa; dum ita ergo evadat lex ecclesiastica de aliquo impedimento, nec episcopus adiri possit, poterit parochus judicare pro tali casu cessare illius obligalionem: quamvis etenim dicamus non posse in ea dispensare, potest tamen doctrinaliter interpretari, an obliget nec ne in aliquo casu particulari, ut dixi *tr.* 3. *q.* 4. *c.* 2. *q.* 1. Ulterius cum eadem debeat esse juris dispositio, ubi eadem est ratio, ex ibidem dictis *q.* 4. sequitur, quod si ad removenda gravia inconvenientia consentiunt DD. cessare legem quoad obligationem pontificem adeundi, dum adiri non potest, idem dicendum sit quoad obligationem episcopum adeundi, dum non possit adiri. Unico verbo quidquid facit praesumere voluntatem esse s. pontificis, ut episcopus in quibusdam gravissimis casibus possit in impedimentis dirimentibus dispensare, dum non possit pontifex adiri, et periculum sit in mora; idem probat, meo videri, quoad parochum, dum non possit episcopum adire. Vel si dicatur in casu, quo non possit adiri pontifex pro dispensatione, cessare quoad hoc legis obligationem, idem dicendum videtur in casibus, quibus adeundus esset episcopus, si adiri non possit.

Haec doctrina, quam semper in mente habui, in gravissima necessitate non videtur reprobanda, utpote conformis principiis, quae in tractatu de legibus communiter admittuntur. Ut tamen ex hoc non cesset quae debetur reverentia legibus ecclesiae, bene postea erit ad majorem firmitatem dispensationem a competente superiore expostulare. Quae hucusque dixi, innuuntur etiam in quadam instructione pro novis confessariis edita primo Papiae, et postea Lucae typis Leonardi Venturini *p.* 2. *c.* 1. *n.* 32. ac eodem tempore iterum Romae. * Hanc ipsam doctrinam tenet Pax Jord. *elucubrat. divers. t.* 2. *lib.* 9. *n.* 262. ubi post assertam episcopis facultatem dispensandi in supradicto casu, tradit posse matrimonium celebrari sine dispensatione episcopi, quando haberi nequeat; eo quia lex humana non obliget in periculo vitae, honoris etc. *

Q. III. Quando impedimentum dicatur occultum, ut super eo valeat episcopus dispensare.

R. Ex dictis, regulariter loquendo, episcopus non potest dispensare super tale impedimentum, nisi sit occultum, ut communiter docent DD. cum Fagnano *in cap. Nimis de filiis presbyter.* et aliis supra citatis. Illud autem dicitur occultum quod omnino secretum existit, ut nulla ratione possit probari, vel si etiam a quatuor, vel quinque personis scia-

tur, ita sint taciturnae, ut prudenter revelandum non credatur, ut ex Glossa *in can. Manifesta 2. quaest. 1. et can. Non sunt haec de poenit. d. 1. v. Secreta*. Si e contra sciatur a duobus, vel tribus garrulis, et maxime si inimici sint habentis impedimentum, tunc non satis occultum reputandum est. Cum igitur in tali casu periculum immineret revelationis, esset ab episcopo ad dispensationem procedendum, nisi cogat gravis necessitas propter gravia inconvenientia, quae oriri possunt, si detecto impedimento dissolvendum esset matrimonium initum cum dispensatione pro solo foro conscientiae. Sanch. *lib. 2. d. 40. n. 11*. Barbos. *de offic. episc. alleg.* 35. * Videantur Fagnan. *in cap. Vestra de cohabit clericic. et et mulier.* Marcus Paulus Leo *in praxi sac. poenitentiae p. 2. v. Occultum*. Thesaur. *de poenis eccl. p. 1. cap. 21*. qui omnes eamdem doctrinam tradunt *.

Q. IV. Quando intelligatur adesse gravis et urgens necessitas, qua stante episcopus possit dispensare.

R. Certe episcopus non potest super impedimento dirimente dispensare, nisi urgeat magna necessitas; ut late probat Fagnanus *in cap. Nimis de filiis praesbyter.* cum revera episcopi prae caeteris ad canonum observantiam teneantur. Si tamen dispensaret ex privilegio ipsi facto a papa, omnes concedunt sufficere ad dispensandum quamcumque ex infra adducendis causis, ex quibus solet papa dispensare. * Vid. Reiff. *in 4. decr. apend. de disp. n. 144.* *

Loquendo autem de magna et urgenti necessitate, in qua episcopus sine privilegio possit super impedimento dirimente occulto dispensare, ea ex sequentibus causis potest oriri. Primo si difficilius sit aditus ad summum pontificem, ut evenire posset tempore belli etc. Secundo si laborans impedimento valde distet a curia Romana. Tertio si ex dilatione dispensationis vere grave damnum et praejudicium immineat; ut si unus conjugum, qui invalide contraxerunt, sit morti proximus, ac matrimonio nullo existente, illegitimi adituri sint haereditatem etc. Item si putetur conjuges vel ratione juventutis, vel amoris quo se invicem prosequuntur, non posse se continere. Id autem maxime timendum, dum non possent separari, vel quia impedimentum non posset probari, vel quia ortum fuit ex copula fornicaria cum consanguinea uxoris, aut e contra, vel quia jam adsunt filii. Item grave praejudicium immineret; ex quo episcopus potest dispensare, si vel ex eo quod separentur conjuges, vel matrimonium statim non celebretur, graves discordiae, vel fortasse etiam homicidia prudenter time-

rentur. Barbos. *de offic. episcop. alleg.* 35. *n.* 5. Gobat *in theol. experimental. tr.* 9. *n.* 578. * Videatur Reiff. *loc. cit. a n.* 149. *

Q. V. Quomodo debuerit esse contractum matrimonium, ut episcopus, stantibus supradictis, dispensare possit in impedimento illud dirimente; et quid si agatur de matrimonio contrahendo.

R. I. Ut episcopus valeat dispensare sub praefato impedimento, oportet matrimonium contractum fuisse cum ignorantia impedimenti; quia jus declarat indignos dispensatione, qui mala fide contrahunt: *arg. cap. fin. de immun. eccles. et* Trid. *sess.* 24. *de reform. matrim. cap.* 5. Sanch. *lib.* 2. *d.* 40. *n.* 4. Engel. *de matrim. contra interd. eccles. contr. n.* 11. Quia tamen Tridentinum solum vult carere spe dispensationis, qui *scienter* contraxerint intra gradus prohibitos, hinc est excusare etiam ignorantiam crassam, ex dictis *trac.* 4. *quaest.* 1. *c.* 5. *quaes.* 1. *resp.* 3. Impertiri pariter poterit dispensationem, si saltem unus ex contrahentibus fuerit in bona fide; etenim incapacitas dispensationis inducta est a Concilio in poenam contrahentium mala fide, poenae autem sunt restringendae; et ulterius non debet aliquis alterius onere praegravari, ut habetur *cap. Non debet de reg. jur. in* 6. Sanch. *et* Engel. *loc. cit.* Item oportet matrimonium fuisse contractum in facie ecclesiae praemissis denunciationibus, nisi ab eis praemittendis episcopus dispensaverit, alias idem Tridentinum vult contrahentes spe dispensationis carere.

R. II. Si supradictae conditiones, ratione quarum episcopus dispensare potest super impedimento dirimente matrimonii jam contracti, concurrant ad constituendam necessitatem dispensandi super eodem impedimento quoad matrimonium contrahendum; episcopus pariter poterit dispensare. Id autem constat; quia eaedem rationes, quae convincunt habere episcopum facultatem dispensandi quoad matrimonium jam contractum, convincunt pariter habere facultatem dispensandi quoad matrimonium contrahendum, ut constabit consideranti exempla, quae supra adduxi *quaes.* 2. Sanchez *de matrim. lib.* 2. *d.* 40. *n.* 8. Pont. *de matr. lib.* 8. *cap.* 13. *n.* 6. Basbos. *de offic. epis allegat.* 35. *n.* 5. Gobat. *in theolog. experiment. tract.* 9. *n.* 581.

Q. VI. An regulares vi suorum privilegiorum possint in impedimentis dirimentibus dispensare.

R. putat Reiffenst. ex pluribus a se adductis *in* 4. *decret. append. de dispens.* §. 11. *a n.* 541. *ad fin.* probabilius es-

se regulares habere privilegium concessum a Leone X. quo possint pro foro interno dispensare super occulto dirimente impedimento affinitatis etiam in primo gradu, et prolem inde susceptam legitimam declarare. De hoc privilegio et bulla, qua fuit concessum, mentionem facit celeberrimus episcopus Roffensis *in suo libro de caus. matrimon. reg. Angliae*, et plures alii apud eumdem Reiff. Quamvis autem iste Auctor postquam illud vindicavit, ejusque existentiam demonstravit, suadeat eo non utendum nisi in urgentissimis circumstantiis, utpote quia in his materiis via tutiore incedendum est; nihilominus, ejus opinione supposita, usus privilegii omnino tutus esset, utpote quia etiam in dubio standum est pro privilegiis regularium, ut dixi *tract.* 3. *quaest. ultim. cap.* 3. *quaes.* 3.

Q. VII. Quae sint causae justae dispensationis.

R. Hujusmodi causae ad sequentes reducuntur. Angustia loci, quia scilicet supplicanti juncta est ratione consanguinitatis, vel affinitatis major pars incolarum; unde extra eos fere nullus sit paris secum conditionis, cui possit nubere; et maxime si valde incommodum illi sit extra ipsum locum alteri nubere. Paupertas supplicantis, vel si mulier sit indotata. Necessitas auxilii, ut si mulier defectu viri, qui illi assistat, gravibus litibus quoad bona, quae possidet exagitetur; vel si filiis gravata ope viri indigeat. Incompetentia dotis, quae talis potest esse vel attento statu mulieris, vel ipsius qualitatibus, deformitate nempe, provectiore aetate, infamia etc. Sedatio litis et discordiarum; ut si necessaria sit dispensatio ad finiendam litem, ob quam mulier remanere possit indotata, vel ad sedandas graves inimicitias inter consanguineos, aut ad impediendas quae praevidentur futurae. Periculum infamiae, dum nempe, non concessa dispensatione, infamanda esset mulier, quia e. g. praegnans est ex eadem copula habita cum consanguineo. Scandalum grave, ut si ex dissolutione matrimonii jam contracti gravia scandala forent oritura, vel periculum esset, ut qui nulliter contraxerunt, in concubinatu perseverarent. Ætas excedens, ut si mulier annum vigesimum quartum excedat, ac interim nulli nubere potuerit. (1) Illustris familiae conservatio, et merita excellentia erga acclesiam. Magna eleemosyna, quae de mandato summi pontificis in opera pia im-

(1) Immo sufficit ut mulier annum 24. attigerit si cognationis gradus restringatur ad quartum gradum, vel sit de 1. vel 2. vel 3. in quartum. ita Bernard. noster *de morum disciplina l.* 4. *c.* 16. *n.* 95.

pendatur; et haec stylo curiae dicitur dispensatio sine causa, quia licet adsit causa extrinseca; nempe ipsa eleemosyna, deest tamen intrinseca, quae scilicet de sua natura respiciat matrimonium.* De his causis plura videre est apud canonistas, et praecipue de Just. *de disp. lib.* 3. *a cap.* 2. *ad fin.* Reiff. *append. ad lib.* 4. *decret.* §. 3. *a n.* 69.*

Q. VIII. An in dubio de impedimento dirimente contrahi possit matrimonium absque dispensatione.

R. Utique non est contrahendum matrimonium cum dubio de impedimento dirimente, nisi prius sufficiens adhibeatur diligentia ad illud vincendum; nam tunc dubitans exponeret matrimonium periculo nullitatis, et seipsum periculo fornicandi. Item contrahendum non est matrimonium sine dispensatione, quoties praesumptio stet pro impedimento; nam tunc judicandum est vere intervenire. Ita si quis dubitaret, an sit affinis Bertae, quam vellet ducere, eo quod dubitet, an dum rem habuit cum ejus sorore, intra vas seminaverit, judicare debet ita factum fuisse; cum ita eveniat ex communiter contingentibus. Tamb. *in decal. l.* 1. *c.* 3. §. 7. *n.* 4. * Pontius *lib.* 8. *cap.* 13. *n.* 1. Bonacc. *de leg. disp.* 1. *q.* 2. *p.* 1. *num.* 18. Sperell. *decis.* 119. *num.* 57. Verricell. *de mission. apostol. quaest.* 197. *sect.* 7. *num.* 72. qui recte monet hoc habere locum, quando agitur de impedimentis a jure humano non de impedimentis a jure naturali statutis*. Dum vero adhibita fuerit sufficiens diligentia ad dubium vincendum, vel praesumptio non stet pro existentia impedimenti, tunc, etsi dubium non vincatur, puto posse contrahi matrimonium absque dispensatione. Ratio est quia, unusquisque possidet jus certum ad contrahendum matrimonium, quod jus certum non eliditur a dubio impedimento; sicut nemo est expoliandus certa possessione super aliqua bona propter dubium superveniens, quod ad alium pertineant. Hinc *cap. Laudabilem, et cap. fin. de frigid. et malef.* dubitanti de sua impotentia conceditur contrahere matrimonium, quod nequaquam concederetur, quoties dubium de impedimento superaret jus certum contrahendi matrimonium. Quoties autem, non obstante dubio, tale jus perseveret, nulla fit injuria sacramento, neque imprudenter dici potest non vitari periculum fornicandi. Sanch. *l.* 8. *d.* 6. *n.* 18. Dian. *coord. t.* 2. *tr.* 8. *resol.* 132.

Regulae in praxi observandae

I. Propter ignorantiam parochorum consurgere possent gravissima inconvenientia, dum scilicet ignorant potestatem

episcopi quoad dispensandum ab impedimentis dirimentibus. Non tamen difficiliter accidit post contractum matrimonium ab ipsis detegi similia impedimenta; et cum statim judicent non posse tale matrimonium convalidari absque pontificia dispensatione, sunt causa, ut dum expectatur, putativi conjuges pluribus fornicationibus inquinentur. In his aliisque casibus, si suos praesules adirent, facilius tot inconvenientibus occurrerent; cum maxime non desint qui velint eosdem teneri in similibus casibus dispensare. Suar. *de leg. c.* 18. *n.* 22. Cum autem in iisdem casibus potestas dispensandi sit episcopo ordinaria, poterit etiam suo vicario delegare; adeoque et ipsum adire poterunt parochi, si illi ab episcopo fuerit specialiter delegata; neque enim habet ex vi vicariatus. Sanch. *l.* 2. *de matrim. d.* 40. *n.* 12. Palaus *de sponsal. disp.* 4. *p. ult.* §. 1. *num.* 14. * Barbosa *allegat.* 35. *n.* 14. Pontius *lib.* 8. *cap.* 13. *n.* 5. Angel. Sylvester, Covarr. Conc. Aver. Gutt. ap. Lig. *l.* 6. *tr.* 6. *dub.* 4. *n.* 1125.*

II. Alia in re solent in hac materia parochi errare. Dum igitur ipsis refertur inter aliquos, qui jam matrimonium contraxerunt, esse impedimentum dirimens, statim publice de illo inquirunt et loquuntur; atque ita quod vere erat occultum, quia uni tantum, vel duobus, aut tribus notum, publicum evadit. Hinc fit non amplius esse ab episcopo dispensabile, quamvis alias esse posset justa causa, ut ab eo dispensaretur; sed neque a s. poenitentiaria, quae in occultis tantum impedimentis dispensat. Statim ac ergo parocho aliquod defertur impedimentum, imponat silentium delatori, atque interim videat quid agendum: cum fortasse etiam possit dari casus ita extraordinarius, ut praestet relinquere in bona fide, qui cum tali impedimento contraxerunt.

* Quoad privilegium superius *quaes.* 6. regularibus assertum dispensandi in matrimonii impedimentis, notandum non posse regulares ante matrimonii celebrationem in omnibus impedimentis tam dirimentibus, quam impedientibus dispensare. Quibusdam in hac facultate pares illos episcopis asserere placuit, ita ut in iis omnibus dispensare possent, in quibus episcopi jure ordinario dispensant, sed revera talis facultas illis non tribuitur neque ex jure, ut omnes fatentur, neque ex privilegio, cum nullum allegari possit. Reiffenst. *in* 4. *decret. append. de dispens.* §. 12. *n.* 540. *et* 541. Card. *in* 2. *cris. dissert.* 2. *n.* 379. La Croix *lib.* 6. *p.* 3. *n.* 892. et alii communiter. Non negandum vero multos, et magni nominis doctores asserere supradictum privilegium regularibus dispensandi post matrimonium bona, vel mala fide

contractum, pro foro conscientiae in impedimento affinitatis etiam in primo gradu, et prolem forsan inde susceptam legitimam declarandi. Hujus privilegii ultra allatum episcopum Roffensem mentionem faciunt Rodriquez *tom.* 3. *qq. regular. q.* 2. *art.* 2. Sanchez *l.* 8. *de matrim. d.* 6. *n.* 28. Pellizz. *in manual. regular. lib.* 8. *cap.* 3. *n.* 343. et multis probat Reiffenst. *l. c.* ubi etiam contrarias rationes refutare conatur. Sed neque pariter negandum plures alios privilegium hoc impugnare, deque ejus existentia valde dubitare, ita ut sententia illud défendens vix tenuiter probabilis habeatur a La Croix, et a Cardenas *ll. cc.* et alii etiam ex citatis superius doctoribus diversimode illud afferant. Rodriquez enim et Sanchez non esse in usu tradunt, alii post Vega non esse universale, sed tantum pro aliquo casu concessum, alii Cum Gobat *theolog. experiment. tr.* 9. *n.* 720. asserunt non esse bullatum, sed vivae vocis oraculum jam a Greg. XV. et ab Urbano VIII. revocatum: Vide *tr.* 5. *q.* 2. *cap. ult.* Ex hoc igitur inferendum consultius esse ab hac dispensatione abstinere, immo non licere eodem uti in praxi, ne matrimonii sacramentum invaliditatis periculo exponatur; si enim privilegium non subsistit, dispensatio nulla, ac proinde nullum est sacramentum, ut concedit ipse Reiff. *n.* 550. Poterit ad summum ejus usus permitti in casu necessitatis, si nempe periculum incontinentiae in alterutro conjugum immineat, aut mortis; tunc enim probabilem opinionem sequi licet, uti probatum est *tr.* 16. *q. unic. c.* 2. *q.* 6. et fuse tradit La Croix *loc. cit.* et praesertim *lib.* 6. *p.* 1. *n.* 110. Sed in eo casu satius erit postea vel ad Poenitentiariam, vel ad episcopum confugere pro tutiori dispensatione. Reiffenst. *l. c. n.* 551. Quod autem in dubio standum sit pro privilegiis regularium, vide dicta *tr.* 5. *q.* 2. *c. ult. et tr.* 8. *q.* 2. *c.* 6. utrobique *in addit. in reg. pract.* *

* Ad evitandum omnis aequivocationis periculum, et ut certiora ab incertis secernantur, facienda est distinctio inter potestatem extraordinariam attributam episcopo ex praesumpta summi pontificis voluntate in urgenti aliquo casu, et potestatem ordinariam; inter matrimonium jam contractum et contrahendum; et inter impedimentum occultum, et publicum. Si de potestate ordinaria, ac de matrimonio contrahendo loquamur cum impedimento publico, dispensandi potestatem episcopo denegant communi voto doctores, etiam urgente quacumque gravi illud celebrandi necessitate; non enim plus potestatis tribuendum est episcopis, quam habet major pontificis poenitentiarius. Benedictus XIV. *de synodo*

dioeces. lib. 9. *cap.* 2. *n.* 1. Idem autem pontifex sua constit. *Pastor bonus, bullar. tom.* 1. *pag.* 319. majori poenitentiario, dum agitur de matrimonio contrahendo, facultatem tantum concedit dispensandi in impedimentis occultis. Insuper sac. Concilii, nec non supremae Inquisitionis congregatio saepius reprobavit doctrinam jus episcopo dispensandi vindicantem, ut tradit Joan. Baptista Rigantius *comment. in regul. cancellar. in notis ad reg.* 49. *n.* 1. Secus vero dicendum est, si agatur de matrimonio contrahendo cum impedimento occulto, urgente gravi necessitate; tunc enim posse per potestatem extraordinariam episcopum dispensare dictum est superius, et tradunt post Sanchez *lib.* 2. *disp.* 40. *n.* 7. Pontius *lib.* 8. *cap.* 13. *n.* 6. Barbos. *loc. cit.* Cabassut. *in theor. et prax. jur. canonic. lib.* 3. *cap.* 27. *n.* 4. De Justis *de dispensat. lib.* 2. *cap.* 2. *n.* 129. *et seq.* Reiffenst. *in* 4. *dec. append. de dispensat. n.* 62. *et* 63. neque repugnare videtur idem Benedictus *loc. cit. n.* 2. Ad matrimonium jam contractum cum impedimento occulto descendendo, facultatem episcopo illud relaxandi libentius concedunt Sylvester *v. dispensatio* §. 9. Navarr. *in manual. cap.* 22. *n.* 85. Sanchez *loc. cit. n.* 3. Pontius *loc. pariter cit. n.* 2. Sylvius *tom.* 5. *inter resolut. var. v. dispensatio* 2. De Justis *n.* 119. Benedictus XIV. *loc. sup. cit.* et alii innumeri apud eosdem. Hi tamen omnes unanimi consensu sex requirunt conditiones, seu circumstantias ad hoc, ut episcopus recte hac utatur facultate. 1. Nempe quod matrimonium sit publice in faciem ecclesiae cum omnibus solemnitatibus celebratum. 2. Quod sit contractum bona fide. 3. Quod sit consummatum. 4. Quod impedimentum sit occultum 5. Quod non possit nisi cum gravi difficultate a summo pontifice dispensatio obtineri. 6. Denique quod nequeat fieri separatio sine scandalo. Quoad bonam fidem autem notandum est eam semper adesse, quando conjuges, vel ignorant impedimenti vinculo se obstrictos vel ex impedimento illo a contrahendo sibi abstinendum esse. Sanchez *lib.* 2. *disp.* 40. Sperell. *decis.* 129. *n.* 20. Lother. *de re benefic. lib.* 2. *q.* 14. *n.* 55. *et lib.* 3. *q.* 17. *n.* 324. Reiff. *in* 4. *dec. appen. de dispens.* §. 2. *n.* 58. Notandum e contra non posse praesumi bonam fidem, si conjuges impedimentum quidem ignorantes, contrahere tamen non praemissis denunciationibus praesumpserint; ignorantia enim non dicitur probabilis, quando omittuntur a jure, vel ab ecclesia requisita. Sanchez. *loc. cit et lib.* 3. *disp* 42. *n.* 1. et alii apud De Justis *n.* 145. *et* 146. et habetur ex concilii Tridentini dispositione *de reformat. sess.* 24. *cap.* 5. Illac au-

tem omissae culpabiliter non dicuntur, quae omittuntur de licentia episcopi. Nonnulla quoque observanda sunt quoad necessitatem, qua posita episcopum posse dispensare post contractum matrimonium, vel etiam ante, dictum est. Et omnino debere esse gravem, et urgentem docent communiter doctores; gravis autem censetur, vel si conjuges separari nequeunt sine scandalo, infamia, prolis praejudicio, aut incontinentiae periculo. Haec autem adesse plerumque praesumuntur, si impedimentum ortum a copula incestuosa habet, si filii adsint, vel si inter se ita invicem amore sint capti, ut ad separationem adduci vix possint, ex quo fit non sufficere in praxi illam, quamvis rationabilem, ex qua posset pontifex, vel etiam episcopus vi privilegii dispensare. Reiffenst. *in* 4. *decret. append. de dispensat.* §. 8. *n.* 47. *tr.* 48. neque tantum gravem, nisi etiam sit urgens, ita ut nullus, vel difficilis sit recursus ad pontificem, vel ad alium habentem privilegium dispensandi, vel periculum sit in mora, neque expectari tuto possit adventus dispensationis absque periculo incontinentiae nimis facilis in conjugibus juvenibus, et mutuo amore captis. His igitur animadversis, restat, ut parochus adveniente casu, circumstantias supradictas perpendens, et eas adinveniens, tuto ad episcopum pro dispensatione confugiat. Quod si ex supradictis aliqua deficiat, et res sit cum pauperibus et rusticis, munus erit ordinarii dispensationem in forma pauperum ab apostolica sede obtinere, ait Cabassut. *in theor. et prax. jur. canonc. lib.* 3. *cap.* 27. *n.* 7. Neque a confugiendo ad episcopum se retrahi patiatur parochus, quia forte sponsi diversis dioecesibus subjecti sint; licet enim Sambovius *decis. tom.* 1. *cas.* 75. *et* 76. Gibert. *consult. canonic. tom.* 2. *consult.* 65. doceant in eo casu necessariam esse dispensationem utriusque episcopi, quia unus episcopus non habeat jurisdictionem in subditum alterius, multi autem et graves doctores tradunt sufficere tunc unius episcopi dispensationem, illius scilicet, in cujus dioecesi matrimonium celebrandum est; cum episcopus sui subditi impedimentum auferens, eumdem habilem ad contrahendum relative cum altero faciat, ad eum modum, quo quis dispensandi facultate in aliquo gradu praeditus, cum uno dispensans, etiam cum altero dispensare dicendum. Continuat. Tournel. *tom.* 2. *dispensat. p.* 1. *cap.* 17. *art.* 3. cum episcopo Tutelensi, La Croix *lib.* 6. *p.* 3. *n.* 853. cum Navarr. Henr, Sanch. *lib.* 3. *disp.* 26. *n.* 6. et duobus aliis doctoribus, quos tacito nomine citat. *

* Ex eo quod impedimentum ab episcopo relaxandum debeat esse occultum, inferat parochus, quo si facta ab episcopo dispensatione, impedimentum detegatur, et publicum fiat, nihil proderit hujusmodi dispensatio, sed novam opus erit a summo pontifice curare, et parochus tenebitur rem ad ordinarium deferre, qui denunciato impedimento, judicis partes assumere, et conjuges separare usque ad adventum novae dispensationis debet. Navarr. *lib.* 5. *consil. tit. de privileg. consil.* 5. Pyrrh. Corrad. *in prax. dispensat. apostolic. lib.* 7. *cap.* 6. *n.* 35.*

* Cum res sit de valore matrimonii, videant regulares, an satis tuta sit in praxi opinio illa, quae ipsis dispensandi in impedimentis dirimentibus privilegium astruit, quam plurimi et graves acriter exagitant doctores, quaque non utendum nisi in extrema necessitate, et in iis casibus, in quibus melius sit, dubia quam nulla remedia adhibere, tradunt multi etiam ex acerrimis regularium privilegiorum defensoribus.*

* Eam admittendam in hoc casu censet Reiffenst *loc. cit. n.* 551. quando nempe putativus conjux ita ob fragilitatem, vel alias circumstantias est affectus, ut in evidenti ac continuo incontinentiae periculo versatus prudenter credatur, et si expectari Roma, vel ab episcopo debeat dispensatio, multa patraturus peccata; tunc enim posse regulares hoc privilegio uti docet. Sed recte eodem loco monet pro majori securitate, vel ad summum poenitentiarium, vel ad episcopum etiam ipso ignorante poenitente scribendum, et ab ipsis dispensationem impetrandam; valet namque dispensatio ignoranti impetrata. Sanchez *lib.* 8. *disp.* 26. *n.* 4. *arg. cap. Si motu proprio de prebend. in* 6. et postea, ipsi matrimonii impedimento ac dispensatione impetrata detecta, novum consensum praestare.*

CAPUT II.

De nullitate dispensationis, vel quia subreptitia sit, vel obreptitia; et de ipsius duratione

Q. I. Quando nulla sit dispensatio ob non existentiam causae, ratione cujus expostulatur; vel quia aliquid non exprimatur, seu falsum exponatur.

R. I. Suppono hic dispensationem vel subreptitiam, vel obreptitiam nullam esse, eamque dici subreptitiam, in qua tacetur verum, quod erat explicandum, obreptitiam vero illam, in qua exprimitur falsum. Sed quia non semper ex taciturnitate veri, vel ex falsi expressione dispensatio redditur nulla, ideo ad particulares casus est descendendum.

Dicendum igitur est, dum non exprimatur vera causa motiva, intrinseca materiae, in qua petitur dispensatio, nullam esse dispensationem, quia superior intelligit dispensare, si verum sit motivum, quod proponitur ad eam obtinendam. Subsistit vero dispensatio, quamvis causa motiva extrinseca falsa sit, vel quamvis falsa sit causa impulsiva, ut etiam dixi *tr.* 3. *quaest.* 5. *cap.* 2. *quaes.* 5. *resp.* 2. Et ratio est, quia intelligitur superior sufficienter consentire in dispensationem, quoties subsistit motivum, quod illi proponitur ad obtinendam dispensationem. * Motiva autem causa etiam finalis dicta, est quae pontificem ad dispensandum, vel qua non expressa pontifex vel omnino non dispensaret, vel saltem nonnisi sub certis conditionibus, seu limitationibus hoc praestaret. Barbos. *in vot. canonic. lib.* 2. *vot.* 69. *n.* 6. Lother. *de re benefic. lib.* 2. *quaest.* 36. *num.* 4. Impulsiva vero ea dicitur, quae non movet ad dispensandum, sed majorem praestat facilitatem ad obtinendam dispensationem, ita tamen, ut ea non expressa pontifex adhuc, licet difficilius, dispensaret. Reiffenst. *in* 1. *decr. tit.* 3. §. 8. *num.* 182. Coninch. *de sacram. disp.* 33. *num.* 58. Lother. *de re benef. lib.* 1. *quaest.* 45. *n.* 46. *

R. II. In casu, quo causa motiva extrinseca, seu impulsiva, vel quid aliud exprimendum sit ex jure, consuetudine, seu stylo curiae, vitiatur dispensatio, si non exprimatur, vel quoad haec aliquid falsum exponatur. Ratio est, quia tunc illorum expressio, ut revera sunt, exigitur pro forma necessaria ad valorem actus. Desumunt id etiam DD. *ex cap. Si motu proprio de praeben. in* 6. ubi pronunciatur subreptitia impetratio beneficii. quia non manifestatum fuit supplicantem aliud exiguum beneficium obtinere. Certe si pontifex scivisset beneficium incongruum obtinere, eadem facilitate, et ut ita dicam, majori, beneficium concessisset; at nihilominus nulla fuit concessio, quia non fuit manifestum quod ex jure etc. erat exprimendum. Sanchez *lib.* 8. *de matrim. d.* 21. *num.* 13. Palaus *t.* 1. *tr.* 3. *d.* 6. *p.* 16. §. 4. *n.* 5. *in fin.* Fagn. *in cap. Super literis n.* 54. *et seqq. de rescrip.* De Justis *de disp. lib.* 1. *cap.* 4. *n.* 4. *et* 18. Et hoc etiam verum est, nullam nempe reddi dispensationem, si quae exprimenda sunt de jure, consuetudine, aut stylo curiae, ex ignorantia omittantur, ut videre est apud citatos DD.

R. III. Si omittantur qualitates, aut circumstantiae, quae de jure, consuetudine, aut stylo curiae non sunt exprimendae, aut per simplicitatem et ignorantiam aliquid falsum expressum fuerit non vitiatur dispensatio, quoties papa adhuc

cognita veritate illam fuisset concessurus. Fagn. *cit.* Engel *de rescript. num.* 12. Dixi, si per simplicitatem, aut ignorantiam aliquid falsum fuerit expressum; nam quaecumque falsitas dolose expressa vitiat rescriptum: *cap. Super liter.* 20. *de rescript.* Et quamvis ibi sermo sit de rescriptis justitiae, seu ad lites, nihilominus quod ibi decernitur, attendendum est etiam in rescriptis gratiae; tum quia etiam respectu talium rescriptorum aequum est dolosum oratorem *in suae perversitatis poenam nullum ex illis literis commodum consequi, ac mendax precator carere debet penitus impetratis*, ut dicit pontifex *in cap. cit.* tum quia fraus et dolus alicui patrocinari non debent *ex cap. Sedes apostolica* 15. *de rescript.* tum quia rescripta apostolica et praecipue literae gratiosae ad instantiam partis emanatae, continent saltem tacite illam clausulam: *Si preces veritate nitantur*, ut constat *cap. Ex parte de rescript.* * Gonzal. *in d. c. Super literis* Pont. *de matrim. lib.* 8. *cap.* 16. et alii apud ipsos.

Q. II. An subsistat dispensatio, quando inter plures causas motivas, quae proponuntur, aliqua falsa est.

R. I. Si pro unica obtinenda dispensatione expressae fuerint plures causae, quarum quaelibet solet movere ad dispensandum, valet dispensatio, si ex illis aliqua vera sit. Ratio est, quia dum una vera sit, jam intelligitur papa habere sufficiens motivum verum ad concedendam dispensatiotionem, adeoque sufficienter est illi voluntaria. Accedit, quod dum exprimuntur plura non necessaria, propositio copulativa resolvitur in disjunctivam: *arg. cap. Cum jam dudum de praeb. in* 6. et ad veritatem propositionis disjunctivae sat est unam partem esse veram. Sanchez *lib.* 8. *d.* 21. *n.* 42. *et* 44. Sperell. *decis.* 30. *n.* 39. De Justis *de dispens. lib.* 3. *cap.* 1. *num.* 59. Juxta dicta autem superius non substinenda esset dispensatio, si causa falsa fuisset dolore adducta. * Videantur Garc. *de benefic. p.* 8. *cap.* 3. *num.* 16. *et* 17. Bonac. *de legib. disp.* 1. *quaest.* 2. *p.* 4. *num.* 20. et alii apud De Just. *l.* 1. *c.* 4. *n.* 38. *

R. II. Si duae insimul petantur dispensationes, et pro una ipsarum causa falsa dolose allegetur, neutra subsistit, si una in ordine ad alteram exposcatur. Exemplum sit in eo, qui petit dispensari a voto castitatis, allegando non posse se continere; simulque petat ducere posse consanguineam, falso allegando hanc esse indotatam. In praedicto igitur casu nulla reputanda est utraque dispensatio; quia cum una ad aliam ordinetur, non praesumitur velle pontificem oratorem ad illud matrimonium habilitare, quoties dolose se gesserit. Si

vero ex ignorantia et simplicitate falsum expressit quoad unam obtinendam, non reputandum est alterum esse nullam; quia bene creditur voluisse pontificem suam dispensationem valere quoad fieri potest cum oratore non doloso: et juxta *cap. Utile de reg. juris in* 6. utile per inutile non vitiari: Palaus *t.* 1. *tract.* 3. *disp.* 6. *p.* 16. §. 5. *a num.* 5. Qui bene addit *num.* 7. quod si plures dispensationes simul expostulatae sint disparatae, ut si petatur dispensatio voti et irregularitatis, eo quod una non subsistit, quia dolo falsum expressum sit, bene subsistat altera. Ratio est, quia cum una non concedatur in ordine ad aliam, idem est ac si in diversis supplicationibus diversae expostulatae essent dispensationes; unde sicut tunc, quamvis una non subsisteret ex dolosa expressione falsi, altera omnino valida esset; idem dicendum, etsi eadem supplicatione diversae disparatae dispensationes fuerint expostulatae. * Et eruitur *ex cit. cap. Super literis de rescript.* Gonzal. *ibi n.* 6. Barbos. *ibidem n.* 4. *et in cap. Si eo tempore eod. tit. in* 6. *n.* 2. Passerin. *ibid. n.* 12. Sanch. *lib.* 8. *disp.* 1. *n.* 71. Garc. *loc. cit.* et ita intelligendus est textus *in cap. Ad audientiam, et in cap. Sedes de rescriptis*, in quibus deciditur, quod vitium commissum in una parte reliquas vitiet; quia partes inter se uniebantur, et ad eumdem effectum ordinatae erant. *

Q. III. An error in nomine et cognomine oratorum, vel in dioecesi et patria vitiet dispensationem.

R. I. Ex jure error in nomine et cognomine non vitiat rescriptum, semper cum alias constet, de quo sermo sit: *l. Si nomine C. de testam.* unde multi volunt nec vitiare dipensationem matrimonialem: De Justis *de dispens. l.* 1. *c.* 4. *n.* 54. Verum aliud servandum in praesenti materia ex indubitato stylo curiae vult Corradus *dispens. l.* 7. *c.* 5. *a num.* 3. quem dicit habere vim legis: *arg. cap. Ex liter. de constit. et cap. Quam grave de rescript.*, et merito introductum asserit ad vitandas plures fraudes. Solum concedit hunc errorem non obstare, quoties error esset solum in aliqua syllaba; ut si loco *Antonii* scriberetur *Antonini;* vel si tantum exprimeretur unum nomen illius, cui duo nomina in baptismo fuissent imposita. * Hoc maxime locum habet, si dispensatio petatur in forma pauperum, eo quod curiae officiales suis emolumentis jure debitis fraudentur, quod admittit etiam De Justis *loc. cit. n.* 56. licet superioris doctrinae acerrimus propugnator apud Reiffenst. *in append. cit. num.* 211. *

R. II. Error in nomine dioecesis vitiat dispensationem, neque enim tunc eam exequi potest ordinarius oratorum; cum illi non fuerit demandata: neque ille, cui per errorem data est, quia dans intelligit committere ordinario oratorum, ut ex Tridentino *sess.* 22. *cap.* 5. seu oratricis, si fit diversae dioecesis. Accedit notorius stylus curiae: De Justis *l.* 1. *c.* 44. *a num.* 66. Corrad. *l.* 7. *c.* 5. *n.* 29. Error autem circa locum oratorum vitiat dispensationem, quoties petatur dispensatio ob angustiam loci, vel ob locum ad litus maris; tunc etenim locus determinatus est causa motiva, seu finalis concedendae dispensationis; unde error loci redundat in causam, qua Pontifex movetur ad dispensandum. Extra praedictos casus error loci, quia de materiali se habet ad dispensationem, illam non vitiat: De Justis *num.* 59. Corrad. *num.* 30.

Q. IV. Quo tempore debeant verificari causae allegatae pro dispensatione obtinenda.

R. I. Quamvis fere omnes concordent non esse necesse praefatas causas veras esse tempore, quo supplicatio mittitur et traditur Pontifici, ut videre est apud Sanchez *leg.* 8. *d.* 30. *num.* 2. nihilominus non pauci volunt veras esse debere eo tempore, quo literae dispensationis Romae expediuntur. Sanchez *num.* 4. Guttier. *can. qq. l.* 2. *c.* 15. *n.* 131. aliique plures. Verum bene sustineri potest sufficere, si verae sint eo tempore, quo ordinarius, vel alius Papae delegatus actu dispensat. Observandum igitur est tempore antiquo non fuisse validas dispensationes, ni causae, quarum ratione petebantur, verae essent, dum literae dispensationis Romae expediebantur, et hoc quia tunc ipse Papa dispensabat, nec id alteri committebat. Hinc gratias dispensationis tunc nullas fuisse, si tunc non verificabantur ipsius causae, habetur *cap. Quia circa de consang. et affin. et cap. Si eo tempore de rescript.* At cum modo Papa ipse non dispenset, sed committat delegato dispensare sub conditione, si preces veritati nitantur, nil obstat, quin delegatus possit dispensare, si causae allegatae pro dispensatione verae sint, dum delegatus actu dispensat; cum Papa non aliud requirat, nisi ut preces veritati nitantur, antequam dispensetur. Si proinde oratores, praevidentes adfuturam causam petendae dispensationis, eam proinde anticipate petant, ut citius contrahere possint matrimonium, non est necesse ab iis allegatam fuisse causam, quae fuerit vera, dum dispensatio Romae solicitabatur, vel ibi expeditae fuerunt literae dispensationis, sed sat est, si causa verificetur, antequam delegatus actu dispen-

set. Pyrrh. Corrad. *in prax. dispens. l. 7. c.* 6. *n.* 24. Garz. *de benef. p.* 6. *c.* 2. *n.* 283. aliique plures. Caeterum etiam illi, qui volunt causam veram esse debere tempore solicitationis et gratiae a Papa concessae, concedunt verum pariter esse debere verificari, dum delegatus dispensat; cum etenim etiam per ipsos ultimo tunc perficiatur dispensatio, oportet verificari conditionem, sub qua conceditur: si nempe preces veritati nitantur. Sanch. *n.* 12. Pontius *lib.* 8. *c.* 20. De Just. *de disp. lib.* 1. *c.* 6. *n.* 299. et alii apud ipsum.

R. II. Non est necesse causas pro dispensatione allegatas veras esse, dum contrahitur matrimonium, si jam exequuta sit dispensatio, ipsis veris existentibus. Huic responsioni refragatur Sanch. *l.* 8. *d.* 30. *n.* 14. aliique illi principio innixi, quod cessante causa cessat effectus, ut habetur *cap. Cum cessante de appell.* Hoc autem principium verum est, quoties cessat causa, quoadusque effectus non sit plene perfectus et consummatus; nam tunc adhuc intelligitur a causa pendente, adeoque si cesset; et cessabit effectus. In casu autem nostro statim ac a delegato exequuta est dispensatio, statim etiam sublatum est perfecte impedimentum, et impedimentum semel ablatum nunquam reviviscit: *arg. cap. Ex tua de fil. presbyt.* unde habetur illa regula 73. juris in 6. *Factum legitime retractari non debet, licet casus postea eveniat, a quo non potuit inchoari*. Cum autem fateantur DD. hanc regulam habere locum, quoties actus fuit perfectus et consummatus, consequens est etiam non retractari dispensationem semel completam, adeoque non redire vinculum semel ablatum. Quod si *l.* 1. *ff. de conditione sine causa* videntur aequiparari ab initio causam non fuisse, ac postea desiisse, dicendum est id verificari, quoties intentio est concedentis, ut causa cessante cesset effectus. At in casu nostro non habemus fundamentum id dicendi; cum Papae delegantí dispensationem, simulque delegato eam exequenti satis sit verificari causam tempore actualis dispensationis. Pontius *de matrim. lib.* 8. *cap.* 20. *n.* 4. Guttier. *de matrim. cap.* 126. *n.* 2. De Justis *l.* 3. *c.* 1. *n.* 82. * Barbos. *jur. eccl. lib.* 1. *c.* 11. §. 6. *n.* 197. *

Q. V. An ad valorem dispensationis exprimenda sit repulsa alias data, sive dispensatio alias concessa.

R. I. Neque ex jure, neque ex stylo curiae constat necesse esse repulsam alias datam exprimere. Ulterius repulsa alias data non probat negandam gratiam, si superior repulsae datae recordaretur; saepe enim accidit ex multiplicatione precum superiorem magis percipere necessitatem supplicantis,

illique concedere, quod alias negavit. Suar. *de leg.* 2. *cap.* 22. Sanch. *lib.* 8. *de matrim. d.* 22. *num.* 14.

Ubi obiter advertas, quod si superior gratiam petitam negaverit, integrum adhuc est eam expostulare ab altero superiore ipsi inferiore, dum alias ipsi competat illam concedere. Ratio est, quia eo quod denegata fuerit a superiore majori, non per hoc intelligitur auferri auctoritatem, quae competit inferiori. Suar. *cit.* Palaus *t.* 1. *tr.* 3. *d.* 6. *p.* 16. §. 4. *num.* 1.

R. II. Regula generalis est mentionem faciendam esse jam alias obtentae dispensationis, quoties concessio primae secundam concedere impediret. Ratio est, quia ut concedens gratiam voluntarie concedere intelligatur, debet cognoscere quanta sit gratia, quam concedit; neque enim voluntas fertur in incognitum. Dum autem ratione jam concessae dispensationis secunda non concederetur, constat, quod si prima dispensatio non exprimatur, superior non cognoscit quantitatem gratiae, quam facit, secundo dispensando; unde convincitur non habere voluntatem talem gratiam concedendi. Palaus *cit. n.* 5. Concin. *p.* 351. *n.* 23. Hinc si quis e. g. semel impetravit dispensationem ob crimen uxoricidii, iterum petat dispensationem ob novum uxoricidium, nulla erit haec secunda dispensatio, si orator primae non meminerit; nam hujusmodi secunda dispensatio non videtur concedenda etiam ex textu *l.* 3. *cod. de episc. audiend.* Sanch. *l.* 8. *d.* 21. *num.* 2. Item si quis obtinuerit dispensationem ad ducendam Bertam suam consanguineam, ac interim dum ea uti posset, mutato animo, velit ducere Cajam pariter consanguineam, non esset valida dispensatio obtenta quoad hanc ducendam, dum prioris mentio non fieret. Ratio est; quia non solet Pontifex gratiam tam exorbitantem concedere, hanc nempe, vel illam consanguineam ducendi. Ubi notandum in hoc casu nullam esse secundam, et subsistere priorem dispensationem; quia Pontifex non intelligit concedere posteriorem, dum prior existit. Pont. *l.* 8. *c.* 17. Palaus *t.* 1. *tract.* 3. *d.* 6. *punct.* 26. §. 4. *n.* 9. Neque videtur assentiendum Sanch. *l.* 8. *d.* 22. *num.* 19. qui vult cessare priorem, et subsistere posteriorem; quia dum Pontifex hanc concedit, primam excludere censetur. Non, inquam, illi assentiendum; quia non satis comprehenditur Pontificem excludere velle priorem, cujus non recordatur, vel habere generalem voluntatem illam excludendi.

Cum e contra non sit necesse exprimere priorem dispensationem, si ipsius expressio non impediret secundam, hinc

bene dicitur, quod si antea obtenta sit alia dispensatio disparata, verb. grat. quoad votum religionis ingrediendae non est necesse eam exprimere; dum expostularetur dispensatio quoad illegitimitatem natalium pro beneficio obtinendo. Suar. *de leg. l.* 6. *c.* 23. Sanch. *l.* 8. *d.* 22. *n.* 5. Item si prior dispensatio fuit ex aliquo capite nulla, non est necesse illam exprimere, dum denuo exposcitur; quia si nulla sit, ut non obtenta habetur: cum *ex regul. Non praestat* 52. *de reg. jur. in* 6. nullum praestet impedimentum, quod de jure non sortitur effectum. Sanch. *n.* 21. Idem dici potest, si dispensatio jam obtenta cessaverit, quia e. g. aliquis jam duxerit cousanguineam, pro qua ducenda dispensationem petit, et haec mortua sit. In hoc casu, si petat novam dispensationem pro alia consanguinea ducenda, non est necesse prioris mentionem facere; utpote quia, si adsit causa novum cum consanguinea ineundi matrimonium, non videtur pontifex retardandus a nova dispensatione concedenda, eo quod ex dispensatione simile antea initum sit conjugium Sanch. *n.* 13. Palaus *t.* 1. *tr.* 3. *d.* 6. *punct.* 16. §. 4. *n.* 7. Addit Palaus idem dicendum de eo, qui obtinuit dispensationem a voto castitatis ad matrimonium contrahendum, si mortua uxore iterum petat dispensationem ab eodem voto ad aliud ineundum conjugium. * Quod ex Palao hic tradit Auctor de prioris dispensationis non necessaria mentione, acriter impugnatur a Pontio *lib.* 8. *cap.* 17. *n.* 6. Puteo *decis.* 246. *n.* 1. Menochio *de arbitrar. judic. lib.* 2. *cas.* 103. *n.* 32. et aliis apud de Justis *lib.* 1. *cap.* 4. *

Q. VI. An ad validam dispensationem necesse sit exprimere in eadem supplicatione omnia impedimenta, quibus orator laborat.

R. In eadem supplicatione exponenda sunt omnia impedimenta oratoris. Ratio est, quia si singillatim petatur dispensatio super quocumque impedimento, Papa non cognoscit quantitatem gratiae, quam concedit; cum valde amplior sit gratia, dum cognoscit dispensare unam eamdem personam pluribus laborantem impedimentis, quam si super uno tantum eamdem dispensare credat; ut evenit quando impedimenta singillatim proponuntur; tum quia papa concedens dispensationem intelligitur dispensare sub tacita conditione, si aliud non obstet: *arg. cap.* 1. *de aetat. et qualitat. ordinand. in* 6. dum vero simul non exprimerentur, obstarent ea, quorum mentio facta non esset. Accedit stylus curiae, qui maxime in hac materia est omnino observandus. De Just. *de dispens. l.* 1. *c.* 4. *n.* 87. Pontius *de matrim. lib.*

8. *c.* 17. §. 5. *n.* 25. * Videatur constitutio Benedicti XIV. *Ad apostolicae servitutis bullar. tom.* 1. *pag.* 127. ubi decernit dispensationum matrimonialium causas veraciter exponendas *.

Id tamen limitandum primo, si plura habens impedimenta, velit aliquod ex ipsis alia via ac per pontificiam dispensationem removere. Exemplum sit in eo, qui obstrictus voto castitatis emisso ante pubertatem, et post pubertatem non ratificato, ducere vellet consanguineam. Si iste velit removere impedimentum voti per irritationem factam a patre, non est necesse, quod exprimat papae nisi consanguinitatem, hanc enim solam exprimendo, exprimit totam gratiam, quam ab ipso exposcit.

Item limitandum, dum exposcens dispensationem habeat duplex impedimentum, unum occultum, e. g. affinitatis ex copula fornicaria, aliud publicum, nempe consanguinitatis. In hoc casu non est necesse exponere in dataria utrumque impedimentum ad vitandam infamiam, sed sat est, si occultum exponatur poenitentiariae. At in supplicatione, qua in s. poenitentiaria petitur dispensatio pro occulto impedimento, publicum etiam est exponendum non ut super hoc dispenset, sed quia tunc major est difficultas dispensandi super occulto impedimento. De Just. *de dispens. l.* 1. *c.* 4. *a n.* 103. Sanch. *l.* 8. *d.* 23. *n.* 7.

Q. VII. An ad valorem dispensationis explicandum sit jam matrimonium fuisse contractum; et quae insuper quoad hoc sint exprimenda.

R. Si matrimonium fuit bona fide contractum, non est necesse hoc exprimere ad valorem dispensationis; quia hoc non retardat ipsam dispensationem, sed potius illam reddit faciliorem, unde male facerent oratores id non exprimendo. Si vero contractum fuit matrimonium mala fide etiam ex parte unius tantum, id est exprimendnm. De Just. *l.* 3. *cap.* 15. *n.* 15. Genuens. *in prax. c.* 20. *n.* 7. Corrad. *in prax. l.* 1. *c.* 8. *n.* 9. Idem dicas, si matrimonium contractum fuerit sub spe facilius obtinendae dispensationis. Guttier. *l.* 2. *canon. qq. c.* 15. Sanchez. *l.* 8. *d.* 25. *n.* 12. Item si consummarunt matrimonium mala fide contractum. Corrad. *lib.* 8. *c.* 3. *n.* 4. seu si clandestine contraxerunt, vel omiserunt denunciationes, quamvis inculpabiliter ignorent impedimentum. Ratio horum omnium est, quia quae dixi esse exprimenda, impedire possunt dispensationem, si exprimantur, ut patet ex Trident. *sess.* 24. *de reform. matrim. c.* 5. adeoque iis non expressis nulla esset dispensatio.

Accedit etiam ex stylo curiae esset exprimenda, ut passim notant DD. citati.

Quando explicanda sit copula, quam habuerunt oratores, dixi agendo de impedimento consanguinitatis et affinitatis; sicut etiam, agendo de aliis impedimentis, explicavi quae narranda sint, dum ipsorum petitur dispensatio.

Q. VIII. An dispensatio intelligatur concessa ad unicum tantum actum.

R. Jam *tract.* 3. *q.* 5. *c.* 3. explicavi, quando dispensatio cessare intelligatur. Superest hic videre, an dispensatio a voto castitatis, religionis etc. ad effectum nubendi, intelligatur solum pro una vice concessa, ita ut, dissoluto per mortem alterius matrimonio, secundum non liceat inire. Dicendum ergo est, quod si dispensatio non restringatur ad unicum tantum matrimonium contrahendum, vel non respiciat particularem personam, ratione cujus dispensetur, extendi potest ad aliud matrimonium contrahendum, dummodo tamen perseveret causa dispensationis. Exemplum sit in eo, qui stimulis carnis non resistat, et exposceret dispensantionem a voto castitatis, ut inire possit matrimonium. Si in isto, mortua conjuge, perseveret eadem causa, poterit aliam ducere; tum quia dum dispensatio ad unicum tantum restringitur matrimonium, solet id in eadem exprimi, unde dum non exprimitur, reputandum est non limitari: tum quia, dum quis absolute dispensatur ad matrimonium contrahendum, tollitur absolute impedimentum respectu illius: unde dispensatus novum poterit conjugium inire; tum quia cum dispensans consulere voluerit periculo aeternae salutis dispensati credendum est voluisse uti posse dispensatione, quoadusque periculum perseverat. Solum igitur dispensatio intelligenda est ad unicum actum limitata, quoties ita in ea exprimatur, vel etiam quoties concessa fuerit in ordine ad particularem personam: ut si peteretur ab alio dispensatio a voto ad ducendam aliam ab eo defloratam, vel cum qua vivit in concubinatu, vel ob hoc sit diffamata, Sanch. *de matrim. l.* 8. *d.* 32.

Regulae in praxi observandae.

I. Advertat confessarius dispensationem impetratam pro eam ignorante, sive etiam pro invito, validam esse; nullo enim jure reprobatur. Sanchez *l.* 8. *d.* 26. *n.* 4. Bonacc. *de privil. p.* 3. *n.* 1. Et hoc verum est etiam quoad dispensationes s. poenitentiariae, quamvis aliqui contradicant; neque enim illud praecipue considerat, qualis sit orator, sed inten-

dit praebere remedium casui, qui illi proponitur, quicumque sit orator. Dian. *t.* 3. *tract.* 2. *resol.* 83. et alii apud ipsum. Si igitur confessarius agnoscat aliquos matrimonium contraxisse cum impedimento dirimente, et simul videat, quod si tale impedimentum illis aperiat, occasionem praebebit pluribus peccatis, maxime si putet a copula non cessaturos, ipse petat dispensationem quoad illud impedimentum, et post ejus adventum, detecto impedimento, revalidet matrimonium, ut dicetur *cap. seq.*

II. Notet confessarius quod dum dubium est, an dispensatio sit ad aliquid extendendum nec ne, est potius limitanda; reputatur etenim odiosa, cum sit vulnus legis. Sanch. *de matr. l.* 8. *d.* 2. *n.* 9. Si proinde aliquis e. g. dispensatus fuerit a voto castitatis, dubiumque oriatur, an totaliter fuerit dispensatus, vel solum ad contrahendum hic et nunc matrimonium, solum ad hunc effectum judicandum est fuisse dispensatum. E contra, si dubium emergat de valore ipsius dispensationis, dispensatio sustinenda est; utpote quia jura judicant pro valore actus: *leg. Quoties ff. de reb. dubiis, c. Abbate de verb. signific.* Sanch. *l.* 8. *d.* 21. *num.* 20. *et* 25. Palaus *de privil. disp.* 6. *pag.* 16. §. 4. *num.* 3. Pontius *l.* 8. *cap.* 17. *num.* 2.

Videat proinde confessarius, seu parochus, quod si post adventum dispensationis insurgat lis, an sit exequenda, quia reperitur e. g. expressam fuisse aliquam causam falsam, et dubitatur, an fuerit motiva, vel impulsiva, vel quia dubitatur, an sit satis expressa veritas narratorum etc. standum est pro validitate ipsius dispensationis. Item dicendum, si expressae fuerint duae causae motivae, quarum utraque sit sufficiens ad dispensationem, quidquid enim aliqui contrarium suadeant, dum una falsa sit, standum est pro valore dispensationis; cum etenim, ut supra dictum est, tunc copulativa resolvatur in disjunctivam, sat est unam fuisse veram: et ulterius, si ordinarie ex quacumque illarum causarum concedatur dispensatio, bene praesumi potest quamlibet etiam solitarie sumptam sufficienter movisse ad eam concedendam. Cum igitur ad summum in tali casu dubius sit valor dispensationis, ab illius executore pro valida habenda est.

Idem dicendum quoties probabiliter ex utraque parte disputant DD. de valore dispensationis. Aliqui e. g. dicunt dispensationem obtentam ab eo, qui emisit votum religionis; et in ea perseverandi, nullam esse, si ad eam obtinendam expositum solum fuerit votum religionis, non vero votum in

ea perseverandi. Sanch. *l.* 8. *d.* 21. *n.* 23. Aliis vero placet validam esse; quia votum religionis non videtur diversum a voto profitendi. Dian. *t.* 2. *tract.* 6. *resol.* 68. et alii apud ipsum. In hoc igitur casu, cum dubia sit dispensatio, valida censenda est, et idem, ut dixi, judicandum de quacumque dispensatione concessa in casibus, in quibus utrinque vere probabiliter de ea disputatur. Solum crederem non attendendam dispensationem in casibus, in quibus non fuerit expressum, quod ex consuetudine, vel stylo curiae erat exprimendum, quamvis non desint qui pro illius valore judicent. Ratio est, quia pontifex nunquam intelligit recedere in dispensando ab eadem consuetudine, seu stylo. Hac ratione, quamvis speculative vera videatur opinio, qua dicitur non exprimendam esse copulam habitam a consaguineis, qui petunt dispensationem ad matrimonium contrahendum, ut pluribus docent Salmant. *tr.* 9. *c.* 14. *n.* 40. nihilominus ab ea recessi, quia etiam moderni scriptores testantur illi stylum curiae adversari.

III. Pro praxi exequendi literas dispensationis emanatas a sacra Poenitentiaria, explicabo quae solent contineri in literis dispensationis super impedimento occulto affinitatis post contractum matrimonium; nam continent omnes clausulas principales literarum, quibus datur facultas dispensandi etiam super aliis impedimentis, additis eis, quae praecise requiruntur pro hujus impedimenti dispensatione.

Primo igitur, si hujusmodi literae ita habeant inscriptionem: *Discreto viro, confessario ex approbatis ab ordinario*, possunt exequi a quocumque, qui etiam non sit doctor in s. theologia etc. dummodo tamen vel sit approbatus ab ordinario, in cujus dioecesi exequuntur, quamvis non sit ordinarius ipsius poenitentis, vel sit approbatus ab ordinario poenitentis. A quocumque alio istae literae invalide exequerentur. De Just. *l.* 1. *c.* 8. *n.* 99. Si vero hujusmodi literae hanc habeant inscriptionem: *Discreto viro confessori, magistro in theologia, vel decretorum doctori etc.* valide eas exequi non possunt, nisi ii qui vere in publica universitate, sive academia insigniti sint laurea doctoratus in theologia, sive jure canonico. Ratio est, quia carentes hac praerogativa vere non sunt delegati a s. Poenitentiaria ad suas literas exequendas; praecipue cum illis delegentur ratione dignitatis: *arg. cap. Statutum de rescript. in* 6. adeoque invalide exequerentur a quocumque non doctore, quamvis doctissimo: Sanch. *lib.* 8. *d.* 34. *num.* 5. Pontius *de matrim. l.* 8. *c.* 21. §. 1. *n.* 13. De Justis *l.* 1. *c.* 8. *a n.* 95. Opor-

tet insuper hujusmodi doctores esse confessarios approbatos ab ordinario, eo modo quo supra dictum est, ut patet ex ipso rescripto s. Poenitentiariae. Ex privilegio autem concesso a Gregorio XIII. Societati Jesu possunt ipsius confessarii specialiter ad hoc delegati a praeposito generali, vel de ejus licentia ab aliis superioribus Societatis, exequi literas s. Poenitentiariae. Extenditur eadem facultas ad alios mendicantes habentes communicationem cum privilegiis Societatis. Sanch. *l.* 8. *d.* 34. *n.* 11. Rodriq. *t.* 1. *qq. regular. q.* 63. *a n.* 8. De Just. *l.* 1. *c.* 8. *n.* 10. Idem possunt facere lectores jubilati ordinis Seraphici ex privilegio Innocentii XI. ut constat ex illius bulla *Exponi nobis etc. bull. Rom. t.* 8. *p.* 125. emanata 27. Novembr. 1679.

Vult deinde s. Poenitentiaria, ut constat ex ejus literis, ut confessarius, qui debet eas exequi, sit electus ab eo, pro quo fuerunt expeditae; unde non electus ab eodem non intelligetur esse delegatus ipsius s. Poenitentiariae. Quod si electus id facere recuset, vel ob nimium rigorem displiceat poenitenti, poterit alium eligere; nam ita fieri potest in foro conscientiae, pro quo dumtaxat tales literae conceduntur. Sanch. *l.* 8. *d.* 27. *n.* 40. Corrad. *l.* 7. *c.* 4. *num.* 72. De Just. *l.* 1. *c.* 8. *n.* 122.

Debet tertio confessarius executor examinare, an verum sit quod fuit expositum s. Poenitentiariae; nulla enim esset dispensatio, si id verum non esset, utpote quia deficeret conditio, sine qua non conceditur facultas ad dispensandum. *arg. cap. Cum dilecta de rescript.* Quia tamen in foro conscientiae poenitenti etiam non juranti creditur, ideo satis est, si confessarius ex testimonio ipsius poenitentis adinveniat veras fuisse preces expositas. Sanchez *l.* 8. *d.* 34. *n.* 21. De Just. *lib.* 1. *c.* 8. *n.* 127. Non valide autem dispensaret, quoties alias sciret falsum esse, quod poenitens exposuit; nam revera deficeret conditio, sub qua concessa est facultas dispensandi. De Just. *n.* 129. Ulterius advertendum, quod si concessa est dicta facultas cum ista clausula: *Quatenus si ita esse per diligentem oratoris examen invenerit etc.* omissio examinis nullam reddit dispensationem; nam tunc examen poenitentis habet rationem conditionis, et non servata conditione, seu forma praescripta, semper corruit actus, ut dixi supra, et tradunt in praesenti etiam Guttier. *can. qq. l.* 2. *cap.* 15. *num.* 112. Garz. *de benef. p.* 6. *c.* 2. *n.* 265. Si vero concedatur dicta facultas cum ista clausula: *si ita est: si preces veritati nitantur,* tunc peccabit quidem confessarius omittendo examen veritatis; at non ob-

stante tali omissione, valida erit dispensatio, si verum fuerit expositum; utpote quia dictae clausulae de jure insunt omni dispensationi, quamvis non exprimantur: *cap.* 2. *de rescript.* expressio autem illius quod de jure tacite inest, nec formam nec conditionem importat, Sanch. *l.* 3. *d.* 33. *n.* 3. * Videatur novissima Benedicti XIV. constitutio: *Ad apostolicae servitutis etc. bullar. tom.* 1. *pag.* 127. ubi §. 6. conscientiam executorum onerat, si gratiam dispensationis exequant, antequam diligenter attendant, an causae in apostolicis literis expressae verae sint, et veritas reticita fuerit. *

Quarto, cum modo, quidquid fuerit de antiquo stylo, apponatur in literis s. Poenitentiariae illa clausula, *audita prius sacramentali confessione;* oportet ad valorem dispensationis dispensandum sacramentaliter confiteri confessario electo pro dispensatione. Et ratio est; quia clausula in ablativo posita conditionem importat: *l. A testatore ff. de cond. et demonstr.* et cum conditio rationem formae importet: *l. Qui haeredi, l. Maevius ff. eod.* consequens est indispensabiliter necessariam esse ad valorem actus: *cap. Cum dilecta* 22. *de rescript. et l. Diligenter* 5. *ff. mandati.* Accedit ad demonstrandam necessitatem sacramentaliter confitendi praedicto confessario, non concedi ipsi facultatem dispensandi, nisi in actu confessionis, ut constat ex illa clausula: *in foro conscientiae, et in ipso actu sacramentalis confessionis tantum, et non aliter, nec alio modo.* (1) Certe ex praedictis verbis clara est necessitas dispensandi in actuali confessione; nam illa particula *tantum* solum includit expressum, et caetera excludit. Barbos. *de diction. d.* 403. *n.* 2. et illae particulae *non aliter, nec alio modo* important praecisam necessitatem, et excludunt omnem modificationem et interpretationem. Barb. *de clausul.* 281.

Quinto si talis naturae sit dispensatio, ut praescribatur in ea removeri occasionem, puta si quis petat dispensationem affinitatis, quia ante contractum matrimonium vir peccaverit cum sorore illius, quam duxit, vel vellet ducere, id intelligendum est de occasione proxima; unde non esset necesse removere illam a domo oratoris, si non amplius peccent. Quia tamen ita praescribitur per clausulam in ablativo po-

(1) Adeo necessaria est sacramentalis confessio ut si illa foret non quidem nulla sed sacrilega, invalida omnino esset ipsius executio: ita cl. vir Bernard. *in suis regulis practicis t.* 4 *pract.* 32. *n.* 2. licet exceptioni denuo mandari possit absque novo recursu ad s. Poenitentiariam prout affirmat Maz. *n.* 299. *et* 306. quidquid in contrarium dicat cit. Bernard. *t.* 4. *pract.* 22. *n.* 4.

sitam, videlicet: *sublata occasione, si quae adhuc extat*, hinc est, ex dictis supra, hanc clausulam induere rationem conditionis, qua non adimpleta, invalida esset dispensatio.

Item, quia eodem modo mandatur impositio poenitentiae: *injuncta ei poenitentia salutari*, hinc est, ad valorem dispensationis praerequiri, ut imponatur poenitentia, si quae specificetur in ipsis literis dispensationis; nam haec, vel illa particularis poenitentia non est conditio, quae de jure insit, et a qua proinde pendeat valor actus, ut supra dictum est. Quod si praecipiatur injungendam confessionem sacramentalem *singulis mensibus, ut minimum semel etc.* hodie non est in arbitrio confessarii id variare, eo quod *ad minimum semel*, idem est ac *saltem*, quae dictio est *implicativa, non limitativa*. Barbosa *diction.* 355. *num.* 6. Gobat. *in quinar. cap.* 37. *a n.* 213. qui bene asserit peccare mortaliter poenitentem, quoties semel in mense omittat confessionem; utpote quia tale praeceptum non est de re levi.

* Quoad poenitentiam injungendam dispensato notandum, quod si secunda sit dispensatio, utpote priori jam per conjugis mortem expleta, debebit prima poenitentiae opera praestare, et ulterius alia pro nova dispensatione a delegato injungenda, si quidem in secundis literis soleat haec clausula adiici: *Salvis alioquin caeteris omnibus*, quae ei in priori commutatione injuncta fuerunt. *

Sexto conceditur executori facultas ad absolvendum a quibusvis sententiis et censuris, juxta formam scilicet, qua haec absolutio procedit in foro sacramentali.

Septimo imponitur executori negare dispensationem, si putativi conjuges separari possint sine scandalo; vel si induci possint ad habitandum tanquam frater et soror. Facile possent separari sine scandalo putativi conjuges, quando essent vagi, et non habiti essent ut conjuges in loco, in quo executioni mandatur dispensatio. Caeterum difficile est talem separationem fieri posse sine scandalo in loco, ubi ut conjuges habiti sunt, sicut etiam illos inducere ad cohabitandum sine periculo incontinentiae. Quoties igitur confessarius, consideratis considerandis, prudenter judicet nullum ex praedictis posse obtineri, deveniendum est ad dispensationem, nec debet velle de iisdem per experientiam certiorari: Sanch. *l.* 8. *d.* 34. *n.* 60. De Just. *l.* 1. *c.* 8. *n.* 178.

Additur non debere dispensare confessarium, si poenitens alio impedimento praeter expressum in literis supplicationis laboret; ex communi enim sententia dispensatio non tollit,

nisi id, quod expressum est: *arg. cap. Inter dilectos* 6. §. *Caeterum de fid. instrum.*

Octavo praecipitur iterum secreto celebrari matrimonium, certiorata parte innocente de nullitate prioris consensus. Sed de his *cap. seq.*

Nono vult pontifex pro foro tantum conscientiae declarari legitimam prolem, si quae sit. Ubi advertas prolem susceptam ex matrimonio nullo, sed bona fide, saltem ex parte unius contracto praemissis denunciationibus, de jure esse legitimam; *arg. leg. Filium* 6. *ff. de his, qui sui, vel alieni, et prin. instit. de patr. potest. et c.* 2. *qui filii sint legitimi, c. Cum inhibitio* 3. *de clandest. despons.* junct. glossa *v. ambo parentes*. Videndus etiam inter alios Barb. *in c. Ex tenore* 14. *qui filii sint legitimi et n.* 2. Dum ergo vult pontifex decernendam esse legitimam pro foro conscientiae prolem, loquitur de prole nata a conjugibus, quorum uterque mala fide matrimonium contraxerit. Ubi tamen notandum, quod proles nata ante tale matrimonium solum legitimatur quoad effectus spirituales, seu ecclesiasticos, puta quoad beneficia, ordines et dignitates ecclesiasticas; de his enim papa valet disponere; non vero quoad effectus temporales, puta quoad successionem in haereditatem. Ratio autem est, quia dum jus civile non foveat peccatum etc. non subest jusisdictioni papae, quapropter illud abrogare non potest, quatenus excludit illegitimos a successione etc. Covar. *de matr. p.* 2. *c.* 8. §. 8. *a n.* 43. Sanchez *lib.* 8. *d.* 7. *n.* 1. Pontius *lib.* 11. *c.* 5. *n.* 6. Corrad. *lib.* 8. *c.* 3. *n.* 50. *et* 53. De Just. *lib.* 1. *c* 7. *n.* 270. et magis communiter contra Lotherium *de re benef. lib.* 2. *q.* 8. *n.* 109. et Barbos. *in c. Per venerabilem qui filii sint legitimi etc. n.* 3. Verum si filii ita nati essent subditi papae, intelligerentur dispensati, et facti legitimi etiam quoad effectus temporales; nam ex una parte certum est papam id posse facere respectu suorum subditorum, et ulterius sine limitatione vult decernendos legitimos.

Neque hic hallucineris putando praefatos filios fieri plene legitimos per subsequens matrimonium vi dispensationis contractum; nam hoc pacto non legitimantur filii spurii, ii nempe, qui nati sunt a parentibus, inter quos nec tempore conceptionis, nec nativitatis poterat essse matrimonium ratione impedimenti dirimentis: *arg. c. Tanta qui fil. sint legit.* Barb. *ibidem n.* 30. communiterque DD. Quod si nihilominus post ipsorum nativitatem parentes bona fide contraxerunt matrimonium, utpote quia ignorabant esse inter

eos impedimentum dirimens, tunc dici potest ex tali matrimonio putativo fieri legitimos, ut videre est *Consilio* 11.

Quoad filios vero natos tempore matrimonii quamvis nulliter et mala fide contracti, dicendum est decerni legitimos et quoad effectus ecclesiasticos, et quoad effectus civiles. Ratio est, quia papa mediante sua dispensatione facit, ut tale matrimonium habeatur, veluti si ab initio fuisset valide contractum, et consequenter ejus validitas retrotrahitur ad sui initium; unde filii ex eo nati, cum considerentur, veluti si semper fuissent legitimi, habilitantur ad omnes effectus tum ecclesiasticos, tum civiles. Barb. *cit. n.* 4. Pontius *n.* 4, Corrad. *n.* 46. De Just. *n.* 269. et fere communiter. Haec autem legitimatio, ut valida sit, fieri debet in actu sacramentalis confessionis, et solum attenditur pro foro conscientiae; pro foro enim externo perinde se habet, ac si non fuisset obtenta. Haec omnia constant ex ipsis literis.

* Quae de legitimatione filiorum habet Auctor, mire congruunt doctrinae, quam tradidit Benedictus XIV. in epistola ad archiepiscopum sancti Dominici in insula Hispaniola incip. *Redditae nobis etc. bull. t.* 1. *p.* 452. ubi ex celebri Alexandri III. decretali *in c. Tanta tit. qui filii sint legittimi*, quae ex concilio Lateranensi anni 1179. *part.* 33. *sub titul. eodem t.* 13. collectionis Labbeanae restituta, incip. *Meminimus*, diserte probat filios natos ex patre, vel matre alterius matrimonii vinculo ligatis non fieri legittimos, etiamsi postea eo soluto inter se copulentur adulteri; neque etiam legitimationis beneficio gaudere eos, qui nati fuere ex copula manifeste fornicaria, sed tantum ii qui ex copula putative matrimoniali: his enim tantum et non illis prodesse potest dispensatio in radice, ut dicitur, matrimonii, et ubi ipsius archiepiscopi pro contraria sententia rationes valide convellit. Eidem adstipulantur plures DD. ab eo relati *fol. impressis in Pragensi matrim. die* 16. *Januar.* 1723. *tom.* 2. *thesaur. resolut.* *

Decimo, quia istae literae s. Poenitentiariae nullatenus suffragari possunt pro foro externo, praecipitur etiam in eis, *ut nullus super his testis adhibeatur*: *ut confessarius nullas det literas testimoniales de facta dispensatione*: *ut literae dispensationis dilanientur sub poena excommunicationis latae sententiae*, per quam tamen dilaniationem intelligitur ita esse corrumpendas, quod nullatenus deservire possint pro foro externo. *ut nullum ipsarum extet exemplum*, intellige tamen authenticum: *ut post ipsarum executionem latori non restituantur.*

Undecimo, cum literae s. Poenitentiariae contineant hanc clausulam: *gratis ubique*, neque officiales Poenitentiariae, neque executores ipsarum possunt aliquid exigere, vel sponte oblatum acceptare, etiam sub praetextu laboris. Lezan. *v. literae apostolicae num.* 34. Gobat. *in quinar tr.* 5. *c.* 37. *n.* 279. Post factam vero dispensationem, cum tunc non amplius sit locus, quod judex muneribus excaecatus iniquae dispenset, poterit sponte oblatum acceptare. De Justis *l.* 1. *c.* 6. *n.* 245. Sanch. *l.* 8. *d.* 35. *n.* 14.

IV. Quia multoties occurrere possunt parochis diversi casus, pro quibus necesse sit ad s. Poenitentiariam recurrere hic ponitur pro ipsis parochis sequens instructio. Ne igitur post adventum literarum eas obreptitias, vel subreptitias inveniant, antequam literas conscribant, examinent qualitatem casuum ac eorumdem circumstantias, et videant bene exprimere quae de jure, consuetudine, vel stylo curiae sunt exprimenda. Id autem possunt facere sive idiomate latino, sive quocumque alio propriae regionis; nam s. Poenitentiaria habet officiales in omni idiomate peritos. Exprimant item post casus expositionem, nomen et cognomen illius, cui a s. Poenitentiaria sit rescribendum; nec refert tale nomen et cognomen esse fictitium. Denique exprimant vulgari nomine civitatem, vel oppidum, quo dirigendae sunt literae s. Poenitentiariae, addita data mensis et anni. En exemplar quod communiter circumfertur.

Eminentissime et Reverendissime Domine.

N. mulier emisit votum castitatis, manet in periculo incontinentiae nisi nubat: supplicat sibi votum commutari ad effectum contrahendi matrimonium.

Terminet epistolam etc. dignetur eminentia vestra rescribere ad N. N. et exprimat nomen et cognomen cui est rescribendum. Ad civitatem N. exprimendo nomen civitatis. Per oppidum N. exprimendo vulgari nomine nomen oppidi. Et dirigere breve, seu gratiam simplici confessario, sive magistro in theologia, sive decretorum doctori, sive parocho etc.

Extra

Eminentissimo et Reverendiss. Domino Domino
Cardinali Majori Poenitentiario.

Romam

Si responsio tardaverit, iterum scribant confessarii, ne forte sit deperdita, et nunquam poenitentes desperent.

* Curare debent dispensationem petentes in allegandis pluribus causis, ne dubium aliquod suboriatur, quod conscientiam perturbet; potest enim fieri, si non bene attendatur quod plures afferantur, quae quamvis sufficientes sint ad obtinendam dispensationem, ita tamen exponantur, ut dignosci non possit ex qua motus pontifex dispensaverit; ut eveniret, si peteretur dispensatio a voto castitatis, et allegarentur duae causae periculum scilicet incontinentiae, et hoc verum, et inconsideratio et inadvertentia in voto emittendo et haec falsa; in eo casu locus esset scrupulis et dubiis: cum enim juxta Laym. *lib.* 1. *tract.* 4. *cap.* 22. *n.* 23. Rubeum *tom.* 3. *decis.* 254. *n.* 3. Pont. *de matr. lib.* 8. *cap.* 21. *n.* 5. attendenda sit non postulantis mens, sed concedentis, et haec non semper clare percipi possit, ex qua nempe ex illis motus dispensaverit pontifex, anxii et dubii remanere poterunt executor et supplicans. Ut autem in iis eventibus aliqua detur regula, pensanda sunt verba rescripti, et ex iis, si fas est, pontificis intentio colligenda. Quod si pro utraque dubium adhuc perseveret, standum pro valore actus, ut potius valeat, quam pereat, docent supracit. DD. *

* Quae de errore in nomine oratorum ac dioecesis dicta superius sunt, intelligi volunt, quando petitur dispensatio pro foro externo a dataria, non pro foro interno a sacra poenitentiaria, tunc enim oratorum nomina exprimi non debent, sed nomen fictum ponendum. *

* Dictum est superius exprimenda esse in eadem supplicatione omnia impedimenta, quibus orator detinetur, et hoc verum est, etiamsi ejusdem gradus sint, unde si quis rem habuerit cum duabus sororibus suae sponsae, debet in dispensationis petitione utramque copulam exprimere; quia licet non sint impedimenta specie diversa, sunt tamen numero distincta; et licet prius probabiliter negarent Vega, Henriq, Ledesma, et alii apud Escobar *lib.* 27. *n.* 747. probabiliter affirmarent Sanchez *lib.* 8. *disp.* 24. *n.* 5. Pontius *lib.* 8. *cap.* 17. §. 5. *n.* 25. Reiff. *in* 4. *decret. lit.* 1. *n.* 165. hodie non est amplius dubitandi locus post declarationem factam a Benedicto XIV. in brevi: *Etsi matrimonialis bullar. tom* 4. *p.* 346. *

* Ex praeallata doctrina, quod necesse non sit causam dispensationis existere, dum contrahitur matrimonium, si vera fuit, quando delegatus dispensavit, puto dicendum validum contractum ab eo, qui jam dispensatus ad ducendam

consanguineam sufficientem dotem non habentem, antequam ad contrahendum matrimonium accedat, sponsae fortuito legatum aliquod obvenit, quo dos sufficiens constitui potest; sublatum enim impedimentum amplius non reviviscit. Suar. *de legib. lib.* 6. *cap.* 20. *n.* 15. Laym. *lib.* 5. *tract.* 4. *cap.* 22. *n.* 15. alias omnes dispensationes essent dicendae conditionatae; includerent enim hanc tacitam conditionem, si non cesset causa, quod non est dicendum. Sed neque hujusmodi causa in rigore dicenda est cessasse, paupertas enim ex iis causis videtur dicenda, quae semper perduraturae praesumuntur; cum non facile et raro removeatur, et quod raro, aut per accidens fit, non attendatur in jure. Huic opinioni favere videntur resolutiones sacrae Congregationis *in Pratensi matrim.* die 4. Julii, *et in Neapolitana matrim.* eadem die 1722. in quibus declaratum fuit non constare de nullitate matrimonii contracti cum dote in ipso actu matrimonii non existentis. Neque etiam vitiabitur matrimonium celebratum cum dispensatione ob defectum dotis, etiamsi puella spem habeat, aut moralem certitudinem brevi acquisituram competentem dotem, vel etiamsi habitura sit tantum post parentum mortem, uti haeres necessaria, sed interim illi bona ad honestam vitae substentationem necessaria deficiunt. Sanch. *lib.* 8. *disp.* 19. *n.* 23. *et* 25. Conrad. *lib.* 7. *cap.* 2. *n.* 24. Pontius *lib.* 8. *cap.* 21. *n.* 23. Reiff. *loc. cit.* §. 3. *n.* 87. *et seqq.* De Just. *lib.* 3. *cap.* 3. *n.* 44. E contra vero non verificabitur incompetentia dotis, si ea sufficiat ad nubendum alicui pari, sed non ad nubendum consanguineo, vel affini ditiori. Sanch. *loc. cit. n.* 17. Pont. *n.* 23. De Justis *n.* 49. *et* 50. contra Navarr. *in summ. cap.* 22. *n.* 87. Genuens. *in prax. cur. archiepisc. Neapol. cap.* 20.*

* Liceat hic paucis adnotare quaestionem a doctoribus examinatam, sed summe practicam pro iis nempe qui pro dispensatione angustiam loci afferunt, quae causa utpote frequentissime adduci solita multa potest, non bene intellecta, dubia afferre conscientiis. Angustia igitur loci usque sub Paulo V. admittebatur non solum in locis angustis, seu parvis civitatibus, vel oppidis, sed in amplis civitatibus et oppidis insignioribus populo refertis; sed ipse pontifex re mature perpensa sua constitutione hanc praxim limitando declaravit, non esse locum dispensationi faciendae ob hanc causam, nisi in parvis oppidis, jussitque officialibus ad id praepositis, ne illam deinceps admitterent quoad civitates et earum suburbia, nisi a civitate per milliare distarent, quod usque ad hodiernum diem servatur. Quod

si sermo sit de nonnullis angustis civitatibus, quoad has admittitur haec causa, dummodo tercentum focolaria non excedant, sed praerequiritur ordinarii fides testantis, quod civitas illum numerum non excedat. Neque vero refert posse puellam in vicinia aequalem habere sponsum non consanguineum; quia nimis durum est puellis extra proprium oppidum nubere, et parentum, amicorum ac consanguineorum consortium relinquere, unde angustia loci verificatur per diligentiam moralem praestitam in ipso loco mulieris. Videantur De Justis *de dispensat. lib.* 3. *cap.* 2. Reiff. *loc. cit.* §. 3. *a n.* 76. et DD. ab eis allati, qui postremus recte monet caute legendos antiquiores DD. scribentes ante Pauli V. praefatam constitutionem *.

* Juvabit hic facultates adnotare majori poenitentiario concessas a Benedicto XIV. dispensandi in causis matrimonialibus per suam constitutionem *Pastor bonus* editam die 22. Aprilis 1744. bullar. *t.* 1. *p.* 319. I. igitur §. 29. facultatem tribuit dispensando commutandi in alia opera pietatis castitatis vota, et alia ex se matrimonium illicitum reddentia 2. §. 39. dispensat, vel dispensationem mandat in impedimentis occultis matrimonium non dirimentibus, in omissione denunciationum ad effectum contrahendi secreto matrimonium, servando tamen in matrimoniis conscientiae literas *Satis vobis*, ab eodem pontifice datas 17. Novembr. 1741. eodem bullar. *tom.* 1. *pag.* 89. III. §. 40. Dat posse dispensare in tertio et quarto grado consanguinitatis, vel affinitatis ex copula illicita occultis, et etiam in publico revalidare matrimonia nulla ob vitium subreptionis aut obreptionis occultae: IV. §. 41. Idem major poenitentiarius dispensat in contrahendis, et revalidat pro foro conscientiae tantum contracta matrimonia cum impedimento in primo et secundo, et in secundo tantum, ac in tertio, vel quarto dispensato a Dataria, sed cum reticentia copulae, quam detegere nisi cum infamia non possunt, dummodo tamen copula adhuc secreta existat, et compositionem ineant contrahentes quinquaginta aureorum de camera, si agatur de primo et secundo, et de secundo tantum gradu. Haec autem compositio locum non habet, si prima gratia a Dataria expedita fuerit in forma pauperum. Hoc idem praestare in supradictis gradibus potest §. 42. cum iis qui expresserunt quidem copulam, sed non occultam et malitiosam intentionem in eadem copula habitam obtinendae facilius dispensationis. V. §. 43. Impedimentum occultum affinitatis ex copula illicita, et in foro conscientiae aufert,

vel auferre mandat, licet periculo revelationis, aut scandalorum non imminente, vel non extante: VI. §. 44. Super occulto impedimento criminis adulterii cum fide data neutro machinante, vel etiam utroque, vel altero machinante, sed raro et urgente necessitate, dispensare potest: VII. §. Demum 45. facultates praedictas majori poenitentiario tributas locum habere declarat, etiamsi gradus et impedimenta multiplicia sint. Hae sunt facultates, quas pro contrahendis et contractis matrimoniis ad certiorem legem, majoremque lucem redactas majori poenitentiario pro salute fidelium sollicitus tribuendas censuit Benedictus XIV. citata sua constitutione. Noluit vero in matrimoniis contrahendis, quod major poenitentiarius possit dispensationem neque pro foro conscientiae concedere a quocumque impedimento ex quovis gradu sive consanguinitatis sive affinitatis ex copula licita sive ex cognatione spirituali proveniente, licet occulto, et periculo scandalorum imminente, sed neque in contractis super primo et secundo, seu secundo tantum etiam occulto gradu, si proveniant ex copula licita. Excipit tamen secundum gradum tantum, si impedimentum ex eo ortum occultum per decennium duraverit, et oratores publice contraxerint, et convixerint, et uti veri conjuges habiti fuerint *.

* Non omnino abs re puto hic adnotare alteram pro foro externo concedendae dispensationi rationem a Romana curia practicari consuetam cum pauperibus ac miserabilibus personis taxam solvere pecuniariam non valentibus, quae propterea *in forma pauperum* dicitur. Dispensatio itaque haec non conceditur eo ipso solum, quod oratores pauperes sint, et solvere nequeant integras expensas ad dispensationem in forma ordinaria requisitas, sed necesse est, quod concurrat mulieris infamia et gravium scandalorum metus ob carnalem copulam inter eos praehabitam, vel ejusdem suspicionem. De Justis *de dispensat. lib.* 1. *cap.* 7. *n.* 2. Pyrr. Corrad. *In praxi dispens. lib.* 8. *cap.* 5. testantes de constante stylo curiae; immo De Justis multos in hoc alias doctissimos viros deceptos asserit, putantes sufficere solam impensas solvendi impotentiam; cum certum sit ex omnibus practicis curialibus supradicta requiri. Paupertas autem non accipitur pro causa finali, seu principali obtinendae dispensationis, ut esset dotis competentis defectus, sed pro causa per accidens, et ad id allegata, ut dispensatio gratis concedatur absque compositione, seu taxa pecuniaria. Reiffenst. *in* 4. *decret. Append. de dispens.* §. 8. *n.* 366. Ad obtinendam igitur hac forma dispensationem ultra praedicta requiritur oratores pauperes esse,

et proprio labore ac industria sibi victum quaerere; id patet ex literis dari consuetis, ubi hoc tamquam conditionem requirit pontifex: *dummodo ipsi sint pauperes, et miserabiles, et labore ac industria tantum vivant*. Cum autem in literis addi soleat *et miserabiles*, non sufficit, quod industria ac labore vivant, si ex locupleti industria sibi victum quaerant; licet enim industria ac labore viventes, neque bona habentes dici possint pauperes. Mascard. *de probat. conclus.* 1154. *n.* 13. Barbos. *jur. eccles. lib.* 3. *cap.* 17. *n.* 23. *et de appellat. verbor. jur. v. Pauper* De Just. *lib.* 1. *cap.* 7. *n.* 69. non verificatur tamen esse miserabiles, quae vox ultra ordinariam paupertatem aliquid aliud amplius requirere dicenda est, ne inutiliter ac frustratorie usurpata videatur contra id, quod habetur *in cap. Si a papa de privileg. in* 6. *et can. fin. caus.* 28. *q.* 1. Neque insuper omnes, qui industria ac labore vivunt, beneficio dispensationis in forma pauperum gaudere possunt, hujusmodi essent multi agricolae, opifices, operarii, mercenarii; cum habere artem et habere bona aequiparentur. Leoncil. *de opibus paupertatis p.* 1. *q.* 2. *n.* 45. De Just. *loc. cit. n.* 87. et passim experientia constet plurimos, labore ac industria viventes, satis divites et satis habentes esse, aut certe non ita pauperes et miserabiles esse, ut nulla Romanae Curiae solvere taxam valeant. Reiffenst. *loc. cit. n.* 376. *

* Ex dictis ab hujus gratiae beneficio exclusi viderentur bona aliqua habentes. Sed in eo casu advertere est, an oratores bona habentes sint aere alieno gravati; si enim detracto aere alieno, et oneribus tam ordinariis, quam extraordinariis, quinquaginta aureos in bonis non habent, adhuc pauperes censentur. Corrad. *lib.* 8. *cap.* 5. *n.* 12. De Justis *lib.* 1. *cap.* 7. *n.* 69. *et* 120. textu claro *l. Nonnulli ff. de accusat.* prout etiam considerandi sunt fructus, quos ex bonis percipiunt, vel percipere possent, si ea locarent; nam ad dignoscendum, num vere sint pauperes praecipue attenduntur non bona, sed fructus ab eis percipiendi. De Justis *n.* 122. Reiffenst. *n.* 385. Rot. *p.* 2. *divers. decis.* 48. *n.* 8. Requiritur ulterius, ut ambo oratores sint pauperes, neque sufficit, quod alter eorum tantum pauper sit. De Justis *n.* 2. Corrad. *loc. superius cit. n.* 2. et clare patet ex ipsa clausula hujusmodi dispensationum, quae numerum pluralem adhibet non uno tantum contenta: *leg. Ubi numerus ff. de testib.* Reiffenst. *loc. cit. n.* 398., qui in praxi non audiendum docet Gobat *in theolog. experim. tract.* 9. *n.* 659. sufficere alterutrius paupertatem probare conantem qui, tamen *n.* 666.

priorem sententiam retractare videtur. Requiruntur denique literae ordinarii testimoniales de utrorumque oratorum paupertate, quae continere debent ex testium summarie examinatorum depositione paupertatis fidem in authentica forma ad Urbem mittendam. *

CAPUT III.

De revalidatione matrimonii invalide contracti

Q. I. An obtenta dispensatione, ad revalidandum matrimonium requiratur novus consensus utriusque conjugis.

R. Omnino requiritur novus consensus ex parte utriusque. Ratio est, quia ad essentiam matrimonii requiritur validus consensus ex parte utriusque contrahentis, cum igitur in matrimonio jam contracto non solum nullus fuerit consensus praestitus ab eo, qui impedimentum ignorabat, sed etiam consensus praestitus a non ignorante impedimentum, quia nempe erat inhabilis ad contrahendum illud matrimonium, consequens est novum utriusque consensum externe aliquo modo expressum requiri. Accedit nulliter et invalide factum, ut non factum et invalidum reputari: *leg. Quoties* 6. *ff. qui satisdare cog.* ille ergo consensus primo invalide praestitus ab ignorante impedimentum, tanquam non praestitus reputabitur, adeoque erit omnino de novo ponendus. d. Thom. *in* 4. *d.* 40. *quaest. unic. art.* 4. *ad* 6. Guttier. *de matrim. cap.* 47. *a num.* 3. Sanchez *lib.* 2. *d.* 35. *num.* 2. Pontius *lib.* 4. *cap.* 24. *num.* 2. et fere communiter.

Q. II. An ad revalidandum matrimonium post obtentam dispensationem quoad impedimentum dirimens necesse sit certiorare de nullitate prioris matrimonii conjugem ignarum impedimenti; et quomodo.

R. I. Utique dicendum necesse esse certiorare conjugem ignarum de nullitate prioris matrimonii; ita enim apertis verbis in literis dispensationis praecipitur. Ratione etiam aperte convincitur, quia non potest dari novum matrimonium, nisi in illud consentiat conjux impedimenti ignarus, nunquam autem potest intelligi in novum matrimonium consentire, nisi sciat primum fuisse nullum; semper cum enim credat validum, scit non posse aliud matrimonium inire. Quicumque ergo novus consensus sive verbis, sive factis praestitus ab ignorante nullitatem sui matrimonii, nihil aliud erit nisi confirmatio prioris; et per consequens si prior nullus fuit, et veluti si non fuisset emissus, ita et ejus confirmatio. Guttier. *de matr. cap.* 47. *a num.* 4. Pontius *de ma-*

trim. lib. 4. *cap.* 25. *a num.* 2. Tambur. *tr.* 4. *cap.* 7. §. 4. et magis communiter. * Accedit demum formula sacrae poenitentiariae, in qua expresse requiritur, ut pars impedimentum ignorans de eo certioretur; quae formula in ablativo posita conditionem importat: *leg. A testatore ff. de condit. leg. Si debitor* §. 1. *ff. quib. mod. pignora*, Barbos. *de dict. usufreq. dict.* 479. *n.* 4. Surd. *lib.* 2. *decis.* 331. *n.* 22. et ideo omnino servanda venit. *

R. II. Certum est ita novum consensum exigendum a parte ignorante impedimentum et alterius delictum, ut nullatenus istud detegatur; et ita etiam praecipitur in literis sac. poenitentiariae. Primus igitur modus novum consensum obtinendi a parte inscia impedimenti est, si alter conjux, tempore opportuno expectato, quo videat ignorantem impedimentum ipsum amare, petat ut pro securitate suae conscientiae de novo apponat consensum, ac si nunquam iniissent matrimonium; asserendo se putare vere tunc non consensisse, adeoque pro sua quiete optare mutuum novum consensum apponi. Ubi notandum bene dicere posse sine mendacio se ab initio non consensisse; consensus enim invalidus perinde se habet, ac si non fuisset appositus.

Secundus modus revalidandi matrimonium est, si expectatis opportunis circumstantiis, in quibus conjux impedimenti ignarus alterum ferventi amore prosequi demonstrat, tunc iste inducat ad novum matrimonium conditionate contrahendum; ut si diceret: eo quod me diligere demonstras, dic quaeso, si nullum esset nostrum matrimonium, iterum ne me accipere intendis? Quod si ille respondeat *intendo*, simulque qui interrogavit addat *et ego*, jam novum matrimonium initum est. Nec refert expresse nullitatem prioris matrimonii non fuisse declaratam; nam aequivalenter fuit declarata, facta mentione conditionata illius nullitatis; hoc etenim satis fuit ut novus consensus ad antiquum matrimonium non referretur, sed vere daretur ad novum contrahendum, stante conditione nullitatis. Sanch. *lib.* 2. *d.* 36. *num.* 5. Gobat. *in quinar. tract.* 5. *c.* 37. *a num.* 132. et magis communiter contra Pontium.

Maxima autem difficultas est in praesenti materia, an si omnibus prudenter consideratis, v. g. exiguo amore, immo contrarietate, quae inter putativos conjuges intercedit; vel etiam suspicione, quam semper una pars habuerit, alteram nempe secum cum impedimento affinitatis ob illicitam copulam contraxisse, appareat esse rem plenam periculi et scandalorum, vel etiam a longe nullitatis contracti matrimonii

mentionem facere. In hoc casu non desunt qui velint sufficere, si sola pars impedimenti conscia novum apponat consensum. At ego nescio videre, quomodo tuta sit hujusmodi opinio; essentia etenim matrimonii importat mutuum contrahentium consensum, nunquam autem verificatur intervenisse consensum partis ignorantis impedimentum; utpote quia consensus jam praestitus, nullus fuit, et quod ab initio fuit nullum, idem est ac si factum non fuisset. Item nec satis intelligo, quomodo revalidari possit novum matrimonium, si conjux impedimenti ignarus novum apponat consensum cum ignorantia nullitatis prioris matrimonii; nam tunc novus consensus necessario refertur ad consensum primo praestitum, ut supra probatum est.

Q. III. An requiratur novus utriusque contrahentis consensus, si matrimonium fuit nullum, quia una pars ficte consensit, vel per metum cadentem in constantem virum.

R. Ad valorem hujus matrimonii satis est, si iterum consentiat qui ficte, vel per metum consensit. Ratio est, quia si non fuit revocatus, moraliter censetur perseverare consensus ab altero conjuge praestitus; unde ad valorem matrimonii non requiritur nisi accessio consensus illius qui non consensit. Quod vero alterius consensus perseveret, probatur, tum quia quamvis consensus unius imbibitam habeat conditionem quod alter etiam consentiat, non tamen actu intelligit cessare a consensu, si altera pars non consentiat, adeoque perseverat consensus praestitus, si non revocetur, tum quia quamvis consensus contrahentis matrimonium importet traditionem proprii corporis et acceptationem alterius, quod non verificari videtur, dum alter non consentiendo non tradit proprium, neque acceptat corpus alterius; nihilominus, ut dixi, consentiens non intendit revocare actum suae traditionis, vel acceptationis, dum alter non consentiat: perseverante proinde virtualiter ipsius traditione et acceptatione, completur matrimonium, dum accedit verus alterius consensus. Neque dicendum revera non sufficere consensum ab uno praestitum, quia nempe processit ex errore personae, quam putabat habilem ad matrimonium, cum vere defectu consensus non esset talis, adeoque novum consensum esse praestandum; sicuti si quis contrahere putasset cum Titia, dum esset Caja, vel cum serva, quae libera putaretur. Non, inquam, hoc dicendum; nam non intercessit error personae, cum de facto quae non consensit, habilis et legitima fuerit pro matrimonio contrahendo, utpote nullo laborans impedimento; et aliunde defectus con-

sensus non reddit inhabilem ad matrimonium, sed solum impedit, ne hic et nunc verus matrimonii contractus resultet. Eo igitur accedente statim verum consurget matrimonium. d. Thom. *in* 4. *d.* 29. *q.* 2. *art.* 3. *ad* 2. s. Antonin *p.* 3. *tit.* 1. *cap.* 7. Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *p.* 2. *c.* 6. *n.* 1. Bonac. *de matr. c.* 2. *n.* 38. et alii apud ipsum.

Praefatae opinioni videntur etiam ss. canones suffragari; nam *cap. Ad id de sponsal. et matrim.* dicitur stante cohabitatione mulieris, quae per vim contraxerat, intelligi convalidatum ipsius matrimonium; quia cohabitando *consensisse videtur*. Item *cap. Significavit de eo, qui duxit in matrimon. quam polluit per adulter. et cap. Proposuit de conjug. serv.* dicitur convalidatum matrimonium per vim a viro contractum ratione copulae subsecutae; quia haec libero aequivalet consensui. Dum igitur ss. canones possunt praesumere vere postea consensisse illum, qui ab initio nulliter consenserat, nil aliud exposcunt ad pronunciandum pro validitate matrimonii. Solet pro contraria sententia afferri declaratio Clementis VIII. at respondetur vel de ea non satis constare, vel suam opinionem ut doctorem privatum exposuisse.

Melius autem faceret qui non praestitit consensum, si non solum iterum interne consentiat, sed etiam si consensum exterius manifestet. Ratio est, quia ad valorem matrimonii requiritur ex parte utriusque contrahentis consensus externe manifestatus; cum autem prima externa manifestatio ficti consensus omnino fuerit falsa, adeoque vere dici non possit per eam fuisse consensum manifestatum, necessaria videtur nova externa veri consensus manifestatio. Pontius *l.* 4. *c.* 25. *n.* 2. et plures alii, contradicente Bossio *n.* 42. et non paucis apud ipsum.

Q. IV. An ad revalidandum matrimonium publice in facie ecclesiae contractum, quod tamen fuit nullum ob occultum impedimentum, necessarium sit, ut contrahentes illud revalident coram parocho et testibus.

R. Satis est, si soli secreto iterum consentiant; ita enim declarasse s. Pium V. testatur Navarrus *in manual. cap.* 22. *num.* 70. *et de sponsal. cons.* 14. Idipsum eumdem pontificem et s. Congregationem declarasse asserit Fagnanus *in cap. Is, qui fidem de sponsal.* * Accedunt plures Rotae Romanae decisiones coram Seraph. *decis.* 900. cor. Ludovis. *decis.* 395. *et decis.* 405. *p.* 18. *recent.* Spalanten. *nullitatis matrim.* 3. Martii 1653. cor. Albergat. * Addendum in literis dispensationis nullum fieri verbum de praesentia parochi et testium, sicuti praecipitur in dispensatione quoad publicum

impedimentum; immo praescribitur, ut putati conjuges ad vitanda scandala de novo inter se secreto contrahant.

Ratione etiam probatur, quia, dum Tridentinum exigit ad valorem matrimonii praesentiam parochi et testium, non potuit hunc casum comprehendere. Cum igitur ideo praesentiam praefatorum decreverit, quia voluit impedire, ut qui secreto unam duxerat, cum altera publice non contraheret, ejus dispositio casu nostro non militat; illi etenim, qui jam publice unum matrimonium contraxit quamvis nullum ex occulto impedimento, alteri nubere non permittitur. Porro ubi ratio et finis legis aliquem casum nullatenus continet, neque ad illum lex extenditur. Sanchez *lib.* 2. *d.* 37. *num.* 3. Navarr. *cit.* Gobat. *in quinar. cap.* 37. *num.* 137. et magis communiter.

Regulae in praxi observandae

Facile variis difficultatibus ac timoribus implicatum se videbit confessarius, seu parochus, si agetur de revalidando matrimonio nulliter contracto ob occultum impedimentum, dum ex diversis circumstantiis videat rem esse periculosam vel conditionate talis nullitatis meminisse. Consideret igitur parochus, seu confessarius, si tunc expediat, ut confessarius ignorantis impedimentum proponat poenitenti matrimonii revalidationem. Prudenter igitur occasionem loquendi assumendo, posset illi representare non posse non esse Deo gratum, si iterum ita cum conjuge matrimonium contraheret, ut jam contractum nullum reputetur. Ita autem agendi hanc potest reddere rationem, quia expedit esse tutos de validitate matrimonii; si etenim aliquo ignorato impedimento nullum fuisset, tunc quia nec fuisset sacramentum, nulla ex eo derivasset gratia, alias tam necessaria ad sancte mutuam fidelidatem servandam, ad alia matrimonii onera sustinenda, et ad prolem pie educandam. Hinc ad rem Deo gratam faciendam consulat, ut sub conditione proponat alteri iterum contrahere, si nempe defectu consensus etc. matrimonium inter eos fuisset nullum. Interim autem admoneatur conjux impedimento obstrictus, quid respondere debeat, si illi matrimonii revalidatio proponatur, et quod semper uterque cavere debet a consensu de futuro, dicendo e. g. *vellem iterum contrahere, si matrimonium nullum esset*: cum necesssarius sit novus praesens consensus ut etiam explicavi *cap. Superiore*.

* Ad tollendas anxietates, quibus quandoque premi posse vidi executores literarum sacrae poenitentiariae, dum ex

una parte impedimenti manifestationem curare debent, et ex altera oriri facile possit grave infamationis et vitae periculum, aliaque mala, docuit De Justis *de dispensat lib.* 1. *cap* 8. *n.* 181. cum Sanchez *lib.* 8. *disp.* 34. *n.* 61. Bonac. *de matrim. quaest.* 2. *p.* 9. *n.* 7. et aliis, posse in casu difficili ac periculoso executores consensus renovationem curare absque eo quod matrimonii nullitas detegatur, putans formulam in iis literis apponi solitam: *dicta muliere de nullitate prioris consensus certiorata* simplicem esse instructionem, adhibendam, si tuto fieri possit, alias omittendam, sed pace tanti viri, cum revera conditionem importet, sine qua dispensatio nulla est, ut dictum est superius, non video quomodo omitti possit; et superiori doctrinae licet gravium doctorum auctoritate munitae facile acquiescendum sit? Hinc factum credo, ut alii varios hanc revalidationem faciendi modos excogitaverint: I. est eorum, qui dicunt sufficere, quod sciens impedimentum alteri ignorati dicat, se suspicari ob aliquam causam nullum fuisse, et ideo ob suae conscientiae tranquillitatem consensum renovet, quem et ipse renovat: II. Eorum, qui docent satis esse, quod impedimenti conscius ignorantem petat, an tanto eum amore prosequatur, ut etiamsi liber esset, eam denuo acciperet; et affirmative respondenti, novumqne apponenti consensum, etiam ipse consentiat: III. Modus tradit quod conjux impedimentum non ignorans alteri aperiat se in priori contractu invalide consensisse, et ideo novum mutuum consensum apponere opus esse, quem ipse libenter praestat, et hoc altera parte agente, satis renovatus intelligatur: IV. Quod impedimenti conscius ad conjugem impedimenti insciam accedat, et cum ea affectu maritali copulam habeat. Verum non omnes ab omnibus probantur superiores modi. Priorem rejicit Marcus Paulus Leo *de d. matrrim.* Secundum Pontius *de matr. lib.* 4. *cap.* 25. *n.* 5. 4. Benedictus XIV. *instit. eccl.* 87. *n.* 76. *et* 77. Remanet ergo, ut adveniente occasione tertius amplectatur, in quem ut tutiorem consentiunt omnes: Sanch. *lib.* 2. *d.* 36. *n.* 5. Pontius *l. c.* Navarrus, Sirus, Leo, et alii apud Benedictum XIV. *n.* 78., ubi videri possunt rationes fuse deductae, ob quas admitti non debent alii. Equidem negari non potest, quod etiam hunc tertium adhibendo maximae occurrere possint difficultates ob exiguum amorem et contrarietates inter putativos coniuges, sed his stantibus absque eo quod alii modi adhibeantur, tutius erit ad summum poenitentiarium confugere eique pericula aut aliasqueci rcumstantias narrare; fieri enim

potest, ut vel a rigore praefatae conditionis recedat, vel a summo pontifice opportunas facultates recipiat dispensandi a renovatione consensus, qui ubi agatur de impedimentis a jure positivo inductis potest dispensationem concedere in radice matrimonii. Haec omnia ex Benedicto XIV. *l. c. n.* 80.*

* Equidem non negaverim probabilem sententiam non requirentem utriusque conjugis consensum, dum agitur de matrimonio ficte contracto ex parte tantum unius, ob rationes et auctoritates allatas, at eodem tempore negari non potest satius esse et in praxi omnino sequendum eumdem consensum ab utrisque renovari; rationes enim, quae ignarum de impedimento certiorari volunt, militant in utroque casu, et quando matrimonium est nullum ob impedimentum, et quando est nullum ex defectu consensus, et defectus iste etiam ex parte unius dirimit matrimonium; neque adeo verum est praestitum consensum perseverare, ut non possit de hoc rationabiliter dubitari: consensus enim semel vere et valide datus perseverare dicitur, non invalidus. Videatur Reiffenst. *loc. cit.* §. 13. *n.* 585. *et* 607. La Croix *lib.* 6. *p.* 3. *n.* 811. *

* Quae de renovatione consensus sine praesentia parochi et testium superius dicta sunt, locum habent in casu, quo impedimentum matrimonium irritans est et manet occultum; nam si matrimonio invalide contracto impedimentum detegitur, ita ut probari valeat, apud omnes constat adhibendam novam parochi et testium praesentiam: eo enim ipso quod impedimentum in foro externo scitur, prius matrimonium publice invalidum fuit, unde debet publice contrahi iterum ad evitandum tam conjugum, quam populi scandalum: claro text. Trident. *sess.* 24. *de matrim. reform. cap.* 1. Reiffenst. *loc. cit. n.* 610. *

QUAESTIO VI.

DE DIVORTIO

CAPUT UNICUM

De divortio

Q. I. Quid sit divortium, et quibus ex causis fieri possit.

R. I. In praesenti pro divortio intelligitur legitima viri et uxoris separatio, manente vinculo matrimonii valide contracti. Quamvis autem hujusmodi separatio facta sine legitimis causis sit illicita, quia matrimonium importat indivi-

duam vitae societatem; licita tamen est, si legitime fiat, ut constat ex rescriptis Alexandri III. *de divort.* et ex definitione Tridentini *sess.* 24. *can.* 8. Ista autem separatio potest dupliciter fieri, nempe quoad thorum tantum, et quoad thorum et cohabitationem simul.

R. II. Causae legitimi divortii sunt sequentes: Mutuus consensus, lapsus unius conjugis in haeresim, vel in infidelitatem, periculum salutis spiritualis, saevitia, morbus contagiosus, adulterium.

Q. II. An ex mutuo consensu possit fieri divortium.

R. Hoc utique licitum est, cum unusquisque possit cedere juri suo; et Christus Dominus centuplum promiserit et vitam aeternam iis, qui ob ipsius amorem uxores dimiserint. Possunt igitur conjuges mutuo consensu separari, si uterque ingredi velit in religionem: *can. Scripsit.* 37. *q.* 3. *cap. Veniam de regular.* Item solus vir, consentiente uxore, ingredi potest religionem, dummodo uxor remanens in saeculo propter aetatem non veniat in suspicionem incontinentiae, et emittat votum perpetuum castitatis: *cap. Uxorat. de convers. conjug. cap. Cum sis ibid.*, et simul additur intelligi etiam debere de muliere, quod dicitur de viro. Idem dicendum, si vir consentiente uxore suscipiat sacros ordines, dum ipsa voveat perpetuam castitatem sive in saeculo, sive in monasterio: *cap. Conjugatus de convers. conjug.* Sanch. *lib.* 7. *disp.* 39. *n.* 6. ubi quoad votum uxoris sive in saeculo, sive in religione bene distinguit inter uxorem senem et juvenem, et eam probat posse cum voto continentiae in seculo manere, hanc necessario ingredi religionem debere. Barbos. *in d. cap. Conjugatus* cum Innoc. Abb. Guttier. *de matrim. cap.* 96. et aliis. * Demum possunt separari, vel si uterque emittat votum castitatis perpetuae: *can. Quod Deo* 33. *q.* 5. *can. Sunt qui dicunt.* 27. *q.* 2. vel si absque voto mutuo consensu velint esse continentes; cum unusquisque ad renunciandum juri suo liberam habeat facultatem: *cap. Ex conscient. de crimin. fals.* * et patet *ex cap. Charissimus. eod. tit.* *

Q. III. An fieri possit divortium propter haeresim, vel apostasiam a fide.

R. Id omnino licitum est parti innocenti, ut patet *ex cap. fin. de convers. conjug.*, et ex aliis capitibus statim citandis. Quia tamen in hoc casu conceditur divortium ratione periculi peccandi respectu illius, qui cum conjuge haeretico, vel infideli cohabitaret, hinc est quod si iste resipiscat, tenetur innocens illum admittere: *cap.* 2. *de divort., et can. Non solum num.* 28. *q.* 1. Solum non teneretur illum admittere,

si resipisceret post judicium ecclesiae, et ipsa pars innocens ingredi vellet religionem: *cap. fin. de convers. conjug.*, *et cap. De illa de divort.* Cum autem in isto capite absolute dicatur conjugem innocentem non esse cogendum post judicium ecclesiae, ut ad conversum redeat, hinc aliqui putant id esse universaliter verum, etsi conjux innocens nolit ingredi religionem. Sanch. *l.* 10. *d.* 15. *et* 19. Verum hoc caput *De illa* concordandum est cum *cap. fin. de convers. conjug.*, *et cap. Quanto de divort.* ubi innocenti conceditur non redire ad conjugem, qui resipuit, solum dum velit ingredi in religionem. Vel dicendum cum Glossa *in d. cap. De illa*, fuisse hoc caput correctum per sequens *cap. Quanto etc.* Et quidem Christus Dominus *Matth.* 19. pro causa perpetui divortii solum assignat adulterium. Videatur Barbosa *in cap. Quanto*, ibique alii canonistae.

Q. IV. An ob periculum animae, seu incitationem ad peccatum divortium fieri possit.

R. Quamvis *cap.* 2. *de divort.* solum allegetur incitatio ad deserendam fidem pro causa, qua conjux innocens possit facere divortium, id tamen merito extenditur ad quamcumque incitationem ad grave peccatum. Ratio est, quia cuivis licet jure divino animae periculum vitare, juxta illud *Matth.* 18. 8. *Si manus tua, vel pes tuus scandalizat te, abscinde eum, et projice abs te.* Ideo autem a ss. canonibus non fit mentio de incitatione ad alia crimina; quia vir his inquinatus e. g. si sit fur etc. non solet ed ea mulierem incitare. Porro tam in hoc, quam in superiori casu potest mulier propria auctoritate a viro discedere; ad id enim quod jure divino conceditur, non indigemus pro foro interno judicis auctoritate. Hinc *can. Idololatria* 5. *caus.* 28. *q.* 1. permittitur mulieri in similibus casibus *omnino* posse discedere, quae dictio importat absque alia dispositione fieri posse. Sanchez *l.* 10. *d.* 15. *num.* 6. et in praesenti casu *l.* 10. *d.* 17. *num.* 5. et communiter DD. apud Barbosam *in cap.* 2. *de divort. n.* 4. Quod si mulier ad peccatum incitata non possit in foro externo incitationem probare, adeoque cogatur etiam per censuras cum conjuge habitare, vel ad eum redire, parere non debet, si prudenter timeat in peccatum lapsuram, et ob peccatum vitandum etiam censuras patienter tolerare: *arg. cap. Inquisit. de sent. excom. et cap. Literas de restit. spoliat.** Ideo autem *in cit. cap.* 2. *de divort.* fit tantum mentio de incitatione ad deserendam fidem; quia alter conjux in haeresim lapsus, ordinarie loquendo, alterum ad eumdem errorem inducit, a conjuge autem furto, vel

aliis criminibus inquinato, raro alter in eadem crimina pertrahitur, ideoque Alexander III. in eo capite statuit ex eo solo, quod unus sit v. g. furto addictus, alter non possit discedere, sed si alterum ad simile vitium incitet, poterit divortium facere. Reiff. *lib.* 5. *tit.* 19. *n.* 34. *

Q. V. An saevitia viri praebeat causam sufficientem divortii: et an volens discedere id facere possit propria auctoritate.

R. I. Hujusmodi saevitia clare recensetur inter legitimas causas divortii: *cap. Ex transmissa* 8. *et cap. Literas* 13. *de restit. spoliat.* et quidem tam jus naturale, quam divinum concedunt facultatem se tuendi adversus imminens periculum vitae, aut gravis damni. Datur igitur justa causa divortii non solum, si prudenter timeatur periculum vitae: *arg. l. Consensu C. de repud.* sed etiam gravis verberationis, vel crudelis tractationis; haec enim omnia causant metum cadentem in constantem virum. Sanch. *l.* 10. *disp.* 18. *num.* 16. Pontius *l.* 9. *c.* 23. *num.* 5. et communiter *arg. dictae ligis Consensu* §. 2. *et Novell.* 72. *c.* 15. Nec refert uxorem commisisse culpam dignam gravis verberationis etc.; nam quamvis maritus possit uxorem correctionis causa leviter verberare, non tamen graviter punire, quamvis culpabilem, ut docent communiter canonistae *in cap. Quemadmodum* 25. *de jurejur.* et in praesenti Sanchez *l.* 10. *d.* 18. *num.* 16. Pontius *l.* 9. *c.* 23. *num.* 5. *in fin.* Et ratio est, quia graviter punire ad publicam pertinet judicis auctoritatem, ut docui etiam *tract.* 10. *quaest. unic. cap.* 3. *q.* 1. * et eruitur *ex l. Praeceptoris ff. ad leg. Aquil. et leg. Nec timorem ff. de eo qui met. caus.* *

Constat ex dictis levia verbera non dare justam causam divortii, et docent DD. cum Glossa communiter recepta *in can. Sicut* 39. *caus.* 7 *q.* 1. *v. Judicari*. At neque gravis verberatio praeterita justam praebet causam divortii, quando prudenter non timeatur iterum a conjuge ad eadem verbera redeundum; si etenim conjux, quae gravia verbera passa est, deberet post discessum iterum redire ad suum virum, quoties judicari posset emendatus, multo magis deberet non discedere, quando posset judicare iterum ad saeva verbera non rediturum. Sanch. *l.* 10. *d.* 18. *n.* 16. Guttier. *l.* 1. *can. qq. c.* 24. *n.* 9. Laym. *l.* 5. *tract.* 10. *p.* 3. *c.* 7. *n.* 17. Tunc autem judicare posset ad verbera non rediturum, quando alias pacifice habitare solet cum uxore, et solum graviter illam laesit ob insolitam iram, perturbationem etc. Item non resultaret causa timendi iterum eamdem laesionem, etsi de novo minitaretur eadem gravia verbera, quoties constaret

non solere minas exequi. Sanchez *num.* 13. Mascard. *de probat. conclus.* 1379. *a n.* 2. Menoch. *de arbitrar. centur.* 2. *cas.* 140. *num.* 2.* *arg. l. unic. C. si quis imperatori, l. Famosi ff. ad l. Jul. majest. l. Metum C. de his quae vi met.*

R. II. Si revera adsit periculum gravis laesionis, et periculum sit in mora, ut ordinarie evenire solet, potest uxor propria auctoritate a viro discedere; habet etenim hoc ab ipsa natura, unicuique concedens jus defensionis, quae in praesenti consistit in fuga. Guttier *l.* 1. *can. qq. c.* 28. *n.* 8. Laym. *l.* 5. *tract.* 10. *p.* 3. *c.* 7. *n.* 18. Quamvis autem, petente viro uxorem, innuant canones supra citati post sufficientem cautionem esse illi reddendam, id tamen puto esse verum solum, dum plene probata non sit saevitia viri; nam si de ea plene constet, videretur imprudenter fides praestari ipsius cautioni; et aliunde *cap. Ex transmissa* 8. *de restit. spoliat.* dicitur omnino removendam uxorem, cujus securitati non possit sufficienter provideri. Pontius *l.* 9. *c.* 23. *n.* 6. et alii apud ipsum.* Immo si uxor plene probet viri saevitiam, non tenetur cautionem accipere, sed posse divortium absolute petere, neque cautionis fragilitati fidere debere docuit Pontius *loc. cit. n.* 6. cum Rota *decis.* 156. *n.* 3. apud Farinac. *post tom.* 2. *consil.* et eadem Rota *decis.* 155. *n.* 38. *part.* 6. *recent.* et cor. Pamphil *in Romana separationis thori decis.* 476. *et* 490. Plich. *in* 4. *decr. tit.* 19. *n.* 18.*

Demum notandum, quod sicut saevitia viri legitimam praebet causam divortii, ita dicendum de saevitia uxoris insidiantis vitae mariti etc. non minus etenim jus naturale dat facultatem mulieri se defendendi per separationem a marito, quam marito per separationem ab uxore. Sanch. *lib.* 10. *d.* 18. *n.* 8. Palaus *de sponsal. d.* 7. *p.* 6. §. 9. *n.* 6. et communiter: * arg. *l. Vim.* 3. *ff. de just. et jur. et l. Itaque* 4. *ff. ad l. Aquil.* * In sacris autem canonibus solum mentio fit de saevitia viri, quia in viris, frequentior est, id autem non limitat ipsorum dispositionem, quoties eadem ratio militet respectu saevitiae mulieris.

Q. VI. Quando ratione morbi celebrari possit divortium.

R. Si conjux sanus sciverit ante matrimonium alterum laborare morbo contagioso, et nihilominus illi nupserit, nec potest velle separationem quoad habitationem, nec debitum negare; quia convincitur scienter acceptasse periculum infectionis. Item si ex alterius morbo contagioso conjux sanus non subjaceat judicio medicorum periculo gravis infectionis, irrationabiliter vellet vel negare debitum, vel ab habitatione separari: *cap.* 1. *et* 2. *de conjug. lepros.* *

Sanch. *lib.* 9. *de matrim. disp.* 24. *n.* 2. cum Soto, Navarro et aliis *. Potest vero non solum negare debitum, sed etiam velle ab habitatione separari, quoties ex sola cohabitatione illi immineat grave infectionis periculum. Ratio est, quia non potest judicari, conjuges ante matrimonium ignaros alterius infectionis voluisse se obligare ad cohabitandum cum tanto periculo; quia jus naturae dictat prius consulendum proprio individuo. Navarr. *in man. cap.* 16. *n.* 25. Sanch. *l.* 9. *d.* 24. *n.* 17. Barbos. *in cap. Quoniam de conjung. lepros.* et alii plures apud ipsum.

Q. VII. An ratione adulterii divortium fieri possit; et quam certitudinem habere debeat de eo, qui vult divortium instituere.

R. I. Constat de jure divino fieri posse divortium ratione adulterii, nam *Matth.* 19. 9. dicitur *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi propter fornicationem, moechatur*, ex quo patet propter fornicationem, quae in conjugibus semper est adulterium, licere uxorem dimittere: Id etiam concedit jus ecclesiasticum: *cap. Significasti* 4. *cap. ex literis* 5. *cap. Gaudemus* 8. *de divor.* Par autem est quoad hoc jus viri et mulieris: *arg. can. fin. caus.* 32. *quaest.* 5. *can. Si quis uxorem ibi q.* 1. *et can. Placuit q.* 7. et communiter DD. Ratio autem est, quia fides conjugalis non minus exposcit maritum non dividere cum alia carnem suam, quam uxorem cum alio; unde si potest maritus facere divortium propter adulterium uxoris, idem jus competit uxori propter adulterium mariti.

R. II. Ratione cujuscumque copulae sive naturalis, sive innaturalis, qualis intercedit in sodomia et bestialitate; sive sit activa, sive passiva; institui potest divortium: *argum. can. Meretrices* 32. *q.* 4. *et can. Dixit Dominus* 2. *q.* 1. et communiter. Ratio est, quia in omnibus dictis casibus dividitur caro contra fidem matrimonii, quae est ratio instituendi divortium. Hinc non datur sufficiens divortii causa, si mulier patiatur oscula et etiam tactus impudicos cum proprii et alieni corporis pollutione; quamvis enim hoc sit contra fidem matrimonii, non tamen importat divisionem carnis. Accedit materiam divortii utpote odiosam esse limitandam. Neque quoad hoc attendendum jus civile ob praefatos tactus condens divortium; nam causae matrimoniales secundum canones regulandae sunt. Sanch. *l.* 10. *d.* 4. *a n.* 9. Laym. *lib.* 6. *tr.* 10. *p.* 3. *c.* 7. *n.* 7. * et inter alios Bosco *disp.* 12. *sect.* 16. *concl.* 2. rem hanc sicut alias egregie pertractans contra plures relatos a Sanch. *loc. cit.* *

R. III. Cum in dubio semper melior sit conditio possidentis, sequitur, quod cum conjux, de qua est suspicio adulterii, sit in possessione matrimonii, non sit ea expoliandus propter merum dubium, seu suspicionem adulterii. Quod si *can: Dixit Dominus* 2 *caus.* 32. *quaest.* 1. videtur admitti divortium propter solam adulterii suspicionem, dicendum est ibi sermonem esse de suspicione violenta, ex qua etiam in foro externo conjux, de quo suspicatur, condemnaretur: puta, si repertus fuerit exuti vestibus cum persona diversi sexus: si in eodem lecto: si in loco tam secreto, ut concurrentibus aliis circumstantiis bene praesumi posset tale crimen intervenisse: *arg. cap. Literis* 12. *de praesumpt.* * Quando autem ultra praedicta dentur tales violentiae praesumptiones de conjugis adulterio, late prosequuntur Sanch. *lib.* 10. *disp.* 12. *a n.* 41. Gonzal. et Barbos. *in d. cap.* Menoch. *de praesumpt. lib.* 5. *praesumpt.* 41. *

Q. VIII. An detur justa causa divortii ratione copulae, quam uxor per vim, seu metum passa est.

R. I. Si vere, muliere omnino reluctante, per vim oppressa sit, non intervenit justa causa divortii; nam subire non debet poenam ratione adulterii materialis, sive inculpabilis, quale est, dum vi opprimitur, ut cum Glossa communiter recepta *in can. Ita ne* 3. *caus.* 32. *q.* 6. communiter docent DD. Nec obstat mulierem vi oppressam fuisse, quia noluit obedire marito fugam suadenti. Non, inquam, hoc obstat; quia id non tollit revera vi oppressam fuisse, adeoque adulterium non esse illi voluntarium. Sanch. *lib.* 10. *disp.* 5. *n.* 14. * *arg. cap. Quia diversitatem de conces. praebend.* Gloss. *ibi v. Suspensus* * Eo quod autem solum adulterium voluntarium, seu graviter culpabile praebeat justam causam divortii, hinc non posset vir discedere ab uxore, si alter illam fraudulenter sub specie mariti cognovisset: *can. In lectum* 6. *cas.* 34. *quaest.* 1. *et* 2. Idem dicendum, si alteri nupserit, quia putabat maritum esse defunctum, dummodo statim ac vivum cognoverit, a secundo discesserit. Sanch. *l.* 10. *d.* 55. *n.* 11.

R. II. Si mulier patiatur copulam non ex violentia, sed ex metu, potest vir contra eam divortium instituere. Ratio est, quia quamvis adulteretur ex metu cadente in constantem virum non desinit adulterium esse illi voluntarium et culpabile, adeoque praebet causam sufficientem divortio, ut communissime docent DD. cum Sanch. *n.* 16 Merito autem dicitur in tali casu virum debere ex charitate injuriam remittere, si alias non habeat causas ab uxore discedendi.

Q. IX. Quando non liceat facere divortium ratione adulterii, quamvis graviter culpabilis.

R. Vir non potest facere divortium, si adulterium suadeat, vel in ipsum consentiat, ut docent communiter DD. cum Glossa *in cap. Discretionem* 6. *de eo qui cogn. consan. uxor.* Et ratio est, quia, ut dicitur *in cit. cap. Discretionem*: *cum adulterium non possit objicere, qui eam adulterandam tradidit*. Nec opus est virum expresse consentire, sed satis est, si tacite; nam *taciti et expressi idem est judicium l. Cum quid ff. si certum. petatur*. Tunc autem tacite consentire intelligeretur, quando posset facile prohibere, et non prohiberet, juxta *reg* 43. *de reg. jur. in* 6. Quod puto verificari etiam de uxore, quando revera posset commode contradicere. Pirhing. *de divort. num.* 11. cum Aversa etc. Nihilominus difficilius silentium uxoris sumitur pro consensu, cum tacere soleat ob timorem viri. Ita etiam silentium viri non sumitur pro consensu, quoties tacet ob metum gravis mali; quia e. g. timet grave damnum sibi inferendum a viro potente cum sua uxore peccante. Sanch. *l.* 10. *disp.* 5. Non censetur pariter consentire, quoties taceat ut adhibitis testibus probare possit adulterium; hoc enim non est illud velle, sed solum uti mediis ad illud in judicio probandum, ut possit uxorem adulteram repellere. Pirhing. *n.* 12.

Putant etiam communiter DD. non intelligi virum consentire in adulterium uxoris, etsi haec adulterata fuerit, quia maritus injuste domo expulerit, unde ob paupertatem, vel aliam causam incidit in tale crimen. Ita expresse deciditur *cap. Significasti* 4. *de divort.* ubi Glossa *v. materiam.* Barb. *in d. cap.* et alii apud ipsum. Verum ego distinguerem, et hoc verum esse crederem, quoties mulier domo ejecta esset, non praeviso futuro ipsius adulterio, sed ex saevitia, vel quia jam adulterata esse creditur, ut dicitur *in cit. cap. Significasti*. Quod si vir absque ulla causa, praevidendo mulierem ratione paupertatis, vel alia ratione adulteraturam, e domo ejecit, tunc in ipsius adulterium videtur consentire; utpote volens causam ipsius, adeoque et convincitur velle adulterium, quo stante privatur jure faciendi divortium. Sanchez *l.* 10. *disp.* 5. *n.* 6. Ita in ipsius adulterium unusquisque diceret eum consentire, quoties absque justa causa eam mitteret in aliquam domum, ubi adulteratura praevideretur. Hanc etiam doctrinam asserui *tr.* 10. *q. unic. cap.* 2. *reg.* 9. * et tradidit archiep. Mansi *de cas. reserv. p.* 1. *cas.* 11. *n.* 11. *

Q. X. Quando non liceat facere divortium ob condonationem injuriae ratione adulterii illatae, vel quia etiam altera pars idem crimen commiserit.

R. I. Quando conjux innocens remittit injuriam sibi illatam ratione adulterii conjugi nocenti, non licet facere divortium. Notandum igitur conjugem innocentem teneri dimittere conjugem adulteram, quoties illam retinendo publicum scandalum oriretur, vel si illam retinendo ad peccandum fieret animosior, unde dimittere deberet saltem quantum necesse foret ad correctionem peccantis. In hoc sensu intelligendi sunt illi textus, in quibus praecipitur conjugi innocenti adulterum dimittere: *cap.* 1. *de adulter. can.* 1. *caus.* 32. *q.* 1. *et can.* 4. *ibid.* d. Th. *in* 4. *d.* 35. *art.* 2. Pontius *l.* 9. *c.* 17. *n.* 2. * Gonzalez et Barbosa *in cap. Si vir de adult.* Reiff. *in* 4. *decret. tit.* 19. §. 3. *n.* 72. * His autem non intervenientibus, conjux innocens non tenetur dimittere conjugem adulterum; unusquisque etenim potest renunciare beneficio, quod in ipsius favorem inductum est: *l. penult. C. de pact.* divortium autem introductum est in favorem innocentis. Praeterea concessum in gratiam alicujus non debet illi esse nocivum: *cap. Quod* 61. *de reg. jur. in* 6. *et l.* 6. *C. de leg.* divortium autem concessum in favorem innocentis posset multoties esse ipsi nocivum, si nocentem repellere teneretur, puta si illo ejecto viveret in periculo incontinentiae, damnum pateretur in re domestica, in educatione familiae etc. non ergo facere divortium tenetur. Sanch. *lib.* 10. *disp.* 5. *n.* 19. Engel. *de divort. in* 18. *etc.* Si autem potest non facere divortium, et injuriam condonare, sequitur, ea condonata, non amplius habere jus ad faciendum divortium. Nihil autem refert, si injuria etiam condonetur post divortium; sicut enim si condonet ante divortium, non potest amplius ad illud procedere, ita si condonet post divortium, tenetur nocentem iterum recipere; condonata etenim injuria, intelligitur illi restitutum jus ad cohabitandum etc. Sanch. *lib.* 10. *disp.* 24. *n.* 7. * Barbos. *in l.* 2. *ff. solut. matrim. n.* 100. *

Ista autem condonatio dupliciter fit; scilicet expresse, quando nempe verbis, aut literis expressis indicatur: *argum leg. Si maritus ff. ad leg. Jul. de adult.*, et tacite; et haec condonatio tacita ex pluribus colligitur. Primo, si conjux innocens copulam habeat cum nocente; iterum enim tunc fit cum eo una caro, et ulterius reputatur actus benevolentiae. quo injuria remittitur. Ita communiter DD. cum Glos. *in cap. fin. v. fornicatione de adulter. junct. l. Quaesitum*

40. §. *Item quaeritur ff. ad l. Jul. de adult.* Item si intercedant alia signa conjugalis familiaritatis, ut si conjux innocens nocentem amplectatur, osculetur, impudice tangat etc. haec etenim reputantur signa condonationis illatae injuriae. Glossa, DD. communiter §. *fin. Inst. de injur.* Immo sola conhabitatio, si adulterium esset publicum, reputaretur signum amicitiae et condonationis injuriae. *l. Crimen.* 10. *cod. ad leg. Jul. de adult.* Sanch. *l.* 10. *d.* 14.

Ut tamen ex praedictis tacita injuriae condonatio praesumatur, sequentia oportet verificari. Primo, ut praefata fiant a conjuge certo sciente alterius adulterium; neque etenim potest esse intentio condonandi injuriam, quae non sufficienter sciatur: *leg. Manifestissimi* 22. *cod. de furt.* Surd. *de alim. tit.* 7. *quaest.* 16. *n.* 101. Sanch. *cit. n.* 9. Secundo oportet praedicta fieri sponte et libere, non ex gravi metu damni imminentis; neque enim censetur condonare, qui aliquid facit metu, vel necessitate coactus. Sanch. *n.* 13 et communiter. Tertio oportet fieri praefata absque ignorantia sui juris; neque enim reputaretur innocentem condonare injuriam, quoties actus supradictos faceret cum nocente, quia putaret adhuc ad eos teneri; vel edoctus fuisset non posse ab eis cessare. Sanch. *cit. n.* 16. cum communi.

R. II. Non licet facere divortium ob adulterium unius, si alter quoque adulteretur, ut expresse deciditur *cap. Significasti* 4. *de divort.* Et ratio est, quia paria crimina mutua compensatione delentur: *cap. Intelleximus* 6. *cap. fin. de adul. et l. Viro atque uxore ff. solut. matrim.* Ubi etiam advertendum non referre, an prius unus quam alter commiserit adulterium; nam semper cum verificatur utrumque conjugem adulteratum esse, verificatur in utroque par esse delictum, quod proinde compensatione tollatur. Hac ratione neque refert quoad forum internum adulterium unius esse publicum, alterius occultum; nam vere culpabiles sunt coram Deo ejusdem delicti, et hoc solum attenditur in tali foro: d. Th. *in* 4. *d.* 35. *q. unic. art.* 6. *ad* 5. Sanch. *lib.* 10. *d.* 6. *n.* 9. et communiter. Cum autem in foro externo secundum allegata et probata procedatur, in eo non parificantur adulterium puplicum et occultum, cum de hoc in tali foro non constet; neque etiam satis esset, si adessent indicia, quia liquidum cum illiquido non compensatur: *l. fin. de compens.* * et Gloss. *in d. cap. Significasti v. Constaret*, et communiter *. Demum in praesenti datur mutua delictorum compensatio; etsi unus saepius, vel gravius, quam alter fuerit adulteratus. Ratio est quia radix et fundamentum divortii

est fractio fidei cum divisione carnis cum altera carne; et cum hoc intercedat semper, cum datur adulterium, hinc est utrumque conjugem adulterantem parem esse in ea re, quae dat causam divortii, adeoque ipsorum delicta per compensationem tolli, etsi unus alterum superaverit in numero et malitia peccati. Sanch. *l.* 10. *disp.* 6. *n.* 8.

Major difficultas est, an compensentur adulteria, si innocens adulteretur, postquam post sententiam divortii nocentem dimisit. Verior autem sententia affirmativa; nam quamvis post sententiam divortii conjux innocens non teneatur cum nocente cohabitare, reddere debitum etc. adhuc tamen tenetur illi fidem servare; si proinde adulteretur, committit delictum consimile delicto alterius, ex quo locus datur compensationi: *c. fin. de adulter. ubi* Barbosa *n.* 4. et favet *c. Ex literis de divort.* ubi Fagnan. *n.* 9. Pontius *lib.* 9. *c.* 20. *n.* 6. Nec refert sententiam jam latam abiisse in rem judicatam, adeoque non revocandum, ut cum sancto Thoma docet in casu psaesenti Sanch. *lib.* 10. *d.* 10. *n.* 30. Non, inquam, hoc refert; nam non dicimus retractandam rem judicatam, sed ex novo delicto illius, qui erat innocens, nocentem habere actionem, qua velit delicta compensari, ac proinde in pristinum restituendum. * Neque obstat textus *in. c. Factum de regul. jur. in* 6. *reg.* 73. ubi Bonifacius VIII. statuit, quod factum legitime, hoc est juxta praescriptum legum, non debet retractari, etiamsi postea tales eveniant circumstantiae, quibus antea positis, inchoari, vel fieri non potuisset; *l. Nec enim ff. de itiner.* nam textus illi bene procedunt, quando nulla adest justa causa ad retractandam divortii sententiam, et rebus, quibus sic definitum fuit, sic stantibus, non vero quando legittima intervenit causa. Gonzal. *in. c. Ex literis de divort., et c. Significantibus de purg. vulg.* Barbos. *ibi et l. Admonendi ff. de jurejur. leg. Rebus C. de re judic.* Leur. *in* 4. *decr. tit.* 19. *q.* 304. *n.* 4. *

Q. XI. An facto divortio teneatur, seu possit innocens pro libito nocentem revocare.

R. I. Suppono divortium ex parte innocentis esse perpetuum, nec amplius teneri adulterum quamvis emendatum recipere. Ratio est, quia quamvis poenitentia deleat culpam coram Deo, non tamen tollit injuriam factam homini, et poenam ipsi correspondentem, ut advertit Gloss. *in can. Admonere* 33. *q.* 2. *v. Poenitentia, arg. leg. Quis sit fugitivus ff. de edilit. edict.* s. Th. *in* 4. *dist.* 35. *q. unic. art.* 6. *aa* 2. Pontius *lib.* 9. *c.* 19. *n.* 6. * dicens esse unanimi sensu sententiam receptam, Bosco *d.* 12. *sect.* 17. *concl.* 7. vocans

conclusionem certam. * Sicut nihilominus innocens, ex dictis supra, potest non facere divortium, ita et poterit revocare nocentem; cum etenim divortium in sui favorem fuerit factum, non est in ejus odium detorquendum, ut dixi ibidem, quod sequeretur, si privaretur jure nocentem revocandi. Neque huic juri cessisse dicendum est, eo quod acquieverit sententiae divortii; cum judicandum sit ipsi acquievisse tantum prout erat in sui favorem. Accedit, quod si ex sententia divortii expoliaretur jure nocentem revocandi, hic reportare posset commodum ex suo delicto, quod nolunt jura, adeoque dicendum est redire debere ad conjugem illum revocantem: d. Thom. *in 4. d.* 35. *q. un. a.* 2. *ad* 6. Sanc. *l.* 10. *d.* 10. *n.* 3. Pontius *l.* 9. *c.* 19. *n.* 1. et communiter DD. cum Glossa *in c. Ex literis de divor. v. redire* Id tamen limitandum, si res adhuc sit integra. Pro quo.

Q. XII. Quando conjuges post divortium ingredi possint in religionem.

R. I. Pars innocens, si adulterium sit publicum, potest illico ingredi religionem. Ratio est, quia ex una parte, dum adulterium est publicum et notorium, puta quia maritus aliquam impraegnaverit, atque id in judicio fuerit probatum, pars innocens potest in utroque foro propria authoritate facere divortium, ut cum Glossa communiter recepta *in cap. fin. de adult. v. Fornicationis*, docent DD. ibidem, et videri etiam possunt Sanch. *l.* 10. *d.* 11. *n.* 5. *et.* 10 Barb. *in c. Ex parte de sponsal. num.* 6. et alii apud ipsum. Ex alia vero cum conjux adulterando amittat omne jus conjugale: *c. de divort.* removetur omne obstaculum ingressui in religionem: *arg. c. Constitutus* 15. *et c. Veniens* 16 *de conv. conjugator* junct. *can. Agathosa* 21. *caus.* 27. *q.* 2. *et can.* 2. *caus.* 32. *q.* 1. Sanchez. *cit.* Barbosa *in cit. c. Constitutus* cum communi. Ubi vero adulterium sit occultum, cum tunc non liceat quoad forum externum conjugi innocenti nocentem dimittere, hinc est ante sententiam divortii ipsi non licere ingredi religionem. Quod si ante illam ingressus fuisset in religionem, restituendus esset alteri conjugi: *arg. c. Item cum. quis de restit. spoliat.* et communiter DD. Item restituendus illi esset, etsi ingressus esset religionem post sententiam divortii, quoties probaretur talem sententiam latam fuisse per errorem: Sanchez *lib.* 10. *d.* 9. *n.* 9. Et ratio est, quia qui ita professus est, non potuit se obligare cum alterius praejudicio: *arg. c. Placuit de convers. conjug.* bene tamen cum proprio, unde non posset debitum petere.

Quod si uterque conjux professus esset in aliqua religione post injustam sententiam divortii, quia nempe lata fuerit per errorem, uterque debet in ea perseverare, utpote quia professio illorum esset valida, cum non eam emiserint ex errore circa substantialia status religiosi; et ulterius falsa aestimatio divortii causavit errorem solum circa causam impulsivam profitendi, non circa motivam, quae est servire Deo in religione: Sanch. *a n.* 10. * Contrariam sententiam tenet Palaus *de sponsal. d.* 3. *p.* 6. §. 6. *n.* 8: dicens spoliantis professionem utpote factam per sententiam injustam nullam esse non secus ac sententia lata non esset. *

R. II. Conjux nocens non potest ingredi religionem sine licentia innocentis conjugis; cum etenim hic ex dictis jus habeat illum revocandi, hoc jure ipsum privare non potest ingrediendo religionem: Glossa *in c. Ex literis v. Redire de divort.* Sanch. *l.* 10. *d.* 10. *n.* 12. Solum igitur ingredi posset in religionem, quando pars innocens concessisset licentiam, vel quando ipsa jam emisisset professionem in aliqua religione; tunc enim non amplius posset nocentem revocare. Item quando pars innocens post repetitas monitiones nollet recipere partem nocentem, quamvis emendatam Advertere proinde est, quod licet pars innocens non statim teneatur recipere nocentem, vel dare licentiam, ut religionem ingrediatur: *arg. c. Gaudemus* 19. *de divortio*, nihilominus si post repetitas monitiones et elapso saltem biennio nolit partem jam nocentem, sed emendatam recipere, intelligitur, vel tacite dare licentiam ingrediendi religionem, vel irrationabiliter negare; unde illi liberum erit in religione profiteri. Barbosa *in cit. c. Gaudemus*, Sanchez *lib.* 10. *d.* 10. *n.* 16. * Hoc quoque disponitur authent. *Sed hodie C. ad leg. Jul. de adult.* cujus dispositionem jure canonico non esse correctam tenent Abbas *in. d. c. Gaudemus n.* 7. Hostiensis *ibi num.* 3. Joann. Andreas, et alii apud Leur. *loc. cit. quaest.* 303. *

Ut autem conjuges ingrediantur religionem causa divortii, non requiruntur illae conditiones, quas exigunt ss. canones, dum conjux de consensu alterius fit religiosus; quod nempe et alter conjux ingrediatur religionem, si juvenis sit, vel non possit remanere in saeculo sine periculo incontinentiae; et si sit senex, et simul absque tali periculo possit in saeculo remanere, emittat votum perpetuum castitatis, qua de re videndus inter alios Fagnanus *in c. Cum sis de convers. conjug. a n.* 7. Hae igitur conditiones solum requiruntur, ubi quivis conjux illaesa conservat jura conjugalia. Sanchez *n.* 15.

* Non requiri conditiones supradictas, et praesertim quod conjux innocens in saeculo remanens emittat votum simplex castitatis, declaravit sacra concilii Congregatio *in Januensi* 23. Maji 1722. in qua eadem sacra Congregatio aboleri mandavit obligationem impositam viro innocenti emittendi hujusmodi votum, quod et factum fuerat *in Ferrariensi* 2. Maji 1693. Haec autem procedere videntur, quando agitur de matrimonio laeso ob adulterium, non vero quando divortium factum fuisset propter saevitiem, vel aliam causam temporale impedimentum praeseferentem. Clericat. *de matrim decis.* 39. *n.* 3. *

Regulae in praxi observandae

I. Si aliquis conjux sua saevitia causam dederit divortio, advertat confessarius incapacem esse absolutionis, quoadusque ita non mutet mores, ut conjux, qui discessit, putet tuto posse ad illum redire, cum malum, quod fecit, reparare teneatur. Item si conjux morbo contagioso fuerit causa divortii saltem quoad thorum, debet omni diligentia illum a se removere, ne alter ab exercitio sui juris impediatur.

II. Non difficiliter accidere potest maritum propria auctoritate fecisse divortium saltem quoad thorum ab uxore, quia ipsam adulteram judicaverit; et si non repellit ab habitatione, id facit, ne propriam publicet infamiam, non tamen desinit eam torvis oculis aspicere, ac cum ea saeve se gerere. Primo igitur confessarius moneat incapacem esse absolutionis, si crudeliter cum ea agat, quamvis propriis oculis ipsam adulterantem vidisset; gravis enim punitio non pertinet ad maritum. Secundo moneat incapacem esse absolutionis, si divortium fecerit etiam quoad solum thorum ex mera suspicione adulterii, nisi adeo esset violenta, ut contrarium prudenter judicari non posset, sicut dixi capite superiori. Certe gravis esset injustitia ob meram suspicionem cum uxore aspere se gerere, eamque a thoro repellendo privare ob incertum delictum jure certo quod habet. Tertio si certum esset adulterium uxoris, interroget confessarius maritum, an ipse unquam fuerit adulteratus; et dum et ipse in idem crimen inciderit, moneat ipsorum delicta compensari, ac proinde nullum jus habere uxorem non solum ab habitatione, sed nec a thoro repellendi, adeoque incapacem esse absolutionis, si cum ea perfecte non reconcilietur.

III. Confessarius, quantum fieri potest, removeat conjuges a divortio faciendo, et solum videat ipsius causas e medio tollere. Quoties non fiat divortium pleno utriusque conjugis

consensu ad liberius Deo vacandum (hoc etiam raro admitti debet, et solum quoad personas probatae virtutis) ex quacumque alia causa fiat divortium, origo est innumerorum malorum: puta irreconciliabilis odii inter ipsos conjuges, gravium rixarum inter utriusque consanguineos, detractionum etc. Insuper si filii adsint, ex divortio parentum ipsorum educationi quam maximum praejudicium infertur. Disponunt quidem leges in tali casu filios sive masculos, sive foeminas educandos apud patrem, si non sit minus idoneus, matris expensis, si locuples sit, quando haec dederit causam divortii, sive apud matrem, patris expensis, si ipse et non uxor fuerit culpabilis. Auth. *Si pater cod. divort. fact.* Novell. 117. *cap.* 7. Guttier. *can. qq. lib.* 1. *cap.* 24. *num.* 19. Laym. *lib.* 5. *tract.* 10. *p.* 3. *cap.* 7. *num.* 19. At si educentur filii apud patrem quantumvis idoneum, nunquam satis providebitur ipsorum educationi, et maxime foeminarum, quia suis distractus negociis nunquam satis poterit vigilare. Si vero apud matrem educentur, haec non poterit satis illos cohibere, a vitiis immunes servare, maxime masculos, qui facti grandiusculi non solent matrem timere neque haec potest satis scire quo pergant, ubi et cum quibus morentur etc. Demum notet confessarius non solum dissuadendum, sed omnino impediendum divortium, quoties conjux innocens nocentem expellendo esset in periculo incontinentiae, tenetur etenim adhibere media ad se praeservandum a peccato; quapropter si non potest se continere, teneretur etiam post expulsionem revocare conjugem ejectum, quamvis ratione adulterii ab eo perpetuum divortium fecisset.

* Si contingat faciendum esse divortium quoad vinculum ratione alicujus impedimenti dirimentis, servanda tunc sunt, quae superius diximus ex constitutionibus Benedicti XIV. dum *quaest.* 11. *cap.* 3. egimus de indissolubilitate matrimonii.*

* Verberatio, crudelis tractatio, et saevitia dans causam divortio debet esse, gravis, crudelis, aut atrox, quando autem talis dicenda sit, ex arbitrio prudentis judicis multum pendet pro diversitate personarum ac circumstantiarum, juxta tradita a Sanchez *lib.* 10. *disp.* 18. *n.* 19. Generaliter vero loquendo gravis dicenda est, quae attentis personis gravem metum in virum constantem cadentem incutere solet, ut ordinarie dici potest de percussione, ex qua abortus, gravis effusio sanguinis, et vulnus praesertim in capite, facie, et pectore sequeretur. Item si vir uxoris pectori, collo apponeret gladium, aut schopletum cum mortis minitatione. Minor etiam molestia sufficit, si agatur de uxore nobili, pudica,

honesta, morigera, quam si plebeja, rixosa ac immorigera. Sperell. *decis.* 139. *a n.* 80. Gratian. *discept. forens. cap.* 738. *n.* 48. *et* 49. *

* Solet quandoque afferri pro causa aliqualis divortii, seu recessus a viro, ipsius viri impotentia ad uxorem alendam, domusque expensas subeundas, sed caute procedendum a confessariis in hac causa admittenda; multoties enim nostris hisce infelicissimis temporibus sub inopiae praetextu latent et aversio erga maritum; et inordinatus erga alium affectus, saepe etiam viro non suppetunt vires ad substentandam uxorem, quia ipsa laboribus ultra suum statum nimis parcere volens, et otio indulgere, omnesque sui sexus vanitates comparare, nihil illum adjuvat in re domestica curanda, et postquam illum aere alieno gravavit, illum deserere tuta conscientia posse confidit. Videant ergo confessarii, an admittendi sint de hujusmodi viri insufficientia speciosi praetextus. *

* Verum quidem est posse evenire, ut vir teneatur uxorem adulteram dimittere, quando nempe cum eadem cohabitatio sumeretur ab aliis pro criminis approbatione, et id fieret cum populi scandalo, et ipsius uxoris, utpote ex hoc liberius peccantis, neque alia adesset via ad peccatum hoc impediendum, ut probat textus *in cit. cap. Si vir, et Can.* 1. *Sicut crudelis caus.* 32. *q.* 1. *et can. Si quis* 4. *ead. caus.* Et quod de viro dicitur, in uxore etiam locum habere, per jura superius allata, et praesertim *cit. cap. Si quis*, ubi tam viro, quam uxori praecipitur, ut adulteram partem dimittat; attamen rarius contingit, quod uxor teneatur virum adulterum deserere, quia cum viro sit subjecta, non adest in ea obligatio tam stricta virum corrigendi, neque ut plurimum affulget spes virum hoc medio corrigendi, neque scandalum, aut prolis incertitudo imminere praesumuntur, cum uxores aegrius ferant, ut viri cum aliis commisceantur et semper certos partus edant, si non adulterentur et ipsae. Superior autem textus bene explicatur quoad facultatem instituendi divortii, non quoad obligationem dimittendi adulterum. Barbos. *in d. cap. Si quis n.* 3. *et.* 4. Sanch. *lib.* 10. *d.* 13. *n.* 28. *et* 29. Palaus *d.* 3. *p.* 6. §. 3. *n.* 4. Gonzal. *loc. cit. n.* 10. Non negandum tamen cum aliis, quod si ex divortio cum marito adultero illius emendationis spes probabilis haberetur, utpote legittimae prolis suscipiendae desiderio flagrante, tunc uxor innocens ab eo discedere teneretur. Bosco *disp.* 12. *sect.* 16. *conclus.* 5. *n.* 202. Aversa *de divort. q.* 23. *sect.* 3. *vers. Si autem.* *

* Licet possit pars innocens nocentem perpetuo dimittere, ut dictum est, dantur nihilominus casus, in quibus teneatur revocare et recipere partem adulteram. Et I. quidem si ante, vel post factum divortium adulterium licet occultum commisit, neque ab hac obligatione se subducere valet sub praetextu, quod alterius crimen sit publicum, suum vero occultum ex supradictis; neque pariter exscusatur ob timorem infamiae, non tenetur equidem suum crimen detegere, sed simulare potest, quasi injuriam publice nocenti remittere velit; neque demum ob publicum scandalum; nam si ob id dimitteret, iterum brevi simulans injuriae condonationem recipere debet. Reiffenst. *in* 4. *decret. tit.* 19. *n.* 84. II. Quando incontinentiae periculum non solum innocens patitur, sed etiam quando pars nocens eidem periculo obnoxia injuriae remissionem quaerit, praesertim si emendatam praeseferat ex principio illo, quo conjuges sese invicem etiam post divortium juvare tenentur, neque obstat posse per jejunia, orationes, aliaque hujus generis media periculum sibi minuere; nam sicut innocens incontinentiae periculo expositus, si nolit illius uti, tenetur uxori reconciliationem offerre ex charitate erga seipsum, ita ex eodem motivo erga compartem tenetur eidem reconciliari. Castropalaus *de sponsalib. disp.* 3. *p.* 6. §. 6. *n.* 2. ita explicans *cap. Ego dixi caus.* 34. *quaest.* 1. *et.* 2. Leur. *loc. cit. num.* 1. Laym. *lib.* 5. *tract.* 10. *p.* 3. *cap.* 7. *n.* 16. ubi hoc colligi asserit *ex cap. Si vir de adulter.* Gonzal. *in d. cap. n.* 11.*

* Facta separatione conjugum ob adulterium insurgit dubitatio, an vir teneatur uxori adulterae alimenta praestare. In hac quidem quaestione in diversas abeunt sententias doctores. Julius Clarus *lib.* 5. *Adulterium vers. Facta autem* et alii apud Sanchez *l.* 10. *d.* 8. *n.* 23. satis probabiliter sentiunt virum teneri uxorem altere etiam facta thori separatione, ex eo quod per divortium non desinat esse uxor, praesertim si male, et aspere cum ea agens, vel domo expellens adulterii occasionem praebuerit. Jo. Lup. *in cap. Per vestras de donat inter vir. et uxor.* §. 39. *num.* 5. Roland. *t.* 1. *consil.* 50. *n.* 6. Surdus *de alim. tit.* 1. *q.* 118. *n.* 5. *et tit.* 7. *q.* 16. autumant tunc teneri, quando adulterium est occultum non vero quando est notorium; tunc enim potest uxorem domo expellere. Caeterum in foro externo ante divortii sententiam cogetur alimenta uxori praestare, sed in foro conscientiae, sicut vir adulterii uxoris certo conscius potest tuta conscientia ab uxore discedere, ita etiam alimenta negare; quia omnibus juribus maritalibus eam potest pri-

vare. Sotus *in 4. sent. dist.* 36. *q. unic. a.* 3. Abbas *in c. Tua fraternitas de adult. n.* 3. Palaus. *d.* 3. *p.* 6. §. 6. *n.* 4. Farin. *t.* 4. *q.* 143. *n.* 45. Advertendum tamen, quod nulla uxori infamia propter hoc eveniat. Quod si divortium factum fuerit non uxoris sed viri culpa, deberi illi a viro alimenta docet Palaus *loc. cit.* §. 10. *n.* 1. cum Farin. *l. c. n.* 46. De Afflict. *decis.* 10. *n.* 1. *et* 3. Guttier. *de matrim. c.* 129. *n.* 24. Barbos *in c. Literas de restit. spoliat. n.* 9. Sperell. *decis.* 138. *n.* 26. ex eo quod injustum sit eam privare fructibus illaeso matrimonio percipiendis, dum separationis culpa vacat, et hoc etiamsi nullam viro dotem dederit. Videantur etiam dicta superius *tract.* 10. *quaest. unic. cap.* 3. *quaest.* 6. *

* Debitum denegare, et se invicem separare, ne multiplicentur filii, non licet conjugibus, ut cum Sanchez, Bonac. Layman dicetur *c. seq.* at negandum non est cum eodem Layman *l.* 5. *tr.* 10. *c.* 7. *n.* 1. posse ob eamdem rationem conjuges unanimi consensu se invicem, vel ad tempus, vel perpetuo separare quoad thorum, sed antequam hanc separationem permittat confessarius, bene examinet, an revera id fiat libero ac spontaneo utriusque consensu, et an talis sint indolis, ut omne revera absit incontinentiae periculum, et ab omnibus actibus periculosis abstinere parati sint. Si tales inveniat, potest eorum voluntati morem gerere, secus vero si periculum incontinentiae adesse cognoscat; quod saepe contingit; solent enim raro ab iis abstinere, quae hoc periculum afferunt. *

QUAESTIO ULTIMA

DE DEBITO CONJUGALI

CAPUT UNICUM

De debito conjugali; et de dispensatione super impedimento ipsum debitum petendi.

Q. I. An actus conjugalis sit actus bonus; et an fiat culpabilis, si exerceatur ratione vitandae fornicationis, seu causa sanitatis, aut voluptatis.

R. I. Cum Apostolus ad Hebr. 13. 4. haec habeat: *Honorabile connubium in omnibus, et thorus immaculatus*, consequens est bonum per se esse actum conjugalem, adeoque et meritorium. Constat autem bonum esse et meritorium, quoties imperetur a religione, dum nempe exerceatur ad

procreandam sobolem, quae Deum colat, a virtute justitiae; dum scilicet ad reddendum debitum exerceatur.

R. II Si exerceatur ratione vitandae fornicationis putat s. Th. *in* 4. *dist.* 31. *art.* 2. *ad.* 2. esse peccatum veniale, quia praetermittitur finis ob quem institutum est matrimonium; neque enim institutum est ob finem vitandae fornicationis, nisi secundum indulgentiam, ut habet Apostolus 1. ad Cor. 7. 6. Cum s. Thoma sentit s. Augustinus *in enchir. c.* 78. *et de bon. conjugal. cap.* 6. *et* 10. s. Gregor. *p.* 3. *Pastoral. admonit.* 28. Non paucis vero theologis, quos sequitur Leander *disp.* 25. *q.* 15. placet in hoc nullum intervenire peccatum; utpote quia finis est bonus, quamvis sit in tali actu aliqua imperfectio, eo quod praetermittatur finis principalis, ad quem de sua natura tendit matrimonium. Eadem ratione quia scilicet finis sanitatis honestus est, plures, quos sequitur Sanchez *l.* 9. *d.* 10. putant vacare omni culpa actum conjugalem ob eumdem finem exercitum. Illis tamen refragantur s. Thom. *l. c. in respons. ad* 4. d. Antonin. *p.* 2. *tit.* 1. *cap.* 20. §. 11. et non pauci theologi; cum intervenire videatur culpabilis deordinatio, dum usus matrimonii ordinatur ad finem nullatenus a natura intentum, quantumvis honestum.

R. III. Non vacat culpa veniali exercere actum conjugalem causa delectationis. Ratio est, tum quia tunc non ordinatur in finem honestum, unde non potest dici omnino licitus: tum quia intervenit haec deordinatio, scilicet intendi ut finem, quod institutum est a natura tanquam medium; delectatio etenim posita est in actu conjugali ut medium ad facilius illum exercendum. Hinc Innocentius XI. sub *n.* 9. sequentem damnavit propositionem: *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum penitus caret culpa ac defectu veniali.*

Q. II. An obligatio reddendi debitum conjugi petenti sit sub gravi praecepto; et an apponi possint impedimenta ad illud reddendum.

R. I. Cum ratione matrimonii vir acquirat dominium corporis uxoris, et e contra, consequens est dari obligationem reddendi debitum conjugi petenti; unde ait Apostolus 1. ad Cor. 7. 3. *Uxori vir debitum reddat, similiter autem et uxor viro.* Omnes autem concordant hanc obligationem esse ex genere suo gravem; tum ratione sui, quia est de re gravi; tum ratione inconvenientium, quae ex ipsius negatione possunt oriri, odii nempe, incontinentiae etc. quamvis aliae causae ob verecundiam praetexantur. Potest autem denegatio debiti nullum esse peccatum, vel solum veniale in se-

quentibus casibus. Primo, si conjux solum blanditiis peteret, nisi ita ob verecundiam petat; dum enim petit solis precibus et blanditiis, non videtur velle saltem plene uti jure suo. Idem dicendum, si qui petit, rogatus facile desistit; nam tunc cedit juri suo. Secundo, si ad breve tempus redditio debiti differatur, puta si usque ad noctem, dum tamen non sit in petente periculum incontinentiae. Tertio, si dum absit tale periculum, raro negetur, quod considerandum est juxta majorem, vel minorem frequentiam, qua ab altero petitur. Aliqui volunt non esse obligationem saltem sub gravi reddendi, ne multiplicentur filii, dum parentes non possunt illos alere. At huic opinioni non adhaereo; nam nolle unquam reddere, redderetur nimis grave petenti: si vero aliquando reddendum est, tunc ex ratione usus matrimonii facilius foemina concipiet; utpote quia magis appetet venerem. Sanch. *l.* 9. *d.* 25. *a n.* 1. Bonac. *de matr. q.* 4. *p.* 1. *n.* 12. Laym. *tract.* 10. *p.* 3. *c.* 1. *num.* 16. Quando autem ex aliis capitibus liceat debitum denegare, in sequentibus explicabitur.

Cum autem non adsit obligatio reddendi debitum, nisi aliquis conjugum petat, observandum cum s. Th. *in* 4. *d.* 31. *q.* 2. *art.* 2. *et d.* 32. *q. unic. a* 2. *q.* 1. *ad* 1. tripliciter intelligi debitum peti. Primo dum petitur verbis expressis: Secundo dum petitur signis, quamvis ob verecundiam expresse non petatur. Tertio dum petitur interpretative, quando nempe aliquis conjugum ostendit se versare in periculo incontinentiae; nam tunc interpretandum est debitum exigere, illique est succurendum ab altero conjuge tum ratione fidelitatis, qua debent a se invicem removere omnem pravam libidinem, tum ratione charitatis, qua opitulandum est proximo maxime in gravi spirituali periculo constituto.

Quae dixi de obligatione reddendi debitum, intelligenda sunt post elapsum primum bimestre; nam intra illud jus dat facultatem non reddendi debitum, ut conjuges declarare possint, an ingredi velint religionem: *cap. Ex publico de convers. conjug.*

R. II. Omnino certum est non licere conjugi libere ponere impedimenta proxime impedientia redditionem debiti, qualia sunt simul non habitare, vel si vir crebro se polluat, seu alias cognoscat, unde fiat impotens ad reddendum debitum conjugale. Et ratio est, quia lex imponens aliquam obligationem imponit etiam apponere media ad eam adimplendam, adeoque et ad eam non impediendam. Hinc reddens se impotentem ad reddendum debitum conjugale, cum

aliis peccando etc. dupliciter peccat, quatenus nempe facit actum pravum, et quatenus violat legem justitiae illi praecipientem, ne se reddat talibus mediis impotentem.

Quod si sermo sit de mediis ex se licitis, puta jejunio, aliisque poenitentis, quibus caro maceratur, puto esse distinguendum. Si haec sub nullo cadant praecepto, puto omnino ab eis abstinere debere illum, qui ratione ipsorum se reddit impotentem, neque enim vacandum est operibus consilii, quando impediunt satisfacere operibus justitiae. Si vero talia opera cadant sub praecepto; puta, servare jejunia ecclesiae etc. tunc videndum est, an simus in circumstantiis, quibus praeceptum fortius obliget ad opus incompossibile cum jejunio. Hoc utique praeceptum daretur, quando dum vir jejunio se redderet impotentem, uxor esset in periculo incontinentiae; nam tunc non solum urget praeceptum justitiae reddendi debitum; cum tunc certe uxor habeat jus, ut sibi reddatur quod petit, sed etiam charitatis, quae vult subveniendum proximo existenti in gravi periculo peccandi: haec autem praecepta absque dubio strictius obligant, quam praeceptum positivum jejunii. Ulterius non potuit esse mens s. matris ecclesiae in talibus circumstantiis obligare ad jejunium. Dum vero uxor non esset in periculo incontinentiae, crederem vigere obligationem jejunii, quamvis ex eo vir ad tempus redderetur impotens ad reddendum debitum, nam non videtur uxor habere jus petendi, quoties hoc impediat observantiam legis ecclesiae; atque cum hoc onere dicendum est matrimonium contraxisse, ut scilicet ecclesiae praecepta servarentur. Dixi, si ad tempus impotens reddatur; si etenim observando longum jejunium, puta quadragesimale, vel omnino, vel valde impotens ad debitum reddendum redderetur, rarius, seu mitius deberet illud jejunium observare. Ratio est, quia saltem lex charitatis obligat, ne alteri matrimonium reddatur valde grave: quod sequeretur, si vir jejunando non posset, nisi raro, reddere debitum, eaque lex praevalet praecepto ecclesiae. Praeterea facile accidere potest periculum incontinentiae respectu illius, cui raro redditur debitum. Quod autem dixi de viro, sunt etiam de uxore intelligenda. Pariter juxta praefatas distinctiones volo intelligenda, quae exemplificando dixi *tr.* 9. *q.* 2. *c.* 2. *reg.* 1.

Q. III. Quando non liceat petere ratione temporis, quamvis liceat reddere.

R. Primo videtur non licere petere in praecipuis anni solemnitatibus, et esse peccatum veniale tunc petere debitum;

quia valde distrahit ab oratione aliisque operibus spiritualibus, quibus conjuges tunc insistere debent: *can. Proposuisti* 2. *d.* 82. *can. Si caus.* 33. *quaest.* 4. *cap. Quotiescumque ibid.* Nicolaus Papa *ad cons. Bulgar. cap.* 39. d. Th. *in suppl. q.* 64. *art.* 5. *d.* Bonav. *in* 4. *d.* 32. *a.* 3. *q.* 2. d. Antonin. *p.* 3. *tit.* 1. *cap.* 20. §. 11. Hae autem rationes etiam probant non licere sine levi culpa petere, quando recipienda est, vel paulo antequam recepta fuit eucharistia; nam usus conjugii nimis divertere habet ab actuali devotione tunc temporis necessario exercenda. Verum aliis placet per se nullum esse peccatum usum conjugii in praecipuis anni solemnitatibus; nam non constat aliquo jure prohiberi, et solum importare quamdam indecentiam, si eo tempore exerceatur. Idem dicendum videtur, si exerceatur ea die, qua recipienda est s. eucharistia; dummodo non causet talem mentis evagationem, ut irreverenter foret accipienda. Ego autem nescio concipere, quomodo excusari posset a veniali irreverentia ille, qui paulo ante, vel paulo post susceptam eucharistiam copulam cum uxore haberet.

R. II. Non pauci dicunt continere culpam venialem usum conjugii quo tempore uxor gravida est: *can. Si causa* 33. *q.* 4. *can. Origo ibid. can. Non. solum q.* 7. Et ratio, quia tunc intendi non potest finis principalis matrimonii, qui est prolis procreatio. Cessante vero periculo abortus, non esse nisi culpam venialem docet d. Th. *in* 4. *d.* 31. *in exposit. text.* et d. Antonin. *p.* 3. *tit.* 1. *cap.* 20. §. 4. Huic vero opinioni necessario refragari debent ii, qui affirmant exerceri posse absque omni peccato, etsi prolis procreatio non intendatur, dummodo alter honestus finis, qualis e. g. est vitare fornicationem, intendatur. Salmant. *tract.* 9. *cap.* 16. *p.* 5. *num.* 78. et alii apud ipsos.

R. III. Actus conjugii tempore menstrui, vel puerperii exercitus, ratione immunditiae et indecentiae non videtur culpa vacare. Salmant. *n.* 76. Leand. *disp.* 25. *quaest.* 22. aliique apud ipsos. Quidam autem docuerunt esse peccatum mortale propter grave damnum leprae, quam patitur proles, si mulier eo tempore concipiat. At communiter haec opinio rejicitur, quia difficile est eo tempore mulierem concipere, vel si concipiat, prolem lepra infectam orituram. Solum apparet peccatum mortale in actu conjugali exercito paulo post partum ob gravem periculum sanitatis uxoris. Secluso praefato periculo, aliqui volunt neque intercedere culpam venialem, si conjugium in casibus praefatis exerceatur; neque etenim illis satis probari videtur eam mate-

rialem immunditiam esse contra Dei legem. Anton. a Sp. S. *tr* 11. *d.* 9. *sect.* 2. *n.* 602.

In praefatis autem casibus saltem ut plurimum licebit alteri conjugi reddere, ut magis explicabo *quaes. seq.* et docent s. Th. *in* 3. *p. d.* 31. *q.* 1. *art.* 2. *q.* 2. *et* 3. d. Ant. *p.* 3. *tit.* 1. *cap.* 20. §. 5.

Q. IV. Quando non liceat petere ratione modi innaturalis, quamvis alteri reddere liceat.

R. Certe non licet petere sine gravi culpa exercendo copulam cum periculo effundendi semen extra vas; nam tunc impediretur generatio, seu exerceretur actus contra naturam. Item certum est non posse absque gravi culpa etiam solum inchoate exerceri actum conjugalem extra vas naturale, ut dixi *tr.* 12. *cap. ult. quaes.* 3. Quaesitum ergo presens est de petitione debiti exercendi quidem in vase naturali, sed modo innaturali v. gr. stando ec. cum modus naturalis exercendi actum conjugalem sit, quod vir sit incubus, et mulier succuba. Utique igitur conjuges nullatenus peccarent, quando, interveniente justa causa, modo praefato actum conjugii exercerent, puta ob cavendum periculum abortus, vel ob corporis dispositionem, qua minus sint apti ad exercendam copulam. Dum vero nulla intercedat causa exercendi actum conjugalem modo innaturali, semper aderit aliqua culpa; intervenit enim moralis difformitas non observando modum a natura institutum. Quia tamen hoc leve est, ideo communiter dicitur non excedere culpam venialem: s. Anton. *p.* 3. *tit.* 1. *c.* 20. §. 2. Monet autem hic Sanctus uxores, ut quantum fieri potest, viros ab ita congrediendo divertant; et si hoc fieri non possit, et timeant verbera, vel aliud malum, tandem consentiant.

Q. V. Quando non liceat copulam conjugatis ratione affinitatis, seu cognationis spiritualis.

R. I. Si vir peccet cum consanguinea uxoris in primo, vel secundo gradu, eo quod fiat suae uxori affinis, non potest amplius petere debitum; *cap.* 1. *De eo, qui cogn. cons. uxor. suae;* unde si petat, quia petit copulam incestuosam, graviter peccat: d. Thom. *in* 4. *d.* 34. *a.* 5. Debet tamen reddere; quia ipsius delictum officere non debet conjugi innocenti: *c. Discretionem ibid.*

Quod si uterque conjux ex copulis habitis cum consanguineis alterius facti sint ad invicem affines, neutri licet aut petere. aut reddere; quia uterque in poenam delicti privatur jure suo: *cap. Discretionem de eo, qui cogn. etc.* Idem aliqui dicunt, dum conjux commisit incestum cum consan-

guineo alterius, sed de consensu illius; cum etenim tunc uterque conjux sit culpabilis, videtur in nullo ipsorum remanere jus petendi, adeoque nec reddendi copulam, quae esset incestuosa. Id tamen ab aliis non admittitur, quia cum simus in odiosis, non est sine textu expresso adstruenda haec privatio juris petendi respectu consentientis. Salm. *tr.* 9. *c.* 15. *n.* 25. Item si conjuges facti sint affines malitiose, animo scilicet se defraudandi debito conjugali, tunc non cessat in illis obligatio reddendi: *arg. c. Si vir de cong. spir.* ubi asseritur fraudem et malitiam nulli patrocinari debere.

Caeterum non privaretur jure petendi vir, si peccaret cum consanguinea uxoris in tertio, vel quarto gradu; nam tunc non evaderet affinis suae uxoris, utpote quia affinitas, quae oritur ex copula illicita, de jure Tridentini secundum gradum non excedit, ut suo loco dictum est. Quae dicta sunt de viro peccante cum consanguinea uxoris, eodem modo valent, si uxor peccet cum consanguineo mariti.

Ut autem ex hoc incestu oriatur privatio petendi debitum, sequentia debent verificari. Primo, quod copula cum consanguinea conjugis adeo fuerit perfecta, ut ex ea oriri potuerit affinitas, eo modo quo dixi supra *q.* 4. *c.* 3. *q.* 9. Aliquibus nihilominus videtur ad incurrendam poenam privationis petendi sat esse, si sequatur incestus per solam penetrationem vasis muliebris, quamvis ibi vir semen non effundat; nam dicunt tunc sufficienter dari incestum, cujus ratione haec poena inducta est. Nihilominus quia versamur in poenalibus, adeoque strictior facienda sit interpetratio, bene sustineri potest prima sententia. Sanchez. *l.* 7. *d.* 15. *n.* 20. Deinde incestus debuit esse culpabilis, unde non privaretur jure petendi uxor vi oppressa; ubi etenim culpa non est, neque locum habet poena: *arg. cap. Discretionem cit.* et communiter DD.

Tertio ad hanc poenam inducendam oportet incestum fuisse *scienter* commissum: *Cap.* 1. *De eo, qui cognovit consang. uxor.* ubi autem non inducitur poena nisi ex crimine scienter commisso, sufficit etiam ignorantia crassa et supina ad excusandum a tali poena, ex dictis *tr.* 4. *q.* 1. *c.* 5. *q.* 1. *resp.* 4. unde non privaretur jure petendi vir, qui ex ignorantia etiam crassa et supina, adeoque graviter culpabili, nesciret se cum consanguinea uxoris peccare. Sanchez. *l.* 9. *d.* 32. *n.* 47. et communiter. Iste autem doctor *sub n.* 50. vult solam poenae ignarantiam non excusare a poena privationis juris petendi debitum. Verum juxta dicta *tracl.* 1. *q.* 2. *c.* 3. *q.* 3. *resp.* 2. putarem ignorantiam talis poenae

ab eadem incurrenda excusare; extraordinarium enim est hanc poenam annexam esse tali delicto, adeoque rationi consonum videtur ab ea eximi illam ignorantem. Accedit, omnes fateri hanc opinionem esse probabilem, et proinde tuto in praxi puto amplecti posse; nam omnes dicunt in poenalibus benigniora esse sequenda, et in odiosis strictiorem faciendam interpetrationem.

Quarto contra eumdem Sanchez et alios puto non privari jure petendi debitum uxorem, quae ex metu cadente in constantem virum censentit in copulam cum consanguineo mariti. Quamvis igitur haec peccet violando legem Dei et naturae, non est dicendum peccare contra legem ecclesiae, quae non solet velle suas leges obligare cum gravi incommodo, quod de se annexum non sit illarum observantiae; dum autem non violet legem inducentem talem poenam, nec dicendum est eadem poena obstringi. Immo quamvis peccaverit peccato fornicationis, non peccavit peccato incestus, utpote quia extra gradus jure naturae prohibitos hoc consurgit, eo quod violetur ecclesiae lex interdicens copulam cum talibus consanguineis; unde si in talibus circumstantiis eadem lex non violetur, nec interveniet peccatum incestus. Pont. *l.* 10. *c.* 17. *n.* 6. Bonac. *p.* 4. *p.* 2. *n.* 5.

R. II. Ratione cognationis spiritualis non oritur privatio juris petendi debitum; quapropter eo non privaretur pater, qui extra casum necessitatis proprium filium baptizaret. Quidquid igitur in oppositum statutum videatur *can.* 1. *can. Si quis* 2. *can.* 3. *caus.* 30. *q.* 1. certum est *cap. Si vir* 2. *de cognat. spiritual.* aperte sanciri non esse separandos conjuges, sive ex ignorantia, sive ex malitia factos spiritualiter affines, itemque subditur: *nec alter alteri debet debitum subtrahere;* et cum indifferenter de utroque dicatur debitum reddere debere, consequens est in utroque supponi jus petendi. Addenda illa ratio reflexa, qua dicitur odia esse restringenda, adeoque in hoc casu non inducendam talem poenam; cum de ea ex jure sufficienter non constet. Coninch. *d.* 34. *dub.* 8. *n.* 69. et alii quos sequntur Salmant. *tr.* 9. *c.* 15. *p.* 3. *n.* 24. Vid. *reg. in prax.*

Q. VI. Quid agendum quoad petitionem, vel redditionem debiti, dum constat de nullitate matrimonii, vel dubium adest de illius validitate; et an inducatur tale dubium, si unus testificetur de nullitate contracti matrimonii.

R. I. Si constet de matrimonii nullitate, non licet petere, vel reddere. Ratio est, quia qui redderet alteri conjugi, cui ignota esset haec nullitas, dum ipsi constet de ma-

trimonii nullitate, sciret se accedere ad non suam, adeoque habere copulam fornicariam, quae nunquam licita est. d. Thom. *in* 4. *d.* 27. *q.* 1. *ar.* 2. *q.* 4. *in fin.* Hinc *cap. Inquisitioni de sent. excomm.* dicitur de tali conjuge, debere *potius excommunicationis sententiam humiliter sustinere, quam per carnale commercium peccatum mortale operari*.

R. II. Quoad dubitantem de valore matrimonii diversimode discurrendum est. Si unus tantum conjugum dubitet de valore matrimonii bona fide contracti, ante adhibitas sufficientes diligentias, si ex eis fructus speretur, non potest petere, sed tantum reddere debitum. Non potest, inquam, petere, quia sicut nemo jus habet utendi aliqua re tamquam sua, si dubium illi superveniat, an vere illa res sua sit, antequam faciat sufficientes diligentias ad dubium superandum, ita dubitans de valore matrimonii non poterit petendo velle uti altero conjuge tamquam suo. Bene tamen reddere poterit alteri non dubitanti; hoc etenim non est velle uti eodem conjuge tanquam suo, sed obedire alteri habenti jus certum ad petendum, quo expoliari non potest propter suas rationes incertas de nullitate matrimonii: hae etenim cedere debent juri certo: *c. Dominus de secund. nupt. et cap. Inquisitioni de sent. excomm.* Si vero uterque conjux dubitet de valore matrimonii, neutri, antequam adhibeant sufficientem diligentiam ad deponendum dubium, licebit petere, aut reddere. Non utique petere ex dictis immediate ante, sed neque reddere; quia cum uterque dubitet, nemo habet jus certum petendi, adeoque non potest se exponere periculo fornicandi.

Postquam vero adhibitae sunt sufficientes diligentiae, observandum, quod si dubitans adinveniat rationem probabilem, qua assentiatur nullitati, non vero rationem probabilem, qua assentiri possit valori matrimonii, tunc petere non potest; nam habet quidem rationem, qua nullitati sui matrimonii assentiatur, non autem, qua validitati assentiatur. Bene autem, ex dictis paulo ante, potest reddere alteri conjugi non dubitanti. s. Th. *in* 4. *d.* 41. *q. unic. art.* 5. *q.* 1. *ad* 3. Sanch. *de matrim. l.* 2. *d.* 43. *n.* 3. Bonac. *q.* 4. *p.* 4. *a n.* 4. Si vero post adhibitam sufficientem diligentiam pro neutra parte videat habere rationes probabiles, vel pro utraque parte habere rationes probabiles, pro validitate nempe et invaliditate, tunc qui remanet in tali dubio potest petere et reddere, illud deponendo, ea ratione quod melior sit conditio possidentis. Item ipsius ignorantia reputanda est invincibilis, utpote quae adhibitis diligentiis vinci non potest. Sanch. *d.* 41. *n.* 46. Bonacc. *n.* 5. Anton. a Spir. S. *disp.* 7. *n.* 634.

Si vero matrimonium ab initio mala fide, cum dubio nempe impedimenti, ab utroque contractum sit, poterunt reddere et petere, quoties adhibendo diligentiam adinveniat rationem vere probabilem pro tali dubio deponendo. Henriq. *l.* 11. *c.* 11. *n.* 6. At supposito talem rationem non adinvenire, neuter potest petere, quia neutri favet possessio, utpote qui incoeperunt mala fide possidere; sicut et neuter potest reddere; in tantum enim reddere possent, in quantum redderent habenti jus petendi. Ex hoc autem sequitur eum, qui mala fide contraxit, nempe cum dubio, reddere debere alteri, si absque dubio contraxerit; quia iste habet jus certum ad usum matrimonii, quamdiu de ipsius nullitate non constet: *cap. Dominus de secund. nupt.* Sanch. *cit. n.* 2. Bonacc. *cit. n.* 10.

R. III. Ad dubitandum de nullitate matrimonii, non satis est, si unus conjugum dicat ab initio non consensisse, cum verosimilius sit modo mentiri, quam dum contraxit matrimonium: *cap. Pes tuas de probat.* Secus esset, si aliud suaderent circumstantiae; ut si id assereret in periculo mortis; si ex conscientiae angustiis, maxime si adderet juramentum, et paratus esset iterum matrimonium revalidare etc. Sanch. *l.* 2. *d.* 45. *n.* 3. Bonac. *q.* 4. *p.* 4. *n.* 19. Item non habetur prudens ratio dubitandi ex dicto personarum, quae fidem non mereantur, vel ex fama proveniente ab incerto auctore; iis enim imprudenter crederetur. Sanch. *l.* 2. *d.* 45. *n.* 29. Bonac. *n.* 20. Demum dictum unius etiam fide digni, et jurantis, nnn inducit necessitatem, ut post contractum matrimonium illi credatur, maxime in proprium praejudicium: *cap. A nobis de test. et attestat.* et idem dicas de fama publica ab uno auctore derivante. Sanchez *n.* 25. Bonac. *cit.* Dum vero agitur de matrimonio contrahendo, dictum unius fide digni dat motivum prudens ultra non procedendi, antequam fiat sufficiens diligentia ad veritatem investigandam.

Q. VII. Quid agendum quoad redditionem, et petitionem debiti; si conjuges habeant votum castitatis, vel ingrediendi religionem.

R. I. Si aliquis emisit votum castitatis, vel ante matrimonium, vel post contractum matrimonium, antequam obtineat dispensationem, nullatenus potest petere; quia juxta hanc partem potest votum observare. Ubi etiam observandum ante consummationem matrimonii non teneri ingredi religionem, ut ibi plene possit votum observare; nam ultraquamquod ejus votum non fuerit de ingrediendo religio-

nem, neque censetur se voluisse obligare ad illud plene servandum medio magis arduo, quam sit observantia castitatis: *extrav. Antiqua Joan.* 22. Sat proinde est, si non petat, et peccati commissi poeniteat, si post votum contraxit matrimonium. Caeterum redddere tenetur conjugi petenti, quoties is jus habeat petendi; nam tunc obligationem habet reddendi. Ratio autem est, quia obligatio reddendi debitum est rigorosae justitiae, cum oriatur ex mutua corporum traditione, unde vincit obligationem voti, quae oritur ex simplici promissione; atque ita qui vovit, reddere tenetur: *cap. Quidem, cap. Placet de convers. conjug.* Dixi tamen, si petens jus habeat petendi, quod jus non habet in primo bimestri, vel si factus fuerit alteri affinis etc. unde tunc qui vovit, non teneretur reddere; quia nihil esset quod illum cogeret ad non observandum perfecte suum votum. Addo quod si uxor, quae vovit castitatem, non posset petere dispensationem, et interim non reddendo intra primum bimestre se exponeret gravi odio mariti etc. tunc reddere posset: nam rebus valde notabiliter variatis obligatio voti non subsistit.

Si vero unus conjugum post contractum matrimonium emiserit votum de consensu alterius, et iste consentiendo voluerit cedere juri suo, tunc qui vovit non posset petere, ut patet, sed nec etiam reddere, quia alter renuntiaverit juri petendi. Si autem huic juri non intellexerit renuntiare, sed solum permittere alteri, ut faciat quod voluerit, tunc huic petenti reddendum est, jus enim habet petendi. Eodem modo discurrendum, si ambo conjuges mutuo consensu voverint castitatem; si etenim intellexerunt sibi ad invicem remittere obligationem reddendi, neutri licet vel petere, vel reddere. Dum vero non intellexerint etiam juri petendi renunciare, reddendum esset petenti, dum ab hcc diverti non posset; quia jus petendi non amisit. Ad eum modum quo teneor reddere suam pecuniam domino, quamvis iste vovisset nunquam a me petere. Salmant. *tr.* 9. *c.* 15. *p.* 2. *n.* 19. Si vero contrarium non constet, puto conjuges mutuo consensu voventes sibi ad invicem remittere obligationem reddendi, et colligitur *ex can. Manifestum. et can. De eo* 33. *quaest.* 5.

R. II. Qui emisit votum religionis, ultraquamquod contrahere non possit matrimonium, peccat etiam illud consummando ad instantiam alterius petentis. Ratio est, quia iste ratione emissi voti tenetur se non reddere impotentem ad ingrediendam religionem; impotens autem ad id se redderet, quoties etiam solum reddendo matrimonium consum-

maret. Consummato autem matrimonio posset petere et reddere; quia iis de se non obstat votum seligionis. Sanchez *l.* 9. *de matrim. d.* 33. *a n.* 14. Pellizar. *tr.* 8. *c.* 3. *sect.* 2. *num.* 267.

Q. VIII. Quae obligatio sit reddendi debitum conjugale, dum petens illicite petit ex parte personae.

R. Tunc dicitur debitum conjugale solum illicite peti ex parte personae: quando actus de se nil continet pravum, sed solum fit illicitus ex circumstantia personae, puta quia habet votum castitatis, vel quia ex copula habita cum consanguinea conjugis facta est illi affinis etc. In hoc igitur casu distinguendum est, et dicendum primo, quod si illicite petens habeat jus petendi, alter tenetur reddere. Exemplificatur in eo, qui peteret debitum conjugale post emissum votum castitatis. Hic utique illicite petit; at quia per votum solum respectu Dei obligatur ad continentiam, consequens est non amisisse jus petendi ex matrimonio acquisitum. Huic igitur petenti alter conjux, si fraterna correctione non possit illum divertere, debet reddere; nam ex una parte exercet actum licitum, et ex alia, dum in uno perseveret jus petendi, correspondet tali juri obligatio reddendi respectu alterius conjugis. Bonac. *quaest.* 3. *de matrim. part.* 3. *num.* 3.

Si vero petens non habeat jus petendi, vel quia adulteratus est, vel quia factus est affinis ex copula cum consanguinea alterius conjugis, tunc certum est alterum non habere obligationem reddendi, immo nec deberet, si et ipse factus esset affinis, vel haberet votum castitatis, ex dictis *quaesito septimo*. Supposito autem non habere ista impedimenta qnoad reddendum, difficultas est, an possit reddere non habenti jus petendi, dum illicite petit. Cum igitur *cap. Discretionem de eo, qui cognov. consang. uxor. suae* innocens jure petendi non privetur, videtur a fortiori dicendum posse reddere. Haec opinio utique est communior, at non puto contrariam sua probabilitate carere; accedere etenim e, g. animo reddendi ad conjugem incestuosum, videtur esse quaedam cooperatio ipsius iniquae actioni. Nec satis, meo videri, id excusatur, dicendo posse permitti alterius peccatum, ne conjux reddens habeat gravamen privandi jure reddendi. Ratio est, quia semper cum iste habeat jus petendi, nullum, vel fere nullum gravamen est se privare jure reddendi; quando etenim conjux incestuosus petit, poterit et ipse petere, et ita ad ipsum accedere non animo reddendi, sed utendi petitione debiti.

Illud autem certum est posse accedere ad conjugem animo reddendi, quoties iste non illicite peteret, quamvis non haberet jus petendi, adeoque non corresponderet in altero obligatio reddendi. Ita potest conjux reddere adultero petenti, quamvis non teneatur. Quod si et ipsa adulterata esset, teneretur etiam reddere; nam tunc delicta compensantur: *cap. penult. et fin. de adult.* adeoque uterque conjux idem jus habent, ac si non peccassent. Item quamvis nulla sit obligatio, reddi potest viro petenti in amentia et in ebrietate; immo daretur obligatio reddendi, quoties periculum esset, vel quod ad alteram accederet, vel quod semen effunderet.

Q. IX. Quid dicendum de obligatione reddendi, quando petens illicite petit ex parte actus.

R. Tunc illicite petitur ex parte actus, quando ipse actus conjugalis esset peccaminosus; ut si quis peteret cum periculo abortus etc. In hoc igitur casu non licet petere, nec reddere: et ratio est, quia cum actus ab utroque exerceatur, uterque facit actum de se graviter culpabilem, quod numquam licitum est. Si vero intercederet solum culpa venialis, videtur aliquibus excusanda e. g. uxor, si ad vitandum aliquod incommodum reddat, adeoque, ut dixi supra *quaes.* 4. vult s. Antoninus uxorem tamdem reddere debere marito petenti modo innaturali, dum tamen solum venialiter peccet. Salm. *tr.* 9. *cap.* 15. *p.* 3. *n.* 20. Sanch. *etc.*

Ego autem puto neque reddere debere, quamvis solum adsit copula venialis ex parte actus. Et ratio est, quia actus est venialiter malus, prout ab utroque conjuge exercetur, ut si sine justa causa more pecudum congrediantur; nemo autem in nullo casu tenetur ad faciendum actum, quamvis de sua natura solum venialiter malum. Praeterea excusatur qui a cooperando alterius peccato; dum id faciat ad vitandum suum damnum, sive ad utendum iure suo, dum tamen ipsius actio de sua natura mala non sit. In praesenti autem suppono actum ex parte utriusque esse saltem venialiter malum. Bonacc. *hic q.* 4. *p.* 3. *n.* 9.

Ex dictis supra sequitur non licere petere, aut reddere cum periculo abortus. Item si ex modo congrediendi sit periculum seminandi extra vas. Item si copula habeatur cum gravi detrimento salutis; nam nemo est dominus suae vitae. Immo nec reddi potest cum gravi praejudicio valetudinis petentis; nam unusquisque etiam cum suo incommodo tenetur impedire, ne alter se ponat in grave vitae discrimen. Quod si hoc discrimen esset ex parte reddentis,

solum posset reddere ex motivo virtutis, e. g. ut impediret pollutionem in petente; vel ut non accederet ad non suam. Vide quae dixi *tr.* 11. *quaest. unic. cap.* 1. *quaes.* 3. *et* 4. Hinc excusatur a peccato uxor, si petat, vel reddat, quando experta est non posse parere sine gravi vitae periculo; id enim potest facere ad vitandum periculum incontinentiae vel in se, vel in conjuge. Sanchez *lib.* 7. *d.* 10. *n.* 9. Ex dictis numquam etiam licitum erit vel reddere, vel petere iu loco publico.

Quoad copulam vero habendam in loco sacro, primo observandum est solum excusandam esse ratione necessitatis; omnes enim gravem apprehendunt irreverentiam in hoc, quod conjuges sine necessitate in ecclesia copulentur. Insuper jura sine ulla distinctione inter copulam conjugalem, aut fornicariam asserunt violari ecclesiam per humani seminis effusionem: *cap. unic. de consecr. eccles. in* 6. *can. Ecclesiis de consecr. d.* 1. Ubi autem necessitas adsit, nec apprehenditur intervenire loci sacri irreverentia, nec vigere prohibitionem ecclesiae: ultraquamquod enim ipsius praecepta non obligent cum gravi incommodo, non potest praesumi potius velle e. g conjugum incontinentiam, quam in ecclesia copulari. Semper dum igitur urgeat grave incontinentiae periculum, licitum erit conjugibus in ecclesia copulari, dummodo occulte fiat, et non possint extra ipsam exire. Deinde si conjuges diu manere debeant in ecclesia, puta per viginti dies aut mensem, ab aliquibus ab ipso initio reputantur non ligari prohibitione coeundi; quia non videtur ecclesia velle ad hoc obligare conjuges diu mansuros in loco sacro: Sanch. *lib.* 9. *d.* 15. *num.* 12. Less. *de speceb. lux. l.* 4. *c.* 3. *d.* 12. *n.* 85.

Porro pro loco sacro, in quo de se non liceat conjugibus petere, aut reddere, intelligitur solum ecclesia consecrata, aut benedicta, quidquid nempe intra haec loca continetur, non vero quod extra ipsa est. Pariter ad hunc effectum intelligitur sacer ille locus, qui auctoritate episcopi est deputatus ad divina officia persolvenda, vel ad sepulturam fidelium. Horum solummodo reverentiae locorum adversatur humani sanguinis. seu seminis effusio, ut dixi *tr.* 18. *q.* 2. *c.* 24. *q.* 4. unde in iis solummodo non licet actum conjugalem exercere. Sanch. *cit.* Pontius *l.* 10. *c.* 10.

Q. X. An opus conjugii dicendum sit culpabile ex parte actus, si maritus nolit seminare, vel si se polluat extra vas, adeoque non liceat uxori reddere.

R. I. Certum est per se numquam licere a copula incoepta desistere, quoties periculum esset effundendi semen extra vas, ut de se patet. Item dicendum videtur; uno conjuge dissentiente, non licere alteri post incoeptam copulam desistere a seminando; tum quia unusquisque conjux jus habet, ut copula perficiatur; tum ne desistendo ponatur in periculo incontinentiae. An nihilominus reddendum sit volenti desistere conjuge repugnante, patebit ex sequenti responsione. Item non potest vir desistere a seminando, postquam uxor seminavit, quia tunc frustraretur semen foemineum. Illi etiam, qui putant semen foemineum necessarium esse ad generationem, consequenter asserunt non posse desistere a seminando, postquam vir seminavit, ne generatio impediatur. Sed et quia non desunt asserentes semen foemineum ad generationem non necessarium, ideo saltem a mortali excusant foeminam non seminantem, etsi vir seminaverit: Sanch. *l.* 9. *d.* 17.

Demum dum conjuges absque seminando mutuo consensu desistunt a copula incoepta absque periculo pollutionis, videtur contra aliquos dicendum saltem non peccare mortaliter. Ratio est, quia reduci potest ad tactum impudicum, qui remoto periculo pollutionis inter conjuges non pertingit ad peccatum mortale. Vel dicendum quod sicut conjugibus licita est copula perfecta, ita ejus tantummodo inchoatio. d. Antonin. *p.* 3. *tit.* 1. *c.* 20. §. 6. Pontius *lib.* 10. *c.* 11. *n.* 9. Sanch. *l.* 9. *disp.* 19. *n.* 3.

R. II. Si vir post incoeptam copulam se retrahat, et seminet extra vas; non proinde impeditur foemina a petendo, vel reddendo; quoties illi grave sit se continere. Ratio est, quia ex dictis *in tract. de charitate q.* 3. *c.* 6. *quaest.* 4. nemo tenetur cum suo gravi incommodo abstinere ab actione per se licita, et ad quam jus habet, quamvis alter in ea ex propria malitia peccet; tunc etenim peccatum non intelligitur volitum, sed permissum. Pont. *l.* 10. *c.* 11. *n.* 8. Tambur. *lib.* 7. *in decal. c.* 3. §. 5. *n.* 4.

Hic autem obiter advertas per accidens permitti aliquando posse seminis effusionem fieri extra vas desistendo ab incoepta copula, puta si superveniret hostis, si adverteretur periculum gravis morbi antea non praevisum etc. Ratio est, quia in similibus casibus non esset volita effusio seminis extra vas, sed solum ex rationabili causa permissa. Idem puto contra aliquos dicendum, si aliquis superveniret, qui deberet videre conjuges actu copulam exercentes; nam ad removendum alterius periculum, licite permitti videtur se-

vota dispensanda; ut ex variis privilegiis passim docent DD. et inter illos Sanch. *l.* 4. *moral. c.* 43. *num.* 2. * Hic quoque videnda, quae dicta sunt *tr.* 8. *q.* 2. *cap.* 5. *iu reg. pract.* circa votorum dispensationem. * Cum ergo episcopus possit aliquando totaliter, aliquando partialiter tollere obligationem voti castitatis impedientis petitionem debiti, prout supra dictum est, idem facere poterunt regulares. Item possunt dispensare super eodem impedimento, quatenus oritur ex incestu cum consanguinea conjugis; et id tum ratione consuetudinis, quae dat jurisdictionem: *cap. Duo simul de offic. ordin.*; tum ratione diversorum privilegiorum, de quibus passim apud auctores. Immo non desunt auctores, qui doceant non esse necessarium pro usu talis facultatis, ut confessarii regulares sint ad hoc specialiter a suis superioribus deputati Anton. a Sp. S. *in direct. regul. p.* 1. *tr.* 2. *d.* 1. *sect.* 2. §. 3. *num.* 112. Dian. *p.* 5. *tract.* 13. *resol.* 46. (1)

Regulae in praxi observandae

I. Meminisse debet confessarius illius doctrinae qua dicitur; quod dum monitio non est profutura, vel quod dum ex ea gravia scandala sint oritura, et aliunde poenitens non habeat ignorantiam graviter culpabilem, idem confessarius desistere debet a monitione facienda. Hinc merito inferunt theologi non esse in talibus circumstantiis detegendam nullitatem matrimonii, seu conjuges non posse nec reddere, nec petere. Item dicas, si confessarius videat conjugem privatum esse jure petendi, et tamen prudenter timeat non cessaturum a petitione, etsi de tali privatione moneatur.

Idem observare debet, dum exercere actum conjugalem est venialiter malum, vel ratione finis, vel ratione tempo-

(1) Privilegium pro nobis Regularibus ab Auctore vindicatum, dispensandi nimirum super impedimento debitum petendi orto ex incestu cum consanguinea conjugis mihi admodum suspectum est. Et re quidem vera Auctores qui supradictum referunt privilegium inter se non convenire reperio. Nonnulli enim ut Ferraris ferunt concessum ab Eugenio IV., alii ut Rodericus, Miranda et Lezana a Martino V., et ab Julio II. confirmatum; quidam deputationem a superiore Provinciali requirunt, quidam non. Quae omnia satis indicant eos indubiam, et authenticam concessionem nec legisse, nec vidisse. Ex his constat confessarios regulares in praxi abstinere debere ab usu talis privilegii.

Et dum hic meis accessionibus finem impono lectores omnes obtestor et exoro ut animo benigno laborem hunc meum suscipiant; et si quid minus apte dictum a me sit, humani inerrantiae nesciae indulgere dignentur. Caeterum omnes cujuscumque nationis, instituti, scholae sint veneror pro merito, etsi omnibus aeque placere in tanto, quod nunc maxime viget, moralium sententiarum divortio, perarduum sit, ne dicam impossibile.

ris, vel ratione modi illum exercendi. In praxi videmus difficillime regulas perfectae honestatis et temperantiae a conjugatis servari; vel quia aestus libidinis ad omnes venereae delectationis modos impellat; vel quia ille, qui intra omnes modestiae limites se contineret, ab altero conjuge ibi sistere non permittitur. Dum ergo bona fides excuset, non facilis sit confessarius in detegenda malitia actus, maxime si venialis sit; et multo magis si non desint auctores qui omni vacare culpa affirment.

II. Advertat confessarius, ne uxores sub specie pietatis, vel alio motivo, alienas se ostendant a reddendo debito maritis; ex hoc etenim non raro illis permolestae redduntur, ac occasionem praebent ad alias divertendi. Quod debitum est, etiam libenter est persolvendum; nec tristi vultu cum socio comedendum, ajebat in praesenti materia s. Franciscus Salesius *in Introductionem vitae devotae p.* 3. *c.* 39. E contra monendi sunt mariti, ne proprias uxores fastidire demonstrent, et veluti coacte cum illis conjugium exercere. Id praebet etiam ipsis non levem occasionem alios amore impudico prosequendi. Accedit conjugatos reddere debere, quoties unus ex eis virtualiter petit, et cum hoc pacto petere intelligatur, dum potest esse in periculo incontinentiae, consequens est maritum posse, non raro teneri ad reddendum suae uxori, quamvis non petenti. Certum est quod si illam fastidire demonstret, et fere nunquam petendo ad ipsam accedat, non facile ab eo uxor debitum exposcet conjugale; at interim, maxime si juvenis sit, et non valde pietatis exercitiis addicta, prudenter timendum saepe in periculo incontinentiae versaturam.

III. Non facilis sit confessarius in suadendo votum castitatis conjugatis; nam id gravissimum erit uxori, si ipsa semper petere debeat, dum id facere non possit maritus. Maritus etiam aegre feret nunquam ab uxore debitum expostulari. Quod si ambo mutuo consensu velint vovere castitatem, et sibi invicem etiam obligationem reddendi remittere, nec in hoc concedendo facilis debet esse confessarius, nisi utriusque conjugis jam a multo tempore virtutem probaverit, et ex profectu de virtute in virtutem prudenter judicare possit emittendum votum fideliter servaturos. Non ergo adnuere debet statim ac tale desiderium ipsi proponunt; et quamvis initio conversioni, vel susceptae vitae spiritualis videantur omnia propter Deum supergressuri. Heu quam facile tepescere, vel etiam frigescere non raro apparet, quae magna videbatur charitas, et qui excellentiorem

perfectionem videbantur appetere, ad dimissa vitia redire! Cautus proinde semper sit confessarius, et a Patre luminum semper novam lucem enixe expostulet, qua pro se ac animabus, quarum ductor est, qualis sit vera aeterne salutis via, possit dignoscere.

* Superior Auctoris sententia tradita *q.* 5. *resp.* 2. quod nempe pater extra necessitatis casum filium suum baptizans non privetur jure petendi debitum, non est tam facile reprobanda; nullo enim jure expressum habetur suppositam cognationem contrahi. Quinimmo vel hoc facit ex ignorantia juris vel facti, et tunc non privatur; quia cum id introductum sit solo jure ecclesiastico, hoc jus ignorans sicut excusatur a culpa, ita et a poena, qualis est cognatio contracta, quatenus privat jure petendi debitum: Sanchez *in* 3. *p.* d. Thom. *q.* 67. *a.* 8. Pontius *de matr. lib.* 10. *c.* 6. *n.* 4, Coninch. *d.* 34. *dub.* 8. *n.* 69. Laym. *lib.* 6. *tr.* 10. *p.* 4. *c.* 8. *n.* 8. Reiffenst. *in* 4. *decr. tit.* 11. *n.* 20. Leur. *Ibid. q.* 211. vel filium baptizat ex malitia et fraude, et cum sua fraus ei non debeat patrocinari, vel dolus, ait Alexander III. *in c. si vir de cogn. spir.* potius probatur obligatio reddendi, quam obligatio abstinendi a debito. Reiff. *ubi supr.* Et si qui sunt antiqui textus, qui cognationem contrahi asserere videantur, correpti dicendi sunt ab eodem Alexandro *in cit. c. Si vir*, ubi pontifex, statuit similes conjuges non esse separandos: *nec alter alteri*, sunt verba pontificis, *debitum debet subtrahere* immo Glossa *in d. c. v. Debitum* haec habet: *Qui vero scienter hoc fecerit, satis videretur constitutum, quod non deberet exigere, sed reddere teneretur, tamen non invenimus prohibitum in hoc casu, quod non exigat, ergo nec nos prohibeamus*. De patre vero babtizante in casu necessitatis proprium filium nulli dubium esse potest non contrahere cognationem spiritualem, cum clare habeatur *in can. ad limina* 30. *quaest.* 1. *.

FINIS

Celeberrimum opus Moralis Theologiae a praeclarissimo P. Constantino Roncaglia exaratum, et cum Notis alias editum, neque laudis indiget, neque commendationis postquam non tantum a suis, verum ab universa quoque sacrorum Doctorum Academia universam non affectus sed veram meriti aestimationem obtinuit. Cum tamen, ex saluberrima Ecclesiae lege, nullus liber imprimendus veniat, sub poenis, et censuris in later. Concilio sub Leone X. statutis, nisi approbationem Ordinarii locorum habeat in fronte, hinc ex hujus lucani Ordinarii commissione, hanc illius tanti operis iteratam editionem peramanter legi, et majoris laudis dignum duxi adm. Reverendum Patrem Optatum Bellotti ord. de observ. s. Francisci jubilatum Lectorem, et in R. Lucano Lyceo praestantissimum s. Moralis Theologiae Professorem, qui ipsam editionem una cum a se superadditis Notis typis mandari curavit. Id siquidem suis Tyronibus non tantum, verum Parochis, Confessariis, aliisque omnibus veram morum disciplinam aventibus perutile fore, et maximi adjumenti, si opportuna intelligentia, bona attentione, atque necessaria temporis mora eidem studuerint, nemini fas est ambigendum.

Dabam Lucae a meo Studio die 30 *septembris* 1835.

PETRUS ALOYSIUS MARLIA

Canonicus Theologus Lucanae Metrop. Ecclesiae
s. Theol. Doctor,
et in hoc Archiepiscop. Semin. Theolog. Profes. ec. ec.

INDEX

TOMI NONI

TRACTATUUM, QUÆSTIONUM, ET CAPITUM

QUAESTIO II.

De sacramento ordinis

TRACTATUS XXI.

DE SACRAMENTO MATRIMONII

QUAESTIO I.

De sponsalibus

QUAESTIO II.

De matrimonio secundum suam essentiam considerato, ut est nempe contractus, et ut est sacramentum

QUAESTIO III.

De impedimentis matrimonii in communi, sicut de impedimentis solum impedientibus in particulari; et de denunciationibus ad matrimonium praemittendis ad impedimenta detegenda

QUAESTIO IV.

De impedimentis dirimentibus in particulari